2. BA

alevilik öğret

YTY
YURT
KİTAP-YAYIN

DEDE GARKIN SÜREĞİNDE CEM

HÜSEYİN DEDEKARGINOĞLU

Muhabbet demdir
Dem erdemdir
Erdem cemdir
Cem her demdir...

Yol Bir Sürek Bin Bir

YAZAR ÜZERİNE

Hüseyin Dedekargınoğlu 1952 yılında Çorum-Alaca İlçesine bağlı Büyükcamili (Dedekargın) Köyünde doğdu. İlköğretimini köyünde Ortaöğretimi Alaca'da Liseyi Ankara'da tamamladı. Gençlik yıllarında Çeşitli kamu kuruluşlarında değişik görevlerde bulundu. Daha sonra serbest çalıştığı dönemlerde Kuzey Afrika, Avrupa ve Ortadoğu'nun çeşitli ülkelerinde ve ABD'de bulundu.

Dede Garkın Ocağı dedelerindendir. Mürşit ocağı üyesi olmasının getirdiği sorumlulukla çeşitli Alevi dernek ve kuruluşlarında etkin görevlerde bulundu. Bazı dergilerde Alevilikle ilgili makaleleri yayımlandı. *"Dede Garkın Süreğinde Cem"* yazarın ilk kitabıdır.

DEDE GARKIN SÜREĞİNDE CEM

© Hüseyin Dedekargınoğlu

Yurt Kitap-Yayın 231 • Alevilik 10
ISBN 978-975-9025-73-1
1. Baskı Şubat 2010, Ankara
2. Baskı Şubat 2012, Ankara

Kapak Tasarım
Al İmren

(Kapak Genel Tasarım Serdar Toka)

Cantekin Matbaacılık, Ankara
Sertifika No: 15372

Yurt Kitap-Yayın
Konur Sokak 26/3
Bakanlıklar/ANKARA
Tel: (312) 417 35 49
Faks: (312) 425 36 40
Sertifika No: 16451
e-mail: yurtkitap@yurtkitap.com
www.yurtkitap.com

DEDE GARKIN SÜREĞİNDE

CEM

HÜSEYİN DEDEKARGINOĞLU

alevilik öğretisi

YTY
YURT
KİTAP-YAYIN

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7
Giriş 9

BÖLÜM-I
DEDE GARKIN

Dede Garkın 17
Dede Garkın Ocağı 29
Baba Resul Olayı 32
Dede Garkın Savaşı (1516) 38
Şeyh İbrahim Ocağı 51
Ali Seydi Ocağı 54
Garip Musa Ocağı 56
Malatya'dan Çorum'a Dedekargınlar 58
Dede Garkın Soyağacı 60
Halk Âşıklarının Dede Garkın ile
İlgili Deyişlerinden Örnekler 69
Oğuz-Türkmen 73
Kargın 77
Kuvayı Milliye ve Dedekargınlar 93
"Yol"a Emek Verenler 103

BÖLÜM-II
CEM

Dede Ocağı Nedir? 107
Dedelik Nedir? 110
Cem 121
Dâra Durmak 126
On İki Hizmet 131
Cem'in Başlaması 141

Hizmet Sahiplerinin Meydana Çağrılması 144
Rızalık Alma (Dede) 149
Delil (Çerağ) Uyarma 151
Süpürge (Ferraş) Hizmeti-1 163
Kurban Tekbirleme 164
Süpürge (Ferraş) Hizmeti-2 176
Sefalama 177
Dedenin Sohbeti-1 182
Devriyeler 190
Yürek Lokması (Nakıp) Hizmeti 198
Sâkînin Dem Dağıtması 199
Tezekkâr (İbriktar) Hizmeti 203
Süpürge (Ferraş) Hizmeti-3 205
Dedenin Sohbeti-2 206
Cem Birleme 214
Mirâclama 225
Tevhîd Nedir? 229
Semah Nedir? 231
Sakka Suyu Hizmeti 241
Mersiyeler (Kerbela Ağıtları) 246
Sofra (Kurban ve Lokma) Hizmeti 249
Cem Sonu (Oturan Duran) Duası 252
Cemlerde Okunan Diğer Deyiş ve Düvazlar 254
Musahiplik 280
Görgü-Sorgu 288
Erkân 293
Sonsöz 296
Dedekargınların Soyağacı 299
Sözlük 313
Kaynakça 344
Dizin 347

ÖNSÖZ

Alevilik, dedelik ve taliplik kurumundan ibaret bir yapıdır. Başka bir deyişle, Alevi olan kişi ya dededir, ya da taliptir. Dedeliğin ve talipliğin ortaya konduğu ibadet ortamı cemdir. Cem, Türkiye, İran, Irak, Azerbaycan, Suriye, Bulgaristan ve Arnavutluk gibi ülkeleri içeren geniş bir coğrafyaya dağılmış milyonlarca Alevinin temel ibadetidir. Öyle ki, cem olmadan Alevilikten ve Alevilerden söz edilemez.

Alevilik için bu kadar önemli olmasına karşın bugüne dek yapılan araştırmalarda ve yayınlarda ne yazık ki, cemin ayrıntıları tam anlamıyla ve "takiyyesiz" olarak ortaya konmamıştır. Dolayısıyla bu alanda büyük bir boşluk olduğu ortadadır.

İşte bu ortamda, Aleviliğin mürşit ocaklarından Dede Garkın'ın değerli üyesi Hüseyin Dedekargınoğlu'nun yazdığı bu kitap, söz konusu boşluğu doldurmaya aday bir çalışmadır. Yazarın gerek mürşit ocağı üyesi olması, gerek cem yürüten birisi olması, gerekse öğrenim görmüş birisi olması bu çalışmaya ayrı bir önem kazandırmaktadır. Kitap, özellikle yeni kuşak dede adayları, 12 hizmet sahibi adayları ve her şeyden önemlisi talip adayları için gerekli bilgileri içermesi yönüyle büyük bir ihtiyacı karşılayacak niteliktedir.

Kitapta, cem ibadeti, çevresel baskılardan ileri gelen herhangi bir kaygıya kapılmaksızın tüm ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Takiyyeye başvurulmamıştır. Herhangi bir şey gizlenmemiştir. Bunun en güzel örneği "dem" konusudur. Son yıllarda sıkça tartışılan ve "gerçek cemde bulunmamış" Aleviler arasında bile tartışılan "cemde dem var mıdır yok mudur?" gibi bir sorunun anlamsızlığının ortaya konmasıdır. Yazar-dedenin tüm ayrıntılarıyla anlattığı gibi dem, 12 hizmettendir. Dem olmazsa 12 hizmet, 11'e düşmekte ve anlamsızlaşmaktadır.

Kitabın bir başka önemli yönü, cemin olmazsa olmaz öğelerinden biri olan görgü-sorgunun ayrıntılı biçimde sunulmasıdır. Görgü-sorgudan geçmeyen dede ve talibin cemde bulunma hakkını elde edemeyeceğinin vurgulanmasıdır. Kitap bu örneklerde olduğu gibi birçok konuya açıklık getirmekte, gerek dedeler, gerekse talipler için son derece gerekli pratik bilgiler içermektedir.

Öyle ki, "Dede Garkın Süreğinde Cem" kitabını okuyanlar rahatlıkla dedelik ve taliplik yapabilecek pratik bilgilerle donanmış olacaklardır.

Dedekargınoğlu, kitabının bir bölümünde kendi ocağının tarihini okurlara sunarak bu alanda bir boşluğu doldurmaktadır. Üyesi olduğu yapının Aleviliğin mürşit ocaklarından birisi olması nedeniyle konu ayrı bir öneme sahiptir. Bu bölümde okurlar, dedeliğin ve talipliğin, son yıllarda iddia edildiği gibi on altıncı yüzyılda Safevilerin emriyle ortaya çıkmış bir yapı olmayıp söz konusu yüzyıldan en az birkaç yüzyıl öncesine dayanan bir yapı olduğunu görmüş olacaktır. Ocak üyelerinin Mardin'den, Malatya, Gaziantep, Diyarbakır ve Çorum'a olan yüzlerce yıllık serüvenini anlatan bu bölüm, bir mürşit ocağının tarihsel yolculuğuyla ilgili zengin veriler sunarak bu alanda çalışacak araştırmacılara temel bir kaynak olmaya hak kazanmaktadır. Yazar, bu uzun zaman sürecinde ocak üyelerini günümüzdeki yerlerine adeta tek tek dağıtarak, yaşayan ocak üyelerine dedelik bilinci ve hevesi kazandırmakta, ayrıca onlara 'yol görevlerini' hatırlatmaktadır.

Yüzlerce yıllık birikimden damlalar sunan bu çalışmanın layık olduğu ilgiyi kazanacağından kuşku duymuyorum. Aynı zamanda mürşidim olan Hüseyin Dedekargınoğlu'na bu değerli ve yararlı çalışması için şükranlarımı ve saygılarımı sunuyorum.

Hamza AKSÜT

GİRİŞ

Aleviliğin inanç ve kültür unsurları sözlü ve yazılı kaynaklardan oluşmaktadır. Alevi kültüründe yazılı kaynakların yetersiz ve az olduğundan sık sık söz edilmektedir. Sözlü gelenek uygulamaları dedeler tarafından "dilden dile", âşıklar tarafından "telden tele" aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Sözlü geleneğin birinci sırada olması, Alevi yazılı kaynaklarının yokluğundan değildir. Alevi yazılı kaynakları vardır ancak her dönemde iktidarda bulunanların baskısına, zulmüne, yok sayma ve asimilasyon uygulamalarına karşı koyan Alevi toplumu; ellerinde bulunan kitap, icazet, hüccet, ferman, el yazması ve cönk gibi yazılı belgeleri meydana çıkarmamıştır. Yazılı kaynakların büyük bölümünün yok edildiği; saklandığı toprak altında, duvar içlerinde çürüyüp yok olduğu, devletin el koyma ve imha etme politikalarıyla, çok azının günümüze ulaştığı doğrudur. Bu belgelerin arda kalanları ise babadan oğula geçmiştir ve Alevi inanç önderi olan Dedelerin ellerinde bulunmaktadır. Eldeki belgelerin büyük bölümü ne yazık ki halkın anlayacağı dillere çevrilememiş ve gün yüzüne çıkarılmamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı, bazı kişi ve çevrelere birtakım kitaplar çevirtmiş ve yayımlamıştır. Ancak bu eserlerdeki bilgiler politik amaçlarla, tahrif edilerek, saptırılarak aktarıldığı için yarardan çok zarar vermektedir.

Son yıllarda Alevilik yükselen bir değer olarak algılanmaktadır. Avrupa Birliği sürecinde oluşan fikir ve inanç özgürlüğü ortamı Alevi toplumunu da etkilemiştir: Aleviler artık eski dönemlerde olduğu gibi kimliğini gizlememekte, ibadet ve inançlarını eskiye nazaran daha rahat yaşamaktadır. Alevi top-

lumuna hitap eden radyolara, televizyonlara ve diğer medya iletişim araçlarına her yerden ulaşılmaktadır. Başta büyük kentler olmak üzere her yerde rahatlıkla cem yapılmakta, Alevi geleneğindeki önemli anma günlerinde ve Alevilerin diğer etkinliklerinde rahatlıkla deyişler söylenmekte ve semahlar dönülmektedir.

Eski dönemlerle kıyaslandığında, oluşan bu rahatlamaya rağmen camilere tanınan kolaylıklar ve devlet katkıları cemevlerine hâlâ tanınmamıştır. Başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere resmi kurumlar Aleviliği yok saymakta, cemevini cümbüş evi olarak niteleyen üst düzey yöneticiler bulunmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 12. sınıf öğrencileri için bastırılan "Din ve Ahlak Bilgisi" kitabında Semah: "*Alevi-Bektaşi topluluklarında yaygın olan ve müzik eşliğinde uygulanan tören nitelikli oyun*" [1] diye açıklamaktadır. Diyanetin oyun dediğine Alevi toplumu Hacı Bektaş Veli'nin şu dörtlüğü ile cevap vermektedir:

Haşa ki semahımız oyuncak değildir,
İlahi bir aşktır salıncak değildir.
Her kim ki semahı bir oyuncak sanır,
Cenaze namazı kılınacak değildir.

Diyanete göre ülkemizde bütün Müslümanları Diyanet İşleri Başkanlığı temsil ediyor; dolayısıyla Aleviler de Müslüman olduğuna göre bu kurum içinde rahatlıkla temsil edilebilir anlayışı hakim olmaktadır. Bu yaklaşım Alevilerin görüşü ile taban tabana zıt bir yaklaşımdır. Diyanet, Alevileri olduğu gibi kabul etmeye yanaşmayıp onları Sünni anlayıştaki namaz-oruç-hac gibi ibadetlere zorlamaktadır. Aleviliği Hz. Ali ve

1 MEB *12. sınıflar için Din ve Ahlak Bilgisi kitabı* , s. 121

Ehlibeyt dostluğu gibi basit bir anlayış olarak kabul etmektedir. Bu anlayışla Şiilik ile Alevilik birbirine karıştırılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da bazı Alevi gruplar, Sünnilerle Müslümanlık yarışına girmeye başladı: Cem uygulamalarına Sünni anlayışın kabul ettiği abdest, namaz uygulamalarını yerleştiriyorlar. Oysa biliyoruz ki Alevilerin abdest, namaz ve gusül anlayışı Sünni'lerinkinden farklıdır:

Aleviler bu farklılığı şiirlerine de aşağıdaki şekilde yansıtmıştır:

Asıllarda asıl nedir
Usûllerde usûl nedir
Şerîatta su pâk eder
Tarîkatte gusül nedir

Bazı kesimler ise cemevini camiye alternatif bir ibadet yeri olarak algılamaktadır. Oysa cemevi, caminin alternatifi olmadığı gibi cami de cemevinin alternatifi değildir. Aleviler hiçbir ibadethaneye düşman değildir. Aleviler kendilerinin esas ibadet yeri olarak cemevini kabul eder. Alevi dedesi de cami hocasının karşılığı konumundaki kişi değildir.

Ayrıca Alevilik konusunda yapılan her türlü bilimsel ve inançsal etkinliklerde öne çıkarılan kişilerin çoğunluğunun Alevi olmayanlardan oluştuğunu görmekteyiz. Alevi olmayanlar, Aleviliği Alevilere tanıtmaya ve anlatmaya çalışıyor. Halbuki Alevilerin içinden yetişmiş, inanç sistemini yaşayarak tanımış pek çok bilim adamı, tarihçi, araştırmacı ve akademisyen bulunmaktadır. Yabancı bir ünlü kişi şöyle diyor: "Dünyadaki en büyük orkestra Amerika Birleşik Devletleri'nindir. Ancak bu orkestra içindeki tek Amerikalı; piyanistin önüne piyanoyu itekleyen zencidir". Bizdeki durum biraz bu zenciye benziyor.

Bu güne kadar resmi yönetimin inancına aykırı olarak kabul edilen her türlü inanç anlayışı, kafirlik ya da dinsizlik olarak topluma yansıtıldı. Bu yansıtmalar yazılı kaynaklara da bu şekliyle geçti. Alevilik anlayışını istedikleri yönde değiştirmek isteyen yönetimler, bu isteklerini gerçekleştiremeyeceğini anlayınca da Aleviliği biraz sulandırıp, çeşitli adlar altında kendi inançlarına entegre etmeye çalıştılar. Yeniçeri Ocağı'nın kapatılmasından sonra Hacı Bektaş tekkesinin başına Nakşibendi şeyhlerini getirdiler. Tekkenin içine camiyi yaptılar ki Hacı Bektaş Tekkesi'ni bir Nakşibendi Tekkesi haline dönüştürsünler diye ama buraya atanan şeyhler geçen zaman içerisinde bu tekkeyi değiştiremediği gibi kendileri Bektaşi oldular. Alevi toplumu yüzyıllardır oluşan bu olumsuz intibayı ancak takiyye[2] (farklı görünme) yöntemiyle aşmaya çalıştı: "Oruç da tutarız, namaz da kılarız, hacca da gideriz" diye Sünni İslam anlayışına uyum sağladıklarını ifade ederek kendilerini gizlemeye çalıştılar.

Türkiye'deki Aleviler, laik Cumhuriyetin ilanı ile aldığı ilk nefesten sonra, 1961 anayasasıyla biraz daha sesini duyurmaya çalıştı. Günümüzde Avrupa Birliği sürecindeki demokratikleşme rüzgârıyla da ikinci nefesi aldılar. Alevi toplumu yüzyıllardır bunca baskı, zülüm, horlama ve iftiralara karşı durabildiyse; bu karşı durma Alevilerin direncinin yanında, bugüne kadar ülkeyi yöneten Sünni iktidarların Alevileri bir köşeye sıkıştırıp kapalı bir toplum olarak kalmasını sağlamasındandır.

Sonuç olarak Sünni iktidarların Alevliğin yok olmasını sağlamak için yaptığı köşeye sıkıştırma uygulaması Alevilerin

2 Mehmet Eröz, Türkiye'de Alevîlik ve Bektaşilik, s. 46. Takıyye: Farklı görünmek, göründüğü gibi olmamak, sır saklamaktır. İslam'ın Sünni kaidelerine uyar görünüp, asıl maksadı gizlemektir. Tasavvufta takiyye, takvanın zıddı sayılır. Takva samimi ve derin dindarlığı ifade ederken, diğeri dindar görünmeyi gaye edinir.

uzun süre homojenliğini (aynı kalmasını) korumasını sağlamıştır. Aleviler bu yolun bozulmaması için her türlü önlemi almıştır. Örneğin: Bir Alevinin, Alevi olmayan birisine kız vermesi yol düşkünlüğü sebebi sayılmıştır. Sorunlarını kendi içinde görgü-sorgu anlayışıyla çözmüştür. Osmanlı'nın ya da başka bir devletin mahkemesine de, kadısına da mihnet etmemiştir. Devletlerle ancak askerlik ve vergi konusunda muhatap olmuştur. Osmanlı vergi konusunda ölçüyü kaçırınca da:

Şalvarı şaltak Osmanlı
Eyeri kaltak Osmanlı
Ekmede yok, biçmede yok
Yemede ortak Osmanlı

diye türküler söylemiştir.Artık Alevi toplumunun takiyye yapma süreci bitti. Alevilerin rahatlıkla cemevine gidebilmesi, deyiş, düvazimam ve türkülerini söyleyebilmesi; her yerde rahatlıkla semahlarını dönebilmesi; inanç ritüellerini uygulayabilmesi, inançlarını yaşayabilmesi için devletten bazı talepleri olacaktır. Bu talepler vatandaşların doğal talepleridir. Bu talepler dile getirilirken bazı dirençlerle karşılaşılması da doğaldır.

Bu çalışmanın cem sıralamalarını anlatan bölümlerinin bir kısmı daha önce Gazi Üniversitesi'nin bir yayını olan "Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi"nde[3] makale olarak yayımlandı. Şimdi ise Dede Garkın ocağının cem uygulamalarını herhangi bir değişiklik yapmadan, aslına sadık kalarak ve özet olarak "Yol bir sürek bin bir" deyiminden hareketle, birini anlatmaya çalışacağım.

3 Hüseyin Dedekargınoğlu, *Dede Garkın Süreğinde Cem Töreni*, s: 11-75

I. BÖLÜM

DEDE GARKIN

DEDE GARKIN

Kargın boyu Müslümanlığı Alevi inancı çerçevesinde kabul ettiği için, boy beyi konumunda olan kişiler dinsel unvan olarak da "dede" adını almışlardır. Kargın boy beyi konumunda olan kişiler; asıl adı ne olursa olsun, Kargın Boyu'nun dedesi anlamına gelen "Dede Kargın" adıyla anılmışlardır. Sonraki bölümlerde Kargın'ın anlamı ve Kargın Boyu hakkında geniş açıklama yapacağız.

Kargın, Oğuz'un yirmi dört boyundan birisi olup, bu boyun büyük bölümü müslümandır. Dede Garkın ise Kargın boyu içerisinde olup Türkmen olan, Alevi bir inanca sahip, 13. yüzyılda yaşamış bir erendir. Bu erenin adıyla anılan Alevi dede ocağı Dede Garkın'a mensup Alevi talip topluluklarına ise Dede Garkınlı denir. Ocak kurucusu mürşit Dede Garkın soyundan gelen ve soylarının bir ucu da Ehlibeyit'e dayanan dedeler ise Dedekargın oğullarıdır. Yani her Dedekargın Kargın'dır, ama her Kargın Dedekargın değildir. Dede Garkın ocağının en belirgin özelliği; ocak mensubu dedeler ile bu ocağa bağlı diğer dede ocaklarının ve bunların talip topluluklarının tamamının Türk kökenli yani Türkmen oluşudur. Burada Dede Garkın ocağına bağlı talip toplulukların Türkmen oluşu, bütün Alevileri kapsamaz. Bu durum mürşit ocakları düzleminde ele alındığında Hacı Bektaş ve Dede Garkın ocakları için geçerlidir. Halbuki Alevilik Türklerden başka Kürt, Arap, Arnavut, Fars ve Roman (Çingene) gibi çeşitli etnik grupların da içinde bulunduğu bir inanç sistemidir. Bunun en güzel ifadesi de Alevilikteki "Yetmiş iki millete bir nazarla bakmak" anlayışıdır.

Dede Garkın'ın, "Kargın'ın dedesi" anlamına geldiğini belirtmiştik. Bazı araştırmacılar tarafından ileri sürülen görüşler de bizim görüşlerimizle aynı yöndedir:

"Selçuklular döneminde de Anadolu'da İslâmlaşmış Türkmenlerin din ulularına dede ve baba denilmekte idi. Bunlar din büyüğü ve aynı zamanda boyların başları idiler."[4]

"Anadolu Selçukluları ve Osmanlı devirlerinde fethedilen Anadolu topraklarında tekke açıp faaliyet gösteren bir İslamiyet anlayışına sahip erenler, aynı zamanda aşiret reisi idiler.[5] Dolaysıyla yerleştikleri yerlere, yönettikleri aşiretleri ile birlikte geliyorlardı. Talip diye adlandırılan müritlerinin çoğu kendi aşiretlerindendi. Bu erenler şehirli velilerden; Baba, Dede ve Pir gibi unvanlarla ayrılmakta olup, Anadolu ve Rumeli'nin her tarafına yayılmışlardı. Bu erenlerin bazıları bulundukları dönemde önemli roller icra ettikleri için büyük şöhret sahibi olmuşlardır ki, Hacı Bektaş, Sarı Saltık, Dede Garkın, Tur Hasan Veli ve Karaca Ahmet Sultan vs. böyledir."[6]

Araştırmacı-Yazar Hazma Aksüt "*Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*" adlı eserinde Dede Garkın hakkında şöyle demektedir. "*Dede Garkın, gerçek bir ad değil sosyal bir addır. Bu ad Garkın'ın dedesi anlamındadır. Ocak geleneğinde her dedeye Dede Garkın denilmektedir. Yani, tarihte tek bir Dede Garkın değil, aynı soydan gelen bir çok Dede Garkın vardır.*"[7]

Bu bölümde anlattığımız Dede Garkın ilk Dede Garkın'dır. Babalılar olayının önderi Baba İlyas'ın piri olan ve gerçek adı Nûman olan Dede Garkın'dır.

4 İrène Melikoff, *Uyur İdik Uyardılar*, s. 31

5 Alevi topluluklar dede ve talipten ibaret olup, dede ocağı talip topluluklar dışındakileri muhatap almaz. Araştırmacının görüşleri bu bakış açısıyla okunmalıdır.

6 Ahmet Yaşar Ocak, *Menâkıb-nâmeler*, s. 20

7 Hamza Aksüt, *Anadolu Aleviğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*, s. 61

Dede Garkın'la ilgili önemli kaynaklardan birisi 1358 yılında Elvan Çelebi tarafından yazılan Menâkibu'l Kudsiyye isimli eserdir. Bu esere göre; "Dede Garkın Şam'dadır (Suriye).[8] Halifelerinin ve taliplerinin bir bölümünü Rum'a (Orta Anadolu) göndermiştir. Devrin Artuklu Hükümdarı İbrahim olması muhtemel sultanı, bu zatı keramet sınavından geçirerek on yedi pare köyü kendisine vakıf olarak vermiştir[9].

Menakıbu'l Kudsiyye'yi latinize eden A. Yaşar Ocak, esere yazdığı giriş bölümünde bu hükümdarı Anadolu Selçuklu sultanı 1. Alaattin Keykubat olarak sunmuş ve 17 köyün vakıf olarak verildiğini belirtmiştir. Oysa Dede Garkın'ın yaşadığı dönem ve yer; o tarihlerde Artuklu Devletinin toprakları içindedir. Dolaysıyle Menakibu'l Kudsiyyede sözü edilen sultan Anadolu Selçuklu sultanı Alaattin Keykubat değil, 1203 yılında tahtta olan Artuklu hükümdarı Nizam-al Din İbrahim'dir.[10]

Ahmet Yaşar Ocak, Menâkıbu'l Kudsiyye Fî Menasıbi'l Ünsiyye'de Dede Garkın'ın yaşadığı yerin "*Güneydoğu'da Elbistan dolaylarında olduğu söylenebilir*"[11] diye açıklamaktadır. Bu yaklaşımın sonucu olarak Vilayetname yardımıyla Göksun'da bulunduğu kaydedilen zaviyeyi esas alarak Dede Garkın'ı Elbistan çevresinde aramaktadırlar. Bu arayışın temel dayanağı ise Faruk Sümer'in Elbistan civarında Dede Garkın adında bir zaviyeye tahrir defterlerinde rastlamış olmasıdır. Defterde dokuz haneden oluşan iki oba "*hidmetkaran-ı zaviye-i Dede Karkın*" olarak kayıtlıdır. Tahrir defterlerindeki bu

8 Şam ifadesi bütün Suriye'yi kapsar. Şehir olan Şam'ın adı Dımışk'tır.

9 Elvan Çelebinin Menakubu'l Kudsiyye eserini yayımlayan A. Yaşar Ocak, "*Babaîler İsyanı*" adlı kitabında devrin Sultanı olarak Anadolu Selçuklu Hükümdarı 1.Alaattin Keykubat'ı sunmaktadır ki, bu yorum yanlıştır. (Babaîler İsyanı s.99)

10 Hamza Aksüt-*Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, s.37

11 İsmail E.Erünsal-A.Yaşar Ocak. *Elvan Çelebi-Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye*, s. XLI

kayıta göre, Maraş bölgesindeki Karkın obalarının üçünün, Göksun'daki Dede Garkın zaviyesinin hizmetkârı olmasıdır.

Son yıllarda yapılan araştırmalar sonucunda Dede Garkın'ın yaşadığı yerin Mardin ili Kızıltepe ve Derik ilçeleri ile Şanlıurfa ili Viranşehir ilçesi üçgenindeki Dede Garkın yöresi olduğu anlaşılmıştır. Bu üçgen içinde Büyük Circip çayının Halep-Musul yoluyla kesiştiği yer olan ve günümüzde Mardin ili Derik ilçesine Bağlı Dedeköy'dür.[12] Ebu Bekr-i Tihrani, Akkoyunlu tarihini anlatan "*Kitab-ı Diyarbekriyye*" adlı eserinde; Akkoyunlulardan bahsederken "*Mardin ile Dede Garkın arasında Akkoyunluyu zayıf düşürdü*" şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu ifade Dede Garkın zaviyesinin yeri hakkında bize bir bilgi vermektedir.

Dede Garkın'ın yaşadığı yer âşıkların deyişlerinde de sıkça yer almıştır. Seyyid Ednai'in bir kasidesinde Abdülaziz Dağı'nda sığın (geyik) otlatıldığından bahsederken şöyle denmektedir:

Sabah sağar sığını Abdülaziz Dağı otlağıdur
Evliyanın türbesinen iki gün ırağıdur
Akşam gelür sağılur ol dağ sığın otlagıdur
Evliya hükmü budur ki hikmedini tanıdur.

Burada sözü edilen Abdülaziz Dağı, Şanlıurfa-Ceylanpınar'ın güneyinde yer almakta olup, bugünkü Suriye toprakları içinde bulunan ve Büyük Circip çayının Habur Irmağına karıştığı yerin güneybatısında olan bir dağdır. Menkıbeye göre iki gün uzaklıkta diye anlatılan bu dağ ile bugünkü Dedeköy'de bulunan Dede Garkın'ın yeri arasındaki mesafenin gerçeğe uygun olduğu görülmektedir. Yine âşıklardan Saraç Nevruz'un bir deyişinde Dede Garkın'ı anlatırken Abdülaziz Da-

12 Hamza Aksüt-*Aleviler*, s. 78

ğı'ndan bahsederek onun mekanının bu dağ olduğunu belirtmektedir:

Gel benim sevdiğim ey şahı halban
Abdülaziz Dağı'n eylemiş mekân
Mardin, Diyarbakır, Ergani, Keban
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Dedeköy'de Dede Garkın'a ait tarihi bir türbe bulunmaktadır. Burada yatan kişi Nûman Dede Garkın'dır. Çevrede yaşayan bölge halkının "Sultan Dede" ziyareti adı verilen bu türbeyi birçok hastalıklar için ziyarete geldiği, burada yaşayan Dedeköy'lü insanlar tarafından anlatılmaktadır.[13]

İleriki bölümlerde tamamını verdiğimiz Seyyid Ednai'nin kasidesinden de anlaşılacağı üzere Dede Garkın'ın asıl adının Nûman olduğu açıkça belirtilmektedir.

Rahi Huda nesli Ali'dir ismi ***Nûman****'ım meded*
Lakabı ***Dede Garkın Sultan*** *Şah-ı Horasanım meded*

Dede Garkın hakkında anlatılan menkıbelerde Dede Garkın'ın on yedi dervişi olduğu belirtilerek dört halifesinin de adına yer verilmiştir.

13 Benim de içinde bulunduğum Türkiye'de yerleşik Dedekargınlar, Dicle Üniversitesi'nden bir grup öğretim üyesi ve Diyarbakır Valiliğinin katkıları ile 30 Mayıs 2008 tarihinde Diyarbakır'da "*Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Türkmen Alevi Yerleşmesi I: Dede Garkın*" isimli bir sempozyum düzenlendi.

Tanrıdan nida gelüben Hak kelamını eyliyen
Nûman'ım gelsün geruya deyü nutkın söyliyen
On yedi derviş ile Furat yana azmeyleyen
On yedi derviş ile Murad'a ubur eyleyen

Alevi geleneğinde on yedi dendiği zaman ilk akla gelen on yedi kemerbesttir[14]. Dede Garkın hakkında yazılan ve anlatılanlarda on yedi vurgusu sıkça dile getirilmektedir. Ednai'nin yukarıdaki dörtlükte vurguladığı Dede Garkın'ın on yedi derviş ile hareket halinde olması bunun bir göstergesidir.

Elvan Çelebi'de de aynı durum söz konusudur:

78 *Hak Ta'âlâ bu **on yidi** âşık*
Sorusın sinden alısar bayık

101 ***On yidi** pâre kend vakf olsun*
Hak Ta'âlâ kabul dek kılsun

Ednai, dört halifeyi şu ifadelerle anmaktadır:

İbrahim Hacı sığına binmiş **Ali Seydi** yılana
Dirge Baba kurda
Arslanoğlu binmiş arslana Sultan'a ileri sürer
İstikbal ile atı dutun der muîn ol ata biner
Edebi Sultan erlerini yani hicapta koyar
At dutulmaz mûcizat var ehli hal halden duyar
Yüzbin kerameti vardır çok keramet nakleder

14 On yedi kemerbest: Hz. Muhammed'e, Hz. Ali'ye, Ehlibeyit'e bağlı Kırklar Meclisinin üyeleri arasında bulunan ve Hz. Ali tarafından kemerleri bağlanmış olan on yedi önderdir. On yedi Kemerbest'in bazıları cemdeki on iki hizmetin pirleridir. Çoğu Ehlibeyt yolu için şehit olmuştur.

Selçuklu ve Osmanlı döneminde Anadolu kırsalında bütün oymakların birbirlerini kontrol etmesini sağlayan hiyerarşik bir mekanizmanın bir sınıflandırması olduğu anlaşılmaktadır. Elimizdeki bilgiler ocaklar arasında en köklü ve eskilerinin Dede Garkın Ocağı olabileceğini göstermektedir. Bu düşünceyi Nejat Birdoğan da Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik isimli kitabında belirtmektedir: "*Bu ocakların en eskisinin hangisi olduğunu ortaya koymak zor. Ancak Anadolu'ya gelen Horasan erenlerinden daha önce bir Rum erenlerinin de var oldukları düşünülürse, tarihte ilk sırayı kime vereceğimizi bilmeyebiliriz. Ancak yine de Dede Garkın olması akla yakın.*"[15]

Elvan Çelebi, eserinin birinci bölümünü Dede Garkın'a ayırmıştır. Bu bölümün başlangıç kısmında Dede Garkın hakkında geniş bilgi verildiği; yani tarikatı, nereden gelip, Anadolu'ya nasıl yerleştiğinin anlatıldığı tahmin edilmektedir. Ancak bu bölümün başlangıç kısmı kopuktur (5.varakla başlıyor). Dede Garkın ile Baba İlyas arasındaki münasebetlerden geniş şekilde bahsetmektedir.

"Dede Garkın'la Baba İlyas'ın aynı çevre ve aynı tasavvuf mektebinin mensupları olduğunu göstermesi bakımından çok önemli bir ipucudur. Bu güne kadar Dede Garkın üzerine bütün bilinenler Velâyetname'deki bir pasajdan ibaretti"[16]

Menâkıbu'l Kudsiyye, Hacı Bektaş Velayetnamesinden yaklaşık bir asır önce kaleme alınmıştır. Dolaysıyla bu eser şimdilik Dede Garkın'a ait en eski metin olma özelliğini taşımaktadır.

Velayetnamede[17] anlatılan Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin İbrahim Hacı'ya nazar etmesi bölümü hem orijinal okunuşu hem de bugünkü Türkçe ifadeleri ile yan yana verelim.

15 Nejat Birdoğan, *Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik*, s. 211
16 Ahmet Yaşar Ocak, *Babaîler İsyanı*, s. 99
17 Hamiye Duran. *Velâyetnâme Hacı Bektâş-ı Veli*, s. 186-190

Hazret-i Hünkâr Velâyet Kohusı Gösterüp İbrâhim Hâcıya Nazar İtdügidür.

Raviler şöyle rivayet iderler kim Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş-ı Velî çün kim Rum mülkine girdi Bozak canibinde Kayserriyeden yana teveccüh idüp giderken meger kim yol üzerinde Du'l-kadirliden biraz Türkmen evleri konmışdı Hazret-i Hünkâr Hâcı Bektâş-ı Velî Kaddesa'llahu sırrahu'l-azîz gördi bir çobân koyun güder ol koyuncuklar Hazret-i Hünkârdan velâyet kohusı oldılar birbirine küymeyüp meleşdiler Hazreti Hünkârun ardına düşdiler pes ol çobân dahi koyunlarun önine geçüp ne kadar kim cedd ü cehd eyledi ol koyunları döndürebilmedi bir yanın döndürince bir yanı Hünkârun ardına düşüp gitdi ol çoban bu hâli göricek hâtırına hutûr eyledi kim bu koyunların gösterdügi rumûz tehî degüldür belki varısa uş bu giden kimesne erenlerden ve evliyâu'llâhdan ola imdi

Hünkâr'ın Velâyet Kokusu Gösterip İbrahim Hacı'ya Nazar Etmesi

Râviler şöyle anlatırlar: Hz.Hünkar Hâcı Bektâş-ı Velî Anadolu ülkesine girdi. Bozok tarafından Kayseri'ye doğru yönelip giderken yol üzerinde Dulkadirli (beyliğinden) birkaç Türkmen evinin konduğunu ve bir çobanın koyun güttüğünü gördü. O koyuncuklar Hz. Hünkar'dan velayet kokusu aldılar. Birbirine sokulup meleştiler. Hz. Hünkâr'ın peşine düştüler. Çoban da koyunların önüne geçip, onları döndürmek için ne kadar çabaladıysa da döndüremedi. Bir tarafını döndürdü, diğer taraf Hünkâr'ın ardına düşüp gitti. Çoban bu durumu görünce hatırına şöyle geldi."Bu koyunların gösterdiği işaret boşuna değil, şu giden kişi herhâlde erenlerden ve Evliya-u'llah'tan biri. Benim koyun kadar bile aklım yok ki koşup eline ayağına dü-

menüm bir koyun kadar aklum yokdur kim ilerü varup eline ve ayağına düşem ümîddür ki men fâkire bir safâ-nazar himmet ide didi fi'l-hâl koyunları koyup Hazret-i Hünkârın huzûr-ı şerifine irişdi mübârek elin öpüp ayaklarına yüzin sürdi eyitdi iy girçek er lutf idüp men kuluna dahı safa-nâzar himmet eyle didi Hazret-i Hünkâr eyitdi adun nedür eylügüm didi ol çobân eyitdi İbrâhim Hâcıdur didi dahı Hünkâr Ululığı bir yire oturup başundakin nazara indür eylügüm didi meger kim ol vaktın İbrâhim Hâcınun başında geyik derisinden börki varıdı Hazret-i Hünkârun nazarına indürdi Hünkâr Varlığı mücerred tekbîrin idüp başına giydürdi gözlerin sığayup arkasın yapdı erenlerün nazarı kimyâdur kara toprağa nazar eylese altun olur der-hâl İbrâhim Hâcınun gözleri açıldı cümle hicâbları mürtefi olup velâyet mertebesine irişti ol sâ'at nasîbin aldı dahı Hazret-i Hünkâr buyurdı kim

şeyim, ümit edilir ki ben fakire, safa-nazar ve himmet etsin" dedi. Derhâl koyunları bırakıp Hz.Hünkâr'ın yüce huzuruna geldi. Mübarek elini öpüp ayaklarına kapandı. "Ey gerçek er ben kuluna lütfedip de himmet et" dedi. Hz.Hünkâr "Adın nedir iyiliğim?" dedi. Çoban "İbrahim Hacı'dır" dedi. Hünkar Ululuğu da bir yere oturup "Başındakini (nazara) huzura indir." Dedi. Meğer ki o zaman İbrahim Hacı'nın başında geyik derisinden bir börk vardı. Hz. Hünkar'ın önüne indirdi. Hz. Hünkar varlığı manevi olarak tekbirleyip başına giydirdi. Gözlerini sıvazladı. Arkasını sığadı. Erenlerin bakışı kimyadır. Kara toprağa baksa altın olur. İbrahim Hacı'nın hemen gözleri açıldı. Bütün perdeler kalkıp velayet mertebesine erişti. O an nasibini aldı. Hz.Hünkar "iyiliğim yürü şimdi. Şu andan itibaren nasibini aldın. Bozok'u Üçok'u sana yurt verdik. O yer senin

eylügüm yür'imdi şimden girü nasibün aldun Bozokı Üçokı sana yurt virdük ol yir senün etmegün olsun ve ol koyuncuklar dahı senünle bile varsunlar didi pes İbrâhim Hâcı ol vilayetde nice dürlü âcâ'ib u garâ'ib remz u rumûzlar keşf idüp velâyet kerâmet izhâr eyledi âhir ismin Du'l-kadirli içinde İbrâhim Hâcı çağırtdı Hünkâr varlığı remz itdügi gibi Bozok Üçok kendünün mekânı oldı ayağına taş dokınan yâ İbrâhim Hâcı diyü çağırurdı hâlâ dahı bu deme degin ol ismle meşhûrdur hayâtında Hünkâr Varlığı geyik derisine safâ-nazar tekbîr eyledügi ecelden kendüler dahı müridlerine geyik derisi kisve diküp giydürürdi ve kendüler dünyadan nakl itdükden sonra Dede Garkın oğulları gelip İbrâhim Hâcınun evlâdlarına eyitdiler bu geyik derisi börk meşhur Dede Garkınundur siz bunı kandan aldınuz didiler anlar eyitdiler atamuz İbrâhim Hâcıya Hazret-i Hünkâr tekbir idüp safâ-nazar himmet

ekmeğin olsun. Koyuncuklar da seninle birlikte gelsinler. ." dedi. İbrahim Hacı o velayet (makamında) pek çok anlaşılmaz işaretler meydana çıkarıp velayet ve kerameti gösterdi. Dulkadirli (oymağı) içinde adına İbrahim Hacı dedirtti. Hünkar varlığının işaret ettiği gibi Bozok ve Üçok kendisinin mekanı oldu. Ayağına taş dokunan "Ey İbrahim Hacı" diye seslenirdi. Hala da bu zamana kadar bu isimle bilinir. (İbrahim Hacı) hayatı (boyunca), Hünkar varlığı geyik derisi (börke) safa-nazar edip tekbirlediği için çok kıymetli olan börkü giyerdi. (kendisi de) müridlerine geyik derisi başlık dikip giydirdi. (Hacı İbrahim) dünyadan (ahirete) göçtükten sonra Dede Garkın oğulları gelip İbrahim Hacı'nın oğullarına "Bu geyik derisi börk, meşhur Dede Garkın'ındır. Siz bunu nereden aldınız?" dediler. Onlar "Atamız İbrahim Hacı'ya Hz. Hünkar tekbirleyip safa-nazar

eylemişdür bizüm meşrebimüz Bektâşdandur didiler Dede Garkın oğulları inad idüp Bektâşilerün kisveti elîf ve Hüseynîdür bu geyik derisi börk meşhûr Dede Garkınundur diyü nizâ eylediler mâ-beynlerinde çok mübahese geçdi (öyle olsa) âhir bi'z-zarurî geyik derisin çıkarup Dede Garkınlara tapşurdılar amma muhakkak sâbit olmışdur kim İbrâhim Hâcınun ibtidâ meşrebi Hazret-i Hünkârdandur.

himmet etmiştir. Bizim meşrebimiz Bektaş'tandır. "dediler. Dede Garkın oğulları inatlaşıp "Bektaşi'lerin başlığı elif ve Hüseyni'dir. Bu geyik derisi börk meşhur Dede Garkın'ındır" diye kavga ettiler. Aralarında çok tartışma oldu. Sonunda mecburen geyik derisi (börkü) çıkarıp verdiler. Ancak İbrahim Hacı'ın ilk meşrebinin Hz.Hünkar'dan olduğu gerçektir.

Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinde yaşamış olan, bu sultanların kendisinden istediği çok sayıda eseri yazan veya çeviren Firdevsi tarafından derlenen Hacı Bektaş Velâyetnâmesi'ndeki yukarıdaki bölümde Dede Garkın ve Şeyh İbrahim Hacı bağlantısında Şeyh İbrahim Hacı doğrudan Hacı Bektaş mensubu olarak gösterilmektedir. Bu durum tarihsel gerçeğe uygun değildir. Çünkü Şeyh İbrahim ocağının el aldığı ocak Dede Garkın ocağıdır. Bununla ilgili olarak ilerideki bölümlerde geniş bilgi vereceğiz. İranlı Firdevsî-i Tûsî'den ayırt etmek için Uzun lakabıyla anılan Velayetname yazarı Uzun Firdevsi, Dede Garkın ile Şeyh İbrahim Hacı arasındaki bağlantıyı koparark, Şeyh İbrahim'i doğrudan Hacı Bektaş'a bağlamaktadır. Bu yaklaşım gerek Dede Garkın geleneğinde gerekse Şeyh İbrahim geleneğinde kabul edilmemektedir.

DEDE GARKIN OCAĞI

Aleviliğin temel kurumu, dede ocağıdır. Dede ocağı dedelik, taliplik gibi Aleviliğe ait statüleri ve başta cem olmak üzere inanç ritüellerini belirleyen öznedir. Anadolu'nun farklı bölgelerinde etkinlik sahasına sahip Alevi ocaklarının merkez ritüel pratiği, cemdir. Aleviliğin tarihsel süreci incelendiğinde cemin salt inanç boyutu olan bir gerçek olmayıp ikrar, musahiplik, görgü, düşkünlük, birlik gibi uygulamalarla sosyal, hukuksal ve iktisadi boyutlara sahip bir sistem olduğu görülür.

Gerçekleştirilen sosyo-antropolojik çalışmalarla Alevi dede ocaklarının cem icra dizgisinin, kutsallık atfedilen ve on iki hizmet olarak anılan ritüellerden oluştuğu tespit edilmiştir. Ocaklara bağlı olarak on iki hizmetin pratik edilişinde farklılıklar görülmektedir. Alevi inanç-dede ocak mensuplarının "**yol bir, sürek binbir**" şeklinde tanımladığı, Aleviliğin içindeki çeşitliliği ve zenginliği belirten bir deyimimiz vardır. Bu deyim Aleviliğin sosyolojik, antropolojik, tarihsel dönüşümünün analizindeki ontolojik, epistemolojik ana ögedir. Alevi inanç-dede ocaklarının sürek profilleri, Alevi sosyolojisinin çerçevesinin tanımlanmasında, Alevi inanç-düşün terminolojisinin çözümlenmesinde, Alevilik literatürünün tespitinde önceliklidir.

Ocağa adını veren Dede Garkın'ın, biri 14. yüzyıl diğeri 15. yüzyılda kaleme alınmış iki önemli menakıbnamede adı geçer. Sözünü ettiğimiz menakıbnameler; Velâyetnâme[18]

18 Hamiye Duran, *Velâyetnâme Hacı Bektaş-ı Veli,*

adıyla da bilinen Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Veli ve Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye'dir.[19] Bu iki metin de yayımlanmıştır. Bu menakıbnamelerde Dede Garkın hakkında verilen bilgiler, Dede Garkın'ın 13. yüzyılda Güneydoğu Anadolu bölgesinde yaşamış meşhur bir eren olduğunu bize göstermektedir. Tarihsel, karizmatik bir kişilik olarak Dede Garkın[20] Anadolu'daki Aleviliğin önemli temsilcilerindendir. Dede Garkın'ın adıyla anılan Alevi inanç-dede ocağı da Anadolu'daki Aleviliğin önemli inanç–düşün kurumlarındandır. Genel sosyolojik-tarihsel yaklaşım, Alevi inanç-dede ocaklarının Anadolu'da organize oluşunda XIII. yüzyılı milat kabul etmektedir. Hacı Bektaş Veli önderliğinde örgütlenen Horasan erenlerinin zamanla Küçük Asya'nın farklı bölgelerinde köyler, ocaklar kurduğu bilimsel bir gerçektir. Dede Garkın daha erken dönemde Anadolu'da faaliyetler göstermiş bir Türkmen dedesidir. Aynı zamanda, 1240'ta büyük bir hareket başlatmış olan Baba İlyas'ın mürşididir. XIII. yüzyıl Anadolu tarihinin en önemli sosyal, siyasal olaylarından biri olan ve Anadolu'daki Aleviliğin tarihsel altyapısı diyebileceğimiz Babaî hareketinin lideri Baba İlyas ile teması bulunan Dede Garkın, Alevilik tarihi açısından önemli bir erendir.

Elvan Çelebi, eserinde Baba İlyas ile Dede Garkın'ın münasebetlerine geniş yer vermiştir. Esere göre Baba İlyas Dede Garkın'ın halifeleri arasındadır. Dede Garkın halifeleri arasından dördünü seçip Baba İlyas'ın emrine vererek onları Rum Diyarını (Anadolu) irşad etmekle görevlendirmiştir. Bu halife-

19 İsmail E. Erünsal – Ahmet Yaşar Ocak. *"Elvan Çelebi", Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye,*

20 Garkın sözcüğüne, farklı kaynaklarda Garkın, Garhın, Karkın, Karkınlu, Kargın, Karginlu ve Kargın Türkmânı şeklinde yazılmış olarak da rastlanılmaktadır, bu konuda bkz. Elvan Çelebi, *Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye*, hazırlayanlar İsmail E. Erünsal ve Ahmet Yaşar Ocak , s. XL.

ler: Hacı Mihman, Bağdın Hacı, Şeyh Osman ve Ayna Dola (Aynuddevle) dır. Eserin dördüncü bölümünde bu halifelerden söz edilen beyitler şöyledir.

192 Dede Garkın çün içerü girdi
Hakk-ıla bakdı Hakk-ıla gördi

193 Hacı Mihman u Bağadın Hacı-la
Şayh Usman u Ayna Dovla bile

Dede Garkın'ın dört halifesini Baba İlyas'ın emrine verişini ve halifelerin görevlerini anlatan beyitler[21]:

207 Hem dakı dördünüz tapusında
Olunuz ölünüz kapusında

208 İmdi dastur varunuz Rum'ı
Da'vat idün camâ'at-i şûmı

210 Çün vasiyyet kemâlına yitdi
Dede desturı-la bular gitdi

21 Mertol Tulum, Elvan Çelebi'nin yazdığı; İsmail E. Erünsal ve A. Yaşar Ocak tarafından hazırlanarak Türk Tarih Kurumu'nca basılan *Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye*'de okuma hataları olduğunu belirterek, eserin düzeltilmiş halini ve tenkitlerini *"Tarihi Metin Çalışmalarında Usul - Menâkıbu'l - Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme"* adıyla yayımladı. Buradaki beyitlerin tamamı Mertol Tulum'un çevirisinden alınmıştır.

BABA RESUL OLAYI

Anadolu'daki Aleviliğin tarihinde üç önemli siyasi kırılma noktalarından birisi olan Baba Resul olayı (diğerleri, 1514 Çaldıran Savaşı ve 1826 Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması) resmi tarih tarafından hep farklı olarak anlatıldı:

Resmi tarih Çaldıranı Padişahımız, Sultanımız, Yavuz[22] Sultan Selim Han, Acem Hükümdarı "Şah İsmail'i Çaldıran'da yendi. Şah İsmail savaş meydanında tahtını ve karısını da bırakarak kaçtı" diyerek anlatmaktadır. Halbulki savaşın gelişmesi sürecinin öyle olmadığını, Alevilerin desteklediği Safevi Hükümdarı Şah İsmail'i küçük göstermek için tarihi böyle yazdıklarını bizler biliyoruz. Türklerin padişahı olduğunu ileri sürdükleri Yavuz Selim eğer Şah İsmail ile Türklük yarışına girse çok gerilerde kalırdı. Şah Hatayi mahlası ile Türkçe olarak yazmış olduğu deyiş ve düvazları günümüzde hâlâ dillerdedir. Yani Şah Hatayi, Safevi Hükümdarı Şah İsmail'dir.

Osmanlı Devleti tarihte belki eşi görülmemiş bir şekilde; kendi askeri olan Yeniçerileri Aksaray'da (At meydanı) topa tutarak ortadan kaldıran bir devlettir. Bu olayla birkaç yüz yıl Osmanlı Devleti'nin bir anlamda varlığının garantisi olan ocak, ıslah edilip düzene konmamış ve ortadan kaldırılarak devletin en önemli silahlı gücü yok edilmiştir. Padişah II. Mahmut döneminde 1826 yılında gerçekleşen bu olay tarihçiler tarafından anlatırken "Vaka-i Hayriyye" (hayırlı olay) diye tarihe geçmiştir. Aleviler ise buna "Vaka-i Şerriyye" (kötü olay) demektedir. Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra

22 Yavuz sözcük anlamı olarak "kötü, fena" demektir. Fakat kişiye takılan bu lakap onun ünlü olması dolaysıyla, sonraki yüzyıllarda Yavuz sözcüğüne "güçlü, çetin" anlamı yüklemiştir.

yeni bir kırım dalgası daha oluştu ve önde gelen pek çok dede ile dedebaba asıldı. Hacı Bektaş Dergahı postnişini (postta oturan) olan ve devletten icazeti bulunan Hamdullah Çelebi bile Amasya'ya sürgüne gönderildi. Hacı Bektaş Dergahındaki Alevi kaynakları yok edildi. Hamdullah Çelebi'nin Amasya'ya götürdüğü kitaplar da yakıldı.

Yukarıda vermiş olduğumuz iki örnekte olduğu gibi resmi tarih Baba Resul olayını da Peygamberlik iddiasında bulunan Baba İlyas adlı birisinin başlattığı bir isyan hareketi olduğu şeklinde aktardı. Son zamanlarda yapılan araştırmalar neticesinde varılan sonuç; olayın bir isyan değil, Diyarbekir-Mardin bölgesinde bulunan Alevilerin, Anadolu Selçuklu yönetimindeki Diyar-ı Rum diye bilinen Orta Anadolu'ya sızma harekatı olduğudur. Babaîler[23] olayını isyan olarak tanımlayabilmek için; olayı başlatan grupların Anadolu Selçuklu yönetiminde olması gerekir. Oysa Dede Garkın'ın halifelerinden olan Baba İlyas öncülüğünde ve Baba İshak'ın askeri önderliğinde hareket eden bu grup Selçuklu yönetimindeki topraklarda değildi. Dede Garkın'ın bulunduğu bölge Artuklu Devleti sınırları içindeydi. Baba İshak, 10 Muharrem 638 (1 Ağustos 1240) tarihinde, büyük çoğunluğu Türkmenlerden oluşan kuvvetleri ile önce Kefersûd'u (Adıyaman'da bir yer) işgal etti. Sonra da Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Gerger ve Kâhta'yı ele geçirdiler. Buradan Malatya'ya yöneldiler. Malatya Valisi Muzaffereddîn Alişîr'in birlikleri yenilerek teçhizatlarını savaş alanında bırakarak kaçtı. Vali, Germiyanlar'dan yeni kuvvetler meydana getirdi. Baba İshak kuvvetleri, bu kuvvetleri de dağıttı. Amasya yönüne ilerleyen Babaîleri durdurmak için öncü olarak Sivas'a gelen Sivas iğdişbaşısı[24] karşıladı. Fakat bütün ça-

23 Buradaki Babaî tanımı Alevilik dışı kaynakların kullandığı bir terimdir.
24 Selçuklularda, karışık ırktan gelen kimselere "iğdiş" denirdi. Anne ya da baba tarafından Türk olmayan Müslümanlara da bu ad verilirdi.

balara rağmen yenilmekten ve ağır kayıplar vermekten kurtulamadılar. İğdişbaşı Hurremşah ve birçok ileri gelenler öldürüldü. Bundan sonra Baba İshak kuvvetleri gücünü iyice artırdı. Buradan Tokat'a doğru hareket eden Babaîler, Amasya bölgesine girince, tahtını kaybedeceğini anlayan 2. Gıyâseddin Keyhüsrev, Konya'yı terk ederek, Kubadabad'a sığındı. Selçuklu ordusunun başında olan Hacı Mübârizeddin Armağanşah, Baba İshak kuvvetlerini durdurmak için Amasya'ya doğru hareket etti. Baba İshak kuvvetleri Amasya'ya gelmeden Baba İlyas'ı yakalayıp astılar. Amasya'ya gelen Baba İshak kuvvetleri Selçuklu ordusunu bir kere daha yenerek komutan Hacı Mübârizeddîn Armağanşah'ı öldürdüler. Sonra da Konya'ya doğru yürüyüşe geçtiler. Ordusunun uğradığı akıbeti öğrenen Selçuklu sultanı, Erzurum'daki sınır kuvvetlerini acil olarak yardıma çağırdı. Kayseri bölgesindeki "Ziyâret" adı verilen yerde Selçuklu kuvvetleri ile Baba İshak kuvvetleri arasında yeniden çarpışmalar başladı. Babaîler, burada da Selçuklu kuvvetini yenerek dağıttılar.

Bu zaferin üzerine Konya'ya doğru hareket eden Baba İshak kuvvetleri, Kırşehir'in Malya Ovası'nda toplandı. Çoluk-çocukları, hayvanları ve sürülerini de yanlarında getiren Türkmenleri Ağustos ayında başladıkları bu hızlı yolculuk epeyce yorgun düşürmüştü. Kasım ayına gelindiği için havalar da soğumuştu. Selçuklu Sultanı; Araplar, Gürcüler, Kürtler ve paralı asker olan Frenklerden oluşan yaklaşık elli bin kişilik, Emir Necmettin komutasında bir orduyu Baba İshak üzerine gönderdi. Malya Ovası'nda karşılaşan kuvvetler arasında büyük çarpışmalar oldu. Yapılan bu çok kanlı savaşta İbni Bibi'nin anlattığına göre, 3-4 bin Baba İlyas taraftarı öldürüldü. Malya Ovası "Kızıl börklü, siyah libaslı ve ayağı çarıklı Türkmenlerin" kanıyla kızıl börklerine benzeyerek kıpkızıl oldu. Sonuçta Baba İshak kuvvetleri yenilerek hepsi kılıçtan geçirildi. Savaş

meydanında sağ kalan kadınlar ve çocuklar savaş esirleri olarak Selçuklu güçleri tarafından paylaşıldı ve satıldı. Baba İlyas ve Baba İshak'a yakınlığı tespit edilenler zindanlara atıldılar. Bazıları kendilerini saklayarak bir müddet izlerini kaybettirdiler. Fakat Ayna Dola gibi kimliğini saklamayanların derisi yüzüldü. Bu harekete fiili ve fikri olarak destek verenlerden geriye kalanlar ise mücadelelerine Anadolu'nun dört bir yanına dağılarak devam ettiler. Aleviler askeri önder Baba İshak'ın göğe ağarak sır olduğuna inanırlar.

Selçuklular açısından bakıldığında, Malya zaferi Anadolu Selçuklu Devleti'nin sonunu hazırlayan olayların başlangıcı oldu. Yaklaşık üç yıl sonra 1243'te Selçuklu Devleti'ni Moğollar kendilerine bağımlı hale getirdi. 1308 yılında da Anadolu Selçuklu Devleti tamamen yıkıldı. Bu olay ileriki yüzyıllarda Şeyh Bedrettin, Şahkulu ve Kalender Çelebi eylemleri gibi olayların meydana gelmesinde hep örnek alındı.

Dede Garkın Ocağının Anadolu'daki faaliyetleriyle ilgili bir kısım söylenceler yanında Ebu'l-Vefa ve Dede Garkın bağlantısı yer almaktadır. Kargın boyunun Horasan bağlantılarının kesinlik kazanmasından sonra Tacül Arifin Ebul Vefa'nın Dede Garkın'la bağlantısının olması Dede Garkın Ocağı'nın yine dört kişilik bir bilim heyeti tarafından tescil edilmiş olması kesin olmamakla birlikte Ebu'l Vefa'nın da Kargın Boyu ile soy bağlantısını ciddi olarak düşündürmelidir. Fığlalı, Ebu'l-Vefa ile Dede Garkın'ın muhtemelen Harezm'den göç ettiğini ve Ahmet Yesevî Ocağı'na[25] bağlı olması gerektiğini düşünmektedir.[26]

Dede Garkın ocağı da Anadolu'daki Aleviliğin ocak kurumu bağlamında ana belirleyici ocaklarındandır. Burada kastet-

25 Ahmet Yesevi Ocağı diye bir ocak yoktur. Ebu'l Vefa ile Hoca Ahmet Yesevi arasında bir bağlantı kurmak olanaksızdır. Çünkü Ebu'l Vefa Irakta doğmuş, yaşamış ve ölmüştür.

26 Ethem Ruhi Fığlalı, *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, s. 147

tiğimiz Anadolu, sadece bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisindeki Anadolu değildir. Siyasal sınırlar her zaman değişebilir ama kültürel sınırların değişmesi öyle bir karar ya da antlaşma ile olmaz. Bizim kastettiğimiz Anadolu'yu, bugünkü coğrafi sınırlarımız ve bu sınırların etrafında yaklaşık yüz kilometre daha dışa taşan bir hale şeklindeki alan olarak düşünebiliriz. Çünkü 16. yüzyılda Vilayet-i Diyarbekir (Diyarbekir Vilayeti) dendiğinde Harput, Ruha (Urfa), Musul ve Rakka bu vilayet sınırları içindeydi. Adana, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Halep, aynı vilayet (Vilayet-i Halep) sınırları içindeydi. Eskiden Anadolu denince Fırat'ın batı kesiminde kalan coğrafya anlaşırdı. Fırat'ın doğusuna ise Mezopotamya, bazen de Şam denirdi.

Elvan Çelebi'nin yazdığı Menâkıbu'l-Kudsiyye Fî Menâsıbi'l-Ünsiyye adlı eserde Dede Garkın, Baba İlyas'ın şeyhi olarak belirtilmekte ve bu konuya geniş yer verilmektedir.

680 Dede Garkın ki cedd-i a'lâdur
Zikri anun kamudan evlâdur,

diyerek, Baba İlyas sülalesinin "cedd-i âlâ"sı, yani büyük dedesi olarak nitelenmiştir. Ona göre Dede Garkın "tevbe ve irşad"a mezun kılındığından beri insanları davet etmiş, ünü giderek artmış, müritleri çoğalmış, her biri keramet sahibi dört yüzün üzerinde halifesi olmuştur. İrşadı kime ulaştıysa onu Allah'ın rahmetine gark etmiştir. Dede Garkın devrin sultanıyla[27] (1220-1237) dostluk kurmuş ve sultan bunun göstergesi olarak ona on yedi pare köy vakfetmiştir.[28]

27 Devrin sultanı A. Yaşar Ocak'ın iddiasının tersine, Anadolu Selçuklu Hükümdarı 1.Alaattin Keykubat değil, Artuklu Hükümdarı Nizam-al Din İbrahim'dir

28 Ahmet Yaşar Ocak. *Belleten Sayı: 257 – Türkiye Popüler Tasavvuf Tarihine Farklı Bir Yaklaşım*, s.131

Bugün Türkiye'de ve Suriye'de geniş bir alana yayılmış olan Dedekargınlılar bulundukları bölgelerde Kargın veya Dede Garkın adıyla anılmaktadır. Osmanlı tahrir defterlerindeki Kargın, Karkın, Kargınlu, Karkınlu, Karkın Türkmânı, Dede Karkın, Dede Kargınlu ve Dede Karkınlu adlarını taşıyan cemaat ve oymaklar Dede Garkın ile ilgilidir. Ayrıca Dede Garkın, mensubu olduğu aşiretin hem dini, hem siyasi liderlik vasıflarını üzerinde taşımaktadır. III. Murat döneminde tutulan Maraş Yörükleri defterinde, Padişah hâsı sayılan Dulkadirlu Ulusunun Eşkinciler taifesi denilen 24 oymaklı boyun bir oymağı Cemaati Dede Garkın diye anılmaktadır.

DEDE GARKIN SAVAŞI (1516)

Şah İsmail, Çaldıran Savaşında Safevi ordusunun sol kanadına kumanda eden ve savaşta ölen meşhur Ustacalıoğlu (Üstaclu) Mehmet Han'ın kardeşi ve daha önce Cizre, Silopi çevresinde önemli roller oynamış olan Karahan Uctaclu ve Urfa beyi Durmuş'u Diyarbakır'ı fetihle görevlendirdi. Ancak Karahan Bey Osmanlıların bölgeye kuvvet gönderip durumlarını sağlamlaştırdığını görünce, Şanlıurfa ile Mardin arasındaki Beriyyecik bölgesine giderek orada kışlayan Diyarbekir çevresi halkını kendi tarafına çekerek, onların desteğini almak ve kuvvetini artırmak istedi. İdrisî Bitlisî, Mardin'e gelerek halkın Osmanlılara katılmasını istedi ve şehir halkının müzakereci olarak seçtiği Seyyit Ali Nusaybinî ile görüşerek şehri 3 Kasım 1515'te aldı.

Osmanlılar tarafından ilk defa fethedilen Mardin; Osmanlı ordusundaki komutanlar arasındaki ihtilaflar nedeniyle tekrar Safevilerin eline geçti ve Karahan Bey emrindeki iki bin askerle 31 Ocak 1516'da Mardin'e girdi.

Şah İsmail tarafından Karahan'a yardım etmek için gönderilen Hemedan, Kelhuran ve Çuka beyleri Bağdat ve Kerkük üzerinden Mardin'e giderken, Osmanlı İmparatorluğu tarafını tutan Bohti Kabilesi beylerinden Cizre Beyi Bedir Bey, Kerkük Beyi Seyyit Ahmet Bey ile İdrisî Bitlisî'nin oğlu Ebu'l Mevabih Çelebi'nin baskınına uğrayarak yüzlerce kayıp verdiler. Safevi kuvvetlerinin bir kısmı Silopi'nin güney bölgesinden geçerek Mardin'e ulaştı. Bıyıklı Mehmet Paşa da Safevileri takip edince iki rakip komutan Koçhisar (bugün Kızıltepe) yakınlarındaki Sahrayı Dede Garkın denilen mevkide karşılaştılar.

Dede Garkın yöresi Şanlıurfa ile Mardin'in güneyindeki Kızıltepe arasında bulunmaktadır. 1664 yılında buradan geçen Jean-Baptiste Tavernier (Les six voyages en Turquie, en Perse, et aux Indes, Paris 1682 nouvelle édition, I. 152) on bir saatlik bir yolculukla Urfa'dan Dedecardin'e geldiklerini yazmakta ve bu yer için şu bilgileri vermektedir: "Burada büyük bir kale görülür. Fakat tamamen haraptır. Sadece kabardığı zaman çok genişleyen nehrin üzerinde seyyahların karşıya geçmelerine hizmet eden, uzun ve çok sağlam bir taş köprü vardır. Bölge köylülerinin kayaların içindeki oyuklardan başka ikametgâhları yoktur. Oradan geçenler tereyağı, peynir ve diğer emtiayı getirirler."[29]

Yapılan savaşta, Karahan Uctaclu savaş alanında öldü ve topraklar kesin olarak Osmanlı İmparatorluğuna katıldı. Bu savaş tarihte **Dede Garkın** savaşı olarak bilinir ve 15-20 Mayıs 1516 tarihindedir. Dede Garkın savaşı sırasında Cizre Beyi Şah Ali Beyin oğlu Emir Bedrettin ve Bohti kabilesi reisi Seydi Ahmet ile diğer doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki kale ve şehir beyleri Safevi kuvvetlerini yendiler ve Musul'a kadar olan tüm saha Osmanlıların denetimine girdi.

Osmanlı İmparatorluğu, 1518 tarihinde Silopi ve çevresini Diyarbakır eyaletine bağlı 12 livadan biri olan Mardin'e bağladı. Diyarbakır eyaleti, Güneydoğu Anadolu'da yeni ele geçirilen tüm merkezlerin birleştirilmesiyle oluşturuldu. Aynı tarihlerde Musul da Diyarbakır'a bağlı bir sancak idi.[30]

29 Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Dede Garkın 1518'de Beriyyecik livasına bağlı büyük bir köydü. Köyün o tarihte 71 vergi hanesi ve 9 mücerredi, 36,500 akça hasılı vardı. Dede Garkın'ın 1526'da hem bir köy adı hem kendi de dahil 5 köyü ihtiva eden bir nahiye adı olduğu görülmektedir.

30 Nejat Göyünç, *XVI.Yüzyılda Mardin Sancağı*, s. 20-26

Dede Garkın türbesi etrafında Osmanlı ve Safevi orduları arasında meydana gelen savaştan sonra çok geniş bir coğrafyaya yayılan Türkmen topluluklarının Alevi-Sünni şeklinde ayrışmasına neden olmuş ve Türkmen oldukları unutulmuştur.[31]

Kargın, Çepni ve Avşar boylarına mensup Alevi Türkmenlerin Dede Garkın Ocağı ile taliplik noktasındaki bağlantıları, Dede Garkın Ocağı'nın Suriye (Halep), Gaziantep, Malatya, Maraş, Tokat, Diyarbakır, Erzurum, Çorum, İzmir, Balıkesir, Manisa gibi bölgelere uzanan geniş etkinlik sahası, Şeyh İbrahim Veli ve Ali Seydi[32] ocakları ile ocak yetki paylaşım sistemi bağlamındaki ilişkisi Dede Garkın ocağını Alevi dede ocakları arasında temel ocaklardan biri yapmaktadır.

Dede Garkın'ın adını taşıyan bu oymakların bu kadar çok ve Türkiye'nin neredeyse her tarafına dağılmış olması; gerek Anadolu Selçukluları, gerekse Osmanlılar döneminde uygulanan iskan politikası ile yani oymak ve aşiretlerin parçalanarak muhtelif sebep ve gerekçelerle, şuraya buraya iskan edilmiş olmasıyla açıklanabilir.[33] Mesela 1734 yılında Malatya'ya bağlı konar-göçer Türkmenlerden Dede Karkın cemaatinin 1000 haneden oluşan bir grubun Alacahan'a iskanına karar verilmiştir.[34]

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde ve Halep'te talipleri bulunan ocağın temsilcisi olan Dede Kargın ailesinin en önemli dört kolu yakın zamana kadar Malatya, Gaziantep, Diyarbakır

31 Ahmet Taşğın, *Safevi Osmanlı Savaşından İtibaren Dini Söylemin Siyasal Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Dedekargın Örneği.*

32 Eskişehir/Kayapınar, Ankara/Çubuk ve Çankırı/Dalyasan köylerinde yerleşik Ali Seydi talipleri, ocak aidiyetlerini tanımlarken Seyyid Ali Sultan (Kızıldeli) kullanımına da yer vermektedirler.

33 Ahmet Yaşar Ocak. *Belleten Sayı: 257 – Türkiye Popüler Tasavvuf Tarihine Farklı Bir Yaklaşım*, s.136

34 Yusuf Halaçoğlu. *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi* , s.107-108

ve Çorum yörelerinde yaşamaktaydı.[35] Kentleşmenin ve kente göçün hız kazanmasıyla bu bölgelerdeki aile mensuplarının çoğunluğu büyük şehirlere göç ettiler. Dede Garkın ocağı dedeleri iç göçlerle başlayan yeni süreçle başta Ankara olmak üzere, İzmir, İstanbul, Adana, Mersin, Bursa, Antalya ve Kdz.Ereğli'de yerleştiler. Ayrıca Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne de giderek yurtdışında da yerleşen aileler vardır.

Günümüz araştırmacılarından bazıları Anadolu'daki Alevi dede ocakları sayısını günden güne artırmaktadır. Ocakları genel kabul görmüş sayıdan 8-10 kat artırarak bir çeşit ocak enflasyonu yaratmaktadırlar. En son ocak sayısını 299'a kadar çoğalttıklarını görmekteyiz.[36] Bize göre Anadolu'daki ocak sayısı 40-42 arasındadır. Bu ocakların 5-6 tanesi mürşit ocağı, diğerleri ise bu mürşit ocaklarına bağlı Pir ocaklardır. Ocak sayısının çoğaltılması yanında, yapılan bir diğer yanlışlık ise "El ele, el Hakk'a bağlı" anlayışı çerçevesinde bütün ocakların birbirine bağlı olarak gösterilmesidir.

Gerek Hacı Bektaş Veli, gerekse adıyla anılan Hacı Bektaş tekkesi, tarihimizde önemli roller üstlenmiştir. Bizlerin, yani her Alevinin yüreğinde onlara karşı sevgi ve saygı ile gönül bağı olduğu bir gerçektir. Fakat Anadolu'daki bütün ocakların bağlı olduğu tek merkez değildir. Bütün ocaklar adeta birer tespih şeklinde birleştirilmekte, bu ocakların başına da sanki tespihin imamesi gibi Hacı Bektaş ocağı oturtulmaktadır. Bu görüş, Alevileri tek merkezden idare edebilmek için, Osmanlının olmasını istediği ama hiçbir zaman gerçekleştiremediği

35 Dede Garkın ocak temsilcilerinin bugün yaşayan kolları soyadlarını **"kargın"** olarak kullanmaktadır: Çorum kolunda Dedekargınoğlu, Malatya kolunda Kargın, Diyarbakır kolunda Karkın, Gaziantep kolunda Kargıner olarak kullanmaktadırlar.

36 Ali Yaman. *Kızılbaş Alevi Ocakları*, s. 85-93

bir görüştür. 1826 yılında II. Mahmut zamanında Yeniçeri Ocağının kaldırılmasıyla birlikte; Devleti yönetenler tarafından Anadolu'daki Aleviliğin ve ocakların köreltilmesi amacıyla tüm ocakların Hacı Bektaş tekkesine bağlanması için çaba harcandı. Kısmen de olsa başarılı oldular. Ama bu uygulama talip toplulukları tarafından hiçbir zaman benimsenmedi. Bir ocağın talibi iken; bağlı bulunduğu ocağı bırakıp, başka bir ocağa bağlanan, özellikle de Hacı Bektaş Ocağı'na bağlanan talip toplulukları halk arasında, biraz da küçümser bir ifadeyle "**Dönük**" diye tanımlanmaktadır. Mürşit ocağı olarak öne çıkan ocaklar: Hacı Bektaş, Dede Garkın, Baba Mansur, Ağuçen ve bugün İran coğrafyasında bulunan Sultan Sahak Ocağı'nı sayabiliriz.[37] Bunların dışında bir kaç tane de konumları netlik kazanmamış ocaklar vardır.

Anadolu'da Alevi ocakları birbirlerine "***el ele, el Hakk'a***" bağlı anlayışı içerisinde belli bir hiyerarşi sıralaması ile bağlıdırlar. Bu sıralamada birbirlerine olan saygı çizgisi özenle korunmuştur. Bu bağlılıkta hemen anlaşılacağı gibi herhangi bir yetki tartışması ve sürtüşmesine yer vermeyecek bir uzlaşma söz konusudur. Her talibin bir Pir'i, bir Mürşidi vardır diye kabul edilir. Ama bunlarda bazı özel durumları olan ocaklar vardır. Bu konuda ciddi bir araştırma yapmış olan Baha Said Bey "*Türkiye'de Alevi Zümreleri*" adlı yazısında şu tespitlere değinmektedir:

"Ocakların bir başka ocağa üstünlükleri vardı. Kimilerinin nefesleri güçlü olabilirdi. Buna göre saygıya ve seçkinliğe layıktır. Örneğin Ankara'da Karaşar, Çorum'da Dede Kargın, İzmir'de Narlıdere, Antalya'da Abdal Musa... Ayntab ocakları ... özel önem taşırlar."[38] diyerek Dede Garkın ocağı'nın da bu farklı ocaklardan olduğunu belirtmektedir. Yazarın bu görüşü

37 Hamza Aksüt, *Aleviler*, s. 77
38 *Baha Said*, Sayı 22

Alevi ocaklarındaki hiyerarşiyi belirtmekle birlikte maddi hatalar içermektedir. Örneğin Ayntap ocağı diye bir ocak yoktur. Yine Abdal Musa bir ocak değil, Hacı Bektaş ocağının bir parçasıdır. "El ele, el Hakk'a" anlayışı içerisinde Dede Garkın grubuna bağlı iki ocağın adı sık telaffuz edilmektedir. Bunlardan birincisi Şeyh İbrahim ocağı, diğeri ise Ali Seydi ocağı'dır. Bu iki ocak, musahip ocak kabul edilirler.

Aşıkların söyledikleri birçok deyiş ve nefeslerde Dede Garkın adıyla birlikte bu iki ocağın adı da anılır. Bunlara birkaç örnek verecek olursak:

Dede Garkın gark eyle rahmetine
Bunca âşık ahu zardır zatına
Günde yüz bin medet mürüvvetine
Medet Şah İbrahim mürvet Şeyh Safi
(Aşık Veli)

Ali Seydi ayırmasın sürüden
Çeküp sürünün suyun kurudan
Binüp cansız duvarları yörüden
Sultan Dede Garkın benim uztazım
(Köse Kemter)

Balı'yı türab eden aşkın meyidir
Ali Seydi, Şâh İbrahim soyudur
Türablıktan Şâh-ı Merdan huyudur
Türablıktan a'lâ yol mu bulunur
(Kul Himmet)

Molla Mustafa der kendi kanında
Sözü geç gel imiş Hakk'ın yanında
Zülfikâr'ı karar eyle kınında
Ali Seydi, Şah İbrahim gel yetiş
(Molla Mustafa)

Ayvalı'dan yakın kalır Merzime
Şah İbrahim nazar kılmış özüme
Ali Seydi hayallenir gözüme
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür
(Seyit Nevruz)

Feryadım duyarsın affeyle beni
Kerametin çoktur bilirim seni
Dertli Tefail'in azaldı canı
Sultan Yusuf nesli durma çabuk gel
(Tefail)

Seyyid Ednaî:

Edna mahlasını kullanan birden çok âşık vardır (Derviş Edna, Fakir Edna, Kul Edna, Sefil Edna gibi.) Seyyid Ednaî'nin asıl adı Seyyid Muhammed'dir. Yaşadığı dönem hakkında fazla bilgimiz yok. Dede Garkın hakkında yazmış olduğu kaside ve methiyelere bakarsak 13. veya 14. yüzyılda yaşadığını tahmin edebiliriz. Çünkü kullandığı dil ve sözcüklerin ekleri bu zaman dilimini göstermektedir. Velayetnamedeki İbrahim Hacı ile ilgili bölümdeki dil benzerliği açıkça görülmektedir.

Medhi Seyyid Sultan Dede Garkın Kuddisallahü Sırrahül Aziz Hazretleri, EDNAÎ fermaîde:

Hak Teâlâ rehberi müştak evrim bulmışam
Hemdemi ilmel yakîn küfre iman bulmışam
Kadri beratım bu dem sırri İlâhım bulmışam
Hamdü Lillâh didarında şems ile mahım bulmışam
Hamse kisvet nazili seb'almeşani bulmışam
Vechi Firdevsin âlâ ayni erkânım bulmışam
Rahi Huda nesli Ali'dir ismi **Nûman**'ım meded
Lakabı **Dede Garkın Sultan** Şah-ı Horasanım meded

Gaybi hâtiften nida geldi ve kelâm eyledi
Kutbi âlem **Nûman**'ım Rum'a seyran eyledi
Hacı Bektaş Veli'yi kendiye hamrah eyledi
Nice âmanın gözlerin nur ile ruşen eyledi
Nice küffarı dest ile bu hâke yeksan eyledi
Dört yüz altmış Halifeyi Rum'a peykân eyledi
(Eyzan)

Rum'a varub anda karar eyliyen
Sırr iken nice kerametlerin var eyliyen
Tanrıdan nida gelüben Hak kelamını eyliyen
Nûman'ım gelsün geruya deyü nutkın söyliyen
On yedi derviş ile **Furat** yana azmeyleyen
On yedi derviş ile **Murad**'a ubur eyleyen
(Eyzan)

Evliya bindi yöridi postu üstüne gemi (tezrek?)
Sultan dervişlere der ardımca gelün tezrek
Dervişlerin birazı der varamazız tezrek
Sultan **Nûman** gaiben (daldı?) Fırat'a tezrek
Hak kelâm eder balığa Nûman'ımı yut tezrek
Zerre cefa gelmiye sakın kelamım tezrek
(Eyzan)

Sultan balık karnında iken Hak Teâlâ söyledi
Deryanın balığına cümle tavaf eylen dedi
Cümle derya balığı **Nûman** tavafın eyledi
Deryanın içinde Nûman çok müşkil halleyledi
Ol ecilden Hak onı sırrına dahil eyledi
Muhib olan ona canını feda eyledi
(Eyzan)

Tahtını seyrile vardı **Türkman** özbetine
Âma'i şibiller(?) şefaatı keramet himmetine
Mucizatından **Kırk Sekiz Boy** (?) ezbeti (?) hikmetine
Cümle mürid oldılar müstağrak rahmetine
Ana sıdk idenin sıdkı pakize niyyetine
On yedi dervişin dokuzu geçti kerametine
(Eyzan)

Sekizi kesri nefs içün eyledi kelâmın ol zaman
Sekizi de nehre gark oldı derler idi ol zaman
Bu sebeptendir lakabın **Dede Garkın** ol zaman
Hırkayı postunu Sultan-il Hannâk gördi ol zaman
Sultan der biz kurıdan geçtik de geldik ol zaman
Postunu silktik de Sultan'ın tozu çıktı ol zaman
(Eyzan)

Ol zeman postu kerametine niceler hayran kalur
Kalktığı ol menzilden kendüye ayan olur
Merkadi **Hazret Hüseyn**'e kendisi sefer kılur
Ol Makamı âlâda bir vakit padişah karar kılur
İlhami Hak içün zemini **Birlcüğe** vakî olur
Haceri yöridür yerinde kendisi karar kılur
(Eyzan)

Ol dokuz güzide dervişler su ister ver bize
Sultan **Nûman** urdu asasın daşa geçti tîze
Mihrab Kuyusı (?) denmekle meşhur oldı söz bize
Suyı çıktı içdi dervişler şifa oldu bize
Kuyu dibinde Samah Gülbenk dönerler diz dize
Kendi destiyle mekân eyler dedi gör ne söze
(Eyzan)

Çünki hikmetler kerametler firavan eylenür
İrz-ü sema mağrib-ü meşrikte dastanı söylenür
Yayla Dağları'nda üç ere muayyen eylenür
Bizden artuk evlad kimdir deyü vasfı çağlanur
İbrahim Hacı da derki **Baba Arslanoğlu** kalur
Sultan **Nûman** erleriyle hikmetin ayan olur
(Eyzan)

Geldiler Sultana ol erler rubar olmak için
Ol erler bir biri halinden beyan bulmak için
Anların cevapların nice idüğün bilmek için
Sultan dervişlere der gör neye binmişler niçün
Canlı mı binmiş Erenler cansızı bilmek için
Havfü hatar andan ikiliği iman bulmak için
(Eyzan)

İbrahim Hacı sığına binmiş **Ali Seydi** yılana
Dirge Baba kurda
Arslanoğlu binmiş Arslana Sultan'a ileri sürer
İstikbal ile atı dutun der muîn ol ata biner
Edebi Sultan erlerini yani hicapta koyar
At dutulmaz mûcizat var ehli hal halden duyar
Yüzbin kerameti vardır çok keramet nakleder
(Eyzan)

Aldı yılanı ele Sultan kamçı eyledi
Bir siyah daşa binüb sıdk-ü salavat eyledi
Bindiği Taşın **Nûman** temsil ile at eyledi
Yedi taş önünce yörür bir yedek taş eyledi
(.....)
(*Bu iki satır eksik* .....)
(Eyzan)

Sultan çağırdı Yahşi geldi oldı tabîi
Keramet zuhur olınca biz görelim sanîi
Ol erler **Nûman**'a der göster keramet varlığı
Sultan der ki yolsız ermiş biz müsafir tabii
Sabit oldı erlere attı Göğe su bardağın
Durdurdılar gökyüzünde içinde su bardağın
(Eyzan)

Bir salavat edelim nakdi **Ali** nesli İmam
Sultan Nûman bir daş ile sıydı bardağı temam
Suyını doldurdı Gökte **Sultan Nûman** ey hümam
Öyle görince biat etdi **Şeyh İbrahim Hacı,**
Ali Seydi heman
Dirge Baba Arslanoğlu vasılı Sultan gâm
Biat etti sığını kurban kesdiler sabhü sam
(Eyzan)

Zikrolan on yedi dervişlere sultan kudreti
Dervişler ile otururken neyler sultan kudreti
Hırka altına yatub mahvoldı gitti hikmeti
Dervişler bakdı görünmez zahiri **Nûman** sıfatı
Çıktı birden sırrı zuhur hırka geyindi zati
Sırça parmağı ucunda kanı var gör mucizatı
(Eyzan)

Dervişler Sultana der sırra gittugin nedir?
Sultan der: mahvoluben çün gittiğim **Rum**'dadır
Muhiplerin birisini Rum'da at segirdirken yıkılur
Eriş Pirim mededkâr ol deyüben haykırur
Dört ayağından anın cehdedüb duttuğumdadır
Kanı sırça parmağımın mıhının perçinidir.
(Eyzan)

Ceddi âlasın sorarsan nesli **Sultan Nûman**'ın
Pederi **Sultan İsmail**'dür **Padişahı Kirman**'ın
Dede Garkın'dan on üç er kubbei **Zeynel Aba**'nın
On iki oğlu üç kızı var idi Zeynel Aba'nın
Evveli **Bakır** ikinci **Abdullah Âracının***
Neslidür **Sultan Nûman** nesli vü âracının
(Eyzan)

Kıyamet günü tuğ ve sancak verdiği mahal
Ki Nûman'ım himmet eyle haşrede bizi o hâl
Bu lakabın zikri kimdir dimek olursa o hal
İsmidir **Seyyid Muhammed** lakabı **EDNAÎ** o hal
Yüzümdür haki payine ilm-ü erkânım o hâl
Sultan Nûman Veledi'dir on ikiden adı kal
Rahi Huda nesli Ali'dir ismi **Nûman**'ım meded
Lakabı **Sultan Dede Garkın** Şah-ı Horasanım meded

***Teâlâ**: Namı yüce, **müştak:** Çok istekli, **ilmel yakîn**: İlim yoluyla kesin biliş, **didar:** Görme, görünme. **Rahi Huda**: Hidayet yolu. **Gaybi hâtif**: Gaipten işitilen ses. **Kutbi âlem:** Alemin büyük evliyası. **hamrah:** Yol arkadaşı, yoldaş. **dest:** El. **hâke yeksan:** Yerle bir. **Sırr**: Kalbi bir his. **Ubur:** Geçme. **Muhib:** Seven. **Ezbet:** Aşiretin bölümleri (oba) **Âma'i şibiller:** Gözü açılmamış aslan yavrusu. **müstağrak:** Dalmış, batmış. **sıdkı pakize:** Doruluk ve temizlik. **gark olmak:** Batıp boğulmak **Merkad:** Mezar, uyuyacak yer, **Birlcüğe: Berriyecik? Hacer:** Taş. **Tiz:** Çabuk, tez, sık, **firavan**: Çok fazla. **mağrib-ü meşrik:** Batı ve doğu. **dastan:** Destan. **Havfü hatar:** Korku ve tehlike. **Sığın:** Geyik, evcilleşmemiş sığır **muîn:** Yardımcı. **sıdk:** Doğruluk, samimilik. **salavat:** Peygamberimiz için edilen dua **sani:** İkinci. **hümam:** Himmetli, bir işe sıkı sıkıya sahip o işi bitiren, **Sırça parmağı:** Serçe parmak. **Ceddi âla:** Atası. **Cehdedmek:** Çabalamak*

** 4. İmam olan Zeynel Abidin'in (Seccad) birinci oğlu "Bakır", ikinci oğlu "Abdullah Âracı"dır.*

Mürşit ocağı olan Dede Garkın grubundaki bazı pir ocaklarının, mürşit ocağı veya dipdedesi olarak Dede Garkın Ocağı görülmektedir. Bu ocaklar:

1- Şah İbrahim Ocağı
2- Ali Seydi Ocağı
3- Arzuman Ocağı
4- Kazımoğulları/Musa Kazım Ocağı
5- Köse Süleyman Ocağı
6- Pir Sultan Ocağı
7- Ali Baba Ocağı
8- Kul Himmet Ocağı
9- Çalapverdi Ocağı

ŞAH İBRAHİM OCAĞI

Şah İbrahim Ocağı, Anadolu'da önemli sayıda talip topluluğuna sahip pir ocaklarından birisidir. Ocağa bağlı taliplerin hepsi Türk kökenlidir. Ocağın kurucusu Şah İbrahim, Dede Garkın'ın halifelerindendir. Ocağın merkezi Malatya'nın Hekimhan ilçesindeki Ballıkaya (Mezirme) köyüdür. Ocak kurucusu olan Şah İbrahim konusunda ocak temsilcileri tarafından iki farklı Şah İbrahim anlatılmaktadır:

Bunlardan birincisi: On üçüncü yüzyılda yaşamış ve Hacı Bektaş Velayetnamesi'nde adı geçen önceki sayfalarda "*Hünkâr'ın Velâyet Kokusu Gösterip İbrahim Hacı'ya Nazar Etmesi*" bölümünü verdiğimiz Şah İbrahim, Dede Garkın'ın halifesidir.

Malatya bölgesindeki yeni nesil bir kısım ocak temsilcileri, ocağın 1449 yılında ölen Safevi Şeyhi İbrahim tarafından kurulduğunu; soylarının Safevilere dayandığını, dolayısıyla Dede Garkın Ocağı ile aralarında pirlik, mürşitlik bağı olmadığı görüşünü savunuyorlar. İki ocak arasındaki yakın ilişkiyi de "Dede Garkın dedeleriyle olan bağlarımız iki ocak mensuplarının birbirlerini amcazade olarak görüp, karşılıklı saygı ve sevgi çerçevesinde gelişmesidir" diye açıklıyorlar. Bir üniversite adına araştırma yapan bir grup akademisyenin Mezirme'de yaptığı bir alan çalışmasında Şah İbrahim Ocağı dedelerine sorulan bir soruya şöyle cevap verilmiştir: "Köydeki cemlere Dede Garkın dedeleri gelirdi. Ancak posta oturmaları önerildiğinde 'Biz Şah İbrahim postuna oturmayız[39]' diyerek, Şah İbrahim dedesinin yanına otururlardı" ifadeleriyle

39 Alemdar Yalçın - Hacı Yılmaz. *Şah İbrahim Ocağı Üzerine Yeni Bilgiler. Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* -2004, sayı: 30, s.18-19

araştırmacılara anlatılırken, köyün içindeki diğer yaşlılar ise kendilerinin yakın zamana kadar Dede Garkın dedeleri tarafından görüldüklerini ifade etmişlerdir.

Bir cemi hazırlayan talip kendi bağlı olduğu ocağın dedesini, yani kendi pirini davet eder ve posta oturtur. Görgü cemlerinde ise kesinlikle kendi pirinin posta oturması gerekir. Başka bir ocağın dedesi tarafından görülemezler. Postta oturan dede de oraya gelen başka bir ocağa mensup herhangi bir dedeye postunu misafirperverlik olsun diye ikram edemez. Yukarıdaki anlatımda Dede Garkın dedelerine posta oturmaları önerildiğine göre aralarında bir pirlik, mürşitlik bağı olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Malatya ve Sivas bölgesindeki ocak üyelerinin bir bölümü Dede Garkın ocağını pir olarak kabul etmemekte ve ocağın herhangi mürşit ocağına bağlı olmadığını belirtmektedir.[40] Herhangi bir dede ocağının bağlı olduğu bir mürşit ocağı yoksa, demek ki kendisi mürşit ocağıdır. O durumda da kendisine talip olarak bağlı olan başka bir pir ocağından söz etmek gerekir. Bildiğimiz kadarıyla Şah İbrahim ocağı'ndan el almış yanı onun talibi olan başka bir pir ocağı yoktur.

Çorum ve Erzurum'daki ocak üyelerinin tamamı; Malatya ve Sivas'taki ocak üyelerinin ise önemli bir bölümü Şah İbrahim ocağının piri olarak Dede Garkın ocağını tanımaktadır. O zaman Şah İbrahim ocağı'nı ikiye ayırmak gerekir: Dede Garkın'ı pir kabul edenler ve etmeyenler diye. Buradaki asıl konu Dede Garkın ocağı olduğuna göre biz Dede Garkın ocağını pir olarak kabul eden Şah İbrahim ocağını ele alalım.

Çorum ile İskilip arasındaki Dedesli Ovası olarak bilinen bölgedeki on iki köyde[41] yurt tutmuş olan Dedesli obasına

40 Hamza Aksüt, *Aleviler*, s. 90

41 Akdam, Babaoğlu, Cıngıllıoğlu, Dereköy, Eskiören, Ferhatlı, Hacıbey, Hasandeğin, Karakeçili, Kertme, Kızılkır ve Şahinkaya.

mensup Şah İbrahim ocağının dedeleri, Dedekargınoğullarının Malatya'dan Çorum'a Hüseyinabad (Alaca) bölgesine gelmesinden günümüze kadar yaklaşık 195 yıldır, Çorum'daki Dede Garkın Dedeleri tarafından görülüp sorulmaktadır. Şimdiye kadar büyüklerimiz tarafından yapılan bu görev şimdi de benim tarafımdan yerine getirilmektedir. Cemlere gidip posta oturduğumda yaşları seksenin üzerinde olan ve daha önceleri dedem, dayım ve babam ile beraber cem tutan bu Şah İbrahim ocağının dedeleri[42]; "Pirlerinin Dede Garkın olduğunu ve onlar tarafından görülmedikçe talip göremeyeceklerini" ifade etmektedir.

42 Ferhatlı'dan Şevket Bilal, Evci Yenikışla'dan Arap Ali Gazioğlu ve Halil Bektaş.

ALİ SEYDİ OCAĞI

Ocağın kurucusu olan Ali Seydi, Dede Garkın'ın halifesidir. ocağının merkezi Malatya'nın Hekimhan ilçesinin Akmağara köyünün Darıyeri mezrasıdır. Burası Malatya-Sivas sınırındadır. Ocak üyeleri ve talipleri, Malatya'dan, Amasya, Çorum, Yozgat, Sivas, Eskişehir ve Kütahya'ya kadar uzanan bir alana dağılmıştır.

Ali Seydi ocağı taliplerinin büyük bölümü Halep-altı Türkmeni'dir. Halep-altı ifadesiyle kastedilen yer bugünkü Şanlıurfa ve Gaziantep bölgesidir. 1610 yılında menzil noktası olarak kurulan Malatya'nın Hasançelebi kasabası ve çevresi ocağın en kalabalık talip grubunu barındırır.

Ali Seydi Ocağı üyeleri ocak kurucusu olan Ali Seydi'nin üç oğlu tarafından üç gruba ayrılmıştır: Kara Abdal, Bal Abdal, Şaban Abdal olarak. Kara Abdal soyundan gelenler Darıyeri'ndedir.[43] Buradaki dedelerin taliplerine "Karabaşlı" denmektedir. Şaban Abdal soyundan gelen, Çorum'un Söğütözü köyündeki dedelere "Akbaşlı" denmektedir; Bal Abdal soyundan gelenler ise Hekimhan'ın Bahçedamı ve Salıcık köylerindedir. Çorum'un Alaca bölgesindeki Ali Seydi ocağı mensupları Söğütözü, Çelebibağ ve Küre köylerinde bulunmaktadır. Alevilikte ocakzade olan bir kimse yine ocakzade olan birisiyle evlilik ve musahiplik bağı oluşturabildiği içindir ki; Çelebibağ ve Küre Köylerindeki Ali Seydi ocağı mensupları; Kargın köyündeki Şah İbrahim ocağı mensuplarıyla, Dedekargınoğulları arasında evlilik ve musahiplik bağları çok sıkı olmuştur.

43 Hamza Aksüt, *Aleviler*, s. 115

Dede Garkın hakkında anlatılan menkıbelerde de Ali Seydi ve Şah İbrahim'in bir arada olduğunu görüyoruz. Ednai'ye ait önceki sayfada tamamını verdiğimiz kaside de "*İbrahim Hacı Sığına binmiş, Ali Seydi yılana, Dirge Baba kurda*" diyerek bu iki erenin Dede Garkın ile bir arada olduğu ve keramet gösterdikleri anlatılmaktadır.

Dede Garkın Ocağı temsilcileri olan Dedekargınoğullarının Malatya'dan Çorum'a gelmelerinde Şah İbrahim ve Ali Seydi Ocağı mensuplarının (dedeleri ve talipleri) daha önce Çorum ve civarına gelip yerleşmiş olmaları etkili olmuştur.

GARİP MUSA OCAĞI

Ocağa adını veren eren Garip Musa hakkında bugünkü kaynaklarda doyurucu bir bilgi bulunmamaktadır. Ocağa ait türbe: Sivas İli, Divriği ilçesindeki Güneş köyündedir. Garip Musa ocağının talipleri Kars, Eskişehir, Sivas, Ankara ve Çorum bölgelerinde yoğun olarak bulunmaktadır.

Dede Garkın ocağı ile bağı bulunan bir diğer ocak olan Garip Musa ocağı ise; diğer iki ocakta görülen pirlik, mürşitlik konumuna göre farklılık arz etmektedir. Dede Garkın ocağı dedelerinin yüzyıllardır ifade ettikleri durum şöyledir: "Kendi içinizde görülüp, sorulun. Ancak hakullahınızı Garip Musa'ya verin." Yani Dede Garkın ocak mensubu bir kişi musahiplik, görgü ve düşkünlük kaldırma gibi bir üst ocağın yapması gereken görevleri kendi içerisinde yine kendi dedeleri tarafından yerine getirebilir. Ancak görgü-sorgu işlemini ben yapıyorum diye bundan doğacak olan "Hakkullah" (dedeye verilen hak)'ını kendi bünyesinde bırakıp ya da yine kendi ocağına mensup bir Dedeye veremez. Bu Hakkullahı muhakkak Garip Musa ocağına verecektir, denilmektedir. Dede Garkın ocağı dedeleri kendi içlerinde görülüp sorulabilmekte ama hakkullahlarını Garip Musa Dedelerine vereceklerdir, diye hep anlatılmıştır. Bu durum Malatya ve Çorum bölgelerinde böyle uygulana gelmiştir. Dedekargın dedelerinin bulunduğu Çorum-Alaca, Büyükcamili köyünde Garip Musa ocağının temsilcilerinden bir aile yakın zamana kadar bu köyde idi. Bu aileye mensup dedelere saygı gösterilirdi. Fakat Dedekargın dedelerinin görgülerinde hiçbir zaman posta oturarak cem yönettiğini söyleyen olmadı.

Garip Musa ocağı temsilcileri son yıllarda ocak kurucusu Garip Musa'yı Hacı Bektaş Veli'nin kardeşi olduğu iddia edilen Menteş olarak gösterme çabasına girmiştir.[44]

44 Hamza Aksüt, *Aleviler*, s. 251

MALATYA'DAN ÇORUM'A DEDEKARGINLAR

Dede Garkın'ın 1240 yılında Baba İlyas önderliğinde gelişen Baba Resul Olayı sırasında ve daha öncesinde, Viranşehir ve çevresinde olduğunu biliyoruz. 13. yüzyılda Mardin-Viranşehir civarında bulunan Dedekargınların Malatya bölgesine ne zaman geldikleri hakkında elimizde tam bir bilgi bulunmamaktadır.

1664 senesinde buradan geçen Jean-Baptiste Tavernier (Les six voyages en Turquie, en Perse, et aux Indes, Paris 1682 nouvelle édition, I. 152) on bir saatlik bir yolculukla Urfa'dan Dedecardin'e (Dede Garkın) geldiklerini yazmaktadır.

Jean-Baptiste Tavernier'den yaklaşık 100 yıl sonra 1766'da bu bölgeye gelen ünlü Alman, âlim ve seyyah Carsten NIEBUHR, (*Reisebeschreibung nach Arabien und andern umliegenden Löndern Kopenhagen 1778, II, 416*) 1.000 (Bin) Çadırlı Dadé Kirkan Türkmen aşiretinin, Ayntab[45] havalisinde bulunduğunu belirtmekte ve şöyle demektedir: "*Bu malumat Tavernier'ninki ile karşılaştırılırsa, aşiretin daha XVII. Yüzyıl ortalarında Berriyecik'teki mevkiini terk ederek daha batıya göç etmiş olduğu neticesine varılır.*"[46]

18. Yüzyıl sonlarında Dede Garkın ocağı temsilcilerinin yoğun olarak bulunduğu yer Malatya-Gaziantep bölgesidir.

---

45 Ayntab, bugünkü Gaziantep'in eski söylenişi.

46 Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*. Dede Garkın 1518'de Beriyyecik Livasına bağlı büyük bir köydü. Dede Garkın'ın 1526'da hem bir köy adı hem kendi de dahil 5 köyü ihtiva eden bir nahiye adı olduğu görülmektedir.

Ocak merkezi ise Yazıhan ilçesine bağlı Dedekargın köyüdür. Malatya bölgesinde Dede Garkınların bilinen ereninin Zeyve'de yatan Sultan Yusuf olduğudur. Zeyve, adından da anlaşılacağı üzere bir zaviyedir.

Sultan Yusuf ile ilgili olarak 1624 yılında kaleme alınmış bir berat (mektup) halen Dedekargınoğullarının elinde bulunmaktadır. Seyit Yusuf'a diye başlayan ve Kerbela'daki bir dergahta kaleme alınan bu mektubun girişinde kendisine "Hazret-i siyadet-penah, 'izzet-destgah, evlad-ı budala-ı Hakk Dede Garkın oğlu veled-i azizim, nur-ı çeşmim ba'de'd-du'a-ı ta'zim bi'l-izz ve't-tekrim l'lam-ı muhibb-i kadim oldur ki: Haliya derya-yı lütfunuz temevvüc idüp bu canib-i du'acılarınız ahvalinden su'al-i hal-i ma-fi'l-bal olunursa..." (Günümüz Türkçe'si ile: Seyyidiliğin sığınağı, izzetin makamı, Hakk'ın budalası olmuşların soyundan gelen Dede Garkın Hazretleri, aziz evladım, gözümün nuru, yüceltici dualardan sonra eski muhibbinizin size bildireceği şudur:...) şeklinde hitabedilmesinden, Seyyid Yusuf'un meşhur derviş Dede Garkın'ın soyundan geldiği açıkça anlaşılmaktadır.

DEDE GARKIN SOYAĞACI

Kerbela'dan alınan ve en eskisi 950H (1543 M) tarihli olan, Dedekargınoğullarına ait silsilename, icazet, ferman ve hüccetlerden[47] oluşan belgelerdeki açıklamalara göre:

- İsa Kargını
- Hasan Kargını
- Nûman Bin Katilgazi Kargını (İmam Caferi Sadık'ın kızı Fatima ile evleniyor. 120 H (737 M) ve bu evlilikten dört oğlu oluyor.
- Cafer Kargını
- Seyyid Hasan Kargını (Bunun tarikat intisabı Seyyid Şerif lakablı Seyyid Ebül Vefa Tacül arifindendir)
- Seyyid Nûman Kargını
- Seyyid Şeyh Mehmet Kargını
- Seyyid Şeyh Bahaüddin Kargını
- Seyyid Şeyh Nûman Kargını
- Seyyid Şeyh Şerefeddin Kargını
- Seyyid Şeyh İlyas Kargını
- Seyyid Şeyh Şeref Kargını
- Seyyid Şeyh Nûman Kargını
- Seyyid Şeyh Otmandede Kargını
- Seyyid Şeyh Günandede Kargını
- Seyyid Şeyh Hasan Kargını
- Seyyid Şeyh Nûman Kargını

47 Bu belgelerin tamamı Dedekargınların Malatya koluna mensup merhum Ahmet Rıza Kargın tarafından; düzeltilip yayımlanmak ve saklanmak üzere 1998 yılında Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi'ne verildi.

• Seyyid Şeyh Abdullah Kargını
• Seyyid Şeyh Hasan Kargını
• Seyyid Şeyh Balı Kargını
• Seyyid Şeyh Ahmet ve kardeşi Hacı Tufan (904H/1498 M tarihli icazet)
• Seyyid Şeyh Kargın Baba
• Seyyid Şeyh Yusuf
• Seyyid Şeyh Nûman
• Seyyid Şeyh Hasan
• Seyyid Şeyh Mehmet (952 H / 1545 M İcazetnameden)
• Seyyid Şeyh Ali Dede Kargını
• Seyyid Şeyh Bayram Dede Bin Hasan Dede
• Seyyid Şeyh Abdül Gaffar 971-973/1564 Tarihli icazetname
• Seyyid Şeyh Cafer (1000H/1591 M Tarihli ilam)
• Seyyid Şeyh Vefa Bin Cafer (1001H/1592 M İlama göre)
• Seyyid Şeyh İsa (1075H/1665 M tarihli berattan)
• Seyyid Şeyh Vefa: 1112/1703 Tarihli fermanda Konargöçer Seyyid Nûman kabilesi büyüğü olarak adı geçiyor.
• Seyyid Şeyh Hasan, Mustafa, Hızır, Mehmet, İsmail, Ali, Hasan, Abdal, Cafer, İsa, Mehmet, Nesimi, Ali, Numan (Adları 1131 H belgede geçer)
• Seyyid Şeyh Ali, İbrahim, Mehmet (Adları 1148 H tarihli dilekçede üzerine yazılı Defterhane-i Amire kayıtlı belgede geçer)
• Seyyid Şeyh Mustafa, Mehmet, Veliyyiddin, Abdal, Cafer, İsa, Mehmet Nesimi, Ali, Abidin, Numan, Hüseyin Gazi, İbrahim, Hasan, Mustafa (1228-1230/ Fermanlarda geçer)

Dedekargınoğullarından bazılarının 19.yy başlarında 1810-1815 yıllarında Malatya bölgesinden ayrılarak Gaziantep, Çorum ve Diyarbakır bölgelerine gittikleri anlaşılmakta-

dır. (Dedekargınlıların Malatya, Gaziantep ve Çorum kollarına ait 1810'dan sonraki soyağacları kitabın son bölümündedir.)

18. yüzyıl sonlarında Malatya bölgesindeki Dedekargınlarla Rişvan ve Direjan aşiretleri arasında sürtüşmeler ve kavgalar yaşanıyordu. Dedekargınlardan olan Kara Mehemmed Dede'nin bu gruplar tarafından kafası kesilerek öldürülmesi sonucu bir kısım Dedekargınlar Malatya bölgesini terk ettiler.

Diyarbakır bölgesindeki Kadıköy ve çevresinde bulunan Dedekargınların işte bu tarihlerde eski geldikleri yurt olan Diyarbakır bölgesine geri döndükleri tahmin edilmektedir. Diğer bir grup ise Çorum'daki Hüseyinabad bölgesine göç etti. O tarihlerde Çorum ve Hüseyinabad (Alaca) Sivas sancağına bağlı birer kaza idiler.[48]

Dedeler, eğer bulundukları yerden başka bir yere göç ediyorsa, göç ettiği yer rastgele seçilmiş bir yer değildir. Çünkü gittikleri yerde muhakkak kendi talip toplulukları vardır. Talipleri istediği için o bölgelere giderler. Yoksa bazılarının zannettiği gibi; dedeler ellerinde bir asa, sırtında bir hırka ve başında bir külah köy köy dolaşan insanlar değildir. Malatya bölgesindeki Dede Garkın dedeleri tarafından Çorum bölgesinin seçilmesinde; 18. yüzyılın ilk yarısında Çorum bölgesine giden Şah İbrahim ve Ali Seydi ocağı mensuplarının o bölgede bulunması etkili olmuştur. Bu iki ocak Dede Garkın talibidir. Ayrıca birbirleriyle musahip ocak olarak bilinirler. Daha önceleri de Osmanlının İskan siyaseti sonucu zorunlu iskana tabi tutuldukları Rakka, Halep ve Alacahan gibi bölgelerde de hep bir arada olduğunu görüyoruz.

Çorum'da Hüseyinabad (Alaca) bölgesindeki Dedekargın aşireti mensupları üç gruptur. Bu grupların hepsi de Malatya ve çevresinden gelmiştir.

48 Adem Kara, *Osmanlı Teşkilat Yapısı içinde Çorum Sancağı*, s. 47

1- Beyler (Dedeler): Anadolu'daki tüm Alevi ocaklarında olduğu gibi evladı resulden gelme ve mürşit ocağı olarak asırlarca işlevini yürütmüş bir ocak olan; Dede Garkın ocağı mensubu oldukları için "Dede" unvanı ile, ayrıca boy beyi konumunda oldukları için de "Beyler" diye tanınırlar. Anadolu halkı köy ağaları ile beyi tanımlarken: "*Ağalık varlıkla olur, beylik soydan gelir*" diye ifade ederler.

2- Türkmenler: Herhangi bir pir ocağına bağlı olmadan doğrudan Dede Garkın Ocağına bağlı olan talip grubudur. Dedekargın aşireti konar-göçer[49] bir topluluk olduğu için ana geçim kaynakları: hayvancılık ve devecilikle (bugünkü anlamıyla develerle yapılan nakliye işi) uğraşırlardı. Özellikle devecilik konusunda yetişmiş insanlardan oluşan ve "Türkmenler" diye adlandırılan talip grubu, limanlara ve devlete ait madenlere develerle yük taşıma işinde, beylerin yanında çalışırlardı. Beyler-Dedeler nereye giderse, onlarla beraber hareket ederlerdi. Deve kervanları ile Anadolu ve Trakya'nın her yerine, ayrıca Bağdat ve Halep şehirlerine ve Azerbaycan gibi daha uzak diyarlara gidip gelirlerdi. Yabancı diyarları bilip, görüp ve daha yakından tanıdıkları içindir ki; Cumhuriyet döneminde Türkiye kabuk değiştirdiği ve şehirleşmenin hızlı bir şekilde yaşandığı dönemlerde, özellikle 1945'ten sonra şehirlere ilk gelenler bu deveci olan Türkmen aileleridir.

3- Köylüler: Bu grup da doğrudan Dede Garkın Ocağının talibi olup, bu bölgeye Dede-Türkmen grubundan tahminen 40-50 yıl önce gelenlerdir. Bunların da geldiği yer Malatya-Akçadağ-Örüçgi bölgesidir. Köylü diye yapılan bu tanımla-

49 Konar-göçer tabiri Osmanlı arşiv belgelerinde de yer almakta olup, aşiretlere bu ad, onların göçebelerden farklı olarak kışlaklarında yaptıkları ziraat dolaysıyla verilmiştir. (Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi* s. 14)

ma, bölgesel bir tanımlamadır. Aslında bu üç grubun hepsi de Türkmen'dir. (Dede-Türkmen-Köylü)

Bugünkü adı Büyükcamili olan köy, eldeki kayıtlara göre 19. yüzyılın başlarında Sivas sancağı sınırları içerisinde Hüseyinabad (Alaca) kazasına bağlı Kışlak Karyesi (Köyü) olarak geçmektedir. 1813 yılında Dedekargın aşiretinin Malatya'dan Hüseyinabad'a gelmesiyle mensup olduğu aşiretten dolayı Kışlak Karyesi (köyü) "Dedekargın" adını almıştır. Yani köyün adı Dedekargın köyüdür.

Dedekargınlar Malatya'dan Çorum'a 15 yıllık bir süre içinde üç ayrı dalga halinde geldiler. İlk gelenler Mollaoğlu Taşkıranlar, Kırıklar ve Vayskocalar olup, bunlar Dedekargın talibi ve Türkmen olarak tanımlanan gruptandır. Dedekargın Dedelerinin gelişi ise 1813 yılında Karaköse ailesinden Yusuf Bey'in gelmesiyle başlar, bundan birkaç yıl sonra Topalağalar, 1828'de de Büyük Ahmet Paşa ile kardeşi Derviş Hüseyin Bey ve Türkmenlerden oluşan büyük grup geldi. Hüseyinabad kazasında Mamaloğlu İsmail Bey'den bugünkü Kanlıköm, Filikkömü ve Gevençiftliği mezralarının da aralarında bulunduğu yerlerini satın aldılar ve buralara yerleştiler.

II. Sultan Mahmut'un Yeniçeri ocağını kaldırması sonucu, Anadolu ve Rumeli'ndeki Alevi ocaklarını köreltmek ve tek bir merkezden kontrol etmek istemesi üzerine o devir hükümetleri bütün Alevi olacaklarını Hacı Bektaş Veli dergâhı postnişinlerinden icazet almak zorunda bırakmıştır.

Dedekargınlar da Malatya'dan Çorum'a gelirken aslında manevi olarak bir bağı olmadığı halde maddi ve manevi nüfuzlarının devam etmesi için bu postnişinlerden zorunlu olarak icazet almışlardır.[50]

1892-95 yılları arasında o zaman Dedekargınların boy be-

50 Naci Kum Atabeyli, *Dedekargın-Kargınoğulları-Çepniler: Belgeler ve Menkibeler Üzerine Yapılan Tetkikler*, s. 24

yi olan Hacı Mehmet Bey köye büyük bir ilkokul ve o dönemde Sünni köylerde bile bulunmayan görkemli bir cami yaptırdı (1311 R.) Kız çocuklarının okuma yazma öğrenmesi için kadın öğretmen getirterek kız çocuklarına okuma yazma öğretilmesini sağladılar. İlkokul 75 yıl kadar hizmet verip 1967 yılında yeni ilkokulun yapılmasıyla yıkılarak yerine Köy muhtarlığı ve hizmet binası yapıldı. Caminin büyük ve görkemli olması ve en önemlisi bir Alevi köyünde cami olmasından dolayıdır ki köyün adı Camili Köy diye anılmaya başladı. Alevi köylerine zorla cami yaptırma olayı 1880 ve 1980'de yüzyıl ara ile tekrarlanmıştır.. Buradaki zorlama bugün de olduğu gibi dolaylı zorlamadır. Devleti yönetenler "illa cami yapacaksın", ya da "ben size cami yapacağım" diye bir istekte bulunmuyor. Ama öyle ortamlar yaratıyor ki sen devletle olan ilişkilerinde zorluklar yaşamamak ve yöneticilerle iyi geçinmek için kerhen (istemeyerek) de olsa onun hoşuna gidecek şeyleri yapmak zorunda kalıyorsun.

Bugünkü adını camiden alan köy 115 yıllık bir camiye sahip olmasına karşın her zaman bayram namazlarında ve cenazelerin kaldırmasında dolup taştı, diğer zamanlarda pek cemaati olmadı. Bu gün de kapısının üzerinde bir asma kilitle atıl bir bina olarak durmaktadır. Oysa otuz yıl öncesine kadar cemevi olarak belli bir mekân olmadığı halde, köyde bulunan en geniş mekân cemevi olarak düzenlenmekte ve bütün cemler o mekânda yapılmakta idi. Netice olarak kimse hazır cami var diye, oraya gidip ibadet etmiyor. İnancı neyi gerektiriyorsa ona uygun mekânı ve zamanı kendisi sağlıyor.

O tarihlerde köyün nüfusu da 400 hanenin üzerindedir. Daha sonra Türkiye'de idari yapılanma başladığı zaman köyün nüfusunun kalabalık olması sebebiyle Camili ve Dedekargın olarak iki ayrı mahalle gibi kayıtlarda yer almıştır. Şehirleşme sebebiyle köylerin nüfusları azalınca Dedekargın köyü ka-

yıtları Büyükcamili köyüne aktarıldı (Camili köyü Dedekargın köyüne neden aktarılmadı diye de sormak gerekir). Bu gün hâlâ eski kimlik ve nüfus cüzdanlarına sahip kimselerin köyü hanesinde Dedekargın yazmaktadır. Büyükcamili ifadesindeki büyüklük caminin büyüklüğünden (gerçi cami de büyük) değil; yine aynı aşirete mensup olan kişilerin ikamet ettiği bir mezra olan, Camili köylülerin "Aşağı Köy" dediği ve idari olarak ayrı bir muhtarlık olduğu için büyük köy olan Camili'den ayrı olarak tanımlamak için aşağı köye de Küçükcamili denmiştir. Küçükcamili Köyü'nün bugün bile camisi yoktur.

Çorum'daki Dedekargın aşiretine mensup kimseleri incelediğimizde şiveleri, yemek kültürü, dinledikleri müzik türü, ağıtları ve kadınların baş bağlama şeklinin; Çorum'dan ziyade Malatya-Gaziantep yörelerinin folklorik özelliklerini taşıdığını görmekteyiz. Demek ki aradan 190-200 yıl geçmesine rağmen kültürel özellikler kolay kolay değişmiyor.

Dedekargın taliplerinden olan deveci Türkmenler, sürekli gidip geldikleri kervan yollarını türkülerine ve şiirlerine konu etmişler. Turnaları eski yurtlarından kaldırarak kervan yollarını takip edip yeni yerleşim yerlerine ulaştırmışlar. Şimdi bunlara bir örnek olarak Malatya Beydağı'ndan kalkan turna katarının Hüseyinabad'a (Alaca) gelişini anlatan şiiri şöyledir:

TURNALAR

Turnam Beydağı'ndan sökün eyleyin
Katarlanıp uçasınız turnalar
Ahvalimi Malatya'ya duyurun
Tohmaçayı'n geçesiniz turnalar

Çıkın çıkın Çeçbeli'nde cığlaşın
İnin inin Düvenci'de eğleşin
Hasançelebi'yi bir gece geçin
Ordan öte selamettir turnalar

Hasançelebi de sapadır yola
Sadık dost kalmamış halinden bile
Menzil diye konun Alacahan'a
Bir gecede orda kalın turnalar

Çıkınca gözükür Kangal'ın düzü
Kangal ağasına duyur avazı
Yolunu gözetir Tecerboğazı
Oralarda yüksek uçun turnalar

Uğraman Sivas'a havalık uçun
İn Kızılırmağın suyundan için
Meraküm yayladır konun da göçün
Yıldız'ın suyuna inin turnalar

Yıldızdağı yüksekliğin yaylayın
İç soğuk suyunu gönül eğleyin
Gürcü'deki evlere selam söyleyin
Selam verip kelam alın turnalar

Geçin Çamlıbel'den gidin Bolus'tan
Yedikır'ı haber alın Haus'tan
Geçesiniz İsbolus'tan Silis'ten
Maşat Ovası'na konun turnalar

Maşat Ovası'nda Karaşeyh Baba
Çekerek'ten Hacıboz'dan Kümbet'e
Bakırboğazı'ndan beş saat öte
İlimizi haber alın turnalar

Âşık bilir mâşukunun huyunu
İçen bilir gerçeklerin meyini
Bulamazsan Dedekargın[51] köyünü
Kocabey'i[52] haber alın turnalar

51 Günümüzdeki Büyükcamili köyünün eski adı

52 Kocabey: Oğuz-Türkmen geleneğinde "koca" sözcüğü ocak sahibi olanlar için kullanılır. Boy beyi konumunda olan ve ailenin başındaki kişilere denir. Şiirde o dönemde Çorum'daki Dedekargınların boy beyi olan Hacı Mehmet Bey'i kastediyor.

HALK ÂŞIKLARININ DEDE GARKIN İLE İLGİLİ DEYİŞLERİNDEN ÖRNEKLER

DELİ BORAN

1838-1900 Yılları arasında Çorum'un Sarımbey köyünde doğdu. Fırat nehri ile Gavurdağı arasındaki geniş bir alanda yaşamış atalarının daha sonra Kozan yöresinden Çorum'a yerleşmeye zorlanmış bir aşiretinden olduğu anlaşılmaktadır. Deli Boran, Maraş yöresinde uzun süre kalmış, Kerbela'dan Suriye'ye dek birçok yeri dolaşmıştır.

Terk-i diyar edip gidiyom gayrı
Gülsün yarenlerim ürüşan olsun
Bir sitem süreyim özüme bari
Bu yare sinemde bir nişan olsun

Hak nasip ederse yolun sağına
Minnet etmem ağasına beyine
Uğramayım her cahilin bağına
Girsin yad elleri gülüşan olsun

Deli Boran kisbim oldu kâr bize
Ben bülbülüm mesken oldu zâr bize
Dede Garkın olur ise yâr bize
Varsın cümle cihan hep düşman olsun[53]

53 Hüseyin Çırakman, *Çorumlu Halk Ozanları*, s. 14

ÂŞIK SEFİL ALİ'den

Âşık Sefil Ali, Çorum ili Boğazkale ilçesine bağlı Yazır köyünde 1847'de doğmuştur. Âşığın doğduğu Yazır köyü Sungurlu ilçesine bağlı iken Boğazkale'nin ilçe yapılması ile 1987 yılında Boğazkale'ye bağlanmıştır. Ömrünü dostları ile muhabbetlerle geçiren Sefil Ali, altmış yaşlarında iken 1907 yılında bu dünyadan göç etmiştir. Mezarı doğduğu köy olan Yazır köyündedir.

Sefil Ali, Deli Boran (1838–1898) ve Ankara-Çubuk'tan Seyit Süleyman (1857–1900) ile çağdaştır. Sık sık bir araya gelirler ve birlikte muhabbet eder, gezdikleri yerlere de beraber giderlermiş.

Akşam namazında çıktık Bozan'dan
Gözüm korktu hızan oğlu hızandan
Dahası kör imiş çıkmış izandan
Aman Hızır aman car sende kaldı

Avşar Çayına geldik çıkardık şalvar
Salman Sarı Beköğ sen Hakk'a yalvar
İlerisi çetin bunda bir hâl var
Aman Hızır aman car sende kaldı

Ulupınar'a geldik baktık geriye
Biri kıra binmiş biri doruya
Biri benzer Dede Garkın Âli'ye
Aman Hızır aman car sende kaldı[54]

54 Mehmet Çevik, *Aşık Sefil Ali*, s. 202

Boz Armut'a geldik gece kar idi
Salman Sarı Beköğ atı sürüdü
Kul Mustafa bir bellicek er idi
Aman Hızır aman car sende kaldı

Atlar düzüm düzüm çıkmıyor kardan
Salman cevap etti ben gitmem burdan
Kul Mustafa'm der ki ayrıldık yardan
Aman Hızır aman car sende kaldı

Görünüyor Başağa'nın söğüdü
İpşir Ağa yaylasında yoğ idi
Kırıldı mı Mezirme'nin yiğidi
Aman Hızır aman car sende kaldı

Aşılık'a geldik yolu şaşırdık
Dikmetaş'a geldik iyice şaşırdık
Salman sarı Beköğ'ü öne düşürdük
Aman Hızır aman car sende kaldı

Yazır'ın başında hayli savaştık
Başağa er imiş toruna düştük
Çok şükür Mevla'ya biz ceme düştük
Aman Hızır aman car sende kaldı

Çevirme'den Mezirme'ye yolumuz
Sefil Ali'm[55] üğürt eder hâlimiz
Allah soldurmaya bizim gülümüz
Aman Hızır aman car sende kaldı

55 Bu şiirin Malatya – Hekimhan - Darıyeri'ndeki Ali Seydi ocağı dedelerinden Molla Mustafa'ya ait olduğu da söylenmektedir.

SEFİL NEVRUZ

Sefil Nevruz, Küçük Mustafa Dede adıyla anılan bir halk şairidir. Tarsus'un Bağlarbaşı mahallesinde yaşamış ve 1860 yılında Hakk'a yürümüştür. Mahlas olarak "Saraç Nevruz"u da kullanmıştır.

Nedir gönül terk et bu ahu zarı
Dede Garkın gibi sultanımız var
Dünyada derdine kılma efkârı
Dermanını veren lokmanımız var

İsm-i Pâki Dede Garkın'dır ama
Kılar dertlilerin derdine deva
Olur eşiğinde her hacet reva
Şükür olsun Şah'dan sultanımız var

Olmadı bu fani cihana meyyal
Derviş olup giydi hırka ile şal
Almazdı sırtına dünyada vebal
Onun gibi bugün mihmanımız var

Fahri fena ile kılar kanaat
Terk edip rahatı çekerdi zahmet
Ondan zuhur etti birçok keramet
İnanmışız ahd ü peymanımız var

Seyyid Nevruz gördü çok kerametin
Gördüm kerametin indi hiddetin
Dede Garkın gibi o büyük zatın
Ceddi âlisine ikrarımız var.

OĞUZ-TÜRKMEN

Tarihe baktığımızda Türk sözcüğü ana başlığı altında ırksal yönden birbirinden farklı özellikler gösteren birçok topluluk olduğunu görürüz. Doğudan Batıya doğru gelerek sayacak olursak Hunlar, Avarlar, Göktürkler, Kırgızlar, Hazarlar, Bulgarlar, Peçenekler, Macarlar, Kumanlar, Altaylar, Karluklar, Kimekler, Çiğiller, Uygurlar ve Oğuzlar Türk olarak veya Türk kökünden gelmiş olarak kabul gören topluluklar olarak bilinir. Bu topluluklar Türk tanımlaması ile anlatılmakla birlikte, ırka ve kafatasçılığa dayalı bir birlikteliği ifade etmediği görülmektedir. Türk tanımı daha geniş bir kavram olduğu için bizim asıl konumuzu oluşturan Oğuzları Türkmen olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır. Yabancı araştırmacılar Anadolu'daki Türkleri "TÜRKMEN" diye tanımlamaktadır. Tarihte Oğuz adının kapsadığı kitleler ile Türkmen adının kapsadığı kitleler arasında farklılık olduğu kabul edilmektedir.

"...Herhalde Türkmenlere 'Oğuz' denilmiş, fakat hakiki göçebe Oğuzlara 'Türkman' denilmemiştir. Tarihi menbaalarda, mesela İbn Bibi'de 'Türkman' ile muvazi olarak ayrıca bir de 'Türk' zikredildiği gibi 'Türkman kurd gibidir, Türk koyun' darbımeseli de söylenmiştir." [56]

Oğuz'ların ortak, destansı tarihleri Oğuzname'ye (Oğuz Kağan Destanı) göre, en büyük hükümdarları Oğuz Han'ın Gök Tanrı'nın kızı olan eşinden doğan üç oğlundan (Ay Han, Gün Han, Yıldız Han) Bozok kolu; Yer Tanrı'nın kızından doğan üç oğlundan (Gök Han, Dağ Han, Deniz Han) da Üçok

56 Ahmet Zeki Velidi TOGAN, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, s. 197-198

kolu; her birinin dört oğlundan da 24 Oğuz Boyu türemiştir. Buna göre Ay Han'ın oğullarından Yazır, Döger, Dodurga, Yaparlı; Gün Han'ın oğullarından Kayı, Bayat, Alkaevli, Karaevli; Yıldız Han'ın oğullarından Avşar, Kızık, Beğdili, Karkın; Gök Han'ın oğullarından Bayındır, Peçenek Çavuldur, Çepni; Dağ Han'ın oğullarından Salur, Eymür, Alayunt-lu, Yüreğir; Deniz Han'ın oğullarından İğdir, Bügdüz, Yıva ve Kınık boyları gelmiştir. Her dört boyun ongun adı verilen ortak bir simgesi, her boyun da hayvanlara vurulan ayrı damgası vardır.

Batı topluluklarının kültür olarak tanımladıkları ifadenin Türk dilindeki karşılığı "TÖRE" ya da "TÜRE"dir. Anadolu'da "Oğuz Boyları" adlarını taşıyan köy, kasaba ve diğer yerleşim yerlerinden başka Kargınlar, Çepniler, Afşarlar, Bayatlar, gibi asıl Türkmenliklerini bugün de hâlâ muhafaza eden topluluklar yaşamaktadır. Türkmen toplulukların önemli bir bölümü Alevi idiler. Türkmenler İslamiyet'i kabul ettikleri dönemlerde; Orta Asya'daki Gök Tanrı inancı ve Şamanlığa dayanan gelenek ve törelerini de tarih boyunca devam ettirmişlerdir. Büyük ozan Pir Sultan Abdal bir şiirinde:

Pir Sultan'ım katı yüksek uçarsın
Selamsız sabahsız gelir geçersin
Aşk-ı muhabbetten niçin kaçarsın
Böyle midir yolumuzun töresi

diyerek töreyi ifade etmektedir. Örnek olarak ocak ve eşik kutsallığını verebiliriz: Eşik çiğnenmez, ocak söndürülmez, ocağa tükürülmez. Bir kişi evlatlarından bahsederken "ocağımı yakacak (soyumu sürdürecek) deyimini kullanır. Yeni evlenen genç kızlar gerdeğe girdikleri gecenin ilk sabahı erkenden kalkar, evin ocağını yakmak için bulunduğu yerdeki bir Dede ya da dede soylu olan birisinin evinden ateş alarak ilk ocak yakışını böyle gerçekleştirir.

Tarihte Oğuz töresinden dönmüş veya töresini unutmuş olan devlet yöneticileri kendi soy zincirlerini, hayran oldukları yabancı soy zincirlerine bağlayarak Oğuz töresini değiştirme yolunu seçmişlerdir: Bunun en tipik örneğini Selçuklularda görmekteyiz. Oğuzların Üçok kolundan ve Kınık boyundan olan Selçuk'un babası Dukak Oğuzların subaşısıdır.[57] Babasının ölümünden sonra töreye uymayan davranışlar içerisinde bulunan Selçuk, Arap ve Fars kültürünün etkisi altın girmiş; kendi soy ve boyuna olan düşmanlığı nesiller boyu devam etmiştir.

Ebülgazi Bahadır Han[58] Selçukluların şeceresini ve yapmış oldukları şecere değişikliklerini anlatırken şöyle demektedir: *"Selçuklular Türkmen idiler. (Türklere) kardeş dediler; fakat ne ilimize ne de halka hiçbir faydaları doğmadı. Padişah oluncaya kadar 'biz Türkmen'in Kınık Uruğundanız'* [59] *dediler. Padişah olduktan sonra da Efrasiyab'ın bir oğlu Keyhüsrev'den kaçıp, Türkmenlerin içine gelmiş ve orada oturmuş kalmış; biz onun oğullarıyız. Efrasiyab'ın neslinden geliyoruz. dediler. Adlarını değiştirdiler. 35 nesilden sonra, soylarını götürüp Efrasiyab'a dayadılar."* [60]

Anadolu Selçuklu sultanı olan babası Alaaddin Keykubat'ı 1237 yılında zehirleterek öldürtüp, onun yerin geçen Gıyasettin Keyhüsrev Gürcü karısının etkisiyle kendini safahata verdi. Devlet işlerinden ve halkla olan ilişkilerden elini ayağını çekti. Veziri olan Saadettin Köpek'e büyük yetkiler verdi. Saadettin Köpek ve etrafındaki destekçileri ülkeyi kendi çıkarları yönünde idare etmeye başladı, devlet yönetimindeki önemli görevlere rüşvet karşılığında ehil olmayan kişileri ata-

57 Ordu Komutanı
58 Türkmenlerin Şeceresini Yazan kişi
59 Boyundan
60 Umar O. Oflaz, *Oğuzname*, s. 57

dı. Bu yöneticiler halkı yüksek vergilerle eziyordu. O tarihe kadar normal bir isim olan "KÖPEK" o tarihten sonra sevilmeyen vezirin adından dolayı; Türk dilinde "İT" olarak tanımlanan dört ayaklı hayvan da "Köpek" olarak isimlendirilmiştir. Örneğin, Oğuzların 24 boyundan birisi olan Afşarlar içindeki Köpekoğulları, Köpekli Türkmenlerindendir.[61] 1401 tarihine kadar bu isimle anılmışlardır.

61 Faruk Sümer, *Oğuzlar-Türkmenler*, s. 275-278

KARGIN

Kargın, Oğuz Türklerinin atası sayılan Oğuz Han'ın altı oğlundan (Gün Han, Ay Han, Yıldız Han, Gök Han, Dağ Han ve Deniz Han) Bozoklu kolunu teşkil eden Yıldız Han boyu olan oymaklardan birinin (Avşar, Kınık, Beğdili ve Kargın) adıdır. Yani 24 Oğuz boyundan biridir. Her boyun birer damgası ve av kuşu vardır. Kargın boyunun av kuşu (totemi) "Tavşancıl" (bir çeşit kartaldır ve tavşan avlamakla geçinir). Damgası "**VI**" şeklinde bir işarettir. Söyük denilen şölen eti "ETLİ OMAÇA"dır.

Söyük[62] sözcüğü, söğüş sözcüğünün aslıdır, dini ve siyasi özellikleri üzerinde toplayan millî ziyafette şölen eti mukaddes kurbandan, başlangıçta Tibet öküzü denilen "YAK" idi. Bu öküz ilin sembolünü temsil ediyordu.. İli temsil eden çeşitli toplumsal sembollerin her birisi belirli bir söğöşe sahiptir: Öküzün başı Han'ı, karnı Hatun'u, sağ tarafı ilin sağ kolunu, sol tarafı ilin sol kolunu temsil eder. Bunlara sağ kolu oluşturan Bozoklar kolundaki üç aşiretin söğöşleri: sağ but ile sağ aşıklı ve kaburgadır. Sol but ile sol aşıklı diğer eti de sol kolu oluşturan Üçokların söğöşleridir.

Oğuz boylarına ait tam liste XIV. Yüzyılın başlarında 24 Oğuz boyunu bozok ve üçok olarak iki kola ayrılmış şekliyle Reşided-din[63] tarafından verilmiştir.

---

62 Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi* s.166

63 14. yüzyıl İlhanlı veziri ve tarihçisi olan Reşideddin Fazlullah 1310'da Oğuzların tarihini yazmıştır.

Reşided-din ve Yazıcıoğlu'na[64] göre Oğuz Boyları listesi[65] aşağıdadır.

REŞİDED-DİN'E GÖRE OĞUZ BOYLARI

	BOYUN ADI	ANLAMI	ET PAYI	ONKUNU	DAMGASI	
BOZ - OKLAR	Kayı, قایی	Sağlam	Sağ kan yağın	Şahin		1
	Bayat, بایات	Mutlu yiyeceği bol.	Sağ kan yağın	Şahin		2
	Alkanavlı, القانولی	Nereye varsa başarı gösterir[1]	Sağ kan yağın	Şahin		3
	Kara-İvli, قرا ایلی	Kara otağlı.	Sağ kan yağın	Şahin		4
	Yazır, یازر	Çok ülkeye sahip	Aşığlu	Kartal		5
	Döğer, دوگر	Toplanmak için.	Aşığlu	Kartal		6
	Dodurga, دودرغا	Ülke almak ve yönetmek	Aşığlu	Kartal		7
	Yapanı,	[2]	Aşığlu	Kartal		8
	Avşar, اوشار	Çevik ve avı seven	Sağ Umaca	Tavşancıl		9
	Kızık[3] قزیق	Güçlü, düzene sokmada dâhi	Sağ Umaca	Tavşancıl		10
	Bec-Dil, بك دلی	Ulukanın sözleri gibi değerli	Sağ Umaca	Tavşancıl		11
	Karkın, قارقین	Çok ve doyuran aş	Sağ Umaca	Tavşancıl		12
ÜÇ - OKLAR	Bayındır, بایندر	Darma yiyecekle dolu olan yer	Sol kan yağın	Sunkur		13
	Beçene,[4] بچنه	İyi çalışır.	Sol kan yağın	Sunkur		14
	Çavuldur, جاولدور	Şerefli, ünü yayılan	Sol kan yağın	Sunkur		15
	Çepni, چپنی	Nerede yağı görürse hemen savaşır	Sol kan yağın	Sunkur		16
	Salur, سالور	Nereye varsa kâr ve çıkarı görür	Uçuyla	Uç		17
	Eymür, ایمور	Son derece iyi ve zengin.	Uçuyla	Uç		18
	Ala-Yuntlu, الا یونتلی	Hayvanları iyi.	Uçuyla	Uç		19
	Üreğir, اوره گر	Darma iyi ve düzen kurucu.	Uçuyla	Uç		20
	Yıgdı,[5] یگدر	İyilik, büyüklük, yiğitlik	Aşığlu	Çakır		21
	Büdüz, بگدز	Herkese tavsiyeci görevi ve hizmet eder	Aşığlu	Çakır		22
	Yiva, ییوا	Darısası hepsinden üstün	Aşığlu	Çakır		23
	Kınık, قینق	Nerede cesa değerlidir	Aşığlu	Çakır	[6]	24

1 *Berezin yayınında ve İstanbul nüshalarında bu boyun damgası yoktur.*

2 *Bu boyun anlamı ne Berezin yayınında, ne de İstanbul nüshalarında vardır. Yazıcı-Oğlu'nunkinde de olmaması, bunun asıl nüshada da bulunmadığı ihtimalini veriyor. Ebü'l-Gazi'nin listesinde de bu ad görülemiyor.*

3 *Berezin ve İstanbul nüshalarında قیر şeklindedir. Fakat, bunun Yazıcı-Oğlu'nda görüldüğü gibi قز olduğunda şüphe yoktur.*

4 *Bazı İstanbul nüshalarında بیسنه şeklindedir. Anadolu'da bu boy Kaşgarlı'da geçtiği gibi, Beçenek (Peçenek) şeklinde tanınmıştır.*

5 *Berezin yayınında یگدر İstanbul yazmalarında: یگر Türkiye'de, Kâşgarlı'da olduğu gibi, İgdır şeklinde tanınmıştır ki, doğrusu da budur.*

6 *Câmiü't-tevârih, Berezin yay., s.32-38.*

64 15. yüzyılda yaşamış ünlü tarihçi olan Yazıcızade Ali. II. Murat devrinde, Mısır'da, Memlûk sultanlarının yanında Osmanlı elçisi olarak bulunmuştur. Eserini de II. Murad'ın emriyle yazmıştır. Yazıcıoğlu'nun zamanımıza ulaşan "Tevârih-i Al-i Selçuk" adlı eseri destan niteliğindedir.

YAZICI-OĞLU'NDAKİ OĞUZ BOYLARI LİSTESİ[1].

Hanlar hanı sünüğü baş ve uca buna kan derler

		BOYUN ADI	ANLAMI	SÜNÜK	KUŞ	DAMGASI	
BOZ-OK KAVİMLERİ Kİ SAĞ KOLDURURLAR	GÜN HAN Oğlanları ki ALBEĞİ Oğurlarıdır	Evvel, KAYI قايي	Yani muhkem.	Sağ karı yağrın	Şâhin		1
		Duvum, BAYAT بايات	Yani devletlü ve nimetlü.	Sağ karı yağrın	Şâhin		2
		Sevum, ALKA-EVLİ القه اولي	Yani her yere yürürler, muvafakat ederler.	Sağ karı yağrın	Şâhin		3
		Çehârum, KARA-EVLU قرا اولو	Yani evleri kara.	Sağ karı yağrın	Şâhin		4
	AY HAN Oğlanları ki İNCE Oğurlarıdır	Evvel, YAZIR يازر	Yani çok vilâyet anuñ ola.	Aşuklu Umaca	Kartal		5
		Duvum, DÖGER دوكر	Yani derilmegiçün bir yire geleler.	Aşuklu Umaca	Kartal		6
		Sevum, DODURGA دودرغا	Yani milk dutmak ve yasamak.	Aşuklu Umaca	Kartal		7
		Çehârum, YAPARLI ياپرلي	.....[2]	Aşuklu Umaca	Kartal		8
	YILDIZ HAN Oğlanları ki BÖĞDİLİ Oğurlarıdır	Evvel, AVŞAR آوشار	Yani cüst u çâlâk ve ava ve canavara ve kuşa heveslü.	Sağ umaca ve adlu	Tavşancıl		9
		Duvum, KIZIK قيزيق	Yani kuvvetlü ve yasakda ciddu cehd edici.	Sağ umaca ve adlu	Tavşancıl		10
		Sevum, BEGDİLİ بيك دلي	Yani beğler sözü azizdür.	Sağ umaca ve adlu	Tavşancıl		11
		Çehârum, KARKIN قارقين	Yani ulu aş ve doyurucu	Sağ umaca ve adlu	Tavşancıl		12
ÜÇ-OK KAVİMLERİ Kİ SOL KOLDURURLAR	GÖKHAN Oğlanları ki EĞİDİRİ Oğurlarıdır	Evvel, BAYINDUR بايندر	Yani hemîşe bay ve nimetlü ol.	Sol karı yağrın	Sunkur		13
		Duvum, BİÇENE بيجنه	Yani eyü dürüşici.	Sol karı yağrın	Sunkur		14
		Sevum, ÇAVINDIR جاوندر	Yani namuslu ve irak çavlu	Sol karı yağrın	Sunkur		15
		Çehârum, ÇEPNİ جبني	Yani kandeki yağı görz derhal savaşur ve çapar.	Sol karı yağrın	Sunkur		16
	DAĞ Oğlanları ki BAYAT Oğurlarıdır	Evvel, SALUR سالور	Yani salur yani kandeki irişesir kılıç ve çomaka'revan olsun	Ucayla adlu	Uc Kuş		17
		Duvum, EYMÜR ايمور	Yani hadsiz eyü boy ol.	Ucayla adlu	Uc Kuş		18
		Sevum, ALAYUNDLU الايوندلو	Yani kısraklar ala ve oyu adlu.	Ucayla adlu	Uc Kuş		19
	DEĞİZ HAN Oğlanları ki ÜREĞİR Oğurlarıdır	Çehârum, ÜREGİR اوراكير	Yani hemîşe eyluk ve ihsan edici.	Ucayla adlu	Uc Kuş		20
		Evvel, İGDİR ايكدر	Yani eyülük ve ululuk ve bahadurluk.	Aşuklu ve kıç	Çakır		21
		Duvum, BÜGDÜZ بوكدز	Yeni dükelina tevazu ve kulluk ve hizmet ider.	Aşuklu ve kıç	Çakır		22
		Sevum, YIVA يوا	Yani mertebesi dükelinden üstün ola.	Aşuklu ve kıç	Çakır		23
		Çehârum, KINIK قينق	Yani dükelinen her yirde bunlar aziz ola.	Aşuklu ve kıç	Çakır		24

1 *Tarîh-i îl-i Selçuk, Topkapı Sarayı, Revan Köşkü ktp., nr.1390, s.21-24.*

2 *Reşîded-dîn nüshalarında olduğu gibi burada da boşluk vardır.*

"Selçukname" ve "Oğuzname" adlarıyla da anılır. Bu eserde Türk-Oğuz, Selçuk, Moğol, Beylikler ve Osmanlı tarihi anlatılır. Eser, 15. yüzyılın sade Türkçesi için güzel bir örnek sayılır.

65 Faruk Sümer, *Oğuzlar-Türkmenler*, s: 230-231

Kargın boyunu anlatmadan önce, Kargın sözcüğünün Türkçedeki anlamları üzerinde duralım. Türkçede birçok kaynakta çok değişik, fakat anlamca birbirine yakın ifadeler bulunmaktadır. Bunları kendi içinde tasnif ederek ele almamız gerekmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde Kargın sözcüğünün birçok farklı anlam içinde yer aldığı görülmektedir. Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğü'ndeki Anadolu'da Kargın adının belli bölgelerde hangi anlama geldiğini gösteren liste aşağıdadır. Liste düzeni "**İL-İlçe-Belde**" şeklindedir.

1- *Kargın, baharla birlikte eriyen karların oluşturduğu suyun bir meyilden, taşlar üzerinden sekerek akmasına verilen addır. Anadolu'daki birçok Kargın, Korhun, Korkun, Karkın, Garkın adlarının geçtiği köylerin yakınlarında bu tarz akarsuyun bulunduğu görülür.*

ADANA-Osmaniye-Toprakkale
AMASYA-Merzifon
BALIKESİR-Edremit
BİLECİK-Söğüt
ÇANAKKALE-Gelibolu
DENİZLİ-Çal-Yukarı Seyit
EDİRNE-Uzunköprü-Hamitli
ESKİŞEHİR- Sivrihisar – Atlasköyü
KAYSERİ-Develi
KOCAELİ-Kandıra
MARAŞ-Afşin
MERSİN
MUĞLA-Datça
NEVŞEHİR
NİĞDE

2- *Tarlada mahsulün fazla büyüyerek yere yatması,*

BURSA-Yenişehir-Fethiye

Mardin/Derik'deki Dede Garkın Zaviyesi'nin konumlandığı Circip Çayı'ndan görünüm.

Dede Garkın Zaviyesi'nin bulunduğu Mardin/Derik'e bağlı Dedeköy'ü.

Mardin/Derik'e bağlı Dedeköy'deki Dede Garkın Türbesi.

Dede Garkın Türbesi.

Çorum/Alaca'ya bağlı Büyükcamili Köyü'ndeki Abidin Dedekargınoğlu Cemevi.

Lokmaların pişirildiği kurban kazanları.

Çerağ uyandırma.

Yanan Çerağ ve Çerağcı (Delilci).

3- *Bağ-bahçe sulamak, su yolu, ark, bu arklar arasında kalan karık ve tohum ekmek için kullanılan evlek,*
ISPARTA-Atabey

4- *Marangozlukta kullanılan bir çeşit rende,*
İZMİR-Bornova

5- *Karla karışık yağan yağmur,*
ELAZIĞ-MALATYA-Gözene

6- *Hesabını bilmeyecek kadar zengin,*
ANTALYA-Akseki-Güzelsu-Çimi
MERSİN-Anamur

7- *Erimiş buz ve kar parçalarının oluşturduğu akarsu*
ANTALYA-Alanya-Bademağacı
ÇANKIRI
ELAZIĞ
ERZURUM-Barçka
GÜMÜŞHANE- Kelkit –Mavrangel
KARS
SİVAS-Hafik-Tavşanlı

8- *Bol, çok.*
ANTALYA-Serik-Abdurrahmanlar
ÇORUM
DENİZLİ-Honaz-Acıpayam
MARAŞ-Göksun-Çardak
ANTALYA-Serik-Apdurrahmanlar
MUĞLA-Ula-Yerkesik

9- *Çağlayan.*
ORDU-Perşembe-Çandır

10- *Doymuş, tok*
BALIKESİR
ESKİŞEHİR-Bozan-Tokat
KONYA-Ermenek

11- *Verimli toprak.*

BURDUR-Armutlu
KOCAELİ

12- *Bataklık.*
BİLECİK-Ahirköy
İZMİR
MUĞLA-Bodrum

13- *Çok alevli ateş*
MARAŞ-Elbistan

14- *İşi başından aşkın insan*
ESKİŞEHİR-Sarıkavak

15- *Sık, sıkışık*
SİVAS-Koyulhisar
NİĞDE-Bor
KIRKLARELİ-Babaeski-Çavuşköy

16- *Dolu, dolgun*
NİĞDE
MUĞLA-Gülağzı

17- *Fırında çok kurutulmuş tahıl*
ORDU-Ünye

18- *Acelesi, telaşı olan*
KIRŞEHİR

19- *Siyaha veya mora boyanmış deri*

20- *Üretimin veya malın çokluğu sebebiyle fiyatının düşmesi*

21- *Su değirmenlerinde üst taşının konulmasına yarayan bir çeşit çatal ağaç*

22- *Tarlanın sudan çamur haline gelmesi, üstü kuru gibi görünüp altı bataklık olan yer, dereler çekildikten sonra kalan toprak*

23- *Kazakça sözlüklerde Karkın sözcüğünün karşılığı olarak iki ayrı anlama yer verildiği görülmektedir. Bunlardan birincisi "süratlilik çabukluk"; ikincisi ise "güç kuvvet."*

24- *Kargın, bir oymak adı olarak da birçok eski belgede ve*

tahrir defterlerinde geçmektedir. Bu konudaki en eski belge Mehmet Neşri Efendi'nin hazırladığı ve 2.Beyazıt döneminde kaleme alınmış olan Kitab-ı Cihannüma'da yer almaktadır. Kur'anda adı geçen Peygamber Zülkarneyn'in, Türklerin atası olan Oğuz Kaan olduğuna işaret edilerek şöyle denmektedir:[66]

"Etrak şöyle zu'm iderlerdi ki Hak sübhanehu ve Teâlâ kelam-ı kadiminde zikr itdügi İskender-i zül-karneyn meğer bu ola (Oğuz Kağan) dirlerdi ve Oğuz'un sülbünden altı oğlu oldu. Biri Gün Han ve biri Ay Han ve biri Yıldız Han ve biri Gök Han ve biri Dağ Han ve biri Dingiz Han ve bunların her birinin sülbünden dörder oglı oldu. Evlad-ı Gün Han:Kayı, Bayat, Alkaevli, Karaevli. Evlad-ı Ay Han: Yazır, Düver, Bodurga, Yabırlı. Evlad-ı Yıldız Han: Avşar, Kartık, Biğdili, Karkın. Evlad-ı Gök Han: Bayındur, Beceneh, Çavundur, Çepni. Evlad-ı Tag Han: Salur, Aymur, Alayuntlu, Üregir. Evlad-ı Dingiz Han: İngdür, Üldür, Yive, Kınık."[67]

Osmanlı belgelerinde, tahrir defterlerinde bu oymaklarla beraber anılması ve bu oymakların Anadolu'daki yerleştiği bölgelerde Karkın adını taşıyan köy, mezra veya belde düzeyinde yerleşim alanlarının adı olarak da kullanılmaktadır.[68]

Türk Ansiklopedisi'ndeki Karkın sözcüğü en geniş şekilde şöyle açıklanmaktadır: Karkın, Oğuz boylarından biri. Kaşkarlı Mahmut 22 Oğuz boyunun iki Kalaç (Halaç) boyu ile birleşerek 24 Oğuzları meydana getirdiğini anlatıp, Kargın ve İparlı) boylarının adını anmadığından sonraki Oğuzlar kütüğünde tanıtılan bu iki boyun, 11. yüzyılda Kalaç Türklerinden

66 Alemdar Yalçın - Hacı Yılmaz. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* - 2002, sayı: 21, s. 21

67 Faik Reşit Unat - Mehmet Altay Köymen, *Kitâb-ı Cihan-Numâ "Neşri Tarihi"*, s. 11-13

68 Yahya Benekay, *Yaşayan Alevilik*, s. 45

sayıldığı anlaşılmaktadır. Bu boyun adı eski kaynaklarda Karkın'dan başka Garkın, Karkun, Kargun biçimlerinde yazılır. Bu gün Anadolu'da Karkın (Afyon, Ankara, Antalya, Balıkesir, Çorum, Isparta Kastamonu, Niğde, Sivas) ve Kargın (Çorum, Eskişehir, Konya, Manisa, Niğde,) adlı köyler, bu boyun adını muhafaza etmişlerdir.

Birçok kaynakta Dede Garkın, Kargın Dede ve Karkın Dede adlarıyla geçmektedir. Gerek kaynaklarda, gerekse halk arasında yaklaşık 13. yüzyılda yaşadığı kabul edilen bir inanç önderi olan Dede Nûman Garkını'ye işaret etmektedir.

Kargın boyu ile ilgili olarak Malatya, Gaziantep ve Çorum'daki Kargın soylu ailelerden alınan belgeler ve ailelerle yapılan görüşmeler sonunda Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi tarafından uzun bir çalışma sonucu 2002 yılında "*Kargın Boyu Özel Dosyası*" olarak yayımlandı.

Anadolu'da 275 yerleşim yerinde Kargınların bulunduğu tespit edilmiştir. Kargınların bir kolu Anadolu'daki menzil denilen haberleşme merkezlerinin işletilmesinden sorumlu olmuşlardır. Her 5 saatlik mesafede kurulmuş olan posta haberleşme merkezlerinde at besleniyor, bir haberci haber getirdiğinde, atını değiştiriyorlar, diğer ihtiyaçlarını karşılıyorlar ve haberciler yollarına devam ediyorlar. Menzil göreviyle uğraşanlar bu iş için devletten herhangi bir maaş veya ücret almazlardı.

Kargınların diğer kolu ise Develi ya da Kömürkeş Kargınlardır. Bunlar devlete ait çeşitli madenlerin taşınmasından sorumludurlar. Bunların büyük çoğunluğu 70-80 yıl öncesine kadar birbirleriyle haberleşiyorlardı.

Kargınların hemen hemen tamamı inanç olarak Aleviydi. Bugün ise Kargınların yaklaşık dörtte biri asimle olmuş ve kendilerini Sünni olarak tanımlamaktadır. (Örn: Elvan Çele-

bi'nin soyundan gelenler kendilerinin Sünni olduğunu iddia ederler. Oysa 18. yüzyılda Sünnileşmişlerdir) Kalanların çoğunluğu ise Kargın olduklarından ya haberleri yoktur, ya da bilgisiz ve ilgisizdirler. Özellikle yeni nesil, soyları ile ilgili olarak araştırıp sormaya başlamışlardır. Bunda Alevi-Bektaşi anlayışının yükselen bir değer olarak karşımıza çıkması ve teknolojinin getirdiği kolaylıklar (Internet gibi) etkili olmaktadır.

Kargın boyunun Türkiye ve yurt dışındaki dağılımlarını aşağıda alfabetik olarak bulabilirsiniz:

ADANA
Merkez: Karkın
Kozan: Karkın Mezrası
Seyhan: Merkez Karkın, Karahan ve Kuyumcu Köyü
Tufanbeyli: Merkez Kargın Yaylası

ADIYAMAN
Merkez: Karkıne Köyü
Kâhta: Karkın
Besni: Merkez Kargın Köyü

AFYONKARAHİSAR
Sandıklı: Karkın Köyü

AĞRI
Merkez Karkın Köyü

AKSARAY
Merkez Kargın Köyü

ANKARA
Merkez Karkın Kaleiçi
Çubuk: Merkez Karkın, Sele (Kuzukıran), Düdük
Kalecik: Merkez Karkın
Ayaş: Karkın Çiftliği,
Sincan: Merkez Yeni Kayı Kargın
Gölbaşı: Yavrucak
Bâlâ: Tul Köyü

ANTALYA
Merkez Kargın
Manavgat: Beşkonak, Karkınlar, Değirmenözü
Korkuteli: Merkez Karkın

ARDAHAN
Merkez Karkın Köyü
Merkez Karaurgan

AYDIN
Merkez Çepni

BALIKESİR
Merkez Kargın
Bigadiç: Merkez Kargın Köyü, Binboğa, Çepni
Edremit: Çepni
Burhaniye,: Çepni

BURDUR:
Bucak: Kargın Köyü

ÇANKIRI
Merkez Tekesalan Köyü
Korgun İlçesi
Şabanözü: Karkın

ÇORUM
Merkez: Gemili, Seyfe
Mecitözü: Merkez Kargın
Alaca (Hüseyinabad): Büyükcamili, Dedekargın (Kışlak)
İskilip: Merkez Dereseki Köyü, Kargın Mezrası, Kavak Köyü, Kargın Mezrası, Dere Kargın

DİYARBAKIR
Merkez: Sarulu, Kadıköy
Bismil: Büyükkadıkendi
Çermik: Merkez Korkin Köyü

ELAZIĞ
Maden: Merkez Kargın Köyü

ERZİNCAN
Merkez Kargın
Çayırlı: Merkez Kargın
Tercan: Merkez Kargın (Altunkent), Yollarüstü, Ahmet Ağa Mezrası, Karacaören, Kızılca Köyü

ESKİŞEHİR
Merkez Kargın
Sivrihisar: Merkez Kargın
Alpu: Karacaviran

GAZİANTEP
Merkez: Rumkale, Çepni, Sarılar, Milelis, Köseler, Dipçepni, Karalar, İlyaslı, İğnehocalı, Nusratlı, Yalınayaklı, Anaklı, Zeynile,
Nizip: Haral, Akçaköy, Bostancık

GİRESUN:
Piraziz Merkez: Kargın
Bulancak: Merkez Kargın, Nefsi Piraziz.

HAKKARİ:
Şemdinli: Merkez Korgan Köyü

HALEP
Merkez Karkın , Aşağıkılınçlu Köyü

HATAY
Merkez Kargın

IĞDIR
Merkez Kargın

ISPARTA
Gelendost: Afşar Köyü, Karkın Mezrası, Karkın Köyü
Şarkikaraağaç: Merkez Karkın

İZMİR
Çepni Köyleri

KAHRAMANMARAŞ
Merkez: Kargın Mezrası
Pazarcık: Karkın
Göksün Merkez Kargın Mezrası
Elbistan: Karkın

KARABÜK
Eskipazar: Merkez Boncuklar Köyü,

KARS
Merkez Karkın

KASTAMONU
Merkez Akkaya, Kızıl Kilise, Kargın
Tosya: Merkez Kargın, Gökçeöz, Kargınyazı Mezrası

KIRIKKALE
Keskin: Merkez Kargın
Delice: Merkez Karkın Köyü

KIRŞEHİR
Kaman: Kargın Meşe, Kargın Selimağa, Kargın Kısıközü, Kötüköy, Yenice Kargın
Mucur: Merkez Karkın

KİLİS
Merkez Kazıklı

KOCAELİ
Kandıra: Merkez Kargın Köyü

KONYA
Çumra: Merkez Kargın Köyü
Beyşehir: Merkez Göcü Köyü, Kargın Kaymazı Mezrası

KÜTAHYA:
Tavşanlı: Merkez Kargılı

MALATYA
Yazıhan : Dedekargın
Tahir (Arguvan) : Dede Kargın, Akpınar Kargın
Pötürge: Merkez Abas Köyü
Akçadağ: Bimera, Örüçgi, Yağmurlu,
Darende: Bicir
Fethiye, Merkez Dede Kargın

MANİSA
Turgutlu: Ahmetli, Kargın Köyü
Demirci: Kargınışıklar Köyü, Kargınlar

MARDİN
Kızıltepe: Dede Kargın
Gercüş: Koçak Köyü, Kerkin Mezrası

MERSİN:
Kargın Pınarı
Yenice: Merkez Karkın Köyü
Tarsus: Bağlarbaşı Köyü, Yüksek Köyü
Demirci: Merkez Kargınlar

MUĞLA
Dalaman: Merkez Karkın
Köyceğiz: Kargın, Kapı Karkın, Kargın Kürü

NEVŞEHİR
Hacıbektaş: Ayhan Köyü

NİĞDE
Taşpınar: Merkez Çardak Köyü, Karkın Mezrası

SİVAS
Merkez: Bicir, Cevizli, Kilise, Yellice
Kangal: Mamaş, Davulbaz, Alacahan Köyü, Kalkım Mezrası
Yıldızeli: Çırçır, Kargın Karacaviran Köy
Koyulhisar: Merkez Karkın Köyü, Kargınlı Köy
Suşehri: Merkez Sökün Köyü, Kargın Çiftliği
Doğanşar: Merkez Karkın
Divriği: Merkez Anzahor Köyü

ŞANLIURFA
Merkez: Karkın, Sırın, Kısas Köyü
Suruç:Elif, Akviran köyleri
Hilvan: Merkez Korgun Köyü

TOKAT
Merkez Develi Karkın
Erbaa: Kozlu Köyü, Korkin Köyü
Çamlıbel: Kargıncık
Artova: Kıbrıscık, Karkın, Kızılca, Deveci Karkın, Bebekdere,

TRABZON:
Araklı: Merkez Kuzguncuk Kargın

TUNCELİ:
Merkez: Gazi Suyu Köyü, Korgun Mezrası, Geyiksuyu Köyü, Korgun Mezrası
Pülümür: Kuzulca Köyü

ORDU
Korgan
Gülyalı: Merkez Turna Suyu Köyü, Kargın Mezrası.

OSMANİYE
Düziçi: Kargın Köyü

DİĞER ÜLKELER:
Azerbaycan: Yevlah Kür Nehri, Aşağı ve Yukarı Karkın
Nahcivan: Semir Garğun

KUVAYI MİLLİYE ve DEDEKARGINLAR

Mustafa Kemal önderliğinde Anadolu'daki kurtuluş hareketinin başladığı 19 Mayıs 1919'da Çorum, Ankara'ya bağlı bir sancaktır. Bu sancağa Osmancık, İskilip, Sungurlu, Mecitözü ilçeleri bağlı olup Alaca bucak merkezidir. Ankara valisi olan Muhittin Paşa, saltanat taraflısı olan Çorum valisi Semih Fethi ile işbirliği halinde ve Millî Kurtuluş hareketine cephe almaktadır. Esasında Çorum ve Kastamonu halkı Millî Mücadeleye karşı olan bölgeler değildi. İstanbul hükümeti, buralara kendisine sadık kalmış vali, mutasarrıf ve alay kumandanı ile hakim göndererek bu bölgeleri kendisine bağlıymış gibi göstermeye çalışıyordu.

Çorum Mutasarrıfı Semih Fethi'nin engelleme çabalarına rağmen Mehmet Tevfik Efendi ve Sabıkzâde Abdurrahman Dursun Bey delege olarak Sivas Kongresine katıldılar. Ayrıca Çorum'da Dr. Atıf Bey ile Kadifeoğlu Abbas'ın ayaklanma hareketi Millî Mücadele taraftarlarınca sezinlenip çabuk kırıldı. Diğer taraftan Zile'deki halifeciler, Avukat Ali Bey'in elebaşlığında ayaklandılar. Bunun üzerine süvari binbaşısı Hilmi Bey komutasındaki iki dağ topu ile takviyeli Çorum Müfrezesi, 3 Haziran 1920'de Zile'ye gönderildi ve bir af çıkarıldı. Bunun üzerine ayaklanmada bir yatışma görülmeye başladıysa da Postacı Nazım ve arkadaşları 6-7 haziran gecesi Zile'yi bastılar. 3. Kolordu Komutanı Selahattin Bey'le Yarbay Cemil Cahit (Toydemir) Bey komutasındaki 5. Tümen Zile'ye gönderildi. Zile sırtlarına yerleşen tümen 8 Haziran'da ilerlemeye başla-

dı. Buna karşılık kaledeki Çorum Müfrezesi teslim olunca halifeciler ilçedeki müdafaa-i hukukçuların evlerini yağmaladılar. Müftüyü, ilçeye kaymakam yaptılar. 5. Tümen Komutanı da Mecitözü, Merzifon, Amasya, Turhal Müdafaa-i Hukuk cemiyetlerinden yardım istedi. Yıldızeli Müfrezesi'nin de katılmasıyla Zile'ye yürüdü. Devecidağı'ndaki çatışmada halifeci güçleri dağıtarak 12 Haziranda Zile'ye girdiler.

Zile'den kaçanlar (12 Haziran 1920) Alaca'nın Kapaklı ve Sultan köylerinde bulunan Çapanoğullarına katıldılar. Köylülerin hayvanlarını aldılar, Alaca üzerine yürüdüler. Bir yönetim oluşturdular. 14 Haziran 1920'de ayaklanma Yozgat'a sıçradı.

Yozgat'taki Hürriyet ve İtilaf Partisi Başkanı olan Çapanoğlu Edip Bey ile kardeşi Celal Bey "*Böyle şey olmaz, seçim emri Kanun-i Esasiye (Anayasaya) göre hukuku hazreti padişahîdir. Biz buna razı değiliz*" diyerek bir meclis toplanmasının padişah arzusuna ve kanunlara aykırı olduğunu bildirdiler. Çapanoğlu Celal Bey Boğazlayan'da Kılıç Ali Bey'e gönderdiği mektupta amaçlarının Mustafa Kemal Paşa'yı yakalamak olduğunu, yakında Ankara'ya yürüyeceklerini bildirmesine rağmen başkaldırı Ankara yönünde değil, daha çok Çorum'a doğru gelişti.

16 Haziran 1920'de Çapanoğlu Halit Bey önce Alaca çevresini işgal etti. Ayaklananlar Akdağmadeni'ni işgal ettiler. İşgalciler, Sivas Kongresi'ne katılan Hacı Tatlızâde Bahri Bey'in evine ve hükümet konağına çıktı ve hapishaneden mahkûmları çıkararak kendilerine kattılar, Kaymakam Tahir Bey ile Askerlik Şubesi Başkanı Sivaslı Binbaşı Ahmet Bey'i Sorgun'un Alişar köyünde kurşuna dizdiler.

Küre Köyü istikametinden Alaca'yı savunmak için gelen kuvvetler, Çapanoğullarının 800 kişilik süvarisi karşısında dağıldı. Alaca, 16 Haziran 1920'de ayaklananların eline düştü. Bundan sonra Çapanoğullarının kuvvetleri Çorum'a 15 km

uzaklıktaki köylere kadar girerek gözcülerini Hatap Boğazı'na kadar gönderdiler.

17-18 Haziran Cuma aynı zamanda Ramazan Bayramı'nın ilk günü Çapanoğlu Halit Bey ve adamları, Örükaya ve Fakılar köylerinden kendilerine katılanlarla Alaca'ya girdi. Yeni Cami'ye (Şıhlar Camii) yeşil bayrak çekildi. Taraftarlar tekbir ve tevhitlerle Halit Bey'e refakat ettiler. Nahiyeye gelen Çapanoğlu Halit Bey padişah adına idareye el koydu.

16 Haziran Alaca'ya giren Çapanoğlu Halit Bey Camili Köyündeki Dedekargınlar ile irtibata geçerek: "*Siz bu bölgede etkinliği olan büyük ailelerdensiniz. Biz Padişah adına yönetime el koyduk, sizlerin de desteğini bekliyoruz*" der. Buna karşılık o dönemde ailenin başında bulan Dede Galip Bey, Çapanoğulları ile karşı karşıya gelmeyi göze alamaz. Durumu idare etmek için "*Biz de sizinle beraberiz*" diye karşılık verir. Çapanoğulları ise: "Madem bizimle berabersiniz o zaman bize katılın" der. Bunun üzerine Dede Galip Bey, yeğeni ve damadı olan Hacı Galip Bey ile yine aileden olan Ateşoğlu Deli Mustafa'yı yanlarına katarak gönderir. Giderken de şöyle tembihler: "*Bu Çapanoğlu hareketi bizim tasvip etmeyeceğimiz bir durum. Ama şu aşamada onlara karşı çıkma gücümüz yok, zaman kazanmamız lazım. Hiçbir olaya karışmadan, gelişmelerin durumunu tam öğrenin, en kısa zamanda geri dönmeye çalışın*" der. Köyden ayrılan bu iki kişi Alaca'ya varırlar. Oradan da Yozgat'a gitmek üzere yola çıkarlar. Bu sürede Çapanoğlu isyanının[69] bir gerici hareket olduğunu, esas amaçlarının Kuva-yı Millîyecileri yok etmek ve Mustafa Kemal'i yakalayarak Padişaha teslim etmek olduğunu öğrenirler. Yanların-

69 Çapanoğulları Yozgat'ın köklü ailelerindendir. Her ne kadar "Çapanoğlu" ismi bir isyanla anılsa da Yozgat'a iki asır önemli hizmetler veren ve köyü şehre dönüştüren bir ayan ailesidir. Bir iki kişi tarafından yapılan isyan yüzünden bu ailenin tamamen karalanması haksızlık olur kanaatindeyiz.

daki Çapanoğullarının adamını yolda vurarak etkisiz hale getirirler ve Yozgat'a varmadan geri Camili'ye dönerler.

Gelişen olayları yakından takip eden Ankara, Alaca'nın da işgali üzerine harekete geçerek Yunalılara karşı Eskişehir'de hazırlanan Çerkez Ethem'i Ankara'ya çağırarak, o sıralarda Çerkeş'te bulunan Albay Refet'e (Bele) çekilen telgrafla, "*Yozgat düştükten sonra Çorum ve Çankırı'nın da düşmesi muhtemeldir. Bunlar da düşerse fesat genişlemiş olur. Çerkeş'te toplanan kuvvetlerle Çankırı'ya hareket lazımdır. Ne vakit hareket edeceğinizi bildiriniz*" talimatı verilir.

Yozgat'a gelerek orada isyanı bastıran Çerkez Ethem, Yozgat'ta iki yüz kişilik bir kuvvet bırakarak Alaca'ya yöneldi. 24 Haziranda Yozgat ile Alaca arasındaki bir mevki olan Arapseyfi Boğazı'nda meydana gelen ve her iki taraftın toplarının kendi askerlerini desteklediği şiddetli çarpışmalarda yüzlerce kişi öldü. 25 Haziran Cuma günü iki saatlik bir top ateşi sonrası Çerkez Ethem kuvvetleri Alaca'ya girdi. 24 Haziran günü meydana gelen Arapseyfi çatışmasından haberdar olan Alaca'da kimse ne bir direniş, ne de karşı koyma teşebbüsünde bulunamadı.

Yozgat'tan sonra Alaca'da da dar ağaçlarının kurulup, asilerin orada divanıharp mahkemesinde yargılanarak cezalandırılması ile isyan hareketi etkisini yitirdi. Yapılan soruşturmalar sonunda Dede Galip Bey ve oğlu Hüseyin Gazi Bey Çapanoğullarına gönderilen ve kısa süre sonra geri dönen iki kişiden dolayı şüpheli görülerek Çerkez Ethem'in karşısına çıkarıldılar. Dede Galip Bey Çerkez Ethem tarafından alınan ifadesinde şöyle dedi:

- Biz Mustafa Kemal'e, dolaysıyla Kuva-yı Millîye hareketine karşı değiliz. Alevi toplumu olarak Mustafa Kemal'in başlattığı kurtuluş hareketini destekliyoruz. Bahsedilen iki adamımızı; Çapanoğullarıyla dalaşmayı göze alamadığımız için

Dede Galip Bey (Oturan) ve Haydar Bey

göstermelik olarak oraya yolladık. Onlar da hiçbir olaya karışmamış ve yanındaki isyancı gruba bağlı kişiyi de yolda etkisiz hale getirerek geri dönmüşlerdir. Biz kurtuluş mücadelesi için verilecek her türlü fedakârlığa hazırız.

Bu cevaptan sonra Çerkez Ethem şöyle der:

- Madem bizim hareketimizi destekliyorsunuz. Bize nasıl bir katkıda bulunabilirsiniz?

Dede Galip Bey'in cevabı ise:

- İki gün içerisinde size atlı, silahlı ve teçhizatlı olarak beş yüz kişilik bir kuvvet oluşturabilirim.

Der ve dediği süre içinde 480 kişilik Alaca Birliği adı verilen birlik oluşturularak başına yeğeni ve damadı olan Hacı Galip Bey'i vererek cepheye gönderirler.

Çerkez Ethem, yayımlanan hatıralarında[70] bu olayı şöyle anlatır: *"Alaca eşrafından ve Alevilerin ruhani lideri olan Dede Galip Bey'in geçmiş olan bu isyan hareketlerinde ilişkisi olduğu bizce anlaşılmışsa da, ben bu şahsı siyaset ve idareten divanı harbe vermemiştim. Buna karşılık o da beş yüz kişilik bir süvari birliği oluşturdu, silah, hayvan donanımını kendisi tamamladı, başına da yeğeni ve damadı Hacı Galip Bey'i*[71] *verdi. Alaca adı konulan bu birliğe ben de komutan olarak arkadaşlarımdan yüzbaşı Ethem Bey'i tayin ettim."*

Kurtuluş mücadelesi verildiği bu yıllarda kurumlar ve kişiler arasında da bazı iç çekişmeler ve rekabetler yaşanmaktadır: Alaylı olarak gelen ve milis kuvvetlerinin başında etkin görevlerde bulunan Çerkez Ethem ile asker olarak yetişmiş diğer komutanlar arasında çekişmelerin yaşandığı görülmek-

70 Çerkes Ethem, *Anılarım*, s. 52

71 Çerkes Ethem'in yayımlanan hatıralarında; birliğin başında cepheye giden kişi, Dede Galip Bey'in oğlu Hüseyin Gazi Bey olarak geçmektedir. Oysa cepheye giden kişi oğlu değil, yeğeni ve damadı olan Hacı Galip Bey'dir.

Ali Bey (Oturan) ve Hüseyin Gazi Bey

tedir. İşte bunlardan bir tanesi de Alaca olaylarından sonra meydana gelmiştir.

Çerkez Ethem Kuva-yı Tedibiye[72] Komutanı olarak Çapanoğlu isyanını bastırdıktan sonra Yozgat'tan ayrılırken, Refet (Bele) Bey küçük bir birlik ile Çorum'da kalmıştı. Bir süre sonra Alaca ve Yozgat'tan geçerek Ankara'ya dönerken Alaca birliğinin oluşmasını sağlayan ve katkıda bulunan ailelere "sizlerin cezalandırılması gerekirdi, Ethem Bey sizleri nasıl affedebilir?" diyerek baskılar yapar. "*Sizi affetmek Ethem Bey'in yetkisi dışındadır ama sizinle sonra görüşeceğiz*" diye tehditlerde bulunur.[73]

Daha sonra da Camili'deki Dedekargınlara ait evler ile Kızıllı köyünden Veli Ağa'nın ailesine ait evler Refet Bey'in kuvvetleri tarafından tamamen yakılır.

Cepheye gidenler, evlerinden ayrıldıktan yaklaşık 3 ay sonra evlerinin yakıldığını öğrenince "Biz buraya vatan savunması için geldik ama memlekette evlerimiz yakılıyor" diyerek 150 kişilik bir grup halinde cepheyi terk edip Alaca'ya dönerler. Cepheyi terk eden bu grubu Hacı Galip Bey'in ağabeyi Mehmet Bey tekrar toplayıp 240 kişi olarak cepheye götürür.

Bu olayı Çerkez Ethem hatıralarında şöyle aktarıyor:

"*... bilhassa bütün Anadolu'daki Alevilerin ruhani reisi bulunan Dede Galip'i ve çevresini şüpheye düşürmüştü.*

Gerçi Dede Galip Bey isyanla üçüncü derecede ilgiliyse de bu zata cephede hizmet gördürmek üzere beş yüz mevcutlu bir süvari birliği kurdurmuş, silah ve cephanesini, teçhizatını kendisine tedarik ettirmiş, müfrezeyi Hacı Galip Bey'in idaresinde birlikte alıp cepheye getirmiştim. Hatta Demirci savaşında bu birliğin yaralılığı da görülmüştü.

72 Çerkez Ethem Kuvvetlerine Büyük Millet Meclisi tarafından Kuvayı Tedibiye (cezalandırma), Kuvayı Seyyare (gezici) gibi unvanlar verilmiştir.
73 Çerkes Ethem, *Anılarım*, s. 92

Hacı Galip Bey (Demirci Cephesi Hatırası)

Alevi tayfası gibi Orta Anadolu'da yaşayan kuvvetli bir topluluğu davamıza daha çok bağlamak hususuna ehemmiyet vermek istiyordum." [74]

74 Çerkes Ethem, *Anılarım*, s. 93-94

"YOL"A EMEK VERENLER

Dede Garkın Ocağının Çorum koluna mensup dedelerin, taliplerin cemlerini yapmak üzere gittikleri bölgeler şunlardır: Tokat yöresinde Zile, Artova; Sivas bölgesinde Divriği, Kangal ve Yıldızeli; Ege bölgesinde Çepni Köyleri ve Çorum, Yozgat bölgesindeki Dede Garkın taliplerinin bulunduğu köylerdir.

Dede Garkın Ocağının talipleri konumunda olan Ali Seydi ve Şeyh İbrahim Ocağı mensupları; Batı Anadolu'daki Çepni Alevileri ve doğrudan Dede Garkın Ocağına bağlı talip topluluklarının cemlerini yapmak, musahiplik ve görgü-sorgu... vs. gibi Dedenin yapması gereken işleri yapmak üzere dedeler yukarıda saydığımız bölgelere giderlerdi. Çepni'lerle olan bağlantı 20. yy başlarında gevşemiş olup gidip gelmeler azalmıştır. Oradaki dedelik hizmetlerini kendi yerlerine dikme olarak atadıkları dedeler devam ettirmiştir.

Çorum kolunda, dedelik görevini yerine getiren ve diğer bölgelere gitmesi gereken; kendi yakınlarından olan dedelere görev dağıtımı yapan, aynı zamanda ailenin boy beyi durumunda olan kişiler şunlardır:

1813-1828 Yusuf Bey (Karaköse)
1828-1860 Büyük Ahmet Paşa
1860-1895 Hacı Mehmet Bey
1895-1924 Dede Galip Bey
1924-1935 Dedebey *(Boy beyi konumundaki son temsilci)*

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki dönemlerde ise bu inanca ve yola hizmet etmek amacıyla dedelik görevini yeri-

ne getirenler şunlardır: Paşa Dede (Çorum bölgesi), Hasan Efendi (Tokat bölgesi), Mehmet Bey (Dedesli Obası), Hacı Dede (Sivas Bölgesi), Hasan Dede (Cıncık Dede-Malatya Bölgesi) ve Lomen Dede (Kargın).

1945 yılından elim bir trafik kazasında Hakk'a yürüdüğü 1995 yılına kadar da (yaklaşık elli yıl) Abidin (Dedekargınoğlu) Dede, Çorum bölgesindeki Dede Garkın ocağının dedesi olarak posta oturdu.

Son altmış yıllık zaman dilimi içerisinde yukarıda adlarını saydığımız dedelerden sonra, onların çocukları ve yeğenleri de bu yola ilgisiz kaldılar. Büyük çoğunluğu ocakzade olduğunun farkında bile olmadı. Sanki dedesoylu değillermiş gibi davrandılar; kendilerini talip gibi gördüler. Bu yola, inanca ve kültüre sadece gönülden destek verdiler: Deyişleri, düvazları, mersiyeleri, devriyeleri içeren müzik yayınlarını yanlarından eksik etmediler. Ama dede olarak sorumluluk almaya da yanaşmadılar. Talip olmak çok önemli ama talibi toparlayan birliği sağlayan dededir. Dede Garkın ocağı mensuplarının bu denli ilgisiz kalmaları; Alevilik, yol ve erkanı konusunda biraz da bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Günümüzdeki gençler ise bu konuya daha fazla ilgi göstermektedir. Gerek Alevilik, gerekse dedelik kurumu hakkında okuyup araştırarak bilgi edinmekte olduklarını görmekteyiz.

Günümüzde ise 1995 yılından sonra da Dede Garkın ocağını (Çorum kolu) Dede olarak Mustafa Dedekargınoğlu ve ben Hüseyin Dedekargınoğlu temsil etmeye çalışıyoruz.

II. BÖLÜM

CEM

DEDE OCAĞI NEDİR?

Aleviliğin temel kurumu dede ocağıdır. Dede ocaklarının ne zaman kurulduğu konusunda çok farklı görüşler ortaya atılmaktadır: Bunlardan birisi, dede ocaklarının Hacı Bektaş zamanında ortaya çıktığı; bir diğeri, Hacı Bektaş döneminden önce de var olduğudur. Üçüncü görüş ise, ocaklar Safeviler döneminde Şah İsmail tarafından oluşturulmuştur, denilerek Safevi Hükümdarı Şah İsmail ile Osmanlı Padişahı I. Selim (Yavuz) arasında gelişen siyasal çekişmelere bağlamaktadır. Oysa önceki sayfalarda belirttiğimiz Hacı Bektaş velayetnamesindeki "*Hazret-i Hünkâr Velâyet Kohusı Gösterüp İbrâhim Hâcı'ya Nazar İtdügidür*" başlığı altında vermiş olduğumuz Dede Garkınlar ve Şeyh İbrahim Veli evlatları arasında yaşanan geyik derisi taç olayı da bize bu dede ocaklarının Safeviler döneminden yaklaşık üç yüz yıl kadar önce de var olduğunu göstermektedir.

"Ocak" kavramını dedeler ve araştırmacılar arasında net biçimde ortak bir görüş çerçevesinde tanımlamak çok zor gözükmektedir. Dedelerin büyük bir bölümü seyyid olduklarını belirterek ataerkil bir yaklaşımla, soylarını babadan sürerek Ehlibeyit'e dayandırmaktadır. Bu yaklaşıma "Siz Peygamber soyundan olduğunuza göre, ırk olarak da Arap'sınız" dendiğinde; Hz. Muhammed'in "ben Arap'ım ama Arap benden değil" söylemi ile cevap vermektedirler.

Alevi topluluklar cemaat oluşumu bakımından dede ocaklarına bağlıdır. Son yıllarda Dede Garkın ocağı ile ilgili yapılan yorumlarda ise Türkmen beyleri ya da çocukları; Emevi ve Abbasi zulmünden kaçan, Ehlibeyt soyundan olan seyyid

ve seyyideler ile evlendikleri görüşü dile getirilmektedir. Bu Türkmen beyleriyle evlenen Ehlibeyt soyundan gelen ailelerin oluşturduğu çevresel inanç merkezine ve ekolüne "ocak" denir. Bu ocaklara mensup olan kimselere de "ocakzade" diyoruz. İşte bu ocakzade olan ve cem erkanının uygulanmasını sağlayan kişilere de "dede", "baba" ya da "pir" denir. Dede Garkın Ocağı'nın dedeleri eskiden beri Ehlibeyt ile olan bağlarını şöyle açıklarlar: "Dedelerimizden birisi (Nûman) İmam Cafer'in kızı Fatima'yı almış" diyerek anlatırlar.

Dede ocakları mürşit ve pir ocakları olmak üzere iki gruba ayrılır. Bir dede ocağı ya pir ocağı, ya da mürşit ocağıdır. Her pir ocağı bir mürşit ocağına bağlıdır. Her dede ocağının bir talip topluluğu vardır. Mürşit ocağının talibi bir pir ocağı olabileceği gibi, doğrudan mürşit ocağına bağlı talip de olabilir. Bu talip topluluğu kendisini tanımlarken hangi ocağın talibiyse, o şekilde "falan ocağın talibiyim" veya "bizim pirimiz filanca ocağın mensupları" gibi ifadelerle tanımlar. Bir ocağın dedesi talibinin piridir. Ocak mürşid ocağı değil, bir pir ocağıysa, bu ocağın da bağlı olduğu bir piri (dedesi) vardır; bu durumda o pir ocağının bağlı olduğu ocak mürşit ocağıdır. Pir ocağı bağlı olduğu mürşit ocağının talibidir. Yani hem pirdir, hem talipdir; kendi talibinin piridir, kendi pirinin talibidir. Kendi piri ise talibinin mürşididir. Mürşid talipdir o da yolun talibidir.

Mürşîd, irşad eden; kılavuz, uyarıcı, müritlerine kurtuluş yolunu gösterici; dervişleri yöneten ve yönlendiren; sözü yasa niteliği taşıyan kimsedir. Mürşid, hem taliplerin hem de pirin üst makamıdır. Kendi sorumluluğunda olan piri, rehberi ve talipleri dinsel eğitim ve öğretim, yargılama ve karar verme yönünden denetler. Bu nedenle mürşidin dinsel, toplumsal ve ahlaksal yönden geniş bilgiye sahip olması gerekir. Tarikatin geleceğini mürşidin eğitimi belirleyeceği için önemi çok

büyüktür. Mürşid kavramı da âşıkların dilinde ve telinde alabildiğince yer almış en önemli kavramlardandır.

Dedeler, Alevi toplumundaki sosyal hiyerarşinin en üst noktasında bulunan kişilerdir. İster mürşit olsun, ister pir olsun her ikisi de ocakzadedir. İkisi de erdir, erendir. Aralarındaki ilişkiyi ast-üst olarak görmemek gerekir. Aleviler bu görüşü en iyi "Eri erden seçen kördür" ifadesiyle anlatmaktadır. Aynı zamanda Ehlibeyt soyundan (seyyid olan) olarak da tanımlanan dedeler; posta oturarak cemleri yönetir. Taliplerin görgü-sorgu işlemlerini yapar, küskünleri barıştırır, musahip olacakların işlemlerini yol-erkan gereğince yerine getirir.

DEDELİK NEDİR?

Dedelik, Alevilik inancının biçimlenmesi ve sistemleşmesinde en etken ögedir. Aleviliğin toplumsal ve inançsal oluşumunda dedelik temel rol oynamıştır. Bütün olumsuzluklara karşın 1000 yılı aşkın bir süredir bu inancı ve kültürü bu güne kadar iki kurum üstlenerek getirmiştir. Bunların hakkını teslim etmek gerekir: Bu kurumların birincisi dedelik kurumu, diğeri ise âşıklık (zâkirlik) geleneği olmak üzere esas pay dedelik kurumuna aittir. O nedenle Alevilik inancında dedelik kurumunu gözardı etmek, dedelerin sistem içindeki yerlerini görmezlikten gelmek tümüyle yanlış olur.

Alevilikte dinsel hiyerarşinin başında dede vardır. Dede dinsel yapının direğidir. Dedenin eşine (karısına) "Ana" denir. Analar da dedeler gibi saygın olmalı, eşine ve temsil ettiği konuma layık olmalıdır. Özellikle son 500 yılda yani 16. yüzyıldan sonra devletin bunca baskı, yıldırma ve yok etme hareketlerine karşı, yazılı kaynaklardan çok sözlü kültüre dayanan; dilden dile aktarılarak bugünlere kadar getirilen Alevi inancı ve bu inanç sistemi içerisindeki ritüeller; dilden dile, telden tele yüzyıllardan günümüze taşınmıştır. Ocaklar ve buradaki dedeler aynı zamanda her türlü baskıya karşı Aleviliği gizli saklı yollarla yaşatan, eğiten, birer üniversite olmuşlardır

Alevilikte dedelik soy takip eder. Dede olan birisinin oğlu da dede olacak diye bir zorunluluk yoktur. Aynı ocak/soydan olan herkes dede olabilir. Yani bir kişinin dedeyim diyebilmesi için ilk şart, ocakzade (seyyid) olması gerekir. Dede ocakları, geleneksel olarak soy ağaçlarını; İmam Musa-i Kâzım, İmam Cafer-i Sadık, İmam Bâkır, Zeynel Abidin ve İmam Hü-

seyin yolu ile Hz. Ali'ye yani Ehlibeyt'e ulaştırırlar. Sonuç olarak Seyyiddirler. Dede ocaklarındaki şecerelerin hemen hemen tümü Necef, Kerbela ve geç dönemde Hacıbektaş'tan alınmadır.

Aleviler ise soylarına başka grupların (seyyid olmayanların) soyunun karışmaması için bazı kurallar koymuşlardır. Örneğin: Bir talip piri ya da mürşidi konumunda olan aileden birisiyle evlilik yapamaz, musahip olamaz. Ancak kendisi gibi talip olanlarla evlilik yapabilir ve musahip olabilir. Ocakzade yani pir ya da mürşit ocağı mensubu olanlar ise birbirleriyle evlilik yapabilir ve musahiplik olabilirler. Ocakzade olanların aynı ocak mensubu olması şart değildir. Farklı ocaklara da mensup olabilirler. Çünkü bunların hepsi seyyiddir.

Alevi toplumunda dinsel önderliği, bağlı oldukları ocaklardaki dedeler yerine getirir. Halkı bilgilendiren, aydınlatan; "Hak Ademdedir", "Benim Kabem insandır", "Çok keramet var insanda", "İnsan olmaya geldim" diyen, yeri gelince de Selçuklu'nun Sultanına, Osmanlı'nın Padişahına karşı halkı örgütleyip karşı koyan bu dede ocaklarıdır. Bunlara örnek olarak Baba Resul olayını[75] ve Kalender Çelebi'yi[76] verebiliriz.

Bu bağlamda Dede Garkın ocağının müstakil yapısını ortaya koyabilmek için sahip olduğu cem erkânının belirlenmesi önem taşımaktadır. Sosyolojik bir gerçek var ki; cem uygulamaları Alevi dede ocakları üzerine yapılan çalışmalarda önemli unsurlardır.

---

75 Baba Resul Olayı: Anadolu Selçuklu Devleti'nin tarihindeki en büyük ayaklanma. 1 Ağustos 1240'da Dede Garkın'ın halifesi olan Baba İlyas'ın öncülük ettiği ayaklanma, Malya Ovası'ndaki yenilgiyle sonuçlandı. Ama Selçuklu'nun da sonunu hazırladı.

76 Kalender Çelebi İsyanı: Hacı Bektaş Veli Dergâhı'nın beşinci postnişini Kalender Çelebi, 1526'da Alevilerden ve sipahilerden oluşan yaklaşık olarak 30 bin savaşçı ile Osmanlıya karşı ayaklandı.

Bir ocakta dede birden fazla olabilir. Ama bunların içinde cem yürütme konusunda birikimi olan, o makamın gerektirdiği bilgi birikime sahip olan ocak oğulları dede olarak posta oturabilir. Alevilikte dede; hem toplumsal önder, hem dinsel önder, hem de bilgeliği kişiliğinde toplayan çok yönlü, yol gösterici, karizmatik bir kişiliktir.

Eğer bir yerleşim yerinde/bölgede yapılacak olan bir cemin bütün masraflarını bir talip karşılıyor ise ve bağlı oldukları ocaktan dede olarak da birden fazla dedelik yapabilecek kişi varsa, dedeler arasında istediği dedeyi posta oturması için davet etmek talibin hakkıdır. Bu anlamda dedeyi talip seçer de diyebiliriz. Çünkü dede de o toplumun bir parçasıdır. Dede köyde, mezrada, obada ya da herhangi bir yerleşim yerinde diğer talipler gibi ya çiftçidir, ya çerçidir, ya demircidir, ya ustadır... vs. Yani normal zamanlarda halktan birisidir. Dedenin de talip gibi hataları ve eksikleri olabilir. Dede de yol düşkünü konumuna düşebilir.

Hakkullah: Adından da anlaşılacağı üzere dede hakkı değil, Allah hakkıdır. Dede talibin müşküllerini halleder, küskünleri barıştırır, görgü-sorgu işlerini tamamlarsa; talip de dedeye nefes hakkı diye bir şeyler verir. İşte talibin dedeye gönül rızalığı ile verdiği bu ayni ve nakdi değere "Hakkullah" denir. Toplanan hakkulahın dağıtımı ise şöyleydir: % 10 Mürşide (pirin pirine), % 10 Hacı Bektaş'a (Karakazan Hakkı)[77], % 10 Rehbere gönderilir.[78] Hakkullahın bir tarifesi ve ölçüsü yoktur. Gönülden ne koparsa o verilir. Verilen bu hakkullah zekât veya sadaka değildir. Çünkü dedeye zekât-sadaka verilmez. Bu anlayış sadece Alevilere has bir anlayış değildir. Peygamber za-

77 Bu pay pirlik veya mürşitlik hakkı olmayıp, Kerbela'daki merkez ile bağlantıların kopmasından sonra Hacı Bektaş tekkesinin idari bir yönetim merkezi olarak kabul edilmesi nedeniyledir.

78 Eski para sistemine göre 40 paranın; 4 parası Mürşide, 4 parası, Karakazan Hakkı, 4 parası Rehbere verilir, 28 para kendine kalırdı.

manından beri gelen bir uygulamadır. "Kur'an'daki Ahzab suresinin otuz üçüncü ayeti; Ehlibeyt'e sadakanın haram olması ile ilgilidir. Çünkü, zekât, nezir ve kefaret insanların kiridir. Hz. Muhammet ve ehline sadaka helal olmaz." Zekâtın insanların kiri olması, onlara haram kılınmasının nedenidir. Peygamberimizin hediyelerden yiyip sadakadan yemeyişi de Ehlibeyit'e sadakanın haram olduğunun bir göstergesi olduğuna işarettir. Aynı zamanda Ehlibeyt mevlalarına da sadaka haramdır. Çünkü bir kavmin azatlı (Mevlâ)sı o kavimdendir. Mesela Selman-ı Farisî'nin azad edilmesine Peygamberimiz sebep olduğu için Ehlibeyt'ten sayılırdı. Ehlibeytten olanlara zekat yerine ganimetlerden pay verilirdi."[79]

Bir de "Dikme Dedelik" vardır: Dedelerin uzakta bulunan taliplerini sık ziyaret edemediği durumlarda o bölgedeki talipler dede sıkıntısı çekmektedir. Dedeler ise yolun uzak, bu işlerle ilgilenen yani dedelik yapacak yakınlarının olmadığı gibi mazeretler belirtmesinden dolayı cemler gerekli sıklıklarda yapılamaz. Dolaysıyla taliplerin görgü ve sorguları da gecikir. Böyle durumlarda o bölgedeki taliplerin cem erkânı konusundaki hizmetlerini görecek, cem erkânı uygulamaları konusunda bilgi ve birikimi olan, pirin geldiği zaman, pire taliplerin dilek ve isteklerini doğru bir şekilde aktaracak, olup biteni takip ederek pire bilgi verecek bir kişiyi yerine vekil olarak atar. Bu kişiye dikme ya da **"Dikme Dede"** denir. Dikme dedeler talipler tarafından kabul gören, saygınlığı yerinde olan, hal ve hatırı bilinen kişilerdir. Dikme dedelere de görev yaptığı süre içinde asıl dedeler gibi hakkullah verilir. Dikme dede hak terazisini doğru tutmuyor ise ve adaletli davranmıyorsa o zaman pir taliplerin şikâyeti üzerine, ya da herhangi bir sebepten dolayı dikme dedeyi görevden alabilir. Görevden alınan

79 Murat Sarıcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Makibü'l Eşraflık Müessesesi*, s.13

dikme dedeye hakkullah verilmez ve dedeliği de biter. Dikme dede vefat ettiği zaman, dikme dedenin görevi de biter. Ailesinden herhangi birinin bu görevi devam ettirmesi mümkün değildir. Çünkü bu hizmet sadece o kişiye verilmiştir. Dikme dedeler ocakzade (dedesoylu) değildir.

Rehber ise yol gösteren kişiye denir, talibe kılavuzluk edendir. Yolun kurallarını edep ve erkânını talibe öğretendir. Pirin yardımcısı konumundadır. Musahiplik cemlerinde ikrar verecek olan musahiplerin hazırlanması ve ceme taşınması görevini yapar. Rehberlerin ocakzade olması şart değildir. Genelde talipler arasından ehli kamil olanları pir veya mürşit, rehber olarak tayin eder. Ancak ocakzade olanların rehberleri talip değil, kendisi gibi ocakzade olmalıdır. Rehberin görevi sadece talibe yol göstermektir. Rehber talibi yola hazırlayan kişi, yolu erkanı talibe öğreten kişidir.

Rehber olacak kişi piri veya mürşidi tarafından görülüp sorulması ve yaşadığı toplum içerisinde yargılanıp aklanmış olması zorunludur. Taliplere her türlü dini bilgiyi verebilecek, inançsal bütün problemleri çözebilecek bilgi ve birikime sahip olmalıdır. Rehber her sene görgü ceminde taliplerin hal ve hareketlerini, gidişatlarını pire bildirmekle yükümlüdür. Rehberin gönül kapısı açık, dili tatlı olmalı, hareketleriyle kimseyi incitmemelidir.

Teslim Abdal nerelerde rehber istendiğini bir deyişinde şöyle dile getiriyor:

Mürşide varmaya talip olursan
İptida insandan rehber isterler
Verdiğin ikrara doğru gelirsen
Ahd ile peymandan rehber isterler

Mürşidin nazarın müşkülü seçer
Kamil olan rehber sıratı geçer
Can kuşu kafeste akıbet uçar
Tenden uçan candan rehber isterler

Mürşidin var ise olursun insan
Mürşidin yok ise kalırsın hayvan
Arasat gününde kurulur mizan
Kurulan mizanda rehber isterler

Teslim Abdal söyler bu hikâyeti
Nefsini bilmektir gücün gayeti
Yirmi dokuz huruf yedi ayeti
Bilmeye insandan rehber isterler

Cem ibadetinde "Ölmeden önce ölünüz, Hakk'ın huzuruna kul hakkı ile gitmeyiniz. Hiç kimseyle alıp vereceğiniz kalmasın. Alnınız pak, yüzünüz ak olsun. İnsan-ı kâmil olunuz. Halk sizden razı olsun ki, Hak da razı ola. Döktüğünüz varsa doldurun, yıktığınız varsa kaldırın, ağlattığınız varsa güldürün" kuralları geçerlidir ve günümüzde tüm insanların bu kurallara ihtiyacı vardır.

Alevilikte ceme kadın-erkek, yaşlı-genç herkes gelebilir. Alevîlikte cinsler eşdeğerdir.[80] Ceme girildiği andan itibaren cinsiyet farkı ortadan kalkar. Burada önemli olan er kişiliktir, er kişi ise eren kişiye denir. Eren, Hak bilgisine ermiş kişidir. Bunun için erkek de erdir, kadın da erdir. Hacı Bektaş Veli'nin şu dörtlüğü kadın ve erkek eşitliğini veciz bir şekilde dile getirmektedir.

80 Sünni anlayışta cinslerin eşdeğer olması sadece Hac için ihrama girildiğindedir.

Erkek dişi sorulmaz muhabbetin dilinde
Hakk'ın yarattığı her şey yerli yerinde
Bizim nazarımızda kadın-erkek farkı yok
Noksanlık, eksiklik senin görüşlerinde

Dede önderliğinde ve bağlama eşliğinde ibadet yapılır. Cem'de On İki Hizmet ve bu hizmetlerin ayrı ayrı sahipleri (görevlileri) vardır. Duvara değil cemale (yüz yüze) bakmak, insanın yaptığı cami binasından önce Allah'ın özenle yaratıp "bütün meleklere secde ettirdiği" insanı kutsal görmek, yani Âdeme secde etmek, "Hak Âdemdedir" veya "Benim kâbem insandır" anlayışı ibadetin esasını oluşturur. Yunus Emre'nin tarifi ile şöyledir:

Cem erenlerindir
Hakk'ı görenlerindir
Ceme eğriler girmez
Doğru gelenlerindir

Bektaşi şairlerinden Harabi de şu şekilde ifade etmektedir:

Zühd ü riya ile olan ibadet
Hatadır Hazreti Settar'a karşı
Böyle namaz ile olamaz ümmet
Hiç kimse Ahmet-i Muhtar'a karşı

Tarikatsız mü'min olamaz kimse
Nur-u nübüvvetle dolamaz kimse
Hakk'ı peygamberi bulamaz kimse
Yatıp kalkmak ile duvara karşı

Allah gözlerine çekmiş bir perde
Yok dersin Allah'ı gökte ve yerde
Gösterelim gel de gör Hakk'ı nerde
Secde eylesinler didara karşı

Ebsem ol **Harabi** sen nasıl ersin
Halli müşkül böyle sözler söylersin
İçtinab et belki hata edersin
Haydar'ı Kerrar'e Hünkâr'a karşı

Cemler nüfusun büyük çoğunluğunun köylerde yaşadığı yıllarda genellikle sonbahar ve kış aylarında yapılırdı. Çünkü halkın büyük çoğunluğu çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşıyordu. Sonbahar bitip kış ayları başladığında insanlar harmanını kaldırmış, bağbozumunu bitirmiş, kışlık erzaklarını hazırlamış yani çift-çubuk derdi bitmiş oluyordu. Bundan sonraki aylarda artık geride kalan bir yıllık dönemin inanç boyutu ile hesabını cemlerde vermek, görülmek-sorulmak için cemler başlardı.

Yılın ilk cemine Abdal Musa Cemi[81] adı verilir. Eğer dede köy dışından, başka bir köy veya şehirden geliyorsa; bir çeşit dedeyi karşılama cemi, eğer dede aynı köyde oturuyorsa dedeye hoş geldin anlamı taşımakta olan cemdir. Abdal Musa Cemi'nin oluşmasını bir kişi veya aile üstlenmez. Bu ceme tüm talipler katkıda bulunur, yani taliplerin ortaklaşa hazırladığı bir cemdir. Herkes ekonomik gücü oranında değil, gönlünden ne koparsa o kadar katkıda bulunur. Bazı kimselerin eko-

81 Abdal Musa (Birlik) Cemi: Hasat dönemi bittikten sonra kışa girerken; bolluk, bereket, temizlenme ve arınmanın sembolü olarak yapılan birlik cemidir. Bu tanımlama sürek içerisine 16. yüzyıldaki Çaldıran'dan sonra mı, yoksa 19. yüzyıldaki II.Mahmut döneminden sonra mı girdiği tartışmalıdır.

nomik durumları yetersiz olduğu için katkı yapabilecek gücü yoktur. Ama der ki: "Bir avuç tuz vereyim benim de lokmada tuzum bulunsun." Katkı koyarken gönülden ne koparsa o verilir. Fakat lokma dağıtılırken herkese katkıları oranında değil eşit davranılır.

Anadolu'da "**Yol bir sürek bin bir**" diye bir deyim vardır. Bu deyim bazı yörelerde uygulamanın sıralamalarında ve şeklinde ufak tefek farklılıkları ifade etmektedir. Alevi cem uygulamaları, bölgeden bölgeye, hatta köyden köye değiştiği gibi, dedelerin çıktığı ocaklara göre de değişir. Ocak geleneği, cemin biçimi bakımından çok önemlidir. Örneğin bazı yörelerde çerağ uyarılması cem birlemeden hemen önce yapılır. Görgü işleminde ise bazı ocaklar pençeli, bazıları ise erkânlı (çubuklu) olarak kendilerini tanımlarlar.

Dede Garkın süreğinde ise görgü işlemi erkân altından geçerek uygulanır. Buradaki erkân Dedekargınların ocak olması yanında aynı zamanda boy beyi olması nedeniyle bir kılıçtır. Görgü cemlerindeki görgü-sorgu işlemleri tamamlandıktan sonra, kurbansız olarak yapılan ve görülen musahiplerin erkan altından geçerek görgülerin tamamlandığı cem esnasında, dede kılıcı iki kolu üzerine alarak ayakta durur. Görgüden geçen talipler bu kılıcın altına gelir ve dedenin okuduğu gülbang bitince bir başka talip erkan altından geçmeye başlar.

Günümüzde toplumun büyük bir bölümü tarafından cemler salt ibadet yeri, ayin ve zikirlerin yapıldığı yer gibi görülmektedir. Cemevleri ise camiye alternatif bir ibadet mekânı ve cem de namaza alternatif ibadet şekli olarak algılanmaktadır. Bu algılama yanlıştır: Cemlerde kulun kuldan razı olması yani rızalık esastır. Görgü-sorgu anlayışı vardır.

Alevilikte Hak-Muhammed-Ali divanı olarak kabul edilen cem ibadeti Kırklar Meclisi'nden bize kadar gelen ibadetin

adıdır. Aleviliğin olmazsa olmazıdır. Cem aynı zamanda Aleviliğin bir okuludur. Orası sadece inançsal uygulamaların yeri değil, aynı zamanda yardımlaşma, bilgilendirme, ruhen yıkanma, toplumsal sorunlara çözüm bulma, aydınlatma ve öğretme yeridir. Orada kadın, erkek; zengin, fakir ayırımı yoktur. Orada herkes candır.

Alevilik aynı zamanda ahlâk kurallarını da oluşturmuş ve kültür boyutu olan bir inanç sistemidir. Toplumsal düzen içinde kesin kuralları vardır. Günümüz şairlerinden Derviş Kemal bu kuralları anlatan bir şiirinde, şöyle diyor:

Bizim cemimize kolay girilmez
Nefsine uyarak azmışsan, gelme
Bu cemde kimseye ödün verilmez
İnsanlık yolundan yozmuşsan gelme

Ummanlar dururken dalma göllere
Yolundan çıkıp da düşme dillere
Çıkarın uğruna şayet ellere
İftira kuyusu kazmışsan, gelme

Bir talibin önceki sene veya senelerde yapmış olduğu inanç temelli işlerin hesabını musahibi ile beraber verip görgüden geçmesi gerekir. Bu konudaki sorumluluklarından musahibi ile beraber ortaklaşa sorumludurlar.

Dede Garkın süreğindeki cem erkanı uygulamalarında sofiyan (Erdebil) süreğinin etkileri ağırlıklı olarak hissedilmektedir: Cemlerde okunan düvaz, deyiş, mersiye ve miraçlamalarda Şah Hatayi'nin ayrı bir etkisi olduğu hemen hissedilir. Şah İsmail Hatayi resmi Türk tarihinde; oynadığı rol ve farklı kimliğiyle en fazla dikkat çeken, hakkındaki bilgiler resmi tarih tarafından çarpıtılan bir isim olmuştur. Tarikat şeyhliğinden bir

imparatorluğa yükselen kısa denilebilecek hayatında, ordulara hükmeden bir komutan olarak askerî kimliği ve beş yüz yıldır Orta Anadolu, Doğu Anadolu ve Azerbaycan'da hâlâ dilden dile şiirleri, deyişleri söylenen bir kişi olarak; özellikle araştırmacıların ilgisini üzerine çekmiştir. Şah İsmail'i değerlendirmek için siyasal kişiliği ile edebi kişiliğini tarihsel süreç içinde incelemeliyiz. Resmi Türk tarihinde Şah İsmail en çok siyasal kimliğiyle (Yavuz-Şah çatışması) ortaya konmaktadır.

Şah (İsmail) Hatayi, Alevi edebiyatının yedi büyük âşığından birisidir. Bunlar arasında sadece Seyyid Nesimi, Hatayi'den önce yaşamıştır. Nesimi ve Fuzuli dışındaki diğer dört büyük âşık (Yemini, Virani, Pir Sultan ve Kul Himmet) üzerinde ve diğer Alevi-Bektaşi şairler üzerinde tartışmasız etkisi vardır.

Şah Hatayi şu ana kadarki bilgilerimize göre ilk Düvazdeh şairidir. Bilindiği gibi Alevi edebiyatının on iki imamı metheden, onlara duyulan muhabbeti dile getiren şiirler, nitelik ve nicelik olarak önemli bir ağırlığa sahiptir. Bu şiirlere "Düvazdeh veya Düvaz-ı İmam" adı verilir. Alevi-Bektaşi şairlerin divanları ve bunlarla ilgili antolojiler karıştırıldığı zaman Düvazdeh yazmayan şaire pek rastlanmaz. Hatayi'nin düvazları daha sonra gelen ve Düvazdeh yazan şairler için bir örnek, daha doğru bir ifade ile model oluşturmuştur. Cemlerde okunan bütün deyiş ve düvazlar; başta tarikatın Yedi Hak Âşığı olmak üzere Alevi geleneğinden gelen halk ozanlarına aittir.

CEM

Cem, sözcük olarak toplanma, birlik olma, bir araya gelme anlamında olan Arapça bir sözcüktür. Alevi inancında ibadet için cem olma; bir araya gelme kavramından yola çıkılarak, bütünleşme anlamında kullanılır. Aleviliğin temel ibadet şekli "cem"dir. Cem ibadetinin yapıldığı mekâna da "Cemevi ya da cemhane" denir.

Bu çalışmada Alevi dede ocaklarından Dede Garkın ocağına ait cem erkânının temelini oluşturan On İki Hizmetin pratik edilişi ve Dede Garkın ocağı'nın Çorum, Alaca, Büyükcamili köyü (eski adı Dedekargın) merkezli uygulamaları yüzyıllar ötesinden günümüze ulaştırdığı cem pratikleri anlatılmaktadır.

Standart bir cem olarak tanımlayabileceğimiz Abdal Musa Cemi akşam saat 7-8 sıralarında başlar ve yaklaşık 10-12 saat devam eder. Cemlerin uzun sürmesinin nedenleri şöyledir: Canlı olarak meydana gelen kurbanlar; dualandıktan sonra, kurbancılar (kasaplar) tarafından kesilerek yüzülür ve etleri lokma olarak pişirilmek üzere küçük parçalar halinde hazırlanır. Bu etlerin pişirilmesi ve lokmanın hazırlanması uzun zaman almaktadır. Hazır olarak oraya et getirilerek lokma olarak yenilmez. Oraya çiğ olarak giren her lokma-niyaz pişmiş olarak tüm canlara eşit bir şekilde dağıtılır.

Cem, köylerde büyükçe bir evde veya büyük bir mekân geçici olarak cemevi şeklinde düzenlenerek o mekânda, şayet varsa cemevinde yapılır. Cemin yapılacağı zamanı bütün köylülere bildirmek için On İki Hizmetten biri olan peyikler (Peyik hizmetini gören kişiler) gönderilir. Peyik halkı davet ederken şu tercemanı okur:

Bülbül oldum bugün gülzâra geldim
Halim arz etmeye dildare geldim
Koyarlarsa bizi hane içeri
Erenler cemine davete geldim

Bu daveti duyan canlar, musahibi ile buluşur ve cem için hazırlanmaya başlar. Herkes evinde tertemiz yıkanıp en temiz elbiselerini giydikten sonra ceme katılacak olan ev halkı ile birlikte, belirtilen zamanda ceme gelir. Ceme bedenen ve ruhen en temiz şekilde gidilir. Bu şu demektir: Ceme şatafat ve gösterişten uzak, ibadet alanına uygun temiz giysiler giyerek gel. Bu meydanda yüreğini kin ve kibirden, gönlünü kızgınlık ve dargınlıktan arındır.

Akşam saat yedi-sekiz sıralarında herkes eşi ve musahipi ile "Hak Meydanı" olarak kabul edilen cemevine gelmeye başlar ve gelirken niyaz olarak yemiş, meyve, çörek, kömbe, baklava, helva gibi yiyecekleri getirirler. Musahipler ve eşleri cemevine gelince, Meydan'da dâr'a durup, niyazlarının duasını alırlar. Dede, niyazlar için şu duayı eder:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...
Niyazınız nur ola, Şâh zuhur ola, yiyene helâl, yedirene delil ola. Dertlerimize dermân, gönüllerimize iman, hastalarımıza şifa ola. Gittiği yer gam görmeye.
Gerçek erenler demine Hû. [82]
Mü'mine Ya Ali..."

Duadan sonra talipler lokmalarını görevliye teslim edip diz üzeri gelerek meydana niyaz (secde) ederler. Genellikle

82 Hû: Arapça "O" anlamına gelen sözcük. Tarikatta "Tanrı" anlamında kullanılır. Şöyle bilinmelidir ki, ulu tanrının iki (türlü) adı vardır. Birisi gizli, birisi açıktır. Açık adı "Errahmanirrahim", gizli adı "Hû"dur. (Fuat Bozkurt, *Buyruk*, s.118)

talip dedeye veya posta niyaz eder. Bunun anlamı: Hem "Âdem'e secde" hem de cemaatte bulunan bütün canlarla görüşmek, onlara saygı ve sevgi göstermektir. Niyaz mürşide sunulan lokmaya dendiği gibi, cemde canların secdeye gelerek üç kere Allah, Muhammed, Ali aşkına, deyip yeri veya pirin elini öpmesine de denir. Yer öpülürken sağ el sol elin üstüne konur, sağ elin üstü öpülür. Böylece cem adına kendi elini öpmüş olur.

Cemevine gelen canlardan ön sıralara oturmak isteyenler gözcünün göstereceği yere otururlar. Musahiplerin eşleri ise cemevinde kendileri için ayrılmış bölüme otururlar. Erkekler, yönü dededen tarafa gelmek üzere orta yerde büyükçe bir boşluk bırakarak daire (Selman halkası) oluşturacak biçimde otururlar. Burada herkes birbirine dönüktür. Benim Kâbem insandır anlayışı ön plana çıkmıştır.

Dede Garkın süreğinde uygulanan Cemevi düzeni şu şekilde olur: Dikdörtgen şeklinde bir meydan, girişin tam karşısında ocak, ocağa sırtımızı verdiğimizde sol üst tarafta; Post dedesinin yeri, sağ üst tarafında yine dede soylu olan dedelerden birisinin oturduğu Halife (Mürşit) Postu olarak kabul edilen yer ve bu iki postun orta kısmında yanan bir ocak, ocağın içinde lokmaların piştiği kara kazanlar bulunur. Post dedesinin hemen doksan derece yan tarafında Delil ve delicinin yeri bulunur. Meydanın sağ ve sol taraflarında dedelerden itibaren canlar sıralanmış olarak otururlar. Bu oturma şekli rastgele veya erken gelen oturur şeklinde değildir. Önce yol büyüklüğüne (ocakzade-talip gibi), sonra yaş büyüklüğüne göre sağlı sollu olarak oturulur. Sağlı sollu sıralanmış safların arka kısımları canların (genelde bacılar) oturmaları için ayrılmıştır.

Yapılan araştırmalarda cemle ilgili en eski bulguların 1358 yılında yazılan Menâkıbü'l Kudsiyye Fî Menasıbi'l Ünsiyye'de olduğu saptanmıştır. Baba İlyas'ın torunu olan yazar Elvan Çe-

lebi 1240 yılında ortaya çıkan Alevi ayaklanmasının (Babaîler İsyanı) önderi Baba İlyas'ı anlatırken onun pirinin Dede Garkın olduğunu belirtiyor: Bir şaman gibi tasvir edilen Dede Garkın Elbistan ovasında 400 Türkmen obasından gelen her biri keramet sahibi 400 halifesini bir mürşid olarak topladığını ve 40 gün cem sürdürdüklerini ve bunca gün "paymaçan" verdiklerini anlatan beyitlerde şöyle demektedir:[83] (Elbistan Ovası olarak bahsedilen yerin, Dede Garkın'ın yaşadığı ve günümüzde Mardin ili Kızıltepe ve Derik ilçeleri ile Şanlıurfa ili Viranşehir ilçesi üçgenindeki Dede Garkın yöresi olduğu anlaşılmıştır.)

134 Ata binmez Dede divara binür
Divar altında at gibi atılur

135 Dede Garkın keramatin görürir
Bir divara biner yörir ol şir

145 Şi'a şi'a gürûh gürûh gelür
Halisan muhlısan mürîd olur

169 Dört yüz ol kim halifa vardı be-nam
Her biri ehl-i keşf ü hal u makam

171 Dört yüzinde ki var saccada
Cem' ider kamusını bir gârda

175 Dört yüzin bir nefeste cem' kılur
Birbiri üzre bıragur oturur

177 Terk-i avtan kıldılar cümle
Yüz urup Şayh'a geldiler cümle

83 Ahmet Yaşar Ocak , *Menakıbu'l Kudsiyye*, s. 12-17

179 On ü şon kırk gün içre cem' oldı
Pâymâçan yirinde hep durdı

180 Paymaçan virür bu miskinler
Yol içinde kemine elginler

181 Diledün çün vazifa-ı ta'at
Gele yerine geçmeye sa'at

183 Ol sebebten sürindük uş geldük
Suçluyuz suçumuz kamu bildük

184 Dede eydur bu iş-i hayru'n-nas
İşlemişdür meger ki Şayh İlyas

186 Dede dört yüz halifayı aldı
Durdı vü Şayh'ı görmege geldi

192 Dede Garkın çün içerü girdi
Hakk-ıla bakdı Hakk-ıla gördü

Burada geçen paymaçan, cemde bugün peymanceye durmak biçiminde uygulanır ve çok önemli, kilit uygulamadır. Aleviliğin de bir işaretidir. Dâr meydanı, incelemekte olduğumuz paymaçan verme, peymançeye durmanın karşılığındaki dâr sözcüğünün ilk kullanılışı gibi görülmektedir. Bu eserdeki bilgilerden anlaşılacağı üzere, cemin 1230-32 yılları arasında Anadolu'da yapıldığını göstermektedir.

DÂRA DURMAK

Dâr, kıyamla Hakk'ın huzurunda durduğunu kabul ederek, benliğini ortaya koyup teslim olmak demektir. Eğer canlardan herhangi birisi maddi ve manevi bir haksızlığa uğramışsa, mağduriyetinin giderilmesi için cemde meydana gelerek dara durur, kimden isteği, şikayeti varsa, ya da uğradığı haksızlığı dedeye anlatır. Dede de hak talep edilen kişiyi meydana çağırarak onu da dinler. Dede her iki tarafı da dinledikten sonra, cem erenlerinin de yardımıyla işin doğrusu bulunarak sorunu çözer. Çünkü o meydanda yalan dolan olmaz. Kimse o meydanda yalan söylemeye cesaret edemez. Eğer yalan söylerse, o kişi düşkün olur.

Bir de "Dâra çekmek" söylemi içinde sayılabilecek, talibin kendi özüne yönelik dâr meydanına çıkma olgusu vardır. Buna "özünü dâra çekme" denir. Kusurlu olduğundan kuşkulanılan bir talip; Dede tarafından dâra çekilmesine ya da zarar görmüş canın, şikâyet etmek üzere dâr meydanına çıkmasına fırsat vermeden, kendiliğinden dâra durabilir. Yani kendi özünü dâra çeker. Talip dedikodulardan ve hakkında beslenen şüphelerden yakınır. Kendisine yönelik suçlamaları reddeder. Bunu yaptığını öğrendiği kişileri pir huzurunda dâra çağırarak, o kişilerden razı olmadığını, gerçeği söyleyinceye değin ya da ispat edinceye değin dârda bekleyeceğini ve baş kesip yemin etmelerini ister. Dâr meydanı er meydanı olduğu kadar, bu anlamda ar meydanıdır; yalan dolan olmaz, kutsaldır. Dar meydanı sadece dedenin değil, toplumun da huzurudur. Kişi içinde yaşamakta olduğu toplumun insanlarıyla yüz yüze, karşı karşıyadır. Talip bu dârda kendini dedikodu ve suçlardan

arındırır. Talip dara çıkmasını gerektiren olayla ilgili bildiği gerçeği de açıklamak zorundadır. Cemlerdeki dar meydanları; Osmanlı Devleti zamanında sanki faal birer mahkeme gibi çalışmış, bütün sorunları cemlerde çözülmüştür. Dedeler ve cem erenlerinin verdiği kararlar Alevi toplumu tarafından Osmanlı kadısının kararından daha adil olarak kabul görmüştür. Alevilerde "kul hakkı" çok önemlidir. Hakk'ın huzuruna kul hakkıyla gitmemek için bütün sorunlarını cemlerde çözmüşlerdir.

Çengel Dârı: Dâra duracak canlar; Meydana gelerek, erkekler sağ başta olmak üzere yaş sırasına göre sıra olurlar. Erkekler eğilerek sağ ayağının başparmağını sol ayağının başparmağının üzerine koyup, dizlerini kırmadan eğilerek sağ elinin parmaklarını sağ ayağının başparmağının üzerine değdirir. Sol elini de kolunu çapraz tutarak eli açık şekilde göğsünün üzerine kapatır ve o şekilde dâra durur. Buna dârda **mühürleme** ya da **peymençe** denir. Bu dâr, cemde yapılan dâra duruş şeklidir. (Çengel Dârı)

Ayak başparmaklarının birbiri üzerine konması konusunda farklı anlatımlar vardır: Bunlardan birisi şöyledir: Hz. Muhammed bir gün yanında bulunan torunları Hasan'la Hüseyin'den su istedi, ikisi birden dedelerine su getirmek için koştular. İmam Hüseyin acele ettiğinden sol ayağının başparmağı bir şeye çarparak kanadı. Dedesi görmesin diye utancından sağ ayağının başparmağını kanayan parmağın üzerine kapattı, diye anlatılır,[84]

84 Bu anlatım bize göre pek inandırıcı değildir. Oysa cemevindeki bazı hareketleri anlatırken hep "önce sağ ayağını attı" diye anlatımlarda bulunuyoruz. Sol ayak birçok inançta harama, kötüye, yanlışa doğru yönelmeyi ifade eder. Sağ ayak ise tam tersi anlam ifade eder. Hatta "Bugün sol tarafında mı kalktın?" batıl sözü bile bu inançtan kaynaklanmıştır. Sağ ayak başparmağının sol ayak başparmağı üzerine konmasındaki temel inanç: kötülüğü yok etme, yanlışı engelleme, yanlışa kötü nefse gem vurma, her türlü yanlıştan kurtulma, yalanı yok etme, iyiliği güzelliği üstün tutma ve de sırrı sır etme manasındadır.

Fâtima Dârı: Bacılar ise dâra dururken sağ ayak başparmağını sol ayak başparmağının üzerine kor. Başlarını eğer, göğüslerinin üzerinde sağ el, sol elin üzerine çaprazlama konarak dâra dururlar.

Nesimî Dârı: Diz üstü oturup, ellerin açık olarak diz üstünde tutulduğu ve başın öne doğru hafif eğik vaziyette olduğu ve Seyyid Nesimî gibi "yol uğruna yüzülmeye hazır" olmayı simgeleyen duruş şekli

Mansur Dârı: Ayakta kollar serbest salınmış, baş öne eğik (Hallac-ı Mansur gibi, yol uğruna asılmayı göze almaya hazır olma anlamında) vaziyette dâra duruş şekli.

Dâra duran canlara dede dâr duasını okur:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...
Geldiğin yoldan, durduğun dârdan, çağırdığın Pir'den, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den, Sultan Dede Garkın'dan şefaat göresiniz. Hak erenler üçlerin, beşlerin, yedilerin, on iki imamların, kırkların ve ehlibeytin yolundan, katarından, didarından ayırmasın. Allah'a kul, Muhammed'e ümmet ve Ali'ye talip eylesin.
Gerçeğe Hû."

Dârdakiler meydana niyaz edip tekrar dâra durunca, dede tecella duasını okur.

"Tecalla, temenna Hakk'a yazıla, tecellanız temiz, yüzünüz ak ola, tecella gören cehennem narı görmeye. Gerçeğe Hû..."

Deyince dârdaki canlar ikinci kez meydana niyaz ederler.

Darda duran can, duadan sonra meydana niyaz (secde) eder. Sonra diz üstü delile kadar gider. Dedeye ve delile niyaz eder. Dedeye ya da posta niyaz edenler, bazen dedenin elini de öpebilirler. Buradaki el öpmek yaşça büyük olanların elinin öpülmesinden farklıdır. Gerek cemlerde, gerek cem dışındaki ortamlarda dedenin eli öpüldükten sonra alına konmaz. Çünkü dedenin buradaki büyüklüğü yaşça büyüklük, değil yolca büyüklüktür. Çünkü Dedenin elini öpen talip yaşça dededen büyük de olabilir.

Örnek verdiğimiz bu cem uygulaması, Abdal Musa Birlik Cemi, Hızır Cemi, Aşure (Muharrem Matemi) Cemi, yılda kırk sekiz hafta yapılan cemler ve kısır (kısa) cemleri için geçerlidir. Görgü cemi, musahiplik cemi ve düşkün kaldırma cemlerinin düzenlenişinde bazı farklılıklar vardır.

DEYİŞ: Günlük yaşamı Alevi felsefesine göre tasvir eden, serbest konulu, az da olsa öğretici yönü bulunan ve Aleviliği çağrıştıran müzik ve şiir biçimidir. Nefes, düvaz imam ve deyişin alt tanımlamalarıdır. Edebi türlerden en yaygın olanıdır.

Dâr sözcüğünün Alevi literatüründeki anlamına örnek olarak Abdal Musa'ya ait bir deyişi sunalım:

Muhammed Ali'nin kıldığı dava
Yok meydanı değil var meydanıdır
Muhammed kırklara niyaz eyledi
Ar meydanı değil er meydanıdır

Kırklar özün bir araya koydular
Erenler ölüsün susuz yudular
Deveyi gördün mü yook dediler
Ört elin eteğin sır meydanıdır

Vardığın yerlerde ara bulasın
Sahba olup daim kevser dolasın
Sakla sırrın ki settar olasın
Çek çevir kendini kâr meydanıdır

Ne diyeyim şu erkânı kurana
Yuh çekerler bu meydanda yalana
Üç yüz altmış altı yaka bilene
Kör meydanı değil gör meydanıdır

Abdal Musa aydur gerçek er isen
Ali'yi sevene muhip yar isen
Hakk'ın didarını görem der isen
Urganı boynunda dâr meydanıdır

ON İKİ HİZMET

Cem ibadetinin uygulanmasında görev alan on iki hizmetin sahipleri ayrı ayrıdır. Birisinin görevine bir diğeri müdahale edemez. Bu hizmet sahipleri ocak dedeleri tarafından seçilerek görevlendirilir. Görev sadece kişiye değil o aileye verilir. Daha sonra da soy sürerek devam eder. Görev almış bir ailede hizmeti devam ettirecek kimse yok ise ya da hizmetliler yetmiyorsa, ocak dedesi yeni kişileri görevlendirebilir. Bazı araştırmacılar mürşit ve piri on iki hizmete dahil etmektedirler. Bizce bu görev sahipleri on iki hizmetin dışındadır.

Dede, taliplerinin görgü-sorgu ve musahiplik işlemlerini yapar. Cem ibadeti dışında kalan zamanda sorunları çözer, toplumu aydınlatır. Halka doğru yolu gösterir. Dede, dedelik görevini mensubu olduğu ocağın taliplerine yapar, onların bulundukları cemlerde posta oturup talibinin hazırlamış olduğu cem uygulamasını yönetir. Bir dedeye sen hangi ocak mensubusun, hangi ocağın dedesisin diye sormak gerekir. Dede de örneğin: "Ben Dede Garkın Ocağının dedesiyim" ya da "Şah İbrahim Ocağının dedesiyim" gibi cevaplar verir.

Dede tanımı konusunda da bazı kavram kargaşası olduğunu görmekteyiz. Dede olmakla, dedelik yapmak aynı şey değildir. Dedelik ocak takip eder. Yani dede olmanın ilk şartı ocak mensubu olmaktır. O ocak mensupları içerisinde posta oturmak, dedelik yapmak ve dedelik görevini üstlenmek için gerekli bilgi, birikim ve görgüye sahip kişi olmak gerekir: Yani eline, diline, beline; aşına, eşine, işine; özüne, sözüne, gözüne sahip olması gerekir. Ayrıca dede musahipli olmalı, ka-

mil insan olmalı, sorunlara çare bulan insan olmalıdır. Eğer bu vasıflara sahip değilse; topluma örnek bir insan olmanın koşullarını sağlayamıyorsa, o kişinin sadece "ben ocak mensubuyum" diyerek, posta oturması uygun olmaz. Posta oturacak dede ocak mensubu olup da cem yürütme konusunda yeterli bilgiye sahip değilse, rehber ona cem yürütme konusunda yardımcı olur. Yapılacak olan bir cemde, ocak temsilcileri içinde dedelik yapmak isteyen birden çok dede var ise; o cemi hazırlayan talip veya talipler; arzu ettikleri dedeyi davet ederek, kendi hazırlamış oldukları cemi yönetmesini isteyebilirler. Yani dedeyi talip seçer. Dede cemaatin dini lideridir, üstaddır. Mürşittir yani irşat edendir, "mürşidini hak bilmeyenin" imanı da yok gibidir. Dede Garkın süreğindeki cemlerde iki post bulunur. Birisi Dede (Pir) Postu, diğeri Halife (Mürşit) Postu'dur. Pir Postu Hz. Ali'yi, Mürşit Postu Hz. Muhammed'i temsil eder. Pir Postu'nda oturan dede cemin tek yetkilisidir.

Ancak günümüzde yukarıda saymış olduğumuz özellikleri uygulamak biraz zor gibi gözükmektedir: Artık taliplerin birçoğu mensubu olduğu ocağı ve bu ocağın dedelerini bilmemektedir. Bu şekilde düşünenler kendilerini Alevi kimliği ile tanımlamaktadır. Alevilik daha geniş bir yapı olduğu için ocaklar arasındaki sürek farklılıkları; sanki farklı bir Alevilik varmış gibi anlaşılmaktadır. Bundan dolayıdır ki dedeler de kendini tanımlarken, ben falan ocağın dedelerindenim demek yerine "ben falan cemevinin dedesiyim" diye tanımlamakta, Sünni gelenekteki "ben filan caminin hocasıyım" tanımı ile paralellik kurulacak şekilde Sünnilikteki cami hocasının, karşılığı Alevilikte dede gibi görülmektedir ki bu doğru bir yaklaşım değildir.

Alevilikle ilgili faaliyet gösteren çeşitli kuruluşlar, dede ve dedeliği anlatırken; dedeyi cami hocası gibi görmekte ve dedenin görevleri arasında cenaze hizmetlerini de saymaktadır.

Oysa Anadolu'da dedeler cenaze için dualar okumuşlardır. Ama baştan sona (cenaze yıkama, talkın verme) işini sürekli olarak yapmazlar. Her köyde veya yerleşim yerinde Alevi erkânına göre cenaze hizmetlerini yapabilen, talipler arasından bir kişi hoca olarak görevlendirilir.

On iki hizmetin pirleri sayılırken; farklı anlatımlarla karşılaşmaktayız: Bazı süreklerde hizmet sayıları on iki ile yirmi dört arasında değişmektedir. On iki hizmetin sayılarında olduğu gibi hizmetin pirleri konusunda da ortak bir görüş yoktur. Biz burada kendi süreğimizdeki hizmetleri ve bu hizmetlerin pirlerini sıralayacağız.

1) Gözcü: Hizmetin piri İmam Musa-ı Kâzım'dır. Dedenin en yakın yardımcısıdır. Elindeki asa 2-2,5 metre boyunda ve ağaçtan yapılmıştır. Gözcü cemin sessiz ve düzenli bir biçimde yürümesini sağlar. Ayrıca cemde yapılan hizmet sıralamaları ve hizmetlerin yerine getirilmesini düzenli bir şekilde uygulanmasını sağlar. Cemdeki canların isteklerini dedeye bildirir ve uygun davranmayanlar olursa dâr'a çekilmesini ve cezalandırılmasını sağlar. Gözcü elindeki asa ile kimseye vurmaz.

2) Delilci: Çerağcı da denir. Hizmetin piri Cabir Ensari'dir.[85] Dede cemevine gelip postuna oturunca Delil (Çerağ) uyarılarak cem başlamış olur. Cemin bitişi ile de delilin yanması durdurulur, yani dindirilir. Delil yanmasını sağlamak için kullanılan yağ: tereyağı ve kurbanın iç yağları veya zeytinyağıdır.

85 Cabir El Ensar: 607 yılında Mekke'de doğmuş, 697'de de Medine'de ölmüştür. Peygamber ile birlikte savaşlara katılmış, Şam'ın, Harran'ın ve Urfa'nın fetihlerinde bulunmuştur. Cabir El Ensar Türbesi (Harran) Şanlıurfa ili Harran ilçesine 20 km. uzaklıktaki Cabir El Ensar (Yardımcı) Köyü'nde Cabir Bin Abdullah (Cabir El Ensari) Türbesi ve camisi bulunmaktadır. Bu türbenin makam olması kuvvetle muhtemeldir.

3) Ferraş: Süpürgeci veya carcı da denir. Hizmetin piri Seyidi Ferraş'tır. Ferraş cemde temsili olarak dökülen günahları süpürür ve meydanı temizler. Süpürge manevi iç temizliğin sembolüdür. Cemde bulananlara ben burayı temizledim sizler de gönlünüzü kin, kibir ve kötülüklerden temizleyin mesajını verir.

4) Zakir: Hizmetin piri İmam Cafer-i Sadık ve tarikatın Yedi Hak Âşıklarıdır.[86] Zakirin diğer bir adı da âşıktır. Zâkir, Arapça zikr kökünden gelmektedir. Zikir; Allah'ın ismini zikretmektir. On iki imamların, velilerin, gerçek erlerin ismini zikretmektir. Zikri saz ile yapana zâkir denir. Zâkir, cemde deyiş, düvaz imam, mersiye, semah ve tevhidleri sazı ile çalıp söyleyen kişidir. Cemin büyük bölümünde hizmet görürler.

5) Kurbancı: Hizmetin piri Mahmut El Ensari'dir. Kurbanların meydanda tekbirlendikten sonra kesilmesi, yüzülmesi, etlerinin parçalanıp lokma için hazır hale getirilmesi görevlerini yapar. Lokmaların pişirilmesi sırasında lokmacıya yardımcı olur.

6) Saka: Saki, dolucu. Hizmetin piri İmam Hüseyin'dir. Ehlibeyit'in Kerbela'da uğradığı zulmü ve bir damla bile su içmeden şehit olanları anmak için; sakacı elinde tası ile meydana gelir. Dede Sakacının getirdiği suyu dualar. Kerbela'da su içemeden şehit olanlar için birer yudum su içilir. Yezide lanet okunur.

7) Tezekkar: Bu hizmet birisi erkek birisi kadın olmak üzere iki can tarafından yapılır. Bir çeşit tarikat abdesti diyebileceğimiz, el suyunu (Ab ve Dest) halkada oturan canların eline dökerek sembolik anlamda abdest aldırır. Sonra da yanındaki bacı elinde havlu ile kurular. Tarikatın abdesti, ilahi aşkla

86 Alevilikteki Yedi Ulu Âşık şunlardır: Seyyid Nesîmî, Şah Hatâyi, Fuzûlî, Yemînî, Vîrânî, Pir Sultan Abdal ve Kul Himmet.

bütün kötü duygu, düşünceden ve davranışlardan uzak olmaktır. Gerçek abdest bozulmayan abdesttir. Cemlerde alınan abdest zahiri abdest değil, batını abdesttir. Ruhsal olarak temizlenmektir. Hizmetin piri Selmanı Pâk'dır.

Selmanı Pak, On Yedi kemerbesttendir. Peygamberin yakın çevresinden olduğu ve uzun yıllar (250-300) yaşadığı söylenir. İran asıllı olup, Mecusiliğe aşırı bağlı, varlıklı bir ailenin çocuğudur. Yedi yaşında bir Hıristiyan papazın emrine verilir. Papaz ona İncil'i öğretir. İncil'de gelecek olan son peygamberin Hz.Muhammed olduğunu öğrenir. Selman, Muhammed dinine girer ve Hz. Muhammed'i görmek ister. Ancak papaz Hz. Muhammed'in üç yüz yıl sonra geleceğini söyler. Hz. Muhammed'i görmeyeceği için üzülür. Papaz, yıldız falına bakar ve Selman'ın Hz. Muhammed'i göreceğini müjdeler. Bunun üzerine Selman, Hz. Muhammed'i bulmak için evden kaçar.

Bir gün gölde yıkanırken elbiseleri üzerine bir arslan gelip oturur. Selman korkar ve Tanrı'ya yalvarır. Uzaktan bir atlı gelir, aslanı oradan uzaklaştırmak isteyince aslan saldırır. Atlı ise kılıcını çeker ve aslanı ikiye böler. Selman oradan topladığı bir demet nergizi teşekkür ederek kendisini aslandan kurtaran atlıya verir. Aradan yüzyıllar geçer, Selman Hz. Muhammed'i peygamber olarak bulmuştur. Artık onun hizmetindedir. Hz. Ali ise daha çocuktur. Selman evin önünde oturmuş ve bir işle megul iken, Ali yediği hurmaların çekirdeğini Selman'a atar. Selman, "bu ihtiyarı incitme, ben üç yüz yaşındayım." der. Ali, kendi yaşının ondan büyük olduğunu söyler ve aslanı anımsatır. Aslanı kendisinin öldürdüğünü söyler. Selman delil isteyince, Ali koynundan nergiz demetini çıkarır. Selman, Ali'nin elini öper, af diler.

Bu nergiz olayı bir çok Hak âşığının deyişlerine de konu olmuştur:

Kul Himmet'i aşk meyinden kandıran
Bir kıya bakışla beni yandıran
Üç yüz yıldan sonra nişan bildiren
Selman'a nergisi sunandan medet[87]

Selman Hz. Muhammed'in yanına katıldığı zaman köledir. Hicretin beşinci yılında Peygamberin yakınında olduğu zaman Uhut savaşına köle olarak katılmıştır. Peygamber tarafından özgürlüğü verildiği (azatlısı olduğu) için Ehlibeyit'ten sayılır.

8) Peyik: Hizmetin piri Cebrail Aleyhisselam'dır. Ulak görevini yapar. Cem ayini ile ilgili davetleri ceme katılmak isteyenlere bildirir. Dedenin emri ile gereken yerlere, gerekli bilgileri ulaştırır.

9) Semahçı: Bazı yörelerde pervane de denir. Hizmetin piri Ebuzer Gaffari[88] ve Hz. Fatima'dır. Cem birleme sırasında Kırklar semahı yaparlar. Bunun haricinde de yörelere göre muhtelif istek semahlarını yaparlar (Hubyar semahı, Kırat semahı, Ladik semahı, Turna semahı gibi). Semah dönen canların üstündeki giysiler, özel günlerde giydiği temiz ve bakımlı elbiseler olmalıdır. Folklor gösterilerinde olduğu gibi özenle hazırlanmış tek tip giysiler olmamalıdır. Çünkü semah cemin bir parçasıdır. Giysilerde yerel ayrıcalıklar görülebilir. Semah dönen canların ayakları genelde çıplaktır. Bacıların başları ör-

87 Burada anlatılanlar Hz.Ali'nin yaptığı işlerdir.Adını söylemeden ondan yardım istiyor.

88 Ebuzer Gaffari: Peygamberin ashabından ve İslam'ı seçen ilk beş kişiden birisi olup on yedi kemerbestlerdendir. Hz.Ali döneminde İslam ordusu sancaktarı. Peygamberin ölümünden sonra; Muaviye, ashabın pek çoğuna valilikler ve diğer makamları vererek yanına çekti. Ebuzer Gaffari ise bunları kabul etmeyip normal hayatını devam ettirdi. Hz. Ali ve Ehlibeytin safında yer aldı. Halife Osman tarafından sürgün edildi. Sürgünde öldü.

tülü olur, bu örtü başın tümünü kaplayacak, saçının teli bile görünmeyecek şekilde yani türbana benzer bir örtü değildir. Kurallarda biçime değil öze önem verilir.

10) Lokmacı: Hizmetin piri Kamber Ali Sultan[89] ve Hz. Fatima'dır. Kesilen kurbanların etlerinin pişirilerek lokma olmasını sağlar. Sofra açar ve lokmaları pay ederek dağıtılmasını ve yenmesini sağlar. Diğer bir adı da "Sofracı"dır.

11) Kapıcı: Hizmetin piri İmam Hasan'dır. Bekçi de denir. Kapıcı cemin güvenlik görevlisidir. Her önüne gelen "ben ibadet edeceğim" diye ceme giremez. Herkes lokma yiyemez. Suçlu konumunda, yani yol düşkünü olan kimseler her ceme alınmaz. Bu kuralları belirleyen şartlar Buyruklarda geniş bir şekilde anlatılmaktadır. Bekçi (kapıcı) cemevinin kapısını bekler ve ceme girme hakkı olmayanları içeri almaz. Ayrıca cemde bulunanların evleri ve mallarına herhangi bir zarar gelmesini önlemek ve cemde bulunanların huzur içinde cem ibadetlerini yapmalarını sağlamak görevini yerine getirir.

Kapıcıların asli görevi bu olmasına karşın özellikle son 500 yılda bu görevlerini tam olarak yaptıkları söylenemez. Çünkü yasalara göre cem yapmak suçtur. Eğer Müslüman isen cami var, hepimize yeter, ibadet edeceksen camiye gel anlayışı hakimdir. Bu sebepten dolayı kapıcılar kolluk kuvvetlerinin herhangi bir baskınına maruz kalmamak için hep önlem almışlardır. Yani devletin baskınını bekleyip cemdekileri uyarmak için nöbet tutmaktan cemevinin kapısını beklemeye sıra gelmemiştir.[90]

89 On Yedi kemerbesttendir. Emevi komutanı Haccac-ı Zalim tarafından Sıffın savaşında şehit edildi. Mezarı Bağdat'tadır.

90 1990'dan sonraki yıllarda Aleviler, yasalarda herhangi bir değişiklik olmamasına karşın ülkedeki demokratikleşme hareketlerine paralel olarak, cemlerini serbestçe cemevlerinde yapabilmektedir. Bekçiler devleti beklemeyi bırakıp asli görevlerine dönmüşlerdir..

12) İznikçi: Hizmetin piri Hüzeymetül Ensari'dir. Cemevinin temizliği ile sorumludur. Cemde önce cemevini temizleyerek;cem için en uygun şekilde döşenmesini sağlar. Ayrıca ceme gelen canların çıkarmış olduğu ayakkabılarını düzenli bir şekilde yerleştirerek kaybolmasını ve karışmasını önler.

Şah Hatayi de bir deyişinde cem uygulamaları içinde on iki hizmeti anlatırken hizmet sahiplerinin nasıl olması gerektiğini belirterek yolun nasıl sürüleceğini şöyle anlatıyor:

Bu yolu doğruca süreyim dersen
Evvela bir piri, hem piran gerek
Hâkk'ın didârını göreyim dersen
Muhâmmed Ali'den bir burhân gerek

Rehberindir doğru gösteren râhı
Almayalar yola hiçbir kemrâhı
Cebrail, olmuştur "peyk"-i ilâhi
Ayetli, hadisli bir Kurân gerek

Bu yola yaramaz, cahil hem kaba
Yola yarar gerek halis bir baba
Soyu temiz olsun hem âl-i abâ
Gönlü alçak, huyu sofiyan gerek

Yola yarar ister bir de kapucu
Halka yarar ola Hâkk'a tapucu
Cemaata koyman mürai piçi
Huyu haysiyyeti hem rıdvan gerek

Bu yola yaramaz bigâne kallaş
İsterler meydanı yeter bir ''farraş''
İçerisi saftır, hem gözleri yaş
Gönlü vasi, gözü ruşena gerek

Erkânı çalmağa gerek bir kişi
Nurla ziyâlana hem içi dışı
Sakın incitmeye sofu gardaşı
Kâmil ü mükerrem olan car gerek

Bu erkâna yarar gerek bir "sâki"
Sâkilik gerektir Selmân'ın hâkkı
Hizmetinde kaim ola ol bâki
Hadim'ül fukara, fahiran gerek

Bir "delilci" ister, ola yüzü ak
Otura ol ceme uyara "çerak"
Gözü açık ola, kulakları sak
Madara mundardır, merdâne gerek

Bunda dağme kimse "gözcü" olamaz
Hamle kime ola, hasça bilemez
Hatıra bakıp da kabul eylemez
Cemiyette İlyas Hızıran gerek

Bu yola yarayan bir "bacı" ola
Fatma'dan urunmuş bir tacı ola
Şefaatçi güruh-u Nâci ola
Ümmügülsüm, Zeynep, Şehriban gerek

Bu manayı ey(i)ce öğren et fikir
Meydanda yakışır ola bir "zakir"
Hizmetin anlayıp ederler zikir
Sirette Câfer-i Sâdık'an gerek

"İbrikçi" ederler şöyle bir eri
Fark eyleye bu hizmette esrarı
Bu hizmetin bilmez her binin biri
Terk ede benliği bir Selmân gerek

Bu yolun "nakib"i gerek pir ola
Herkes rıza ala dökme hatıra
Verir ise cümle gönülden vere
Lokması çok pişkin ehl-i nan gerek

Bu yollar cihangir bir gazi ister
Yemeden yediren şahbazı ister
Ölmeden ölecek serbazı ister
Mansur gibi darda asılan gerek

Bu rumuza namahremler eremez
Suret uğra bu meydana giremez
Bu yol bir "elif"tir eğri yaramaz
Şah Hatayi gibi bir civan gerek

CEM'İN BAŞLAMASI

Önce cemaat ve On İki Hizmet sahipleri cemevinde yerlerini alırlar. Halife (Mürşit) postu makamına dedelerden birisi oturur. On İki Hizmet sahipleri cemde kullanılacak araç ve gereçleri (asâ, ibrik, leğen, sürahi, bardak, çerağ, havlu ve ses düzeni) önceden hazırlar.

Gözcü cemevine girenlere oturma usullerini, duaya duruş şekillerini anlatır. Örneğin: Seyyid[91] yani Evlad-ı Resûl (Dede) olanlara, konuklara (mihman), yaşlı olan canlara, saygı gösterilerek ön saflara oturmaları önerilir.

Ceme gelenlerin cemevini doldurmaya başlamasıyla birkaç görevli (Kapıcılar) post dedesinin bulunduğu evden (dede aynı köyden ise dedenin evinden) dedeyi almak üzere giderler. Dedeyi alıp cemevine gelirler.

Dede cemevine kapıdan içeri girerken

"*Allah, Muhammed, Ya Ali*"

diyerek giriş kapısına niyaz eder, cemi yönetecek dedenin (Post Dedesinin) kapıya geldiği görülünce;

Gözcü:

"*Gerçeğe Hû, sofular, bacılar,*[92] *dedemiz geliyor. Marifete*" der.

Bütün canlar Hz. Muhammed'i, Hz. Ali'yi, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'yi ve Dede Garkın'ı temsil eden o post makamına

91 Murat Sarıcık, *Makibü'l Eşraflık Müessesesi*, s. 2: Hz. Hüseyin soyundan gelenlere "Seyyid", Hz. Hasan soyundan gelenlere "Şerif" denir. Biri seyyid, biri şerif ana babaya sahip olana da "Seyyid Şerif" denir.

92 Cemde bulanan erkekler "Sofular", kadınlar "Bacılar" olarak tanımlanır. "Canlar" ifadesi her ikisini de kapsar.

saygı göstererek ayağa kalkıp "Dâr"a (Mansur Dârı) dururlar. Cemde üç yerde orada bulunanların hepsi ayağa kalkar:

1) Cem başlarken cemi yönetecek post dedesinin kırklar meydanına gelişinde, **2)** Cem birlenirken miraçlama okunduğu sırada, "Muhammed ayağa kalktı, ümmetini diledi" mısrası söylendiğinde, **3)** Görgü cemlerinde erkanın ceme getirilmesi sırasında.

Dede, gözcü sağ tarafında yürür halde içeri girer ve

"*Hû..., mü'min, Müslim; sofular, bacılar*" diyerek selam verir, cemaat da:

"Hû..." diyerek selamını alırlar.

Dede, gözcü sağ yanında olarak meydanın ortasına kadar gelip dâra durur. Halife postunda oturan dededen dâr duasını alır:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Geldiğin yoldan, durduğun dârdan, çağırdığın pirden, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den, Sultan Dede Garkın'dan şefaat göresiniz. Hak erenler üçlerin, beşlerin, yedilerin, on iki imamların, kırkların ve ehlibeytin yolundan, katarından, didarından ayırmasın. Allah'a kul, Muhammed'e ümmet ve Ali'ye talip eylesin.

Gerçeğe Hû."

Post dedesi duadan sonra:

"*Allah, Muhammed, Yâ Ali*" diyerek secdeye varır (ki bu, cümleye niyaz anlamındadır), Dede meydana niyaz edip elleri dizlerinin üzerinde olarak iki dizi üzerine oturur (Nesimi dârı).

Duayı eden dede Nesimî darında bekleyen dedeye:

"*Hû erenler! Cemlerimiz Kırklar Cemi, görevimiz Hazret-i Hüseyin'in yeri, yardımcımız Hak-Muhammed-Ali; gözcümüz, bekçimiz Hızır Nebî ola. Hayır himmet erenler*" der.

Duayı eden dede önce cemaate, Pir postunda oturacak bu dededen razı ve hoşnut olup olmadıklarını sorar:

"*Canlar, dedemiz geldi postuna oturacak, biliyorsunuz ki bizim inancımızda kul kuldan razı olmadıkça, Allah kuldan razı olmaz. Dede, postuna oturup görevine başlamadan önce sizlere soruyorum*:

'*Bu dededen razı mısınız?*'" diye sorar.

Eğer cemaat "*Biz razıyız, Hak da razı olsun!*" diye rızalık verirse:

Dede de cemaate *"Hak sizden de razı olsun"* der ve Post Dedesine şu gülbangı verir:

"Bism-i Şâh, Allah, Allah...

Hizmetin kutlu olsun, yardımcın Hak – Muhammed – Ali olsun. Hak – Muhammed - Ali, seni doğruluktan ayırmasın. Adaletin Hz. Ali'nin adaleti olsun. Haksızı görüp gözetmeyesin. Doğrudan yana olasın. Hak erenler şaşırıp düşürmesin. Üçlerin, Beşlerin, Yedilerin, On iki İmamların, Kırkların katarından didarından ayırmasın. Üzerine aldığın hizmetten şefaat bulasın. Dil bizden, nefes Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den, Sultan Dede Garkın'dan ola.

Gerçeğe Hû..."

Bunun üzerine dede:

"*Cümlenizin niyazı. Allah, Muhammed, Ya Ali"* diyerek meydana secde eder, sonra ayağa kalkıp Pir Postuna gelir, tekrar *"Allah, Muhammed Ya Ali..."* diyerek postun üç köşesine niyaz eder, iki ellerini postun üzerine koyup kolları üzerinde yaylanarak bir hamlede postun üzerine (sanki kartalın yuvasına konması gibi) iki dizleri üzerine oturup canlara şöyle seslenir:

"*Dâr çeken bacılar didar göre, didar gören Hakk'a ere, Fatma Ana muradınızı vere. Erenler sefaya ere...*" ya da " *Edep erkân getire, herkes yerine otura"* deyince, canların hepsi yerlerine oturur.

HİZMET SAHİPLERİNİN MEYDANA ÇAĞRILMASI

On İki Hizmet sahipleri Şah Hatayi'nin hizmet deyişinin okunmasıyla birlikte teker teker meydana gelip niyaz ederek yarım ay şeklinde ve yönleri delile doğru gelecek şekilde sıralanıp dâra (Erkekler Mansur dârı, bacılar Fatima dârı) dururlar. Hizmet sahipleri arasında bacılardan kimse var ise bunlar sıralanmada erkeklerden sonraki sırada yerlerini alırlar. (Bazı yörelerde meydana, hizmetlerle ilgili bir deyiş çalınarak da gelirler.) Adı okunan hizmet sahibi meydana gelir.

"Allah, Muhammed, Ya Ali" diyerek niyaz eder ve ayağa kalkarak dâra durur.

On İki Hizmet Deyişi

Hakk'tan bize name geldi
Pirim sana beyan olsun
Şâh'dan bize eli geldi
Mürşidime haber olsun

Hak kuluna kıldı nazar
Gerçek olan irfan düzer
Zağal gelir cemi bozar
Gözcü sana haber olsun

Şida bülbül bağın ister
Hakk'tan yolun sağın ister
Delil yanmaz yağın ister
Delilciye haber olsun (Çerağcı)

Cemde herkes kardeş bacı
Bunlardır gürûh-u naci
Seyyid-i Ferrâş süpürgeci
Ferrâşa da haber olsun (Süpürgeci, Car'cı,)

Zâkirin zikri sazdır
Daim Hakk'a niyazdır
Okunan deyiş düvazdır
Zâkirlere haber olsun (Âşık, Güvende, Sazandar)

Mü'mini çekti meydana
Münkiri sürdü zindana
Tekbir verildi kurbana
Kurbancıya haber olsun

Yola giden haslar hası
Mü'min giyer Hak libası
Doldur da ver engür tası
Sakkacıya haber olsun (Sâkî, Dolucu)

Tariki müstâkim haktır
Mü'minlerde hile yoktur
Tezekkâr Selmanı Pak'dir
Tezekkâr'a haber olsun (İbriktar)

Hak kuluna nazar eyler
Hakk'ın kelamını söyler
Mü'min Müslim haber bekler
Peyik sana haber olsun (Davetçi, Okuyucu)

Bir üzümü böldü kırklar
Yiyemez özü çürükler
Allah deyip dönsün çarklar
Semahcıya haber olsun

Fâtima cemde oturur
Kazana kepçe batırır
Canlara lokma yetirir
Lokmacı'ya haber olsun

Bu ceme gelenler hacı
Bunlardır Hakk'a duacı
Cemin kilidi kapıcı
Kapıcıya haber olsun (Bekçi, Pazvant)

Şâh Hatayî'm Pir'e geldi
Hak yolunu süregeldi
Mü'min Müslim dâr'a geldi
İznikçi'ye haber olsun (Meydancı)

Hz. Muhammed Kırklar'la beraber semah dönerken başındaki imamesi yere düştü. Orada bulunan canlar imameyi kırk parçaya bölüp bellerine bağladılar. Bu parçaları bellerine bağlamakla, Hz.Muhammed'e saygı ve bağlılıklarını ifade anlamıyla kemerbest oldular. (Cemde on iki hizmet sahiplerinin bellerine kırmızı kuşak şeklinde kemerbest bağlanır.)

Hizmet deyişinden sonra dârda bekleyen hizmet sahiplerine dede şöyle bir gülbang okur:

"*Bism-i Şâh, Allah... Allah...*

Hizmetleriniz kabul ola, muratlarınız yerin bula. Hazır-gaip, zâhir-bâtın cem erenlerinin nur cemalleri aşk ola. Gönlü-

nüz aydın, Hızır yoldaşınız, erenler haldaşınız ola. Sonsuza dek demimiz, cemimiz eksik olmaya. Hizmet sizden, himmet Pir'inizden ola. Divan-ı dergâhta yüzünüz ak, özünüz pâk ola. Hizmet sahiplerinin hüsnü himmetleri üzerinizde hâzır ve nâzır ola. Dede Garkın Sultan yardımcınız ola, Kıblegâhımız Muhammed, secdegâhımız Ali, Üstadımız Hünkâr Hacı Bektaş Veli. Gerçekler demine, evliya keremine, on iki hizmetin kabulüne, gönüller birliğiyle Hû diyelim.

Gerçeğe Hû..."

diyerek gülbangı söyler.

Gülbang bittikten sonra hizmet sahipleri secdeye varırlar. Secdede iki ellerini açarak avuç içi zemine gelecek şekilde sağ eli sol elin üzerine koyup kendi ellerinin şahadet parmağına üç kere "*Allah, Muhammed, Ya Ali*" diye niyaz ettikten sonra kalkarlar ve tekrar dâra dururlar.

Dede tecellâ duası verir:

"*Tecellâ, Tevellâ Hakk'a yazıla. Tecellânız temiz, yüzünüz ak ola. Tecellâ gören cehennem ateşi görmeye.*

Gerçeğe Hû..."

Hizmet sahipleri meydana niyaz ettikten sonra dizleri üzerinde sürünerek dedelere niyaz edip sonra hizmetlerinin başına giderler.

GÜLBANG: Alevilikte duaya gülbang da denir. Aleviler her işe bir gülbang ile başlar. Genelde dede tarafından okunur. Gülbangın dili Türkçe ve anlaşılabilir bir yapıdadır. Metinler belli bir şablona bağlı olarak kalıplaşmış değildir. Cümleler kısa, birbiriyle uyumlu ve kafiyelidir. Toplumsal, kişisel ve evrensel istekler belirtilerek sıralanır. Gülbank içinde Üçler, Beşler, Yediler, 12 İmam, 14 Masumu Pâk, 17 Kemerbest ve Kırkların isimleri geçebilir. Söyleyenin durumuna, yani bilgisine,

görgüsüne göre değişebilir. İrticalen o anki duruma göre değişen gülbanglar da olabilir.

Dede cem başlatma gülbangını okur:

"Bism-i Şâh, Allah, Allah...

Akşamlar hayrola. Hayırlar fethola, şerler defola. Münkirler mât ola. Münafıklar berbat ola. Hânedan-ı fukara mâmûr ola. Cemimiz kırklar cemi ola. İbadetlerimiz Muhammed-Ali Dergâhı'nda kabul ve makbul ola. Hak erenler bizleri Ehl-i Beyt'in yolundan, katarından, didarından ayırmaya, On İki İmamların, Ondört Masum-i Pâk'ların, Onyedi kemerbestlerin, Kırkların hayır himmeti üzerinizde hâzır ve nazır ola. Şeytanın şerrinden, münkirin mekrinden saklaya, bekleye. Dertlerimize dermân, gönüllerimize iman, yaralarımıza merhem, hastalarımıza şifa ihsan eyleye. Şu anda Allah Allah diyen canların Hak-Muhammed-Ali dilde dileklerini, gönülde muratlarını vere. Bütün insanların barış içinde, kardeşçe yaşamalarını nasip eyleye. Namerde değil, merde bile muhtaç eylemeye. Görünür görünmez kazalardan, belalardan esirgeye. Emeklerimizi boşa çıkarmaya. Günahlarımız var ise bağışlaya. Dede Garkın yardımcınız ola. Dem Ali, sırr-ı Nebî, Hünkâr Hacı Bektaş Veli kerem-i evliya gerçekler demine Hû, mü'mine Ya Ali..."

RIZALIK ALMA (DEDE)

Dede bütün Cem Erenlerine[93] ve Cem'de bulunan tüm canlara şu çağrıyı yapar:

"Mü'min, Müslim bacı kardeşler! Bu yapmış olduğumuz cemimizde küskün, dargın, alacaklı, verecekli, gönül kırmış kişilerin yeri yoktur. Kul kuldan razı olmadıkça, Tanrı kuldan razı olmaz. Bu meydan, gerçek erenler meydanıdır. Bu meydanda, haklının hakkı, haksızdan alınır. Gönüller barıştırılır, sorgu sual yapılır. Bu meydan kin, kibir, düşmanlık meydanı değildir. Bu meydan barış ve kardeşlik meydanıdır. İçinde kin, kibir, bencillik, kıskançlık gibi kötü huyları olanlar bu yola gelmesin. İçinizde küskün ve dargın varsa, birbiri ile görüşsün, barışsın. Çünkü mü'minde kin, kibir olmaz.

Cemimizde bulunan bacılar, kardeşler, sizlere sesleniyorum: Kimin kimden alacağı varsa, kim kimden dargın, küskün ya da istekliyse meydana gelsinler. Bu cemde ibadetimizi yapabilmemiz için, dargın, küskün alacaklı-verecekli kimsenin olmaması gereklidir. Her kim saklarsa ortaya gelmezse, sakladığı gibi kalkıp cemi terketmezse, İmam Hüseyin'den şefaat ummasın.

Canlar! Üzerinizden saat geçti, gün geçti, hafta geçti, ay ve yıl geçti. Gün bugün, saat bu saattir. Sırtınızda iki gözlü bir heybe! Meydana döktüğünüz erenlerin malı, gizlediğiniz sizin malınız. Doğru söylerseniz doğruluk görürsünüz. Eksik, noksan ve kusurlarınızı gizlerseniz, yükünüzle gelir yükünüz-

93 Cem Erenleri: Cem Erkanı uygulaması esnasında saflarda oturan, genelde yaşlı ve cem konusunda bilgi birikimine sahip kişilere verilen addır.

le gidersiniz. Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dardan hayır ve şefaat görebilmeniz için, doğruyu söyleyiniz, gizli kalmasın."

Bu açıklamadan sonra birbirleriyle dargın, ya da birbirlerinden şikâyetçi (istekli) olup meydana gelenler olursa dede barıştırır. Barışmayanları da gözcüler uygun bir şekilde cemevinden dışarı çıkarır. Dede, "*Davaya mana aşıka nişan*" der, sağında ve solunda oturanlarla görüşür. Tüm cem erenleri de yanındakilerle görüşür. (Bacılar birbirlerinin, erkekler de birbirlerinin omzuna niyaz eder.) Bu görüşme toplumun birbiriyle rızalık, birbirinden hoşnut ve razı olma anlamınadır.

"Cemde bulunan bütün canlara soruyorum:
Gönüller bir mi erenler?
Eyvallah...
Gönüller bir mi erenler?
Eyvallah...
Gönüller bir mi erenler?
Eyvallah..."
Dede *"Hak tümünüzden razı olsun"* der.
Sıra çerağ uyandırılmasına gelmiştir.

Edep Erkân (Marifet): Cemde gözcü, pir ya da canlardan herhangi bir kişinin *"Edeb-Erkân veya Marifete"* uyarısı üzerine canların aldığı oturuş düzenidir. Bu uyarı üzerine erkekler Nesimi Dârı, bacılar ise Fatîma Dârına dururlar.

DELİL (ÇERAĞ) UYARMA

Dede Garkın süreğinde delil olarak, özel hazırlanan bir çerağ kullanılmaktadır. Yeni bir çerağ hazırlama işlemi şöyle yapılır: Çerağ fitilini yapmaya yeterli bir miktar bez, eritilmiş içyağı ile dolu olan kaba bandırılarak, bezin yağı iyice emmesi sağlanır.

Daha sonra bezin üzerine pirinç tanesi iriliğinde tuz atılarak rulo şeklinde dürüm gibi sarılıp, bağlanır. Bağlanan bu rulo delilin fitilini oluşturur. Bu fitil, çerağın kabı içerisine dikilerek etrafı yağ ile doldurulur ve fitille birlikte donan yağ çerağı oluşturur.

Bu delilin yanmasında tereyağı veya kesilen kurbanların iç yağı kullanılır. Delilin yanında delilci olarak bulunan hizmet sahibi cem süresince onun sürekli yanmasını sağlar. Delilci, cemde delilin sürekli yanmasını sağlayamaz; delile yağ eklemeyi geciktirir, ya da herhangi bir ihmalden delil sönerse, delilci bu hatasından dolayı bir kurban kesme yükümlülüğü altına girer. Çerağın (Delil) sürekli yanar vaziyette olması sağlanır. Çünkü çerağın o meydanı manevi olarak ta aydınlattığı kabul edilir.

Alevilere yönelik yapılan iftiralar da, cem ayinlerinin sıkı bir korumaya alınmasından kaynaklanmıştır. Aleviler, kendilerini Sünnilere tanıtmamak için takıyye uyguladıkları gibi, ceme de asla onları almamışlardır. Alevilerin toplanıp dini tören yaptığını bilen, ancak oraya giremeyen Sünniler tarafından farklı yorumlanmıştır. Türk ulusunun ayrılmaz bir parçası olan Alevi Türkmenlerin yüzyıllardan beri maruz kaldığı iğrenç

aşağılama ve iftiralarda kasdedilen mum[94], cem süresince sürekli yanması sağlanan ve cem sonunda dua ile dede tarafından dindirilen delil (çerağ)'dır...

Dedekargın süreğinde yapılan cemlerde çerağın yanmasıyla cem başlar. Şâh-ı Merdan Ali'nin çerağı uyandırılır ki, erenler meydanı aydınlansın.

Çerağ uyarılırken gözcü, cemaate:

"Edeb, erkân ya da Bacılar Marifete..." deyip çerağcıya seslenir:

"Erenler, kalk! Muhammed-Ali erkânı üzere çerağı uyar."

Delilci, *"Eyvallah, pirim!"* der ve hizmete başlar: yanında bulunan delili alıp, meydanda dâra durup:

"Hayır himmet Pîrim!" diyerek şu tercemanı[95] okur:

"Çerağ-ı rûşen
Fahr-i dervişan,
Zuhur-ı iman,
Himmet-i piran,
Pir-i Horasan,
Küşâd-ı meydan,
Kuvve-i abdalan
Kanun-ı evliya,
Gerçek erenler demine Hû..."

Dede dârda durmakta olan delilciye şu hizmet duasını[96] okur:

---

94 16. Yüzyılda özellikle Yavuz - Şah İsmail çatışması sonrası Alevilerin Şah yanlısı olmasından dolayı Şeyhülislamlar tarafından verilen fetvalar da Alevilerin (Kızılbaşların) mum söndü yaptığına dair vurgulamalar mumsöndü iftirasının yerleşmesinde etkili olmuştur.

95 **Terceman:** Manzum şekildeki ve birbiriyle uyaklı mısralardan oluşan kısa dualardır.

96 **Hizmet duası:** Hizmet sahibi, görevini yapıp duaya durunca okunur. Belli formatı yoktur. Hizmetin kabul olması dileği ve o hizmetin pirinin adının duanın içinde geçmesi gerekir.

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...
Hizmetin kabul, muradın hâsıl ola. Gönlün aydın, Hızır yoldaşın, erenler haldaşın ola. Sonsuza dek bu çerağ, bu ışık demimizde, cemimizde eksik olmaya. Yolumuz aydın, gönlümüz mutlu ola. Cabir-ül Ensari'nin himmeti üzerinde ola.
Gerçek erenler demine Hû..."

Çerağcı meydana niyaz edip, yerine gider ve delili yerine koyar. *"Allah, Muhammed, Ya Ali"* diyerek diz üzeri oturur, çerağı yakmaya başlar. Çerağ yanarken bir yandan, diz üzeri şu Düvazimamı okuyarak (ya da bir başkası tarafından okunarak) cem erenlerini salâvât vermeye çağırır:

Düvaz İmam (Düvazdeh İmam): Düvaz, halk edebiyatı nazım şeklidir. Farsça on iki anlamına gelen Düvazdehin kısaltılmış söylenişidir. Düvaz İmam, cemde söylenen ve On İki İmamların adlarının geçtiği ve On İki İmamı öven deyişlerdir. Bu şiir-müzik türü, cemlerin en temel müziklerindendir. Düvaz İmam bir çeşit dua olarak da kabul edilebilir.

DÜVAZ İMAM (Çerağ)-Delilci

Çün çerağ-ı fahr uyandırdık Hudâ'nın aşkına
Seyyid-ül-Kevneyn Muhammed Mustafa'nın aşkına

Sâki-i Kevser Aliyye'l-Mürteza'nın aşkına
Hem Hatice, Fâtima, Hayrün-nisa'nın aşkına

Şâh Hasan Hulk-ı Rıza hem Şâh Hüseyn-i Kerbelâ
Ol İmam-ı Etkıya Zeynel-Aba'nın aşkına

Hem Muhammed Bâkır ol kim nesl-i pak-i Murtaza
Cafer-üs Sadık İmam-ı Rehnüma'nın aşkına

İmam Mûsa-i Kâzım serfirâz-ı ehl-i Hak
Hem İmam Ali Rızayı sâbiranın aşkına

Şâh Takî-yü bâ Nakî hem Hasan-ül-Askerî
Ol Muhammed Mehdi-i sahib-livâ'nın aşkına

Ey Hatayi*'m haşre dek yana, yakıla Delil-i Hüdâ*
Cümle enbiyanın, evliyanın, âşıkânın aşkına.

Düvaz okunması ve delilin yanma işlemi tamamlandığında Dede bir veya iki Düvaz okuyarak devam eder

Dede ve Âşıklara örnek olarak verdiğimiz; Delil uyarmada, kurban tekbirleme ve cem birlemedeki, deyiş ve düvazlar; Tevhid bölümündeki tevhidler, Kerbela-sakka suyu bölümündeki mersiyeler değişmez değildir. Hizmet konularıyla ilgili olmak kaydıyla değişik ozanların deyiş ve düvazları söylenebilir. Bizler gibi Sofiyan süreğinin etkili olduğu cemlerde başta Şah Hatayi olmak üzere, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Virani ve Yemini gibi Hak Âşıkları ve diğer Alevi halk ozanlarının eserleri de söylenmektedir.

Cemlerde gerek âşıklar tarafından saz ile, gerekse dede tarafından söz ile okunan deyiş ve düvazlarda, onu yazan kişinin mahlasının geçtiği satır (bu bölüme şahbeyit de denir) okunurken sağ el göğüse değdirilerek bir saygı ifadesi olarak selamlanır. Eğer bu şahbeyit Yedi Hak Âşığından birisine ait ise, sağ el işaret parmağı dudağa değdirildikten sonra göğüse götürülerek niyazlanır.

DÜVAZ İMAM-I (Çerağ) Dede

Hak için meydanda yanan çerağı
Pirim Abdal Musa kabul eylesin
Aliyyel Murtaza erenler şahı
Pirim Abdal Musa kabul eylesin

İmam Hasan Hüseyin'in yolu için
Zeynel Aba Bakır çeşmim seli için
Cafer-i Sadık'ın gonca gülü için
Pirim Abdal Musa kabul eylesin.

İmam Musa Kazım, Rıza var için
İmam Taki, Naki, Askerî için
Evliyanın, enbiyanın nuru için
Pirim Abdal Musa kabul eylesin

Demanı yalvarır Mehdi mah için
Ufukta doğan güneş hakkı için
Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Veli için
Pirim Abdal Musa kabul eylesin

DÜVAZ İMAM-II (Çerağ) Dede

Kudret Kandili'nde parlayıp duran
Muhammed Ali'nin Nuru'dur vallah
Zuhur edip küffar askerin kıran
Elinde Zülfikar Ali'dir billâh

Elinde Zülfikar, altında Düldül
Önünde Kanber'i dilleri bülbül
Hazret-i Fâtima cennette bir gül
Ona sırrım dedi Hak Hâbibullâh

Zuhur etti İmam Hasan, Hüseyin
Onların nurundan ziyalandı din
Kırk pare bölündü Zeynel-Abidin
Çekeriz yasını hasbeten lillah

Muhammed Bâkır'dan Câfer-i Sadık
İmam Mûsa Kâzım hem Rıza dedik
Tarikat suyuyla cismimiz yuduk
Hak buyurdu mü'min kalbi Beytullah

Takî, Nakî, imamların civanı
Hasan-ül Askerî cismimin canı
Elinde hücceti sahib-zamanı
Vakit tamam oldu göndere Allah

Virani'yem niyazım var üstaza
Elinde Zülfikar hem ehl-i gaza
Binbir dondan baş gösterdi Murtaza
Biz bir bildik, dedik Allah eyvallah

DÜVAZ İMAM-III (Çerağ) Dede

Allah medet Ya Muhammed Ya Ali
Bizi dergâhından mahrum eyleme
Pirim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Veli
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Âdem safiyullah atam hakkı-çün
Eyyub'a sürülen sitem hakkı-çün
Muhammed Mustafa hatem hakkı-çün
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Hasan'ın aşkına kılalım zârı
Hüseyin'dir dinimizin serveri
Alemler Cebbârı Cenâb-ı Bâri
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Zeynel'in canına kıldılar eza
Ol İmam Bâkır'dır sırr-ı Mürteza
İmam Câfer, Kâzım Mûsa-yı Rıza
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Muhammed'im eder ey gani kadîr
Takî, Nakî, Asker, er-rahmanımdır
Muhammed Mehdi'ye niyazım vardır
Bizi dergâhından mahrum eyleme

Düvaz İmam bitince, Dede:

"Ber–Cemâl-i Muhammed, Pîr Kemâl-i İmam Hasan, Şâh Hüseyin, Ali'yi Pîr bilene verelim candan salâvât..."

Diyerek cemde bulunanları salâvât vermeye çağırır. Cemevinde bulunanların hepsi: *"Allahümme salli alâ Seyyidina Muhammed ve alâ âl-i Muhammed..."* diye salâvât verirler.

Dede duaya devam eder:

"Bism-i Şâh, Allah, Allah...

Çerağımız ruşen ola, mü'minlere nişan ola, münkirler perişan ola, mü'minler şad ola. Cümlenizin gönlünde bâtın çerağı uyanmış ola. Nur ayan ola, sır beyan ola, hizmet sahibi hizmetinden şefaat bula. Dil bizden, şefaat ceddimiz Dede Garkın'dan ola.

Gerçeğe Hû..."

Hemen bunun ardından zâkir dedeye:

"Pirim hayır himmet" diyerek pirden destur ister.

Pir de *"Himmet pirinden"* diyerek destur verir.

Zâkirler üç düvaz imam okurlar. Çerağ ile ilgili düvazlar tercih edilir. Zâkir çerağ ile ilgili çeşitli düvaz bilmiyorsa başka düvaz imamlar da söyleyebilir.

DÜVAZ İMAM-I (Çerağ) Zakir

Hata ettim Hudâ yaktı delili
Muhammed Mustafa yaktı delili

Ol Âl-i aba'dan Hayder-i Kerrar
Aliyyü'l Mürteza yaktı delili

Hatice'tül Kübra Fâtıma Zehra
Ol Hayrü'n-nisa yaktı delili

İmam Hasan aşkına girdim meydana
Hüseyn-i Kerbelâ yaktı delili

İmam Zeynel, İmam Bâkır-ü Câfer
Kâzım, Mûsa Rıza yaktı delili

Muhammed Takî'den hem Ali Nakî
Hasan-ül Askerî yaktı delili

Muhammed Mehdi-i ol sahib zaman
Eşiğinde âyet yaktı delili

Bilirim günahım hadden aşubdur
Hünkâr-ı evliya yaktı delili

On İki İmamdandır bu nur **Hatayî**
Şîr-i Yezdan Ali yaktı delili

DÜVAZ İMAM-II (Çerağ) Zakir

Mü'min Müslim meydan açtı Ali'den
Yansın Ali aşkına uyansın çerağ
Muhammed Mustafa kevn-i doludan
Yansın Ali aşkına uyansın çerağ

Hatice Fatîma nura boyandı
Hasan Hüseyin'den içenler kandı
Şâh Zeynel Aba'dan çerağlar yandı
Yansın Ali aşkına uyansın çerağ

Bakır'dan bakalım Cafer yoluna
Musa-i Kazım'ın gonca gülüne
Rıza'nın ihsanı çoktur kuluna
Yansın Ali aşkına uyansın çerağ

On iki İmam dergâhında darımız
Taki, Naki, Askerî sadık yarimiz
Mehdi sahib zaman şavkı nurumuz
Yansın Ali aşkına uyansın çerağ

Seyit Süleyman'ım zikrim Hak ile
Hakikate Hak katarı çekile
Kıyamete kadar yanıp yakıla
Yansın Ali aşkına uyansın çerağ

DÜVAZ İMAM - III (Çerağ) Zakir

Nuru semâvâtta okunur ayet
Hudâ'nın aşkına yandı bu delil
Muhammed Mustafa metheder gayet
İmam Ali aşkına yandı bu delil

Delilsiz cennete kimse giremez
Delil yanmayınca erkân yürümez
Cürümsüz talibe sitem verilmez
Hasan Hüseyin'e yandı bu delil

İmam Zeynel dahi zindanda yaktı
Muhammed Bakır da bu nura baktı
İmam Cafer Sadık ilmine kattı
Musa'yı Kâzım'a yandı bu delil

İmam Rıza'dır hem iki gözüm
Ta(ki) Na(ki) Askerî kar(a) etme yüzüm
Muhammed Mehdi'ye vardır niyazım
On İki İmamlara yandı bu delil

Bu delilin Pir'i Cabir-i Ensar
Yardım et **Fakir**'e gül yüzlü Haydar
Ruz-i mahşer günü koymaya bidar
Ehli Beyt aşkına yandı bu delil

Dede, düvaz bitince, sazlarının üzerine eğilip dua bekleyen Zâkirlere şu duayı verir:

"Bism-i Şâh, Allah, Allah...

Hizmetleriniz kabul, muradlarınız hâsıl ola. Adlarını zikrettiğiniz On iki İmamların himmeti üzerinizde ola. Diliniz dert görmeye. Hak erenler Nesimi'ye. Fuzuli'ye. Pir Sultan'a Hatayi'ye. Kul Himmet'e. Virani'ye yoldaş eyleye. Dil bizden, nefes Hazret-i Hünkâr'dan, Sultan Dede Garkın'dan ola.

Gerçeğe Hû..."

SÜPÜRGE (FERRAŞ) HİZMETİ -1

Süpürgeci, süpürgesini eline alıp, *"Hû erenler! Hak-Muhammed-Ali'nin hizmeti geliyor..."* der, her seferinde bir adım atarak ve üç kez süpürerek meydanın ortasına kadar gelir ve süpürgeyi sol kolunun altına alıp şu tercemanı okur:

"Gürûh-i Nâci'yim,
Kırklar Meydanı'nda süpürgeciyim
Pir divanında durucuyum
Hüseyn-i Kerbelâ için gözlerim kan yaştır
Lanet olsun Yezid'in bağrı kara taştır
Erenler meydanında Aliyyel-Mürteza baştır
Pîrimiz Kırklar içinde Seyyid-i Ferrâş'tır
Allah eyvallah Pirim..."

Dede süpürgeciye şu duayı verir:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Hayır hizmetin kabul, yüzün ak ola. Durduğun dardan, divandan iyilikler göresin. Hak-Muhammed-Ali katarından, didarından ayırmaya. Seyyid-i Ferrâş'ın himmeti üzerinde hazır ve nazır ola. Hizmetinden şefaat bulasın.

Gerçeğe Hû..."

Süpürgeci yere niyaz etmek için secdeye eğilirken gözcü süpürgeyi süpürgecinin kolunun altından alır. Süpürgeci meydana niyaz eder ve ayağa kalkar.

KURBAN TEKBİRLEME

Kurban sözcük anlamı olarak yaklaşmak, yakınlık peyda etmek anlamındadır. Kurban ibadetinin tarihi oldukça eskidir. Hemen bütün semavi dinlerde kurban kesmek, insanı manen Allah'a yaklaştıran ve ulaştıran bir ibadet sayılmıştır. Hz. Adem'in iki oğlunun kurban kesmelerinin Kur'an-ı Kerimde söz konusu edilmesi bu ibadetin ne kadar eskilere gittiğini gösterir. Bir Ayette şöyle der: "Ey Muhammed onlara Adem'in iki oğlunun kıssasını doğru olarak anlat, ikisi birer kurban sunmuşlardı da birisininki kabul edilmiş, diğerininki ise kabul edilmemişti.

İslam'daki kurban ibadetinin Hz. İbrahim ve Hz. İsmail ile de yakın ilişkisi vardır. Şöyle ki: Hz. İbrahim bir oğlu olursa Allah yolunda onu kurban edeceğini adar. Aradan uzun zaman geçtikten sonra oğulları olmuş fakat o adağını unutmuştur. Rüyasında oğlu İsmail'i kendisi kurban ediyor görünce adağını hatırlar. Konuyu oğlu İsmail'e açar oğlu da bu emre teslimiyet gösterir. İbrahim Peygamber, oğlu İsmail'i Arafat Dağı'nda kurban edeceği sırada Allah, Cebrail ile bir koç göndererek İsmail'in yerine bu koçun kurban edilmesini ister.[97] Bu tarihten sonra kurban, insanların kurban edilmekten kurtulmalarının karşılığı olarak Tanrı'ya yapılan bir teşekkür olarak Hz. Peygamber zamanına kadar sürüp gelmiştir.

Hz. Peygamber zamanında kurbanın İslamiyete girişi ise şöyledir: Ebu Süfyan (Muaviye'nin babası) ve As Bin Vail (Sıffin savaşındaki Muaviye'nin hilekâr hakemi Amr Bin As'ın babası) Hz. Muhammed'in erkek çocukları doğup, fakat yaşa-

97 İsmail Peygamberin kurban ediliş olayını anlatan "İbrahim Destanı" adlı Şah Hatayi'ye ait deyiş kitabın son bölümündedir.

madığı için onunla alay ederlerdi. Ondan bahsederken soyu kesik, zürriyetsiz anlamına gelen "ebter" sıfatını kullanırlardı. Bu sözleri duyan Hz. Peygamber buna çok üzülürdü. Hz. Peygamber'in bu üzüntüsü gidermek için Allah tarafından bir sure (Kevser suresi? Bismillahirrahmanirrahim. *İnnâ â'taynakelkevser fe-salli li-rabbike venhar inne sânı eke büvel ebter*) indirildi. Bu surenin Türkçe açıklaması kısaca şöyle: "*Şüphesiz ki biz sana Kevser'i (Kevser, Hz. Peygamber'in kızı ve Hz. Ali'nin eşi olan Hz. Fatima'nın diğer adıdır) verdik. Senin zürriyetin ondan gelecektir. Artık Rabbin için ibadet et ve kurban kes. Asıl ebter olan, seninle dalga geçen ve sana kin tutanlardır.*" Yezit'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu 2. Muaviye babasının ve dedesinin yanlışlarına ortak olmak istemedi. Saltanatı reddetti, ama bu ret hayatına maloldu. Böylece Muaviye soyu kesildi. Emeviler Mervan'ın soyundan yürüdü. Alevilikte Hak yoluna, inanç yoluna, ululara ve Hakk'a yakınlaşmak için kesilen; Eti yenen (evcil, çift tırnaklı ve geviş getiren) hayvana kurban denir. Kurban edilecek hayvan sağlıklı olmalı, eğer dişi ise gebe olmamalıdır. Alevi cemlerinde kesilen kurbanlar davar türü olup, genellikle koç veya kısır koyundur. Cemde kesilen kurbanların etleri, cemde bulunanlara çiğ et olarak dağıtılmaz. Pilav içerisinde ya da et yemeği olarak pişirilip hazırlanır ve cemde bulanan canlara eşit bir şekilde lokma olarak dağıtılır.

Cemlerde kesilecek olan kurbanların dualanması (tekbirlenmesi) için meydana bir naylon muşamba, veya genişçe bir bez serilerek, dualanmak için gelen kurbanların meydanı kirletmesi önlenmiş olur. Kurbancı ve lokmacı hizmetini alan hizmet sahipleri, kesilecek olan kurbanları meydana getirirler. Kurban sahipleri kurbanlarının yanına gelerek, kurbanın sol tarafında durur ve sağ eliyle kurbanın ön sağ ayağını kurbanın yüzüne gelecek şekilde kaldırıp, delile (çerağ) ya da dedeye doğru tutarak duaya dururlar.

Gözcünün *"Hayır himmet Pîrim!"* sözüyle dâra dururlar. Dede, kurbanlara üç kez Tekbir getirir ve dua okur:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Kurban-ı Halil Fermân-ı celil, delil-i Cebrail, Tekbir-i İsmail, getirdi Cebrail. La ilahe illallâh, Muhammedün Resûlullah, Aliyyün Veliyullah.

Bismillahi tekbir...

Allahü Ekber, Allahü Ekber... Eşhedü en Lâ İlâhe İllâllah, Vallâh-ü Ekber... Allah-ü Ekber, Ve Lillâh'il hamd.

Allahü Ekber, Allahü Ekber... Eşhedü en Lâ İlâhe İllâllah, Vallâh-ü Ekber... Allah-ü Ekber, Ve Lillâh'il hamd.

Allahü Ekber, Allahü Ekber... Eşhedü en Lâ İlâhe İllâllah, Vallâh-ü Ekber... Allah-ü Ekber, Ve Lillâh'il hamd.

(Diyerek tekbiri üç defa tekrarlar) ve devamla

La fetâ illa Ali, la seyfe illa Zülfikar..." der, ardından şu gülbangı okur:

"Allah... Allah...

Kurbanlarınız kabul, muratlarınız hâsıl ola. Her ne niyetle kesmiş iseniz, Hak-Muhammed-Ali niyetlerinizi Ulu Dergâhında kabul ve makbul eyleye. Hayırlı evlatlar, hayırlı kısmetler, hayırlı kazançlar nasip eyleye. Evladınızı, ayâlinizi, eşinizi, dostunuzu görünür görünmez, bilinir bilinmez kazalardan, belalardan, âfetlerden, saklaya bekleye. Kazalara kalkan, belalara bekçi ola. Her tüyü başına binbir sevap yazıla. İsmail Peygamberin kurbanı kabul olduğu gibi, sizin kurbanlarınız da İmam Hüseyin Dergâhı'nda kabul ola. Emekleriniz boşa gitmeye. On iki İmam ağzımızın tadını bozmaya; ağrı, acı, elem, keder vermeye. Gerçeğe Hû..." diyerek gülbangı bitirir ve devamla 1-3 düvaz söyler.

DÜVAZ İMAM – I (Kurban) Dede

Akıl ermez yaratanın sırrına
Muhammed Ali'ye indi bu kurban
Kurban olam kudretinin nuruna
Hasan Hüseyin'e indi bu kurban

Ol İmam Zeynel'in destinde idim
Muhammed Bâkır'ın dostunda idim
Câfer-i Sadık'ın postunda idim
Mûsa Kâzım Rızâ'ya indi bu kurban

Muhammed Takî'nin nurunda idim
Aliyyün-Nakî'nin sırrında idim
Hasan-ül-Asker'in dârında idim
Muhammed Mehdi'ye indi bu kurban

Aslı Şâh-ı Merdan, gürûh-i nâci
Gerçeğe bağlıdır bu yolun ucu
Senede bir kurban talibin borcu
Pir-i tarikata indi bu kurban

Tarikattan hakikate ereler
Cennet-i Âlâ'ya hulle sereler
Muhammed Ali'nin yüzün göreler
Erenler aşkına indi bu kurban

Şâh Hatayi'm der bilir mi her can
Kurbanın üstüne yürüdü erkân
Tırnağında tespih kanında mercan
Mü'min Müslimlere indi bu kurban

DÜVAZ İMAM–II (Kurban) Dede

Gelin hey erenler meydan açalım
Hak aşkına dâra duran kurbana
Aşk ile şevk ile gülbang çekelim
Hak aşkına dâra duran kurbana

Ayn-i cem olalım, Hakk'ı bulalım
Kırklar meydanında kurban salalım
Allah Allah deyip tekbir alalım
Hak aşkına dâra duran kurbana

Hakk-Muhammed-Ali, Hasan Hüseyn'i
Zeynel Abidin'dir kurbanın canı
Muhipler, mürşitler açın meydanı
Hak aşkına dâra duran kurbana

İmam Bâkır, hem Cafer'e varalım
Kâzım Musa, Rıza'yı candan sevelim
Hak yoluna bir salâvât verelim
Hak aşkına dâra duran kurbana

Taki, Naki, Askerî'ye erelim
Muhammed Mehdi'ye yüzler sürelim
Rabiâ der Allah Allah diyelim
Hak aşkına dâra duran kurbana

KURBAN DEYİŞİ –III (Dede)

Gel ey gönül okuyalım ism-i âzam duasın
Lâ feta illa Ali, lâ seyfe illa Zülfikâr
Oku dilden hem gönülden ta ki silinsin pasın
Lâ feta illa Ali lâ seyfe illa Zülfikâr

Zülfikardır Hak katında indi Ali destine
Zülfikarı kuşanıban girdi kâfir kastına
Ta ezelden yazılmıştır Zülfikar'ın üstüne
Lâ feta illa Ali, lâ seyfe illa Zülfikâr

İsm-i âzam pürcemal-i hem Muhammed ya Ali
Bir oluban Hakk'a varır iki cihan serveri
Her gâzaya gittiğinde bunu okurdu Ali
Lâ feta illa Ali, lâ seyfe illa Zülfikâr

Şâh Hatayi can ü dilden böyle etmiştir ikrar
Aşikârdır ikrar üste dü cihanda namı var
Âliyi Ali demiştir hazreti Perverdigâr
Lâ feta illa Ali, lâ seyfe illa Zülfikâr

Dedenin okuduğu gülbang ve düvaz bitince kurban sahipleri kurbanları meydana bırakırlar. Zakirler ise düvaz söylemeye devam ederler. Alevî inancına göre, kurbanların kesilebilmesi için meydanda bulunan kurbanların mutlaka bir nişan göstermesi yani işaret vermesi gerekir.

Nişanla anlatılmak istenen: kurbanının geviş getirmesi, silkinmesi, melemesi, birbirleriyle vuruşması, gezinmesi, pislemesi ve işemesi gibi bir hareket yapmasıdır. Eğer dedenin ve zakirlerin okuduğu deyiş veya düvazlar bitinceye kadar kurbanlar nişan göstermezse deyiş ve düvazlar bir nişan belirinceye kadar devam ettirilir.

KURBAN DEYİŞİ –I (Zakir)

Erler evliyalar kırklar yediler
On iki İmamın kurbanıyım ben
Çevirdim yönümü döndüm kıbleye
On İki İmamın kurbanıyım ben

Göğden indim Cebrail'e sayıldım
Hak emretti yere göğe duyuldum
Şakalak koç ile bile yayıldım
On iki İmamın kurbanıyım ben

Yedi kere yünceğizim kırktılar
İbrahim'in sürüsüne kattılar
Etimizi lime lime ettiler
On iki İmamın kurbanıyım ben

Anam kısır koyun atam Cebrail
Nefesinden halk oldu emrine kail
Bilendi bıçaklar gel sen de soyul
On iki İmamın kurbanıyım ben

Derviş Ali'm kanın meydana dökmem
Hak için ölmeden kasavet çekmem
Pirim gelmeyince postumdan çıkmam
On iki İmamın kurbanıyım ben

DÜVAZ İMAM –II (Zakir)

Muhammed Ali'yi candan sevenler
Kurbanınız kabul olsun erenler
El bağlayıp bir ikrarda duranlar
Kurbanınız kabul olsun erenler

Bu kurbanın aslı nergisten geldi
Dört melaik geldi kısmetin böldü
Kırkların ceminde erkânı gördü
Kurbanınız kabul olsun erenler

Kaynar kaynar kazanını taşırır
Ateş mürşid olmuş onu pişirir
Kurban tek değildir eşin getirir
Kurbanınız kabul olsun erenler

Hasan, Hüseyin'im, Zeynel'dir şahım
Bâkır, Câfer, Kâzım, Rıza'dır mahım
Takî, Nakî, Askerî, Mehdi penahım
Kurbanınız kabul olsun erenler

Sefil Ali himmet aldı Pir'inden
Yazı yazsam kurbanının kanından
Muhammed Ali'nin alın nurundan
Kurbanınız kabul olsun erenler

DÜVAZ İMAM–III (Zakir)

Ali meydanına gelen kuzular
Hasan ile Hüseyin'in aşkına,
Yaram çoktur yüreğimde sızılar,
Hasan ile Hüseyin'in aşkına,

Hacı Bektaş Veli düş geldi yine
Fatima Ana'dan coş geldi yine
İsmail koçuna eş geldi yine
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Hak Muhammed Ali çaldı erkânı
Hasan Hüseyin'dir gevherin kâni
Ilgıt ılgıt akar kurbanın kanı
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Zeynel, Bakır, Cafer bile geldiler
Gözyaşını sile sile geldiler
İbrahim'in sürüsünden aldılar
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Kâzım Musa, Rıza ile geldiler,
Takî, Nakî, Askerî'yi buldular
Doksan bin er lokmasından yediler
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

İsa gökten indi Mehdi biledir
Yaylımı sulağı arş-ı âlâdır
Arafat dağından koçu meledir
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

Kul Himmet üstadım gele her zaman
On iki imamı bula her zaman
Kurbanınız kabul ola her zaman
Hasan ile Hüseyin'in aşkına

DÜVAZ İMAM–IV (Zakir)

Kurbanlık koyundur meydana gelen
Önünde delili Cebrail deyi
Kudretten koç indi Hak emri ile
Hakk'a kurban oldu İsmail deyi.

Dört kimse kurbanı yerinden alan
Erenler ceminde meydana gelen
Zâkirin zikridir üç düvaz-imam
Oku tekbirini güzel er deyi

Tekbirini al da bıçağını vur
Hesabını bil de hizmetini gör
Boğazla keşküle kanını eyle sır
Zira Hak sırrıdır kanda sır deyi

Kurban tekbirlendi götür pinhana
Zira cevreyleme cesette cana
Arzulamış gider ulu divana
Mü'minler aynası şavkı nur deyi

Postundan arala getir meydana
Hasan Hüseyin'den, Zeynel'e cana
Bakır ile bile girdi kazana
Eridi kürede oldu hal deyi

İmam Cafer ilmin kitabın okur
Daim bülbül olmuş gülşende şakır
Yağını dergâhta delile yakır
Delil-i Şah-ı Merdan kendi nur deyi

Kırklar meydanında çarh-ı pervane
Musa-i Kâzım'dan ol şirin cana
Rıza lokmasın getir meydana
Dört kapısı tamam olan yer deyi

Muhammed Taki'dir lokmayı sunan
Aliyel Naki'dir nuş edip kanan
Hasan ül Askerî cihana gelen
Mehdi şu cihanda oldu sır deyi

Çok hikmet var, ol kurbanın başında
Hesap onun yüreğinde döşünde
Ehl-i mü'min divan durur başında
Sâkîler doldurur kadeh sun deyi

Hatayi'm nûş eder aşkın dolusun
Doluyu nûş eden Pir'im Ali'sin
Rehbere teslim eyle derisin
Kamber'in serdiği sofra bu deyi

Düvaz bitince zâkir, sazının üzerine hafifçe eğilir. "*Hû erenler*" der. Dede ona şu duayı verir:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...
Hizmetleriniz kabul, muratlarınız hasıl ola. Ağzınız dert, gönlünüz keder görmeye. Çalıp çağıran, işitip dinleyen; aşıkların sadıkların, hayır himmeti üzerinizde hazır ve nazır ola. Hak erenler dilde dileklerinizi gönülde muratlarınızı vere.
Gerçeğe Hû..."

Kurbanların tekbirlenmesi ve zakirlerin deyiş ve düvazları bittikten sonra kurbanlar kesilip hazırlanmak üzere kurbancılar tarafında kesim yerine götürülür.

SÜPÜRGE (FERRAŞ) HİZMETİ -2

Süpürgeci meydana üç kez süpürge çalıp, Dâr'a durur, Dede dua verir.

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Hayır hizmetin kabul, yüzün ak ola. Durduğun dardan, divandan iyilikler göresin. Hak-Muhammed-Ali katarından, didarından ayırmaya. Sevvid-i Ferrâş'ın himmeti üzerinde hâzır ve nâzır ola. Hizmetinden şefaat bulasın.

Gerçeğe Hû..."

Cem Zakiri (Âşık)

Cemden bir görünüş.

Tekbirlenen kurbanlar.

Kurban tekbiri.

Gözcü meydanda.

Cemden genel görünüm.

Dede dua okuyor.

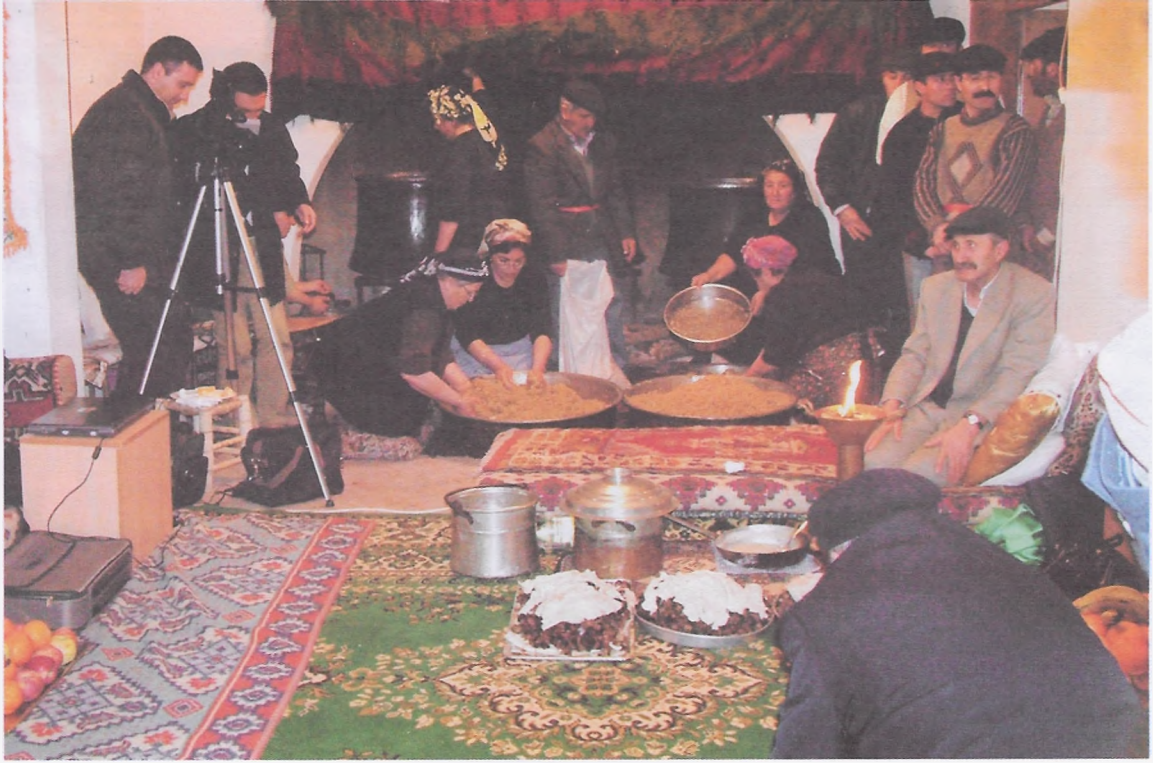

Lokmaların hazırlanması.

SEFALAMA

Dedeye ve cemde bulunan canlara hoş geldin anlamında söylenen deyişlere **sefalama** denir. Hizmet tamamlandığında kalan serbest zamanlarda söylenir. Kurbanların kesilip yüzülmesine ve etlerin hazırlanmasına kadar geçen süre mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde uygulanır. Kurbanların dualanarak kesime gönderilmesinden sonra zaman darlığı ortadan kalkınca dede cemde bulunan canlara hoş geldin anlamı taşıyan bir deyiş söyler veya konuşma yapar.

Dedenin söylediği sefalamalara iki örnek verelim:

Beli dedik bir gerçeğin destine
Canım kurban olsun Hakk'ın dostuna
Her sabah her sabah yüzüm üstüne
Mihman canlar bize safa geldiniz

Tuttuğunuz bir gerçeğin elidir
Gittiğiniz İmamların yoludur
Ser çeşmemiz Hacı Bektaş Veli'dir
Mihman canlar bize safa geldiniz

Baykuş gibi ne bekleriz viranı
Şükür olsun seni bize vereni
Sultan **Hatayi**'nin işi yareni
Mihman canlar bize safa geldiniz

Çoktan beri arzu eyledik biz sizi
Hoş sefa geldiniz dostlar merhaba
Şükür kavuşturdu yaradan bizi
Hoş sefa geldiniz dostlar merhaba

Şükür kıldık bir maksuda erince
Mutlu olduk cemalini görünce
El bağlayıp divanına durunca
Hoş sefa geldiniz dostlar merhaba

Zakirler ise sıra ile sefalamalar ve methiyeler okurlar.

SEFALAMA – I (Zakir)

Gerek halde gerek yolda
Pirim hoş geldin hoş geldin
Derdimin dermânı sende
Pirim hoş geldin hoş geldin

İki aşina buluştuk
Muhabbet kapusun açtık
Şükür didara eriştik
Pirim hoş geldin hoş geldin

Üstümüze yol uğrattın
Güher aldın güher sattın
Gerçekliğin ispat ettin
Pirim hoş geldin hoş geldin

Bu bahçede güller biter
Dalında bülbüller öter
Şâh'a bergüzardır yiter
Pirim hoş geldin hoş geldin

Şâh Hatayi'm dedi böyle
Deden destur versin söyle
Talip Pir'e niyaz eyle
Pirim hoş geldin hoş geldin

SEFALAMA – II (Zakir)

Benim arzumanım sensin ezelden
Ervahı ezelden Pir sefa geldin
Gönül ayrılır mı böyle güzelden
Onik'imam nesli er sefa geldin

Makamında gördüm kaf ile kûhu
Üçüncü eflâkta, yedinci safı
Gerçeklerde vardır noksanın affı
Küfrümüz imana say sefa geldin

İlmi Câvidan'ı okuyan sensin
Hakikat matahın dokuyan sensin
Bülbülü olup gülde şakıyan sensin
Ednaya hırka, şal ver sefa geldin

Cahiller katline yazma fermanı
Efendime de olur derdin dermânı
Yine katarlandı aşkın kervanı
Matahın tazesin ver sefa geldin

Evvel farzdır bir ustaza varması
Şu fani dünyada ebzem olması
Der **Seyit Süleyman** secde kılması
Ervahı ezelden nur sefa geldin

SEFALAMA – III (Zakir)

Hayli demdir ahu zarlar çekerim
Can aziz mihmanım sen safa geldin
İkrarına hem giriftar olduğum
Ahd ile peymanım sen sefa geldin

Bir saat miktarı geldin oturdun
Bir selam derdime defa yetirdin
Yüzüm basa kerem kadem getirdin
Gönlümün sultanı er sefa geldin

Eydin kaşlarını hilal eyledin
Sözlerini ebu zülâl eyledin
Çok şükür hatırım sual eyledin
Hatırım soranım sen sefa geldin

Noksani cahile eylemez rağbet
Kâmilin methini söyler nihayet
Bir atan Ali'dir nesli Muhammed
Muradım verenim Pir sefa geldin

SEFALAMA – IV (Zakir)

Çoktan beri gelmez idim buraya
Sizi arzuladım geldim erenler
Aşkı muhabbeti saldık araya
Sizi arzuladım geldim erenler

Gönlümüz de vardır burada durmaya
Ustaz gerek dört duvarı örmeye
Büyük küçük hatırınız sormaya
Sizi arzuladım geldim erenler

Doğru olanlar da doğruda kaldı
Evvelki altınlar şimdi pul oldu
Gelmeyeli zaman geçti yıl oldu
Sizi arzuladım geldim erenler

Erenler postunu serdi oturdu
Arif olan buna mana yetirdi
Nasip kısmet bizi çekti getirdi
Sizi arzuladım geldim erenler

Âşıklar okuyor ayet hecesi
Âşıklara ders veriyor hocası
Size mihman olduk rıza gecesi
Sizi arzuladım geldim erenler

Sefil Ali'm yalvarırım uluya
Pirim Hünkâr Hacı Bektaş Veli'ye
Geldiğiniz haneye Hızır uğraya
Sizi arzuladım geldim erenler

DEDE'NİN SOHBETİ-1

Cemler 10-12 saat gibi uzun bir süreyi kapsadığı için hizmet sürelerinin dışında kalan boş zamanlarda dede; tarihi, dini ve sosyal konuları içeren konuşmalar yapar. Tarihi konular genellikle Hz. Ali ve Ehlibeytle ilgili olayları kapsar. Resmi tarihin yazmış olduğunun aksine, Hz. Ali ve soyunun uğradığı haksızlıkları kendi bilgisiyle taliplere anlatır. Biz burada örnek olarak bir tanesini aktaralım:

Gadir Hum Olayı Nedir?

Canlar, şimdi size İslam tarihinde "Gadir-i Hum" olayı diye anlatılan olay nedir, nasıl olmuştur? (Bu olaydan 110 sahabe bahsetmiştir.) Ondan bahsedeceğim. Bilindiği gibi Gadir Hum olayı İslam tarihinin nirengi noktalarından birisidir.

Peygamberimiz ve Müslümanlar hicretin onuncu yılında Hac tavafını yaptıktan sonra hep birlikte Medine yolunu tuttular. Peygamberimiz, Zilhicce ayının 18'inde Cuhfe mevkiinde, Gadir-i Hum vadisinde konakladı. Hum, Mekke ile Medine arasında bir sudur. Yahut oradaki bir meşeliğin adıdır. Orada bir de göl bulunmaktadır ki, suyu zehirli olduğu için, doğan çocuklar, oradan başka bir yere göçmezlerse ergenlik çağında sağ kalamazlar. Gadir-i Hum'da su başında bulunulduğu sırada Müslümanlar namaza çağrıldı. Orada iki ağacın altları süpürülüp temizlendi. Semüre ağacının üzerine bir elbise gerilerek güneşin sıcağından korunmak üzere Peygamberimiz için gölgelik yapıldı. Hz. Muhammed orada öğle namazını kıldı ve Müslümanlara hitap etmek üzere 28 deve seme-

rinden yapılan minbere çıktı. Allah'a hamdü senada bulundu. O gün kıyamet gününe kadar olup bitecek şeylerin hiçbirini bırakmaksızın haber verdi. Vaaz ve nasihatte bulundu, sonra da:

"Ey insanlar! Haberiniz olsun ki: ben de bir insanımdır. Çok sürmez, yüce Rabbimin Elçisi bana gelecek ve ben de onun davetine icabet edeceğim. Şunu bilin ki benden sonra Peygamber gelmeyecek, ben son Peygamberim. Ben size iki değerli emanet bırakıyorum. Birincisi: Yüce Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim, onun içinde hidayet ve nur vardır. İkincisi de Ehlibeytimdir.[98] Bunlara tutunan necât (kurtuluş)a, bunları terk eden helak (Mahvolur)a uğrar. Ehlibeytim Nuh'un gemisi gibidir. Gemiye binen kurtulur, binmeyen boğulur, dedi. Sonra da:

Ey insanlar; Siz ne üzerine şahadet edersiniz? diye sordu.

Allah'tan başka ilah bulunmadığına şahadet ederiz, dediler.

Peygamberimiz, sonra? diye sordu!

Muhammed Aleyhisselamın da, Allah'ın kulu ve Resulü olduğuna şahadet ederiz, dediler.

Peygamberimiz, Sizin Veliniz kimdir? diye sordu.

Bizim Velilerimiz, Allah ve Allah'ın Resulüdür, dediler.

Peygamberimiz, Ey insanlar, benim müminlere öz nefislerinden önce geldiğimi biliyorsunuz değil mi? diye sordu.

Evet, Ya Resulullah, dediler.

Peygamberimiz, Benim müminlere öz nefislerinden önce geldiğimi biliyorsunuz değil mi? diye tekrar sordu.

98 Ehlibeyt, Arapçada ev halkı demektir. Sünniler bu tanımdan hareketle Peygamberin eşi Ayşe'yi de Ehlibeyit'ten sayarlar. Aleviler ise bunu kabul etmez. Alevilere göre Ehlibeyt: Hz. Muhammet ve Hz. Ali ile, bunların soyundan gelen yani kan bağı bulunanlardır. Bu soy Hz. Fatima'dan devam etmiştir.

Evet, dediler

Bunun üzerine Peygamberimiz, Hz. Ali'nin sağ kolunu tutarak havaya kaldırdı ve dedi ki:

Bu Ali'dir. Ali kardeşimdir ve amcamın oğludur. Kanı kanımdır, eti etimdir, ruhu ruhumdur, cismi cismimdir. (Lahmike lahmi, demmike demmi, ruhike ruhi, cismike cismi,) Ali benden, ben Ali'denim, Ali ile bir bütünün iki parçasıyız (Tek Nurdan). Ali ile ben Dünya'da ve ahrette beraberiz. Ali'nin bendeki yakınlığı Musa ile Harun'un yakınlığı gibidir. Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır. Cennete girmek isteyen kapıdan girsin. Ali Hak ile beraberdir; Hak da Ali iledir.

Ey nas; Biliniz ki Allah benim Mevlamdır. Ben de bütün Müslümanların Mevlasıyım. Ben her kimin Mevlası isem Ali de onun Mevlasıdır. Her kim Allah'ı severse beni sever. Her kim Allah'ın düşmanı ise benim de düşmanımdır. Benim düşmanım ise Ali'nin düşmanıdır. Yarabbi; Ali'yi sevenleri sev. Ali'ye düşman olanlara düşman ol. Benden sonra halifeniz ve İmamınız Ali'dir.

Peygamber efendimiz ve Hz. Ali minberden indikten sonra orada bulunan insanlar Hz. Ali'yi tebrik etmeye başladılar. Ebu Bekir, Ömer İbni Hattap, Osman, Talha ve diğer sahabeler ilk kutlayanlardı. Her biri "Ey Ebu Talip'in oğlu, bu makam sana kutlu olsun; ne mutlu sana, sen sabahladığında da akşamladığında da erkek, kadın bütün müminlerin Mevlasısın" diyerek onu kutladı.

Hz. Ali'ye Gadir Hum'da biat edenler, Peygamberin ölümünden sonra bu biatlarını inkâr ettiler. Peygamberin vasiyetine rağmen İslam'ın bölünmesi pahasına saltanat ve mevki uğruna hilafeti ele geçirdiler. Peygamber efendimizin iki kutsal emanetten birisi olarak gösterdiği, kendi soyu olan Ehlibeyt mensuplarına karşı savaş açtılar. Hz. Fatima'ya, çocuklarına ve torunlarına en acı zulümleri yaptılar ve onları katletti-

ler. Bundan sadece Ali taraftarları değil tüm İslam alemi zarar gördü. Olumsuz etkileri günümüzde de hâlâ devam etmektedir.

Bu konuşmalardan sonra kalan boş zamanlarda yine zakirlere sıra verilir. Zakirler posta oturan (cemi yöneten) dedenin bağlı olduğu ocağa yönelik methiyeleri seslendirir.

Burada iki örnek vermek istiyoruz:

Semerkant-i Buhara'dan gözettim
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür
Eresti İsfahan'dan Çin-i Maçin'den
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Hindi Hindistan'ı eylemiş nazar
Lahor, Keşmir, Horasan'dan Kandahar
Acem mülkü Erdebil'den seraşer
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Şah Necef deryasının dürrundan
Kerbela'da Şah Hüseyin'in nurundan
Bağdat'ın Basra'nın yüksek yerinden
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Ali Munzur Dağlarına çıkınca
Mercan Boğazı'nın gülü kokunca
Erzincan'dan yön dönderip bakınca
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Erzurum yaylası Bingöl gözünden
Bülbül murat almış bahar yazından
Gürcü Gürcistan'ın, Kars'ın düzünden
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Trabzon Karadeniz yalısı
Urumeli kızılalma dalısı
Bosna, Saray, Tatarhan'dan berisi
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Arnavut erleri müşkül seçince
Şehitler şerbetin ezip içince
İstanbul'dan Üsküdar'a geçince
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Aydın illerini gezdim tamamet
Keramet gösterdi Şah-ı Velayet
Hacı Bektaş'ta bulduk selamet
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Konya şehri Monla Hünkâr nurları
Çukurova, Tarsus gürbüz erleri
Eshabı Keft'te nihan pirleri
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Sayda, Trablus, Hayfa, Yafa'da
Mısır'da, Habeş'te, Tur-i Sina'da
Cidde'de, Kâbe'de ruhi manada
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Medine'dir Muhammed'in durağı
Hicaz'dan Yemen'e kurmuş otağı
Şam-ı Şerif derler kırklar yatağı
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Hama'da Asi'ye kurmuş dolabı
Teferrüc edelim telli Halep'i
Antep ellerinden inip Colab'ı
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Gel benim sevdiğim ey şahı halban
Abdülaziz dağın eylemiş mekân
Mardin, Diyarbakır, Ergani, Keban
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Urfa Şehri bir acaip şar imiş
Halil-ür Rahman Zel(i)ha'ya yar imiş
Araban'da Seydi Vakkas var imiş
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Besni'den Maraş'a düşürdük yolu
Elbistan'da şavkı güneş misali
Darende'de yatan Şıh Hamid Veli
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Ayvalı'dan yakın kalır Mezirme
Şah İbrahim nazar kılmış özüme
Ali Seydi hayallenir gözüme
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

Sefil **Nevruz**[99] bendesine kavuştum
Hasretinle şöyle yanıp tutuştum
Sultan Yusuf merkadine eriştim
Seyyid Sultan Dede Garkın görünür

99 Sefil Nevruz, Küçük Mustafa Dede adıyla anılan bir halk şairidir. Tarsus'un Bağlarbaşı mahallesinde yaşamış ve 1860 yılında Hakk'a yürümüştür. Mahlas olarak "Saraç Nevruz"u da kullanmıştır.

Gözlerim yollarda bekletme beni
Neredesin pirim durma çabuk gel
Çok dardayım daha yalvartma beni
Deryaya gark olan durma çabuk gel

Set mi çekti Fırat suyu yoluna
Binmedin mi dedem ceddin salına
Ayan oldu halin ceddi Ali'ne
Cansızı yürüten durma çabuk gel

Feryadım duyarsın af eyle beni
Kerametn çoktur bilirim senin
Dertli **Tefail**'in azaldı canı
Sultan Yusuf* nesli durma çabuk gel

METHİYE - II

Çıkıp arş yüzüne nurda oturan
Mevtasını mevtasına yetiren
Kudret canibinden lokma getiren
Sut ile ahmeri bal Dede Garkın

Ateş yoğ iken çiğler pişiren
Dalga verip kalb evini coşuran
Muhannet köprüsünden suyun aşıran
Kurtardı zulmetten yol Dede Garkın

* Dede Garkınların bilinen erenlerinden olan Sultan Yusuf, Malatya Zeyve'de yatmaktadır.

Bahmıyon mu bacçıların haline
İsm'i azam duası geldi dilime
Bir avuç kum aldı Hint'ten eline
Az kala kurudu göl Dede Garkın

Eşiğinin altında kitap sır ilen
Cümle âlem boyanmıştır nur ilen
Ricâl çocuğuyla fırına giren
Estirdi kar ile yel Dede Garkın

Yedi gün yedi gece külhan yaktılar
Onu yansın diye nara tıktılar
Yirmi dört saatten sonra baktılar
Sakalı buz tutmuş ol Dede Garkın

Sağ adamı musallaya koydular
Buyur derviş cenazeye dediler
Orda hazır üçler, kırklar, yediler
Sağ adamı ölü kıl Dede Garkın

Erenler de hep sıraya dizildi
Kerametin arş'a ferş'e sezildi
Bir zaman namına berat yazıldı
Bir zaman dünyada kal Dede Garkın

Durnam seyrettim Ali'nin sesin
Dinleyiniz gerçek erin nefesin
Uzatır da ne den bunun ötesin
Kuldur **Derviş Edna**'m kul Dede Garkın[100]

100 Naci Kum Atabeyli: 1951 yılında Tokat ili Artova İlçesi Bebekdere köyünden Hüseyin Batur tarafından söylenmiştir.

DEVRİYELER

Devriye Alevi inanışında insan ruhunun asıl kaynağı olan gerçek varlıktan (Vücud-u Varlık) ayrılıp tekrar ona dönünceye kadar geçireceği evreler.

Alevi inancına göre insan ruhunun geldiği asıl kaynağa dönüşü ancak insanın olgunlaşma sürecini tamamlaması ile olur. İnsan-ı Kâmil'in gerçek yaratanla bütünleşmesi devriye ile tamamlanmış olur.

Alevilikte devriye inancının bir parçası olarak "Ruhun ölmezliğine ve ruh göçüne inanılır. Bu inanışa göre ölümlü olan bedendir, ruhlar ölmez. Bu inanış Alevilikte "Can ölmez, ten ölür" cümlesi ile ifade edilir. Alevi deyimiyle "Hak ile Hak olur." Yani İnsanı-ı Kâmil'in ruhu yaratana kavuşur onunla bütünleşir. Alevilikte İnsan-i Kamil mertebesine ulaşmış kişiye "Eren" denir. Eren deyimi olgunlaşma sürecini tamamlamış İnsan-i Kamil olmuş Alevi mürşitlerini, pirlerini tamamlayan bir sıfattır. Bunlara Erenler (Baba Erenler, Horasan Erenleri, Urum Erenleri gibi) denir. Erenler ölmezler Hakk'a yürürler. Bu yüzden Alevilik anlayışında olgun kişilere, Pirlere, Mürşitlere öldü denmez. Hakk'a yürüdü tabiri kullanılır.

Henüz olgunlaşmamış, İnsan-ı Kâmil mertebesine ulaşmamış kimseler için "ham ervah" tabiri kullanılır. Alevi sözlü geleneğinde devriyeyi konu alan sayısız eser vardır. Bunlardan en yaygın olarak bilineni Edip Harabi'nin Vahdetname'sidir.

VAHDETNAME

Daha Allah ile cihan yok iken
Biz anı var edip ilan eyledik
Hakk'a layık hiçbir mekân yok iken
Hanemize aldık mihman eyledik

Kendisinin ismi henüz yok idi
İsmi şöyle dursun cismi yok idi
Hiçbir kıyafeti resmi yok idi
Şekil verip tıpkı insan eyledik

Allah ile işte burda birleştik
Nokta-i âmâya girdik yerleştik
Sırr-ı "Küntü kenz"i orda söyleştik
İsmi şerifini Rahman eyledik

Aşikâr olunca zat ü sıfatı
"Kûn" dedik var ettik bu semavatı
Birlikte yarattık hep kâinatı
Nam ü nişanını cihan eyledik

Yerleri gökleri yaptık yedi kat
Altı günde tamam oldu kainat
Yarattık içinde bunca mahlûkat
Erzakını verdik ihsan eyledik

Asılsız fasılsız yaptık cenneti
Huri gılmanlara verdik ziyneti
Türlü vaidlerle her bir milleti
Sevindirip şad ü handan eyledik

Bir cehennem kazdık gayetle derin
Laf ateşi ile eyledik tezyin
Kıldan gayet ince kılıçtan keskin
Üstüne bir köprü mizan eyledik

Gerçi Kün emriyle var oldu cihan
Arş-ı Kürs'ü gezdik durduk bir zaman
Boş kalmasın diye bu kevnü mekân
Âdem'in halkını ferman eyledik

İrfan olan bilir sırrı müphemi
İzhar etmek için ism-i azamı
Çamurdan yoğurduk yaptık Âdem'i
Ruhumuzdan bir ruh revan eyledik

Adem ile Havva birlik idiler
Ne güzel bir mekân bulduk dediler
Cennetin içinde buğday yediler
Sürdük bir tarafa puyan eyledik

Adem'le Havva'dan geldi çok insan
Nebiler veliler oldu nümayan
Yüz bin kerre doldu boşaldı cihan
Nuh Naciyullah'a tufan eyledik

Salih'e bir deve eyledik ihsan
Kayanın içinden çıktı nagehan
Pek çokları buna etmedi iman
Anları hâk ile yeksan eyledik

Bir zaman Ashab-ı Kehf'i uyuttuk
Hazreti Musa'yı Tur'da okuttuk
Şit'i çulha yaptık bezler dokuttuk
İdris'e biçtirip kaftan eyledik

Süleyman'ı dehre sultan eyledik
Eyyub'a acıdık derman eyledik
Yakub'u ağlattık nalân eyledik
Musa'yı Şuayb'a çoban eyledik

Yusuf'u kuyuya attırmış idik
Mısır'da kul diye sattırmış idik
Zeliha'yı ona çatdırmış idik
Zellesinden bendi zindan eyledik

Davut Peygamber'e çaldırdık udu
Kazadan kurtardık Lût ile Hûd'u
Bak ne hale koyduk nar-ı Nemrud'u
İbrahim'e bağ u bostan eyledik

İsmail'e bedel cennetten kurban
Gönderdik şad oldu Halilü'r-rahman
Balığın karnını bir hayli zaman
Yunus Peygamber'e mekân eyledik

Bir mescide soktuk Meryem Ana'yı
Pedersiz doğurttuk orda İsa'yı
Bir ağaç içinde Zekeriya'yı
Biçtirip kanına rızan eyledik

Beyt-i Mukaddes'te Kudüs şehrinde
Nehri Şeria'da Ürdün nehrinde
Tathir etmek için günün birinde
Yahya'yı, İsa'ya üryan eyledik

Böyle cilvelerle vakit geçirdik
Bu enbiya ile çok iş bitirdik
Başka bir Nebi'y-yi zişan getirdik
Anın her nutkunu Kur'an eyledik

Küffar-ı Kureyş'i ettik bahane
Muhammed Mustafa geldi cihane
Halkı davet etmek için imane
Murtaza'yı ona ihvan eyledik

Ana kıyas olmaz asla bir nebi
Nebiler şahıdır Hakk'ın habibi
Dünyanın ukbanın O'dur sahibi
Biz anı Nebi'-i zişan eyledik

Hak Muhammed-Ali ile birleştik
Hep beraber "Kabe-kavseyn'e" gittik
O makamda pek çok muhabbet ettik
"Leyletü'l-Esra"yı seyran eyledik

Bu sözleri sanma her insan anlar
Kuş dilidir bunu Süleyman anlar
Bu sırrı müphemi arifan anlar
Çünkü cahillerden pinhan eyledik

Hak ile hak idik biz de ezelde
Tâ rûz-i elest'te Kalu Belî'de
Mekân-ı Hüda'da Bezm-i Celi'de
Cemalini gördük iman eyledik

Vahdet âlemini bilmeyen insan
İnsan suretinde kaldı bir hayvan
Bizden ayrı değil Hazreti Süphan
Bunu Kur'an ile ayan eyledik

Sözlerimiz bizim pek muhakkaktır
Doğan ölen yapan bozan hep Hakk'tır
Her nereye baksan Hakk'ı mutlaktır
Ahval-i vahdeti beyan eyledik

Vahdet sarayına girenler için
Hakk'ı Hakke'l yakîn görenler için
Bu sırrı **Harabi** bilenler için
Birlik meydanında cevlan eyledik

SEN BENİM

Pazarlık edelim Ali'm seninle
İki cihan senin olsun sen benim
Hayrını gör imanınla dininle
Hatmin Kur'an senin olsun sen benim

Ayıp değil midir Âdem'e mihnet
Dostluk pazarında olma muhannet
Başına çalınsın hurili cennet
Huri gılman senin olsun sen benim

Akarsu'yum[101] böyle vereyim dursun
Senin aşkın onu yaksın kavursun
Anladım Ali'msin canımsın nursun
Kamber Selman senin olsun sen benim

101 Bu deyiş kayıtlarda her ne kadar Muhlis Akarsu olarak geçse de, asıl sahibi Aşık Mahzuni Şerif'tir.

ÂŞIK VEYSEL'İN GÖZÜYLE

Bu âlemi gören sensin
Yok gözünde perde senin
Haksıza yol veren sensin
Yok mu burda suçun senin

Âdem'i sürdün bakmadın
Cennette de bırakmadın
Şeytanı niçin yakmadın
Cehennemin var da senin

Kilisede despot keşiş
İsa Allah'ın oğlu demiş
Meryem Ana neyin imiş
Bu işin var bir de senin

Veysel niden aklın ermez
Uzun kısa dilin durmaz
Eller tutmaz gözler görmez
Bu acayip sır da senin

YÜREK LOKMASI (NAKIP) HİZMETİ

Kesilen kurbanların sakatatı pişirilerek hazırlanan lokmalar cemin birinci bölümü sonunda (Cem birlemeden önce) eşik-beşik yoklama arası verildiğinde nakıp tarafından getirilerek dâra durulup dededen duası alınır:

"Lokmalarınız kabul ola, muratlarınız yerin ala. Hak-Muhammed-Ali kabul eyleye."

Yürek lokması cemdeki canlara eşit olarak dağıtılır. Dağıtım işi bitinceye kadar hiç kimse lokmasını yemez. Eğer yerse cezalı duruma düşer ve meydanda dâra çekilip cezası verilir: Cezalar gücü oranındadır, hiç kimseye kaldıramayacağı kadar ceza verilmez. Genellikle cemevi için ihtiyaç duyulan bir hizmet, malzeme veya eşya olabileceği gibi, bir kurban da olabilir. Dağıtma işi bitince hizmet sahibi rızalık almak için:

"*Elimde yoktur kantar-terazi. Herkes oldu mu hakkına razı, lokma almayan var mı*" diye sorar.

Herkes almışsa "*Bizler razıyız, Allah da senden razı olsun*" derler.

Dede lokmaları yemek için destur verir:

"Yürüyenin devranı yiyenin lokması yürüsün" der ve herkes lokmaları yiyebilir.

SÂKİNİN DEM DAĞITMASI

En çok tartışılan konulardan birisi cemde içki içilir mi, içilmez mi konusudur? Bu soruya bir cümle ile evet-hayır şeklinde cevap vermek mümkün değildir. Çünkü soru yanlıştır. Bir defa, cemde içilen şey içki değildir. Onun adı "Dem" ya da "Dolu"dur. İçecek cinsi olarak da şaraptır. Bazı yörelerde şarap yerine rakı da verilmektedir.

Dem, sevdiğinin aşkıyla mest olmak anlamındadır. Tanrısıyla birleşmek, Peygamberiyle, çok sevip yücelttikleri Ali'yle tıpkı "Kırklar Meclisi"ndeki gibi öz benliklerini eritip, birleştirmek anlamındadır. Fakat bu içip sarhoş olmak anlamında değildir.

Dem konusuna Sünnilik ile Müslümanlık yarışına girme olarak bakarsak yanılır ve cemde içki olmadığını söyleriz. Halbuki cemlerde bir yudum dualı içki dem şeklince alınır. Dolu adıyla anılan dem kırklar ceminde Selman'ın getirdiği bir üzüm tanesinin Hz. Muhammed tarafından ezilip suyunu kırklara içirmesinden gelir.

Dem almak başka bir ifade ile içki, Aleviliğin bir kuralı, ilkesi değildir. Cemlerdeki Edep-Erkânı arasında da temel kurallar olarak yer almaz. Dem (İçki) Alevilerde "Kırklar Meclisi"nin bir anısı olarak kutsallık kazanmış ve dolu adıyla cemin bir parçası durumuna sokulmuştur. Alevi anlayışına göre cemlerde alınan demin günahı olmadığı gibi ibadet hükmündedir. Aleviler içkiyi, "içki niyetine içene haram, dem niyetine içene aşk olsun" diye ifade ederler. Bu ilke Alevi toplumu-

nu denetimli, kontrollü ve disiplinli kılar. İçki, kişiler ve topluluklar için bir "mihenk taşı", bir kişinin erdemlik ölçüsü olarak algılanır. Aleviler içkiyi bir "nefis terbiyesi" olarak görürler. Dem, ayinlerde alınır ve kutsal bir saygınlığı vardır. Yerine göre, sözü-sohbeti açar, insanları birbiriyle kaynaştırır. Toplumsal dostluk ve kardeşliği sağlar. Bu yanıyla da olumlu bir işlev üstlenmiş olup ve olumlu bir görevi yerine getirmiş olurlar.

Cemlerde dem alanlar, dolucu hizmeti sırasında dolucu tarafından verilen demi alabilir. Ancak hiçbir zaman sofraya dem konmaz. Demi alanlara "Saki" verir. Cemde bulunan herkese dem verilmez. Meydanın karşılıklı saflarında (halkada) oturan yaşlı ve belli olgunluğa erişmiş kimselere dem verilir. Sakinin vermiş olduğu demi alan kişi rasgele bir şey içer gibi içmez. Demin bulunduğu kabı (kadeh, bardak, kupa vs) iki eliyle avucunun içine alır. Bu, sevgiyle tutuştur. Baş parmak yukarıya doğrudur. Tanrı'yı gösterir. "Hak-Muhammed-Ali" diyerek kadehten yudumlar. Kadeh yudumlanırken durarak, bekleyerek yudumlanmaz. Bir seferde yudumlanır. Hiçbir zaman kadeh tümden içilmez, boşaltılmaz.

Sonuç olarak Dede Garkın süreğindeki dem konusu için şöyle diyebiliriz:

"***Demsiz cem olmaz.***"

Günümüzde dem'in anlamını kavrayabilen, Alevi cemlerinde "Dem kültürü"nü almış ve ehli kamil insanların oluşturduğu irfan meclislerindeki anlatımıyla:

"Muhabbet demdir
Dem erdemdir
Erdem Cemdir
Cem her demdir"

diyebilecek insanları bulabilirsek işte o zaman cemlerde gerçek "dem"i sunabiliyoruz. Ancak şehirlerde yapılan cemlerde yukarıda belirttiğimiz dem kültürüne sahip insanları günümüzde bulmak zor olduğu için ve ceme farklı süreklere sahip Alevi gruplar ve misafir olarak Alevi olmayanların da geldiğini düşünürsek her zaman gerçek anlamda dem (şarap) sunma imkânı olmamaktadır. Bu durumlarda dem olarak başka içecekler verilmektedir. Genellikle üzüm suyu, şerbet ya da meyve suyu olabilir.

Sakiler demi büyükçe bir kap içerisine koyarak meydanda dara durur.

Dede dardakilere :

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Dolunuz kabul ola, tuttuğunuz ileri gide; yüzünüz ak, özünüz pâk ola; dolunuz abu kevser ola; Gittiği yer ağrı, acı görmeye; Nur iman olsun içenlere, Şâhı Merdan yardımcımız ola.

Gerçeğe Hû..."

diyerek gülbangı bitirir.

Dedenin duasından sonra sâkî doludan (Şerbet, meyve suyu, şarap vs) önce dedelere ikram eder. Dede ikram edilen doluyu baş parmakları yukarı gelecek şekilde iki eliyle tutarak avucunun içine alır ve şu tercemanı okur:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Dolun dolu olsun, gönlünüz gani olsun, yardımcınız Hak Muhammed Ali olsun. Hak erenler hizmetini kabul eylesin. Gittiği yer ağrı acı görmesin, Nur iman olsun içenlere.

Gerçeğe Hû..."

diye dolucunun duasını verdikten sonra, dede demi alır. Sakinin sunduğu demi, dedenin içmesinden sonra kadehte bıraktığı kısmı da demi sunan kişi içer.

Bundan sonra, dolucu yeniden kadehe demi doldurarak saflarda bulunan diğer cem erenlerine sunar.

Dolucu hizmeti tamamlandıktan sonra dem bardağını alan saki, dedenin önünde iki diz üzerine gelip duasını alır ve demini içer. Veya dede önceden müsaade etmişse, olduğu yerde diz üzeri gelip iki eli arasına aldığı bardaktaki demi, öne hafifçe eğilip dedeyi ve cemaati selamladıktan sonra sır eder (içer). Dem dağıtan sadece sakîdir. Başkaları dem dağıtamaz.

TEZEKKÂR (İBRİKTAR) HİZMETİ

Bu daha çok sembolik bir yıkama, bir tür tarikat abdestidir. Zira ceme katılan her can, cemevine gelmeden önce tertemiz yıkanmış beden temizliğini yapmıştır. Tezekkâr hizmetini bir bacı ve bir kardeş, iki can yerine getirir. Kardeş canın bir elinde leğen diğer elinde ibrik, bacının omzunda havlu olduğu halde meydanın yanına gelir dururlar.

Tezekkâr: *"Hû Erenler... Hak – Muhammed - Ali'nin hizmeti geliyor..."* der, bir adım ileri atar, ikinci kez aynen söyler. Bir adım daha ileri atar. Üçüncü kez yine aynen söyler, tekrar bir adım daha ileri atar. Böylelikle meydanın ortasında dedenin karşısına gelmiş olurlar. Meydana gelen bacı ve kardeş karşılıklı edeb-erkân ile dize gelerek otururlar. Önce meydanda yanan çerağın dibine:

"Allah, Muhammed, Ya Ali!"

diyerek üç damla su damlattıktan sonra, yere niyaz ederler.

Sonra oturdukları yerde, önce tezekkâr can, bacının eline su döker ve havlu ile kurular; sonra da bacı, kardeşin eline su döker kurular. Kardeş önde bacı arkada, ikisi de dizleri üzerinde yürüyerek dedenin önüne gidip, dedelerden başlayarak halkada oturanların hepsinin ellerine tezekkâr can su döker, bacı da arkadan havlu ile kurulayarak gelir. En son gözcünün eline su döküp bitirince, gözcü ile birlikte dâra durarak tezekkâr şu tercemanı okur.

"Destur Pîrim!
Ben gulâm-ı Haydariyem Adûdan etmem havf-u bâk
Kırklar ceminde pirimiz üstadımız Selman-ı Pâk
Ber cemali Muhammed kemal-i Hasan Hüseyin
Ali'ye talip olanlar versin Muhammed'e salâvât
Allah eyvallah Pirim..."

Dede, tezekkârın duasını verir:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Hizmetleriniz kabul, muratlarınız hâsıl ola. İsteğinizi, dileğinizi Hak-Muhammed-Ali vere. Elleriniz dert görmeye, gönlünüz incinmeye. Hizmetinizden şefaat bulasınız. Selman-ı Pâk'in hüsnü himmeti üzerinizde ola.

Gerçeğe Hû..."

SÜPÜRGE (FERRAŞ) HİZMETİ-3

Süpürgeci meydana üç kez süpürge çalıp dâr'a durur, Dede dua verir.

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Hayır hizmetin kabul yüzün ak ola. Hak-Muhammed-Ali katarından, didarından ayırmaya. Sevvid-i Ferrâs'ın himmeti üzerinde hâzır ve nâzır ola. Hizmetinden şefaat bulasın.

Gerçeğe Hû..."

(Süpürgeci, her hizmet sahibi hizmetini tamamlayınca süpürge işlevini tekrarlar ve dededen duasını alır)

DEDE'NİN SOHBETİ-2

Dede cem birlenmeden önce biraz rahatlamak ve bazı ihtiyaçlarını (sigar içmek,[102] wc, vs...) gidermek üzere dışarı çıkar. Bunu "Dede seyrana çıktı" diye ifade ederler. Dedenin olmadığı bu yaklaşık yarım saatlik sürede diğer dede veya safta (halka) bulunan eren kişiler sohbeti devam ettirirler.

Hizmet uygulamaları devam ederken lokmaların pişirilip hazırlanması uzun zaman aldığı için, doğacak olan boş zamanlarda, dede, talipleri cem ve Alevilik konularında bilgilendirmek için sohbetler açar. Bu sohbetler eğitici ve öğretici niteliktedir. Örnek olarak bir tanesini burada anlatalım.

Hz. Muhammed'in Miraca Çıkışı

İslam inancında Hz. Muhammed'in Tanrı ile görüşmek ve konuşmak üzere M.S. 619 yılının Recep ayının 27. günü göğe çıkması **Miraç** olarak adlandırılır. İslam âlemi içerisinde bu yüzden o günün gecesi Miraç Kandili'dir. Sözcük olarak *"yukarı çıkmak, yükselmek"* anlamındaki **urûc** kökünden türeyen miraç sözcüğü, *"yukarı çıkma vasıtası, merdiven"* demektir. Terim olarak Hz. Peygamber'in göğe yükselişini ve Allah katına çıkışını ifade eder. İslami kaynaklarda genellikle ele alındığı şekliyle Miraç olayı iki safhada meydana gelmiştir. Hz. Muhammed'in bir gece Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksâ'ya yaptığı yolculuğa **İsra,** oradan göklere yükselmesine **Miraç** denmiştir. Miraç olayını Hz. Muhammed'in kendisi an-

102 Günümüzde kapalı yerlerde sigara içmek yasaklandı. Bizim cemlerimizde ise sigara içmenin serbest olduğu zamanlarda bile sigara içilmesi ve emzikli kadınların bebekleri ile beraber ceme gelmesi yasaktı.

latmıştır. Miraç olayını Aleviler de kabul etmektedir. Ancak Miraca gidiş şekli ve Tanrı ile görüşme sırasındaki anlatımlarda farklılıklar vardır: Miraç'a Burak[103] sırtında veya Cebrail'in kanadında gidildiğine inanılmaktadır. Bazıları ise Miraç olayında gerçekte gökyüzünün yedinci katına gitme olarak gerçekleştiğini kabul etmeyip bir rüya şeklinde gerçekleştiğine inanmaktadır.

Başka bir farklılık ise Sünni kaynaklar aynen Alevilerde olduğu gibi Hz. Muhammed'in Tanrı ile görüşmek üzere göğün yedinci katına kadar olan süreci anlatırlar, ancak Tanrı ile görüşme sırasında Peygambere eşlik eden kolları küllü el'in sahibini anlatırken "Ebubekir'in kolları da çok küllüydü" diyerek Peygambere eşlik eden elin sahibinin Ebubekir olduğunu ima ederler. Yine Sünni inanışa göre Miraç dönüşü Kırklar ile olan olaylardan hiç bahsedilmez. Kırklar olayını kabul etmezler.

Alevi teolojisinde Miraç olayı ve Kırklar Meclisi inancı başta İmam Cafer Buyruğu olmak üzere pek çok Alevi ozan tarafından yazılan/söylenen miraçnamelerde ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır. En ünlü olan miraçnameler ise Şah Hatayi'nin miraçnameleridir. Yine bilindiği üzere cemlerde bu miraçnameler coşkun bir biçimde söylenmekte ve Hazreti Muhammed'in Miraç'ı canlandırılmaktadır.

Aleviliğe göre Miraç olayı ve Kırklar Cemi şöyle anlatılır:

"Hz. Muhammed bir gün Kâbe'de yatarken Cebrail (Cibril) gelir, Tanrı'nın kendisini Miraç'a çağırdığını iletir ve Hz. Muhammed'in göğsünü yarar, kalbini çıkarır, içini imanla dolu altın bir kapta yıkar. Sonra da eşekten büyük, katırdan küçük beyaz bir binek getirir. Burak adlı bu bineğe binerek Mescid-i Aksa'ya varırlar ve orada namaz kılarlar. Sonra yüksek makamlara çıkılacak bir merdivenle (Miraç kurulur) Cebrail ile Hz. Muhammed Miraç'a yükselir. Göğün yedinci katına çık-

103 Burak Hz. Muhammed'i Miraca götüren binek .

maya başlarlar.[104] Yedinci kata gelindiğinde artık burası Tanrı ile görüşülecek olan son kattır. Artık kapıyı açıp görüşme yapılacak kısma girilecektir. Fakat kapının önünde bir aslan yatmış kükremekte ve aslan ona geçit vermemektedir. Hz. Muhammed bu durumda ne yapacağını şaşırır. Cebrail, aslana bir nişan vermesini söyler. Hazreti Muhammed, parmağındaki yüzüğü aslanın ağzına verir. Bunun üzerine aslan önünden çekilir. Hazreti Muhammed Tanrı katına gelir. Tanrı ona seslenir. Bu ses Hazreti Ali'nin sesidir. Yani yüce Tanrı, Hazreti Muhammed'e Hazreti Ali'nin sesiyle seslenmiştir. Hazreti Muhammed şaşkınlıkla; "Ey Ali, sen misin?" diye sorar. Bunun üzerine Tanrı;

"Ey Muhammed, ben sana, senin en sevdiğin kişinin sesiyle sesleniyorum" der.

Hazreti Muhammed Miraç'ta yüce Allah ile doksan bin kelam konuşur. Bunlardan otuz bini şeriat olur, insanlara ulaşır. Geri kalan altmış bini ise Ali'de sır olur.

Hazreti Muhammed'e ikram edilmek üzere cennetten altın bir tepsi ile gelen yemekte şunlar vardır:[105] Süt, elma, bal ve şarap. Süt sevgiye, elma dostluğa, bal sağlığa, şarap ise aşka işaret eder. Hz. Muhammed süt, elma ve baldan alır, şarabı almaz.[106] Daha sonra yemekler yenir. Yemek sırasında yine ona eşlik eden ama vücudu ve yüzü görünmeyen bir el vardır. Bu el, kolları kıllı olan bir eldir. Hz. Muhammed kendi-

104 Yedinci kata gelinceye kadar her katta bir peygambere rastlar: Göklerin birinci katında Adem, ikinci katta İsa ve Yahya, üçüncüde Yusuf, dördüncüde İdris, beşincide Harun, altıncıda Musa, yedincide İbrahim Peygamberlerle karşılaşır.

105 Bazı anlatımlarda ise yemekte pirinçten mamul bir yemeğinde bulunduğu anlatılmaktadır.

106 Miraç'ta Peygambere şarap da ikram edildiği Sünni kaynaklarda da anlatılır. Ancak şarap kötü bir şey olduğu için almamıştır, derler. O zaman insanının aklına şöyle bir soru geliyor: "Saygın bir misafire kötü olan bir şey neden ikram edilir?"

sine ikram edilen şarabı almamakla hata yaptığını anlar. Bunun üzerine Hz. Muhammed şarabı geri almak ister. Verilen cevapta şöyle denmektedir: "Biz onu Kırklara gönderdik."[107] Miraç dönüşü Hz. Muhammed, kırkların bulunduğu adrese gider, ki bu adres kendisine Miraç'ta verilmiştir.

Dergâhın kapısını çaldığında içeriden bir ses:

"Kimsin, niçin geldin?" diye sorar. Hz. Muhammed;

"Ben peygamberim. Açın içeri gireyim!" diyerek yanıt verir. Aynı ses bu kez;

"Peygamberliğini git ümmetine yap. Bizim aramıza peygamber sığmaz!" der. Bunun üzerine Hazreti Muhammed kapıdan ayrılıp yürümeye başlayınca gaipten gelen bir ses;

"Ey Muhammed, o kapıya var!" buyurur. Hz. Muhammed yine kapıyı çalar. İçerden yine;

"Kim o?" diye bir ses duyulur. Hz. Muhammed;

"Ben peygamberim. Açın içeri gireyim. Erenlerin güzel yüzünü göreyim!" diyerek yanıt verir. Aynı ses bu kez;

"Bizim aramıza peygamber sığmaz. Ayrıca bizim peygambere de ihtiyacımız yok" cevabını verir.

Hazreti Muhammed çaresiz kapıdan ayrılıp yürümeye başlayınca gaipten gelen bir ses;

"Ey Muhammed nereye gidiyorsun? Geri dön, o kapıya tekrar var ve o meclise dahil ol. Sana kimsin diye sorulduğunda; 'Ben sizden biriyim. Yoktan var olmuş bir yoksul oğluyum, yoksulların hizmetkârıyım diye söyle' der. Hz. Muhammed tekrar geri dönerek o kapıya varır ve kapının halkasına vurur. İçeriden;

"Kimsin?" diye sorulduğunda, bu kez Hazreti Muhammed;

107 Bu olayda Hacı Bektaş Veli ile Yunus Emre arasında geçen "*Nefes mi istersin, buğday mı?*" söylencesi arasında bir benzerlik olduğu görülmektedir.

"Ben sizden biriyim. Sizin gibi bir insanım. Yoktan var olmuş bir yoksul oğluyum, yoksulların hizmetkârıyım" der. Bu yanıttan sonra kapı açılır. Hazreti Muhammed içeri alınır. İçerdekiler Hazreti Muhammed'i;

"Merhaba, hoş geldin, sefalar getirdin, uğur getirdin, gelişin kutlu olsun" diyerek karşılarlar. Hazreti Muhammed;

"Kutsal kapı, hayırlar kapısı açıldı. Esirgeyen ve bağışlayan Tanrının adıyla", deyip önce sağ ayağını basarak içeri girer.

İçerde oluşmuş bir meclis görür. Hatta sayımını da içinden yapar. Tam 39 kişi vardır. Üstelik bu meclis kadın ve erkeklerden oluşmuştur. Bunların 22'si erkek 17'si kadındır. Hz. Muhammed'in içeri girdiğini görünce hepsi ayağa kalkarak kıyama dururlar, ona yer gösterirler. Hz. Muhammed gösterilen yere oturur. Gösterilen yer baş köşedir. Yanında oturan da Hazreti Ali'dir. Fakat onun Ali olduğunu anlayamaz. Hazreti Muhammed sorar:

"Siz kimlersiniz? Size kimler denir?" der. Orada bulunanlar;

"Bize Kırklar denir. Biz Kırklarız" karşılığını verirler. Hz. Muhammed;

"Peki sizin ulunuz, büyüğünüz, küçüğünüz kim?" diye sorar. Gelen yanıt şöyle olur:

"Bizim küçüğümüz, büyüğümüz yoktur. Küçüğümüz de uludur, büyüğümüz de uludur. Birimiz kırk, kırkımız birdir bizim" derler. Hz. Muhammed'in;

"Ama burada 39 kişi saydım, biriniz eksik. Birinize ne oldu?" sorusuna şöyle cevap verirler;

"O birimiz Selman'dır (Selman-ı Pak). Dışarıya parsaya çıktı. Hem niçin soruyorsun? Selman da buradadır. Onu da aramızda imiş gibi kabul et" derler.

Bunun üzerine Hazreti Muhammed;

"Madem biriniz kırk, kırkınız bir; ulunuz ile küçüğünüz

arasında fark yok, o zaman bunu bana ispat edin" der. O sırada Hazreti Ali kolunu uzatır ve gömleğini sıyırır. İçlerinden biri 'destur' diyerek bıçağın ucu ile Hz. Ali'nin kolunu hafifçe kanatır. Kolundan bir damla kan akar. Onu, her canın kolundan birer damla kanın gelmesi izler. Kırkıncı canın bir damla kanı da tavandaki pencereden içeri damlar. Bu ise Selman-ı Pak'ın kanıdır.

Sonra Hz. Ali kolunu bağlar, hepsinden de kan akması durur. Hemen sonra Selman-ı Pak, bir üzüm tanesi getirir. Selman getirdiği üzüm tanesini Hazreti Muhammed'in önüne koyar ve;

"Ey yoksullar hizmetkârı, bir hizmet et de bu üzüm tanesini burada bulunanlara paylaştır!" der. Hz. Muhammed kendi kendine;

"Bunlar kırk kişi, üzüm ise bir tane. Ben bu bir üzüm tanesini kırk kişiye nasıl paylaştırayım?" diyerek, düşünmeye ve bir çare aramaya başlar. Bunun üzerine Tanrı Cebrail'e;

"Sevgili Muhammed zorda kaldı. Tez yetiş, cennetten bir nur tabak al, ilet. O üzüm tanesini bu tabağın içinde ezip engür (şerbet) etsin ve orada bulunan kırklara paylaştırıp içirsin" buyurur.

Cebrail cennette nurdan bir tabak alıp, Hz. Muhammed'in huzuruna gelir. Tanrının selamını söyleyip, nurdan tabağı Hz. Muhammed'in önüne koyar;

"Ya Muhammed şerbet eyle!" der.

Orada bulunan kırklar bu yoksullar hizmetkârının, bu bir üzüm tanesini kırk kişiye nasıl paylaştıracağını merak edip beklerken birden Hz. Muhammed'in önünde bir tabak güneş gibi parlamaktadır. Hz. Muhammed tabağın içine bir damla su koyar, kendisine verilen bir üzüm tanesini de tabağa koyarak parmağıyla ezer. İçlerinden birisi tabaktaki bu üzüm suyundan oluşan "Dem"i içer, hepsi de bundan kanarak mest

olurlar. İlk yaradılıştaki gibi hep birlikte mest olurlar. "Ya Allah" deyip semah dönerler. Hazreti Muhammed de Tanrının bildirmesiyle onlara katılır. Büyük bir coşku ile vecd halinde semah dönülürken Hazreti Muhammed'in başından sarığı düşer. Kırk parçaya bölünür. Kırklar, parçaları bellerine bağlarlar, kemerbest olurlar. Hazreti Muhammed, Kırklar Meclisi'ne pirlerini sorar. Kırklar;

"Pirimiz Şah-ı Merdan Ali'dir. Rehberimiz ise Cebrail Aleyhisselam'dır" derler.

Bu cevap üzerine Hz. Muhammed Hz. Alinin Kırklar Meclisi'nde olduğunu anlar. Hazreti Ali, Hazreti Muhammed'e doğru yürürken, Ali'nin yaklaştığını gören Hz. Muhammed tecella, temenna ile ona yer gösterir. Hazreti Muhammed, Hazreti Ali'nin parmağında, Miraç'a giderken "aslana" verdiği yüzüğü görür. Hazreti Ali'ye sarılır, onu bağrına basar.

Hazreti Muhammed, gelen vahiyleri tebliğle görevli bir Resul olmasının yanında, Kırklar Meclisi tarafından seçilmiş bir "Mürşit"tir. Yine bu meclisçe Hazreti Ali de "Rehber" ve Tanrı elçisinin / peygamberin vekili olarak seçilir. Miraç'ta Hazreti Muhammed'e beş vakit namaz değil; zikir, secde ve semah buyruğu verilmiştir. Bunun icra şekli de "cem" adı verilen ibadet biçimidir.

Cemlerde okunan miraçnameler içinde en yaygın olanı Şah Hatayi'ye ait olan:

Geldi Cebrâil çağırdı: Hak Habibi Mustafa
Hak seni Mirâc'a ister davete kadir Hüdâ

dizeleriyle başlayan miraçnamedir. Bu miraçnameyi cem birleme bölümünde göreceğiz. Yine Şah Hatayi'ye ait ve daha kısa olan bir miraçname şöyledir:

Vardım kırklar meclisine
"Gel berü ey can" dediler
İzzet ile selâm verdim
"Gir işte meydan" dediler

Kırklar bir yerde durdular
"Otur" deyü yer verdiler
Önüme sofra serdiler
"El lokmaya sun" dediler

Kırkların kalbi durudur
Gelenin kalbi arıdır
"Gelişin kanden" beridir
"Söyle kimsin sen" dediler

Gir semaha bile oyna
Silinsün pak olsun ayna
Kırk yıl kazanda dur kayna
"Dahi çiğ bu ten" dediler

Gördüğünü gözün ile
Söyleme sen sözün ile
Andan sonra bizim ile
"Olasın mihman" dediler

Düşme Dünya mihnetine
Talip ol Hak Hazretine
Ab-u Kevser şerbetine
"Parmağını ban" dediler

Şah Hatayi'm nedir halin
Hakk'a şükret kaldır elin
Gıybetten kese-gör dilin
"Her kula yeksan" dediler

CEM BİRLEME

Gözcü dedenin yanına gelerek "*Dede, dem geçti saat geçti cem birleyeceğiz*" der.

Dede "*Cem birleniyor, içeriye ve meydana giriş ve çıkışlar yoktur...*" der ve cemde bulunanlar edeb-erkân ile dedenin nutkunu dinlerler.

Cemin asıl ibadet bölümünü oluşturan "Cem Birleme" şu sıraya göre yapılır:

Dede cem birlemeye başlamadan evvel tekrar rızalık alır.

"Cemde bulunan bütün canlara soruyorum:
Gönüller bir mi erenler?
Eyvallah...
Gönüller bir mi erenler?
Eyvallah...
Gönüller bir mi erenler?
Eyvallah..."

Dede *"Hak tümünüzden razı olsun" der*

Dede:

"Gerçeğe Hû, mü'min, Müslim, bacı kardeş. On iki Hizmet sahipleri ve bütün canlar yerini alsın. Şimdi, cem birleyeceğiz. Birliğe varacağız, ikilik kalkacak. Burası Hak meydanıdır. Muhammed-Ali divânıdır. Herkes hesabını burada görsün. Allah kimseyi kul hakkı ile huzurunda sorgulamasın. Bu cemde herkes ana, baba, kardeştir, candır. Dileğimiz, gönül birliği ile Hakk'a yalvarmaktır. Bu cemler; eline, diline, beline sahip olanların yeridir. Yolumuz kıldan ince, kılıçtan keskindir. Döktüğünüz varsa doldurun, ağlattığınız varsa güldürün, yık-

tığınız varsa kaldırın. Söylediğiniz bizde, sakladığınız sizde kalır. Hak vebali boynunuzadır. Bu ibadetimizin kabulünü Hak-Muhammed-Ali'den niyaz ediyoruz..." der.

TEVBE-İSTİĞFAR

"Tevbe günahlarımıza estağfirullah, estağfirullah, estağfirullah! Elimizle, dilimizle, belimizle işlediğimiz bütün günahlarımız için, bilerek ya da bilmeyerek, açık ya da gizli olarak işlediğimiz bütün hatalarımız için tevbeler olsun.

Ey evrenin sahibi Ulu Tanrı! Doğduğumuz günden bu âna gelinceye kadar eğer bilerek bilmeyerek işlediğimiz koğu, gıybet, hata, isyan, küçük ve büyük günahların hepsine canü gönülden tevbe ettik pişman olduk. Bir daha işlemeyeceğimize tevbe estağfirullah. Kul kusur işler, sultan bağışlar. Tevbe estağfirullah. Evvelimiz Âdem atamızdır, sonumuz bizim peygamberimiz iki cihan serveri Muhammed Mustafa'dır. Bu ikisi arasında her ne kadar peygamberler, veliler, nebîler, gerçek erenler geldi geçti ise hepsi haktır, hepsine inandık iman getirdik. Hak-Muhammed-Ali yoluna, ilkelerine bağlandık. Ey Ulu Tanrımız! Günahlarımızı yarlığa, tövbelerimizi kabul eyle!" der.

DÜVAZ İMAM – I (Dede)

Hatalar etmişim noksandır işim
Tövbe günahlarımıza estağfirullah
Muhammed-Ali'ye bağlıdır başım
Tövbe günahlarımıza estağfirullah

Hasan, Hüseyin balkıyan nur ise
İmam Zeynel sır içinde sır ise
Özümüzde kibir, benlik var ise
Tövbe günahlarımıza estağfirullah

Muhammed Bâkır'ın izinden çıkma
Yükün Câfer'den tut, gayriye bakma
Hatıra dokunup gönüller yıkma
Tövbe günahlarımıza estağfirullah

Mûsa-i Kâzım'a daim niyazım
İmam-ı Rıza'ya bağlıdır özüm
Eksiklik, noksanlık, hep kusur bizim
Tövbe günahlarımıza estağfirullah

Takî ile Nakî benziyor aya
Ali emeklerimizi vermeye zaya
Ettiğimiz kem işlere bed-huya
Tövbe günahlarımıza estağfirullah

Hasan-Askerî'nin gülleri bite
Mehdi gönlümüzün gamını ata
Leyli nehar ettiğimiz gıybete
Tövbe günahlarımıza estağfirullah

Şâh Hatayi'm der Bağdat, Basıra
Böyle güne kaldık, böyle asıra
Ya Ali cömertsin kalma kusura
Tövbe günahlarımıza estağfirullah

DÜVAZ İMAM – II (Dede)

Ta evvel ezeli dinim imanım
Hak-Muhammed-Ali nur Allah Allah
Muratlar verici bir ulu dergâh
Cümlenin muradın ver Allah Allah

On sekiz bin âleme Şâh yazmış ferman
Şu dertli kuluna sen eyle dermân
Hasan ile Hüseyn'i katletti Mervan
Onların belasın ver Allah Allah

İmam Zeynel Kâbe'den zindana indi
Muhammed Bakır'ın nurunu gördü
Doksan bin evliya darına durdu
Hünkâr Hacı Bektaş Pir Allah Allah

Caferi-i Sadık okur kudret ilmin
Musa Kâzım, Rıza ilmi manendin
Mürşitler oturmuş çeker gülbengin
Talipler çağrışır der Allah Allah

Şâh Hatayi'm der ki Muhammed Takî
Onun bir ismi de Aliyyel Naki
Hasan Ali Askerî onun çırağı
Mehdi mağaraya sır Allah Allah

DÜVAZ İMAM – III (Dede)

Muhammed Ali'yi candan sevenler
Yorulup yollarda kalmaz inşallah
İmam-ı Hasan'ın yüzün görenler
Hüseyin'den mahrum olmaz inşallah

Zeynel Abidin'den bir dolu içen
Muhammed Bakır'dan kaynayıp coşan
İzn ile İmam Cafer'e ulaşan
Bundan özge yola sapmaz inşallah

Musa-ı Kazım'dan gelen erenler
Can baş feda edip didar görenler
İmam-ı Rıza'ya zehir verenler
Divanda şefaat bulmaz inşallah

Bir gün olur okuturlar defteri
Şâh oğlunun belindedir teberi
Uyanırsa Taki, Naki, Askerî
Açılan gülümüz solmaz inşallah

Şâh Hatayi'm bu iş böyle bitere
Özünü katagör ulu katara
Mehdi şavkı bu cihanı tutara
Şâh oğluna sitem olmaz inşallah

Dede Düvaz İmamların ardından şu duayı okur:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Vakitler hayır ola, hayırlar feth ola, şerler def ola; demler daim, cemler kaim, muhabbetler gür ola. Hak, Muhammed, Ali, yetişe, ulaşa, dilde dilekleri, gönülde muratları vere. On iki İmam, cemalinden, nurundan ayırmaya. Her gönülde bir murat vardır: Murat isteyenin muratlarını, dilek isteyenin di-

leklerini ihsan eyleye. Cümlemizi sancağının altında saklaya, bekleye. Hastalarımıza şifâ, dertlerimize deva, borçlarımıza eda nasip eyleye. Destimiz deman, küfrümüz iman, yardımcımız On İki İmam ola. Ali'den bakım, Hakk'dan nazar ola. Seksen bin Urum Eri, doksan bin Horasan Piri, yüz bin Gayb Ereni yetişe, ulaşa. Niyazlarımız Hak Dergâhı'nda kabul ola. Gözümüzden yaş, duvarımızdan taş düşürmeye. Ocaklar başı aydın ola. On İki İmam cümlemize yardım eyleye. Akşamlar kutlu, ağızlar tatlı ola. Ceddi cemalim yolumuzu yolsuza, uğursuza, pirsize uğratmaya. Şeytanın şerrinden, görünür görünmez kazadan, beladan saklaya, bekleye. Dil bizden nefes Sultan Dede Garkın'dan ola. Dem Ali, sırr-ı Nebî, Hünkâr Bektaş Veli, kerem-i evliya, gerçekler demine Hû..." der.

Dua bitince zakirler iki veya üç deyiş/düvaz okurlar

DÜVAZ İMAM - I (Zakir)

Her sabah her seher ötüşür kuşlar
Allah bir, Muhammed Ali diyerek
Bülbül de gül için figana başlar
Allah bir, Muhammed Ali diyerek

Kıblemizden kısmetimiz verile
Veysel Kara gitti Yemen eline
Arıyız, uçarız kudret balına
Allah bir, Muhammed Ali diyerek

Biz çekelim imamların yasını
İşit gerçek erenlerin sesini
İmam Hasan içti ağu tasını
Allah bir, Muhammed Ali diyerek

Talip olan ince elekten elendi
Mü'min olan Hak yoluna dolandı
Şâh Hüseyin al kanlara boyandı
Allah bir, Muhammed Ali diyerek

Gönül kuşun kalb evinde yuvası
Virdimize düştü Şâh'ın havası
Musa-i Kâzım, Ali Rıza duası
Allah bir, Muhammed Ali diyerek

Şâh Taki'yle Naki nur oldu gitti
Hasan-ül Askerî er oldu gitti
Mehdi mağarada sır oldu gitti
Allah bir, Muhammed Ali diyerek

Kanber, Selman, Fatma durdu duaya
Şehriban soyundu, bindi deveye
İsa kahreyledi, çıktı havaya
Allah bir, Muhammed Ali diyerek

İmam Zeynel paralandı, bölündü
Ol İmam Bakır'a yüzler sürüldü
Cafer-i Sadık'a erkân verildi
Allah bir, Muhammed Ali diyerek

Dört kitap yazıldı, dört dine düştü
Kur'an Muhammed'in virdine düştü
Kul Himmet Pirinin derdine düştü
Allah bir, Muhammed Ali diyerek

DÜVAZ İMAM – II (Zâkir)

Medet, mürvet dedim kapına geldim
Muhammed Mustafa, Ali gel yetiş
İsyan deryasına gark olup kaldım
Hünkâr Hacı Bektaş Veli gel yetiş

Şu benim halimi pirime bildir
Gönlümün evini nur ile doldur
Cesedim ölmeden nefsimi öldür
Hatice, Fatîma, ulu gel yetiş

Bir yanımda nefs-i emmârem azar
Bir yanda vesvese çok hile düzer
Melek günahımı yazmada bezer
Şâh Hasan, Hüseyin, dolu gel yetiş

Yezid'in elinden müşkül halimiz
Münafıklar faş eyledi yolumuz
El-aman ya Zeynel sen tut elimiz
Muhammed Bâkır'ın dili gel yetiş

Tamaha aldanma geziyor her bar
Hırsa, nefse fırsat verme ya Cebbâr
Sana sığınmışız Vahid-ül-Kahhar
Car günümdür Câfer eli gel yetiş

Dağlarca günahım gel vurma yüze
Tamu'nun odunu gösterme bize
Mûsâ Kâzım ile Şâh İmam Rıza
İmam Takî, Nakî Ali gel yetiş

Tevbekârım muhabbetim bu yolda
Mürüvvet dilerim kusurum elde
Göster cemâlini eyleme dulda
Askerî gönlümün gülü gel yetiş

Noksani arzeder dîdar-ı cennet
Masûm-i Pâkler'den erişe himmet
Sana sığınmışım Mehdi Muhammed
Sarı Saltık Kızıldeli gel yetiş

DÜVAZ İMAM – III (Zâkir)

Muhammed Mustafa ey Şâhı Merdan
Aliyel Mürteza sana sığındım
Hatice Fatîma Hasan-ı Mücteba
Hüseyin-i Kerbelâ sana sığındım

İmam Zeynel ile Muhammed Bakır
Cennet bahçesinde bülbüller şakır
Caferi-i Sadık'a erdik çok şükür
Kazım Musa, Rıza sana sığındım

Muhammed Taki'ye verdim salâvat
Aliyel Naki'den umarım imdat
Hasan Ali Askerî eleman mürüvvet
Mehdi sahip zaman sana sığındım

On dört masum pak gürûhu naci
On yedi kemerbest derdin ilacı
Pirim Hacı Bektaş başımın tacı
Hünkâr-ı evliya sana sığındım.

Derviş Virdi senin kulun kurbanın
Yarın arasatta ulu divanın
Senin mücrimlere çoktur ihsanın
Medet Şâhı Merdan sana sığındım

Düvazlar okunup bitince dede sazların üzerine eğilerek bekleyen zakirlere duâ eder:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Hizmetleriniz kabul muradlarınız hasıl ola. Adlarını zikrettiğiniz On İki İmamın himmeti üzerinizde ola. Diliniz dert görmeye. Hak erenler, Pir Sultan'a, Hatayi'ye, Kul Himmet'e Virani'ye, Nesimi'ye, Yemini'ye yoldaş eyleye. Dil bizden, nefes Hazret-i Hünkâr'dan, Sultan Dede Garkın'dan ola.

Gerçeğe Hû..."

Canlar secde'ye varır, ardından zakirler Miraçlama okunur.

MİRÂÇLAMA

Mirâçlamada peygamber'in miraca gidişi, yolda önüne aslanın çıkması, yüzüğünü aslana vererek geçmesi, Tanrı ile konuşmaları ve cennetten gelen taamın orada yenmesi, geri dönüp Kırklar Meclisi'ne varması, engürü ezip kırklara dağıtması ve kırklarla beraber semah dönmesi anlatılır.

Geldi Cebrâil çağırdı: Hak Habibi Mustafa
Hak seni Mirâc'a ister davete kadir Hüdâ

Evvel emanet budur ki Pîr-ü Rehber tutasın
Daimî erkâna yatıp Tarîk-ı Müstakîme

Muhammed sukute vardı yoktur senden bir aziz
Şimdi senden el tutayım Hak buyurdu vedduha

Ol dem Cebrail bağladı Muhammed'in belini
İki gönül bir oldular yürüdüler dergâha

Vardı dergâh kapısına gördü bir aslan yatar
Aslan anda hamle kıldı başa koptu bir figan

Ol dem Hakk'tan nida geldi: Korkma Habibim dedi
Hatemin ağzına ver ki aslan ister nişanı

Hatemi ağzına verdi aslan kılındı sâkîn
Muhammed'e yol verildi aslan gitti nihane

Varıp Hakk'ı tavaf etti evvel bunu söyledi
Ne çetin Şîr'in var imiş hayli cevretti bize

Gördü bir biçare derviş hemen yutmak diledi
Emmimoğlu Al'(i) olaydı dayanaydı ol Şîr'e

Ey benim sırr-ı devletim sana tâbi Habîb'in
Geldi eşiğe baş eğdi kıbleyi kıblegâha

Doksan bin kelam danıştı iki gönül dostuna
Tevhit'i armağan verdi yeryüzünde insana

Secdeye indirdi yüzün[108] turâba saldı özün
Cebrail getirdi üzüm Hasan ile Hüseyin'e

Kudretten bir hon geldi sütü elma baldan aldı
Muhammed destini sundu nuş etti emrullaha

Selman anda hazır idi şeydullahın diledi
Bir üzüm tanesi koydu Selman-ı keşküllaha

Muhammed ayağa kalktı[109] ümmetini diledi
Ümmetine rahmet olsun dedi anda Kibriya

Eğiliben secde kıldı[110] hoş kalk sultanım dedi
Kalkıp eve giderken yolun uğrattı Kırklara

Vardı Kırklar makamına **oturub oldu sâkin**[111]
Cümlesi de secde kıldı[112] Hazreti Emrullaha

108 Secde (Niyaz edip doğrulma) yapılır
109 Ayağa kalkıp Mansur darına durulur
110 Rüku konumunda eğilip niyaz edilir.
111 İki diz üstü oturup Nesimi darına durulur.
112 Secdeye (Niyaz) varıp tekrar doğrulur.

Muhammed hub lisana geldi size kimler derler
Ol kimselerden nida geldi bize Kırklar derler

Madem size Kırklar derler neden eksik biriniz
Selman Şeydullah'a gitti ondan eksik birimiz

Birimiz kırk kırkımız bir yok değil didarımız
Birimize neşter vursan kırkdan akar kanımız

Ol demde Selman geldi Hû deyip içeri girdi
İzzetle selam verdi keşkülün meydana koydu

Kudretten bir el geldi ezdi engür eylediler
Muhammed hatemin gördü uğradı müşkül hale

İçinden biri nuş etti cümlesi oldu hayran
Mü'min Müslüm üryan büryan hep kalktılar semaha

Muhammed de bile girdi Kırklar ile semaha
Elleri çarpana çalar dediler Allah Allah

Ali geldi tavaf etti mührün ortaya koydu
Sen bir sırrı sırrullahsın Ya Aliyyel Murtaza

Evvel sen, âhiri sen, bâtını sen, zâhiri sen
Ben dahi sana bağlıyam dedi Şah-ı Evliya

Muhabbetler tamam oldu yol-erkân yerin buldu
Gönderdiler Muhammed'i hatırlar sefa buldu

Şâh Hatayî'm vâkıf oldu bu sırları söyledi
Hak sözün anlatamadım özü çürük ervâha

Mîrâclama'da "*Mü'min Müslüm üryan büryan hep kalktılar semaha*" dizesi gelince Kırklar Semahı başlar. Kırklar Semahı'nın sonunda semah dönenler yanyana dâr'a dururlar.

Dede dualarını verir:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Semahlar saf ola, günahlar affola. Çarh-ı pervazlar kabul ola. Yardımcımız On İki İmam ola. İsteğinizi, dileğinizi Hakk-Muhammed-Ali vere. Semahlarımız Kırklar Semahı ola. Hizmetinizden şefaat bulasınız. Ebu Zer-i Gaffari'*nin.* Hazret-i Fâtıma'*nın himmetleri üzerinizde ola.*

Gerçeğe Hû. Mü'mine Ya Ali."

Semahçılar secde niyazı yapıp dizüstü otururlar. Zakirler de tevhidler söylerler. Tevhidlerin Şâhlama denen nakarat bölümlerinde canlar hep birlikte eşlik ederler:

"Hak Lailahe illallah
İllallâh Şâh İllallah
La ilahe illallah
İllallâh Şâh İllallah
Ali mürşid güzel Şâh
Şâh'ım eyvallah eyvallah."

Dedenin, semah dönülürken "*Aşk ile Allah, şevk ile Allah, Şâh aşkına Allah, öz gönül birliğiyle Allah. Hak için ola, seyr için olmaya, Allah... Semahlarımız Kırklar semahına yazıla Allah...*" diye aralıklarla ve kısa sözlerle dua etmesi cem erenlerini coşturur, hep bir ağızdan "*Allah... Allah...*" diye çığrışırlar. Zâkirler tevhid ritmini hızlandırır, Tevhid çeken canlar da ellerini önce ağır ağır dizlerine vurarak Tevhidi hızlandırır. Tevhidin bitiminde zakirler hemen bir semah ile devam ederler. Dizüstü oturan semahçılar meydana niyaz ederek ayağa kalkar semah dönmeye devam ederler.

Tevhid bölümünde bu işlem tevhid ve arkasından semah olmak üzere iki defa daha tekrarlanır. (Üç tevhid iki semah).

TEVHİD NEDİR?

Tevhid, cemin ana anlatımlarından biridir. Bu bölümde Alevi inanışının esası olan "Varlığın Birliği" ilkesi, sembollerle, müzik, semah ve deyişlerle ortaya konur. Hakk'ı tanımaktır. O tektir. Evreni O yaratmıştır. Her şey O'na muhtaçtır. Rahim ve Rahman olan O'dur. Esirgeyen bağışlayan da O'dur. O'ndan öncesi ve sonrası yoktur. Tevhid, cemin merkezidir. Varlığın yaratan ve yaratılan olarak ayrı ayrı görülmesini reddeder. Bunu ikilik olarak görür. Kısacası tevhide göre, yaratan ve yaratılan tektir. Aynı bütünün parçalarıdır. Tıpkı Hz. Muhammed ve Hz. Ali için söylenen elmanın iki parçaları olarak "Ete, kemiğe büründü yeryüzünde göründü. Yaratılan Yaratan'dan gelmiştir ve O'na dönecektir" ifadesinde olduğu gibi.

Varlığın birliği, her ne kadar Hallacı Mansur tarafından "Ene-l Hak" (Ben Hakk'ım) diye ifade edilse de, diğer taraftan da *"La Mevcuda İllallah" (Allah'tan başka varlık yoktur)* diye de ifade edilir.

Hak-Muhammed-Ali üçlemesindeki ifadede Tevhit, Nübüvvet ve İmamete vurgu yapılmaktadır. Tevhit Allah, Nübüvvet Muhammed, İmamet ise İmamların atası Hz. Ali'dir.

Kelime-i Tevhit:

Lailahe İllallah Muhammeden Resulullah Aliyyün Veliyullah

Anlamı ise: Tanrı birdir, Hz. Muhammed O'nun Peygamberidir, Hz. Ali de O'nun Velisidir.

TEVHİD (TAÇLAMA) - I

Diz çöküben zikredelim
Can ü dilden Allah'ı
Yedi ceddin yarlıgamış
Anınca illallah Hû

Hak Lailahe illallah
İllallâh Şâh İllallah
Lailahe illallah
İllallâh Şâh İllallah
Ali mürşid güzel Şâh
Şâhım eyvallah eyvallah

Burada vardır harabatlar
Orda vardır hikmetler
Cehennem kapısın kitler
Anınca illallah Hû

Nakarat

Okumuşam dört kitabı
Ayet ü ayet, harf be harf
Cümlesinden gürbüz erdir
Anınca illallah Hû

Nakarat

Başı yastığa düşünce
Gezer imanın kasdına
Şeytan ona zafer kılmaz
Anınca illallah Hû

Nakarat

Şâh Hatayi'm hepisine
Anda şahsın tapusuna
Sekiz Uçmak kapısına
Yazmışlar illallah Hû

Nakarat

SEMAH NEDİR?

Semah, Alevilerin ibadeti olan cemin ayrılmaz bir parçasıdır. Aleviler için ilahi bir aşktır. İlahi aşkı ruhunda duymaya, o aşkla onun güzel isimlerinden herhangi birisini anarak ayakta dönmeye denir. Semah dönmek, cem içinde yapılan On İki Hizmetten birisidir. Semah dönen canlar; duygunun, sevginin, aşkın dorukta olduğu adeta ayrı bir dünyaya yolculuk edildiği bir trans halini yaşarlar. Okunan deyiş ve düvaz imamların eşliğinde kadın-erkek ayrımı yapmadan; din, dil ve ırk ayrımı yapmaksızın Hakk'ın bir olduğunu tekrar tekrar zikretmektir. Nefsin, bencilliğin, savaşların, açlıkların, menfaatin ve ikiyüzlülüklerin, kısaca yaşama dair bütün kötülüklerin anlamsızlığını görmektir.

Yüzyıllarca gizli olarak yapılan cemlerin bir parçası olan semah, Alevilerin son yıllarda inançlarını saklamadan, kendilerini ifade etme imkânı bulmasıyla güncellik kazandı. Alevi bir aileden gelmesine rağmen Alevilik hakkında fazla bilgisi olmayan genç kuşakların büyük bölümü önce semahı tanıyarak Alevilikle ilgilenmeye başladılar. Hacı Bektaş törenlerinde, sosyal etkinliklerde, ulu orta, herhangi bir cem ritüeli olmadığı halde semah döndüler. Toplumun Alevi olan ve olmayan büyük bölümü tarafından ilgi ile izlenen bu semah gösterilerine önceleri; Alevi inancının tanınmasına katkısı olur, "Kendilerini ifade etmek, duygularını dışa vurmak için içlerinden böyle geliyor" düşüncesiyle hoşgörü gösterildi. Bu semah gösterileri daha sonra düğünlerde, açık eğlence yerlerinde ve içkili türkü barlarda bilenler-bilmeyenler tarafından sanki meze niyetine sunulmaya başladı.

Artık Alevi olduğumuzu, inanç ve ibadet anlayışımızı bütün olumsuzluklara rağmen rahatça ifade edebiliyorsak. Semahımızı da olması gerektiği yerde yani cemlerde dönmeliyiz. Çünkü semah bir oyun, folklorik bir gösteri değildir. İbadetin bir parçasıdır. İlahi bir aşktır.

SEMAH - 1

Kınamayın aklım yitirdiğime
Âşık maşukunu deli eyler imiş
Bir kömür gözlünün ateşi közü
Yakar şu sinemi kül eyler imiş

Gelin bakın ateşime közüme
Kim dayanır bu zalimin sözüne
Gül yüzlü yar bassa geçse yüzüme
Basar bendelerin yol eyler imiş

Hublar göçü uğradı da yol etti
Kim ne bilir elif kadim dal etti
Aktı çeşmim yaşı çaylar sel etti
Çevirir önüne göl eyler imiş

Su değilim akam akam durulam
Acep binem aşk atına yorulam
Yusuf gibi Zelha'sına sarılan
Satar kendi özün kul eyler imiş

Veli Dede'm yare kullar olurum
El katmazsan ben bu dertten ölürüm
Çektiğim çileyi senden bilirim
Neylerse âşıka Al-eyler imiş

Semahçılar semah sonunda duaya durur ve dede semahçılara dua verir. Semahçılar secde niyazı yapıp dizüstü otururlar.

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Semahlar saf ola, günahlar affola. Çarh-ı pervazlar kabul ola. Semahlarımız Kırklar Semahı ola. Hizmetinizden şefaat bulasınız. Ebu Zer-i Gaffari'nin, Hazret-i Fâtıma*'nın himmetleri üzerinizde ola.*

Gerçeğe Hû..."

Cemin ayrılmaz bir parçası olan semah, cemin belli bir aşamasında dedenin işaretiyle başlar. Çalınan bağlama ile söylenen nefesler, deyişler ve düvaz imamlar eşliğinde kadın-erkek tüm canların birlikte yaptığı dinsel bir ritüeldir. Cem gibi semahın da kaynağı Kırklar Meclisi'dir.

Semahçılar kadınlı erkekli ve ayakları çıplak olarak meydana gelirler. Bunun anlamı maddeden ve nefisten sıyrılıp Tanrı huzuruna bir çocuk gibi çıkmak yani ölmeden önce ölmektir Semah folklorik bir gösteri biçimi değildir. Semah dönülen yer Kırklar meydanıdır. Semah dönenlerin giysileri günlük normal giysiler olmalıdır. Tek tip ya da folklor ekiplerinin giysilerini çağrıştıran giysiler olmamalıdır. Semahın dört evresi vardır; Bunlar, ağırlama, yürütme, yeldirme (pervane) ve duaya durma olmak üzere 4 bölümden oluşur. Yeldirmeden sonra kısa bir ağırlama yapılır. Zakir, burada eğlen dur, sallan dur gibi komutlarla bitirme zamanını belirler ve sıralı bir şekilde meydanda duaya duran semahçılara dede dua eder. Halka şeklinde dönülen semahlar dışında, katar şeklinde dönülen semahlarda; post dedesinin oturduğu tarafa sırt dönülmez. Semahcılar dedenin önüne geldiği zaman yüzleri dedeye gelecek şekilde hafifçe eğilir, dede ve post makamını niyazlayarak selamlar.

TEVHİD II

Medet ey Allahım Medet
Gel dertlere dermân eyle
Yetiş Ya Ali, Muhammed
Gel dertlere dermân eyle

Hak Lailahe illallah
İllallâh Şâh İllallah
Lailahe illallah
İllallâh Şâh İllallah
Ali mürşid güzel Şâh
Şâhım eyvallah eyvallah

Hasan, Hüseyin aşkına
Yardım edesin düşküne
İmam Zeynel'in aşkına
Gel dertlere dermân eyle
Nakarat

İmam Bâkır'ın katına
Câfer'in ilm-i zatına
Mûsa Rıza hürmetine
Gel dertlere dermân eyle
Nakarat

Şâh Takî'nin ve Nakî'nin
Askerî'nin ve Kemterî'nin
Yarlıgamak senin şanın
Gel dertlere dermân eyle
Nakarat

Var Allah'tan dilek dile
Mehdi sahip zaman gele
Dedemoğlu secde kıla (Secde yapılır)
Gel dertlere dermân eyle
Nakarat

SEMAH - II

Dostun bahçesinde ayva mı nergis
Ben gülâm olmuşam gülmezcesine
Eşi yok cihanda bulunmaz hergiz
O da her bahçede olmamasına

Sana nazar eden ol yedi zemin
Sen alırsın garip gönlümün gamın
Kaldır nikabını eyleyim yemin
Yoksa yemin mi ettin gülmezcesine

Dostum beni aşk oduna yakarsın
İnsaf etmez uzaklardan bakarsın
Beni görsen kaşlarını yıkarsın
Yoksa yemin mi ettin gülmezcesine

Sana varsam irakipten söz gelir
Aç göğsünü bahar gelir yaz gelir
Bir Mısır haz(i)nesi versem az gelir
Yaslan **Sefil Ali**'m gül sinesine

Semahçılar semah sonunda duaya durur ve dede semahçılara dua verir. Semahçılar secde niyazı yapıp diz üstü otururlar.

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Semahlar saf ola, günahlar affola. Çarh-ı pervazlar kabul ola. Semahlarımız Kırklar Semahı ola. Hizmetinizden şefaat bulasınız. Ebu Zer-i Gaffari'nin, Hazret-i Fâtima'nın himmetleri üzerinizde ola.

Gerçeğe Hû..."

TEVHİD III

Biz Muhammed ümmetiyiz
Şâh'a ikrar eyleriz
Ali kalbim içindedir
Zikriyle vâz eyleriz

Hak Lailahe illallah
İllallâh Şâh İllallah
Lailahe illallah
Ali mürşid güzel Şâh
Şâhım eyvallah eyvallah

Girdim Hasan bahçesine
Ötüyorum dembedem
Şâh Hüseyin bülbülüyem
Âlemi zâr eyleriz

Nakarat

Kuluyam Zeynel Aba'nın
Eşiğinde bir geda
Bakır'ı candan severim
Âleme yar eyleriz

Nakarat

Canımı tellala verdim
Ol Cafer'in şehrinde
Kazım'ın müşterisiyim
Anı pazar eyleriz
Nakarat

İmam Rıza'nın yolunda
Doğruyam elif gibi
Muhammed Taki, Ali Naki'ye
Doğru nazar eyledik
Nakarat

Hasan Askerî aşkına
İçmişem ben bir dolu
Hallacı Mansur gibi
Menzili dâr eyleriz
Nakarat

Şâh Hatayi'm deruniden
Severim ben Mehdi'yi
Kendini sevdiğim için
İsmini ezber eyledim
Nakarat

Semahçılar semah sonunda duaya durur ve dede semahçılara dua verir. Semahçılar secde niyazı yapıp dizüstü otururlar.

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Semahlar saf ola, günahlar affola. Çarh-ı pervazlar kabul ola. Semahlarımız Kırklar Semahı ola. Hizmetinizden şefaat bulasınız. Ebu Zer-i Gaffari'*nin.* Hazret-i Fâtıma*'nın himmetleri üzerinizde ola.*

Gerçeğe Hû..."

Dede duasını bitirdikten sonra zâkir(ler) ayrıca bir müsaade beklemeden (eğer yapılacaksa) istek semahlarını çalmaya başlarlar. Miraçlama sırasında semah dönenler saftaki yerlerine geçip otururlar. Meydanın genişliği oranındaki semahçı (varsa semah ekibi) semah yapmak üzere meydana gelip yere niyaz ederek ayağa kalkar ve semah dönmeye başlarlar. Her semahın sonunda dualarını alıp yerlerine geçip otururlar. Duruma göre bir, üç ya da beş semah dönülebilir.

İSTEK SEMAHLARI

TURNA SEMAHI

Gine dertli dertli iniliyorsun,
Sarı turnam sinen yaralandı mı?
Hiç el değmeden de iniliyorsun.
Sarı turnam sinen yaralandı mı,
Yoksa ciğerlerin parelendi mi.

Yoksa sana ya düzen mi düzdüler,
Perdelerin tel tel edip üzdüler.
Tellerini sırmadan mı süzdüler.
Allı da turnam, telli de turnam,
Sinen de yarelendi mi
Yoksa ciğerlerin parelendi mi.

Havayı ey deli gönül havayı
Ay doğmadan şavkı tutmuş ovayı
Türkmen kızı katar etmiş mayayı
Çekip gider bir gözleri sürmeli

Kuru kütük yanmayınca tüter mi
Ak gerdanda çifte benler biter mi
Vakti gelmeyince bülbül öter mi
Ötüp gider bir gözleri sürmeli

Dere kenarında yerler hurmayı
Kılavuz ederler telli turnayı
Ak göğsün üstünde ilik düğmeyi
Çözüp gider bir gözleri sürmeli.
Karacoğlan der ki geçti ne fayda,
Bir vefa kalmadı ok ile yayda.

KIRAT SEMAHI

Kırat hasta olmuş yemez yemini
Bir hırsınan vurdu kırdı gemini
Türkmen oğlu çeksin bunun gamını
Canım ata kurban, has nenni, dost nenni

Kırat bilir misin bura neredir
Şehitler mezarı sıra sıradır
Kanlı mezar derler işte buradır
Canım ata kurban, has nenni, dost nenni

Kırata yol mudur eştiği zaman
Dizgini boynuna düştüğü zaman
Sağrıdan köpüğü saçtığı zaman
Canım ata kurban, has nenni, dost nenni

Kırat da komaz ki yanında yatam
Sesimi turnanın sesine katam
Gerdanı beş karış beli bir tutam
Canım ata kurban, has nenni, dost neni

Ha deyince şahan gibi atılır
Kulakları kamış gibi çatılır
Bir ordu da bin akçaya satılır
Canım ata kurban, has nenni, dost nenni

Yokuşa yukarı keklik sekişlim
İnişe aşağı ceren büküşlüm
Gelinlik kız gibi uğru nakışlım
Canım ata kurban, has nenni, dost neni

"Dar"da Dolucular.

Kırklar Semahı

Bacılar Dar'da

Tevhit

Dede, Kırat Semahı'nda.

Edep Erkan

Saka suyu dualanıyor.

Dede sohbet ederken.

Edep Erkan

Lokma pişirilen kazanlar.

Sofra ve Lokma.

SAKKA SUYU HİZMETİ

Sakka hizmeti ile Hazret-i Hüseyin ve Kerbelâ şehitleri anılır, onların anısına su dağıtılır ve mersiyeler okunur. Sakka suyu dağıtmadaki asıl amaç inancı, yiğitliği ve dürüstlüğü simgeleyen Hazret-i Hüseyin'i sevgiyle anmak; kötülüğü, haksızlığı, zulmü, vahşeti, alçaklığı simgeleyen Yezit ve Yezit zihniyetini lanetlemektir. Sakka, su dolu bir kab ile (ve birkaç bardakla) gelip, üç kez:

"*Hû erenler! Hak, Muhammed, Ali'nin hizmeti geliyor*" der. Bu cümleyi her söyleyişinde bir adım atarak meydanın ortasına kadar gelip, su kabını ve bardakları sağına indirip, yere niyaz eder, yine su dolu kabı ve bardakları eline alıp ayağa kalkar, ayakları mühürlü dâr'a durur ve şu tercemanı okur:

"Allah... Allah...
Din Muhammed dinidir, sallü âlâ nazik cemâlin,
Kevser suyun veren Şâhım Ali'dir, şehsuvar.

Hem sâkîdir hem bakidir, kâinatın aynıdır.
Kimse bilmez bu sırrı, Hak bilir, perverdigar.

Arş yarıla çıka gele Düldül ile bile ol yâr
Ey hevaric yola gel yola, eyleme Şâh'ı inkâr.

Dediler ki, dü cihânın nûru kimdir, kim ola
Şâh Hasan-ı ve'l Hüseyn-i âl-i abâ girdigar.

Hışm-ı âfattan saklasın Halik seni, yek dânesin
Ol cevahir harmanından sen kalıksın yadigar

Cömertsin cömertlik eyle, ey Emirü'l Mü'minin
Cömertliğin şânı budur dedi: Kamber sofra ser.

Ey Hatayl'm, *kande varsan, sen bu vasfı söyle gel:*
Lâ feta illa Ali, lâ seyfe illa Zülfikar.

Mey olsun içenlere, rahmet göçenlere!
Geçmişiz biz can u baştan, erenler aşkına!
Ahmet-i Muhtar, Haydar-ı Kerrar aşkına!
Gözüm yaşın sel ettim, şah-ı şehidan aşkına!
Derdim ya Ali, saka İmam Hasan, İmam Hüseyin!"

Sakka bu duayı okuduktan sonra delile bir damla su döker. Sonra su isteyenlerin tümüne su dağıtılır. Sakka: *"Saka İmam Hasan Şâh Hüseyin, Aşk içene rahmet göçenlere Lanet Yezit'e"* diyerek kalan su varsa saflarda bulunan kişilere serperek sebil eder. Su serpme işlemi yapılırken şu tercemanı okur:

"Yüzbin lanet olsun ol münafık canına
Ben demedim, Hak buyurdu bunu senin şanına!

Ümmetiyim dersin, salâvât verirsin, Peygamber'e
Ali'ye şekkin var, ne amel ahd-i peymanına!

Elli kere hacca varsan tavafın olmaz kabul!
Arafat'a çıkarsın da kelb düşer kurbanına!

Ali haretinden kesmedin adaveti Mervân gibi,
Şefaati kimden uman, yuh cürmüne isyanına!

Ey ezâzil, "Ahsen-i Tâkvim'i" inkâr eyledin,
Yuh senin fasık olmuş katresiz imanına!

Gel **Hatayi***'m sen bu sırrı söyle gıl*
Şâh bir keremganidir, kalmaya cümlenin isyanına

Lâ feta illa Ali lâ seyfe illa Zülfikar!"

Dizelerin bitiminde sâkî dede önünde dara durur ve dede şu duayı okur:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Erenlerin himmeti ile Muhammed-Ali aşkına, İmam Hüseyin ile Kerbela'da susuz şehit düşenlerin tertemiz ruhları yüzü suyu hürmetine, Fatma anamızın şefkatine, yolumuzu-erkânımızı kuran gerçek erenlerin hürmetine, bir yudum içenin bir damlası üzerine düşenin dualarını kabul eyle, günahlarını affeyle. Nur ola, sır ola, kalbe gevher ola. Dertlere deva, hastalara şifa, borçlara eda ola. Dil bizden, kerem Hazret-i Hüseyn-i Kerbelâ'dan ola.

Yuh münkire, lanet Yezid'e, rahmet mü'mine olsun.

Gerçeğe Hû..."

Sakka elindeki sürahiden bir bardağa birer yudumluk su koyarak dede ile beraber üç kişiye su verir. Su verirken yüksek sesle:

"Geçmişiz biz can-ü baştan Hak erenler aşkına
Can gözü dem-be-dem Hakk'ı görenler aşkına
Kerbela'da su içmeden can verenler aşkına
Gözüm yaşın sebil ettim, için İmam Hüseyin aşkına
Aşk olsun içenlere, rahmet göçenlere, lanet Yezid'e" der.

Dede suyu içmeden önce cemaate:

"Hüseyn-i Kerbelâ ve tüm şehitlerimizin anısına ve aşkına bir yudum suyu içmeme helallik veriyor musunuz canlar?" di-

ye sorar ve *"Bu su, Kerbela şehitlerinin suyudur. O mazlum ve masumlar gibi alnınız ak, gönlünüz pâk ola..."* diye dua eder.

Bundan sonra Sakka, meydanın çevresinde dolanarak elindeki sudan az miktarda olmak üzere tüm cemde oturanlara serper ve bu iş süresince yüksek sesle şu cümleleri tekrarlar:

"Allah'ın selamı üzerine olsun Ya Hüseyin. Muhammed Mustafa aşkına, Aliyyel Mürteza aşkına... Kerbelâ şehitleri aşkına... İmam Hüseyin ve onun yolunu sürenler aşkına (su... su...) diye şehit olan masumların aşkına... Kerbelâ şehitlerinin yüzü suyu hürmetine, özümüzü, gönüllerimizi tertemiz eyle Ya Hüseyin, Sakkahüm Ya İmam Hasan, Sakkahüm Şâh Hüseyin... Şefaat eyle damlası düşene Ya Hüseyin... Yardım eyle Allah Allah çağrışana Ya Hüseyin..."

Sakka meydanın ortasında dâra durur, Dede dua verir:

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Selman-ı sâkî, Hüda-yı Bakî, Şâh-ı Merdan Ali'nin Zülfikarı Yezid'in boynuna uğraya. Şehidler Şâhı İmam Hüseyin hizmetini kabul eyleye. Gerçeğe Hû..."

Sakka, yere niyaz edip meydanı terk eder. Zâkir mersiye çalıp söylemeye başlar. Cem erenleri ilk mersiyenin "İllallah Şâh" nakaratında koro halinde zâkire eşlik ederler. Zâkir kendi bildiği mersiyeleri söyleyebilir. Örnek olarak iki mersiye veriyoruz. Dede isterse mersiyeden önce şunları söyler:

DÜVAZ İMAM–I (Dede)

Dinleyin nefesim mevali canlar
Onun için okurum lanet Yezid'e
Muhammed Mustafa'ya kastetti onlar
Onun için okurum lanet Yezid'e

Ali'm yezitlerin yayın yasandır
Ol İmam Hasan'ın üstün basandır
İmam Hüseyin'in başın kesendir
Onun için okurum lanet Yezid'e

Gör ki neylettiler mü'mini fakiri
İmam Zeynel Eba kıldı şükürü
Kirişle boğdular İmam Bakır'ı
Onun için okurum lanet Yezid'e

İmam Cafer bir erkândır yürüttü
Onun mevalinden gayri kim tuttu
Musayı Kazım'a kurşun akıttı
Onun için okurum lanet Yezid'e

Münkirler avuyu önüne koydu
Şâh İmam Rıza getirin dedi
Taki, Naki ah eyleyip ağladı
Onun için okurum lanet Yezid'e

Soyurdular Hasan Ali Asker'in
Akıttılar al kırmızı kanların
Mehdi hayfın alır bir gün onlardan
Onun için okurum lanet Yezid'e

Şâh Hatayi'm, bu iş böyle oluptur
Yezid'in, Mervan'ın devri dönüpdür
Ey gaziler sene tekmil oluptur
Onun için okurum lanet Yezid'e

MERSİYELER

Alevi yol büyüklerine ve özellikle İmam Hüseyin'e ağıt olan bir müzik ve şiir biçimine mersiye (ağıt) denir. Bu müziğin şiiri hece ölçüsüyle olduğu gibi aruz ölçüsüyle de yazılmıştır. Muharrem matemiyle ilgili olanlarına da Muharremiye adı verilir.

Mersiye – (Zakir - I)

Deli gönül çok açılıp şad olma
Kerbelâ'da Şâh Hüseyn'e baksana
Nefsine uyup da kahkaha gülme
Ehl-i Beyt yastadır gama baksana

Yezit kasteyledi vermedi suyu
Orada tutuldu Kasım'ın toyu
Sâkine ağlıyor ne murat deyü
Fâtıma'nın kınasına baksana

Ümmü Gülsüm, Zeynep hep yasta âlem
Alemdâr Abbas'ın kolları kalem
Takdir-i ezelde böyleydi ilam
Fırat suyu kan ağlıyor baksana

Ümmü Gülsüm, Zeynep çekerler te'sif
Kerbelâ çölleri İmam'a nasib
Siması Peygamber, cemali Yusuf
Al'Ekber'in leylasına baksana

Çok cefaya mâlik Zeyneb-i Sâni
Müseyb Gazi ala onlardan hayfı
Hür Şehit de Kerbelâ'nın kurbanı
Haymegâh'ın ateşine baksana

Esiri gûş eyle bu dünya cefa
Bunca kahramanlar sürmedi sefa
Ağalar ağası ey Necef Şaha
Harabada Sâkine'ye baksana
(Yetiş câmımıza İmam Hüseyin)

Mersiye – (Zakir - II)

Bugün matem günü geldi
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin
Senin derdin bağrım deldi
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

Kerbela'nın önü yazı
Yüreğimden çıkmaz sızı
Yezitler mi kırdı sizi
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

Bizimle gelenler gelsin
Serini meydana koysun
Hüseyin'le şehit olsun
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

Kerbelâ'nın yazıları
Şehid düştü gazileri
Fatmana'nın kuzuları
Ah Hasan'ım Şâh Hüseyn'im

Kerbelâ'nın önü düzdür
Geceler bana gündüzdür
Şâh Kerbela'da yalnızdır
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

Hür şehit atından düştü
Kâfirler başına üştü
Mü'minlere matem düştü
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

İşte geldi bahar yazlar
Yazı yazlar, güzü güzler
Fatma'n yolların gözler
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

Kerbelâ'nın önü çağlı
Benim ciğerciğim dağlı
Hazret-i Ali'nin oğlu
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

Atan Ali, anan Fatma
Dert üstüne dertler katma
Didarından mahrum etme
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

Fatma(A)na zülfünü çözer
Ağlayı ağlayı gezer
Mü'minlerin bağrın ezer
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

Gazel oldu bahçe bağlar
Dumanlıdır yüce dağlar
Şah Hatayi yanar ağlar
Ah Hüseyin Şâh Hüseyin

SOFRA (KURBAN ve LOKMA) HİZMETİ

Kurbancı veya lokmacı pişirdiği kurbandan önce tepsi içinde birazcık niyaz (kurban eti ve diğer lokmalarla birlikte) alarak, yanında bir bacı ile meydana gelir. Gözcü, kurbancının sağ tarafında olarak meydana gelirler. Kurbancı "*Hû... Erenler, Muhammed-Ali'nin hizmeti geliyor*" der, duaya dururlar.

Lokmacı şu tercemanı okur.

"Evvel Allah diyelim,
Kadim billah diyelim.
Geldi Ali sofrası,
İçinde erenler lokması
Hak versin biz yiyelim,
Demine Hû diyelim,
Allah eyvallah, Pîrim."

Dede (Lokmacıya dua verir): "*Hayır hizmetin kabul, yüzün ak ola. İsteğini dileğini Hak-Muhammed-Ali vere. Hizmetinden şefaat bulasın. Sofran Kanber'in serdiği sofra ola. Yiyene helal, yedirene deli ola, cennet taamı, kudret honu ola. Gerçeğe Hû...*"

Lokmacı "*Allah-Muhammed-Ya Ali...*" diye lokma bulunan kaba (tepsiye) niyaz eder, lokmaları eşit olarak dağıtmaya başlarlar. Lokma dağıtma işi bitince yüksek sesle:

"Hû, mü'min Müslim, bacı kardeş!

Elimde yok kantar ile terazi, herkes oldu mu hakkına razı?" diye sorar.

Cemaat, "*Biz razıyız, Hak da razı olsun*" der.

Lokmacı, "*Allah da sizden razı olsun*" der.

Cemde bulunanlara lokma hizmeti görmek için dede birkaç kişi görevlendirir. Lokmaların eşit bir şekilde dağıtılmasına ve dede destur verdikten sonra birlikte yenilmesine özellikle dikkat edilir. Fakat cemaat kalabalıksa, cemaatten rızalık alınarak, yemekler soğumadan yenilmesine destur verilebilir. Lokmaların yenmesi için destur veren dede şöyle der:

"Allah... Allah... Lokma hakkına, evliya keremine, gerçekler demine, yürüyenin devranı, yiyenin lokması yürüsün. Gerçeğe Hû..."

Desturu dede değil de dedenin izniyle, dedesoylulardan birisi veya gözcü duyuruyor ise destur sözcüğünün içerisine "*destur-u Pir izniyle* " ilavesi yaparak:

"Allah... Allah... Lokma hakkına, evliya keremine, gerçekler demine, destur-u Pir izniyle yürüyenin devranı, yiyenin lokması yürüsün. Gerçeğe Hû..." der

Dede önce canlardan birisine bir lokma verir (canlar bu ilk lokmayı almak için yarışır, alır almaz yer) ve bundan sonra herkes lokmasını yemeye başlar. Herkes lokmasını yerken lokmacı eline bir tepsi alır *"Selman hasta, gözü Parsta, Selman-ı Pâk aşkına..."* diyerek dolaşır ve Selman lokması toplar. Bu toplanan Selman lokması, sonradan isteyene verilir, evinde hastası, umanı, isteyeni varsa şifa niyetine götürürler.

Dedelerden birisi son lokma olarak "*Umanın, küsenin, Abdal Musa'nın*" diyerek son lokmayı verir. Yemekler yenilince dede, sofra duası verir: (Dua edilirken lokma yiyenler parmaklarının uçlarını sofraya koyarlar. Her dilek sonunda Allah Allah diye çağrışırlar. Dua sonunda birer lokma daha alınarak sofra kaldırılır. Dede sofra duasını okur

"Bismi Şâh, Allah... Allah...

Lokmaların yüzü suyu hürmetine yüce Allah sizleri her türlü görünür görünmez bilinir bilinmez kazadan, beladan saklaya, bekleye, göre, gözete. Nuru Hûda Muhammed Mustafa, Aliyel Murtaza ve Ehlibeytinin şefaatleri üzerinizde hazır ve nazır ola.

Elhamdülillah... Elhamdülillah... Elhamdülillah...

Nimeti Celil, bereketi Halil, şefaati Resûl, inayeti Ali, Himmeti Veli. Bu gide ganisi gele, yiyene helal yedirene delil ola. Yiyeni yedireni, pişirip getireni Hak saklaya, Hızır bekleye, bir nimeti nur ola, artıp eksilmeye, taşıp dökülmeye. Cenab-ı Hak sofranıza Halil İbrahim bereketi vere. Lokma hakkına, sofra hürmetine, evliyalar keremine, cömertler demine, hazır ve gaib gerçeklere Hû..."

Sofralar kaldırılır, dede cem sonu duasını okur.

CEM SONU (OTURAN DURAN) DUASI

"Bism-i Şâh! Allah... Allah...

Demler daim, cemler kaim. Gönüller şad, meydanlar abad, meclisler kürşad ola. İkrar sahiplerinin ikrarları, lokma sahiplerin lokmaları Hak katında kabul ola. Çerağ sahiplerinin çerağları ruşen ola. Hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaat bula. İsteğinizi, dileğinizi Hak-Muhammed-Ali vere. Hazret-i Hüseyin yardımcınız, Hazret-i Hızır yoldaşınız ola. Hak-Muhammed-Ali Hünkâr Bektaş Veli saklaya, bekleye, göre gözete; neyleyim, nideyim dedirtmeye, yolumuzu yolsuza, işimizi haksıza düşürmeye, namerde değil merde dahi muhtaç eylemeye. Hastalara şifalar, dertlilere devalar, evlat isteyene hayırlı evlatlar, devlet isteyene hayırlı devletler ihsan ederek; deryada, denizde, top-tüfek ağzında, sahrada-çölde-girdapta kalıp da, 'Ya Ali, cârımıza yetiş' diyenin carına, imdadına yetişesin; darda buğda koymayasın.

Cem-i cümle ümmeti Muhammed ile eşimizin, dostumuzun, talibimizin, muhibbimizin ağız tatlarını bozmasın; elem, keder vermeyerek, daim bugünlere çıkmamızı nasip ve mukadder eylesin. Ordularımızı karada, havada ve denizde mansur ve muzaffer eyleyesin. Cumhuriyet devletimizin sözünü üstün kılıcını keskin eyleyesin. Muhammed'in şefaatinden, Ali'nin inayetinden mahrum koymayasın. Seyyid Sultan Dede Garkın yardımcınız olsun.

Oturan, duran, koğusuz-gaybetsiz evine varan, yastığına baş koyan, sağ yata selamet kalka, hayırlı işler, hayırlı düşler göre. Ali yoldaşı, Hızır kılavuzu ola. Nur-ı Nebî Kerem-i Ali,

gülbengi Muhammedi. Hünkâr Hacı Bektaş Veli Gerçekler demine Hû..."

Cemde bulunanlar meydana niyaz ettikten sonra çekilip evlerine giderler. Dede On İki Hizmet sahiplerine (Gözcü sağ başta olmak üzere) dualarını verir:

"Allah... Allah... Hayır hizmetleriniz kabul ola. İsteğinizi, dileğinizi Hak-Muhammed-Ali vere. Hizmetinizden şefaat bulasınız. Gerçek erenlerin himmetleri üzerinizde ola. Nur-u Nebî, Kêrem-i Ali, Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Sultan Dede Garkın gerçek erenler demine Hû... Mü'mine Ya Ali..."

DELİL SIR DUASI

Delilci, çerağı meydanın ortasına getirir. Hizmet sahipleri dedenin geri tarafında sıra olarak ayakta beklerler.

Dede:

"Allah... Allah...
Bâtın oldu Çerağ-ı Nûr-u Ahmed
Zâhir oldu Şems-i Mâh-ı Muhammed
Delilimiz sır ola gönlümüz nurla dola
Allah eyvallah Gerçeğe Hû..."

Der ve çerağı sır eder, dindirir (söndürür). Dindirme işi ya yeniden yağ ilavesi yapılmayarak kendi kendine gerçekleşir; ya da çerağ fitili bir şeyle kapatılarak sönmesi sağlanır. Kesinlikle üfleyerek söndürülmez.

Daha sonra hep birlikte meydana niyaz ederek cemevinden ayrılırlar. Böylece cem tamamlanmış olur.

CEMLERDE OKUNAN DİĞER DEYİŞ ve DÜVAZLAR

DEYİŞ - I

Gel ey vaiz Ali'nin vasfını evvel Hüda'dan sor
Ali ta ibni Adem olmadan ta iptidadan sor
Ali kimdir Veli kimdir bilem dersen bu esrarı
Anı hiç kimseden sorma, Muhammed Mustafa'dan sor

Ki yer gök su iken Cebrail'e rehber Ali oldur
Cihan halkolmadan evvel kevneyn'in[113] temeli oldur
Ol dem Musa ile bin bir kelam eden Veli oldur
Dile Tur-i Sina'dan sor dilersen Lenteran'dan[114] sor

Kör müsün (!) sen ey vaizi Ali'den söyle bir tebdi[115]
Ali'nin vasfına gökten yere yüz dört kitab indi
Kur'an'da metheyleyip vechindeydi kitaptı kendi
Dile Yasin Taha'dan[116] sor, dilersen Hel Eta'dan sor

Gel ey vaizi har u çüş ne zannettin Ali'yi sen
Anın evladına kasteyleyenler de mi Müslüman
Neler çekti ol mazlum el zalim-i darb Yezid'inden
Dile arş-ı semâdan sor dilersen Kerbela'dan sor

---

113 **Kevneyn :** iki alem, dünya ve ahiret
114 **Lenteran(i) :** Tanrı'nın Tur-i Sina'da Musa'ya "beni göremiyeceksin!" hitabı.
115 **tebdi:** zulüm ya da dinsizlik iftirası.
116 **Yasin Taha, Hel Eta:** Kur'an'da Ali'den söz eden, onun adına inen Sure ve Ayet.

Ali'dir damad-ı Ahmed, Ali'dir Mustafa'ya yar
Odur evladını Hak yoluna kurban eden Haydar
Ali gibi etmemiştir cihanda hiçbir peygamber
Dile gel evliyadan sor dilersen enbiyadan sor

Agâhû'yem Alevi mezhebim Şia Kızılbaş'ım
Kerbela'nın firgatındandır gözümden akan yaşım
Hüseyn'in derdini hiç kimseden sorma karındaşım
Dile Zeynel Aba'dan sor dile Zeynep Ana'dan sor

DEYİŞ - II

Şah-ı Merdan cûşa geldi sırrın aş(i)kâr eyledi
Yağmur yağdıran benim diye Ömer'e söyledi
Ol dem şimşek yalap oldu[117] yedi semâ gürledi
Hem sâkidir hem bâkidir nur-u Rahman'ım[118] Ali
Yetiş carımıza kurtar medet mür(ü)vet Ya Ali, Ya Ali

Ömer vardı Muhammed katına eyledi beyan
Ali midir ya Muhammed arş-(ı) Âla'da[119] gürleyen
Çark-ı Gerdûn[120] elindedir sırr-ı hikmet söyleyen
Hem sâkidir hem bâkidir nur-u Rahman'ım Ali
Yetiş carımıza kurtar medet mür(ü)vet Ya Ali, Ya Ali

117 **yalap oldu**: parıldadı
118 **nur-u Rahman**: Acıyan-Esirgeyen (Tanrının) ışığı
119 **arş-ı Âla:** Göğün en yüksek (9.)katı
120 **Çark-ı Gerdûn**: Dönen gökler ya da dönen devran

Ol Muhammed buyurdu ki yektir Ali bir dedi
Huvel evvel huvel[121] ahir her şeye kadir dedi
Ali'ye şek getirenler[122] mutlaka kafir dedi
Hem sâkidir hem bâkidir nur-u Rahman'ım Ali
Yetiş carımıza kurtar medet mür(ü)vet Ya Ali, Ya Ali

"Kün"[123] deyince vareyledi onsekiz bin âlemi
Hem yazandır hem bozandır levh-i mahfuz[124] kalemi
Dertlilerin dermanıdır yar elinin merhemi
Hem sâkidir hem bâkidir nur-u Rahman'ım Ali
Yetiş carımıza kurtar medet mür(ü)vet Ya Ali, Ya Ali

"Lahmike lahmi"[125] buyurdu "cismim Ali demmike"
"Ali benim vechim" dedi Zülcelâl-ı rabbike[126]
Hükmi bâki adîlham(!)dir lailahi gayrüke[127]
Hem sâkidir hem bâkidir nur-u Rahman'ım Ali
Yetiş carımıza kurtar medet mür(ü)vet Ya Ali, Ya Ali

Sefil Ali'm akıl ermez hikmetine Ali'nin
Sarraf olan kıymet biçer gevherine lâlinin[128]
Aşıka mâşuk göründü aklın aldı delinin
Hem sâkidir[129] hem bâkidir nur-u Rahman'ım Ali
Yetiş carımıza kurtar medet mür(ü)vet Ya Ali, Ya Ali

121 **Huvel evvel, huvel ahir**: Öncesi O, sonrası O'dur.
122 **şek getiren:** şüphe duyan, kuşkulanan
123 **Kün:** Ol!
124 **levh-i mahfuz:** Tanrının insanların kaderini üzerine yazdığına inanılan gizli levha.
125 **Lahmike lahmi, cismûke cismi, demmike demmî**: "Ya Ali etin etimden, cismin cismimden, kanın kanımdan"dır.
126 **Ya Ali Zülcelâl-ı rabbike:** Tüm yüceliklere sahip olan
127 **Hükmi bâki adîlham(!)dir ve lailahi gayrüke:** Yargısı adil ve sonsuza kadardır ve gayri Tanrı yoktur.
128 **gevherine lâlinin:** Kırmızı renkli değerli taşın özüne, onun cevher değeri olup olmadığına...
129 **sâki:** Kevser şarabı sunan veya özündeki tanrısal ışığı saçan

DEYİŞ - III

Hû diyelim gerçeklerin demine
Gerçeklerin demi nurdan sayılır
On İki İmam katarına uyanlar
Muhammed Ali'ye yârdan sayılır

Üç gün imiş şu dünyanın sefası
Sefasından artık olur cefası
Gerçek erenlerin nutku nefesi
Biri kırktır kırkı birden sayılır

İhlâs ile gelen bu yoldan dönmez
İkilikten geçip birliğe ermez
Eri Hak görmeyen Hakk'ı da görmez
Gözü bakar ama körden sayılır

Gerçek âşık menzilinde durursa
Çerağ gibi yanıp yağı erirse
Eksikliği kendisinde bulursa
O da erdir yine erden sayılır

Şâh Hatayi'm eder Bağdat'tır vatan
İkilikten geçüb birliğe yeten
Erenler yanında kıl ü kal tutan
Yolu dikenlidir hardan sayılır

DEYİŞ - IV

Divane gönlümüz geçmez güzelden
Mihrin yer eyledi tenden ya Ali
Benim arzumanım sensin ezelden
Gitmez muhabbetin candan ya Ali

Canı dilden sevenlerin canısın
Âşıkların methettiği kanısın
Kalmazsın kusura mürvet-kanısın
Geçersin günahtan kandan ya Ali

Nice yüz bin yıllar kandilde durdun
Ata bahane oldu dünyaya geldin
Onun için halkı gümana saldın
Baş gösterdin bin bir dondan ya Ali

Zâhirde bâtında kerem-kanısın
Zülfikar elinde hükmü kanısın
Tanrı'nın aslanı sensin, Ali'sin
Mihraç'ta hatemi yuttun ya Ali

Sen mürşitsin hallolmayan meşkine
Senin şanın yardım etmek düşküne
Kerbelâ'da yatan İmam aşkına
Şefaat bekleriz senden ya Ali

Şeriat içinde şemsi kamerin
Hakikat içinde zatı kemalin
İstemem cenneti göster cemalin
Kul Himmet görmezden handan ya Ali

FATİHA DÜVAZDEHİ

Bismillah nur-u Hüda hakkı içün
Kalma günahlara, el-aman mürvet
Elhamdülillah didar hakkı içün
Kalma günahlara, el-aman mürvet

Rabbül-âlemin Aliyyül-Murtaza
Errahman-irrahim çektirme ceza
Hasan, Şâh Hüseyin lütfeyle bize
Kalma günahlara, el-aman mürvet

Malik-i yevmiddin'de ilmi buldum
İmam-ı Zeynel'den bir himmet aldım
Bakır'a, Cafer'e tecella kıldım
Kalma günahlara, el-aman mürvet

Eyyake-na'büdü Musa-i Kâzım
Eyyake-nastain benim niyazım
İmam-ı Rıza'ya doğrudur özüm
Kalma günahlara, el-aman mürvet

Ehdine's-Sırat-el müstakîm Takî
Sırat-el lezine Aliyyün Nakî
Yerin, göğün, arşın kürsün direği
Kalma günahlara, el-aman mürvet

En'amte aleyhim geçmeden yetiş
Ecel şerbetini içmeden yetiş
Askerî gam gusse basmadan yetiş
Kalma günahlara, el-aman mürvet

Gayr mağdub aleyhim bir isim Şâh'a
Veleddâlin âmin özünü ver Mehdî Mâha
Bizi de varınca ulu dergâha
Kalma günahlara, el-aman mürvet

On dört mâsum-i pâk, on iki nâzır
Üçler, Beşler, Yediler, Kırklar da hazır
Kul Himmet'im derki bizdedir özür
Kalma günahlara, el-aman mürvet

İbrahim Peygamber'in oğlu İsmail'i kurban edişini anlatan destan.

İBRAHİM DESTANI [130]

Evvel Allah adına
Bismillah bünyadına
Mil çekilsin ol göze
Kem bakan üstâdına

Bağını bostanını
Güllü gülistânını
Dinleyin söyleyeyim
İbrahim destanını

Gözleri elmas idi
Can karar kılmaz idi
İbrahim Peygamberin
Hiç oğlu olmaz idi

Söyler ağa karaya
Merhem eyle yaraya
İbrahim peygamberi
Devşirdi bir araya

Yel esti bâd eyledi
Hâki bünyâd eyledi
İbrahim peygamberleri
Devşir dâd eyledi

130 İbrahim Arslanoğlu, *Şah Hatayi ve Anadolu Hatayileri*, s. 387

Eğnim üryan eyleyim
Ciğer büryan eyleyim
Hak bana oğul versin
Ona kurban eyleyim

Okur ağdan karadan
Merhem eder yaradan
Dokuz ay dokuz günde
Oğlan geldi anadan

Gel ha gözümün yağı
Sineme urdun dağı
Cibril haber getirdi
Bir oğlan verdi mahı

Kapıya geldi sâil
Emrine oldu kail
Oğlan doğduğu gece
Adı kondu İsmail

Hased kulun hasedi
Muhkem tuttu yaşadı
Oğlan doğduğu gece
Tamam beş yaş yaşadı

Âşıkı der beşlere
Zülüf dökmüş kaşlara
İsmail de ol demde
Gitti pazar başlara

Avcılar ava gitti
Hak emir dua etti
Çün İsmail ol demde
Pazardan eve gitti

Kimdir mâ'na anlaya
Kelâm koymaz tanlaya
İsmail der yâ ata
Ver beni bir monlaya

Budur ma'na anlaya
Kelam koymaz tanlaya
İbrahim İsmail'i
Götürdü bir monlaya

Yeri göğü yaradan
Okur ağdan karadan
İsmail hocaya gitti
Kırk gün geçti aradan

Kaşları hilâl oldu
Gözleri hümam oldu
İsmail der yâ ata
Mushafım tamam oldu

Oğul der halka bari
Göllerde çalka bari
Bunu bana söyledin
Söyleme halka bari

Baba der halka n'olur
Göllerde çalka n'olur
Söyledim bunu sana
Söylesen halka n'olur

Âleme söz tokanır
Kebaba köz tokanır
Oğul sen bir çiçeksin
Korkarım göz tokanır

Âleme söz n'eylesin
Kebaba köz neylesin
Ben Hakk'ın kurbanıyım
Kurbana göz neylesin

Kırmızı gül olduğun
Kapısız kul olduğun
Oğul sen ne bilirsin
Hakk'a kurban olduğun

Baba men bir düş gördüm
Özümü derviş gördüm
Bize bir konuk geldi
Sağ elinde kuş gördüm

Düş değil hayal olsun
Can baştan savar olsun
Gündüz okursun oğul
İvirdin hayal olsun

Resul giymiş ağ gelir
Sine çapraz dağ gelir
İsmail der ey ata
Bize bir konuk gelir

Bahar da bağ da bitti
Yaz geldi güller yetti
Gel gör ki canım oğul
Gördü(ğü)n düş bize n'etti

Ey ata canım ata
Cana can katan ata
Ezelden ikrar verdin
Var otur ağla ata

Hezârım bendim oğul
La'lim gevherim oğul
Çok pişmanlık çekerim
Yakarım malım oğul

Bu yolda güç olamaz
Güç olsa geç olamaz
Sen Hakk'a kurban dedin
Kurbana eş olamaz

Hezârım bendim oğul
Şekerim kandim oğul
Ben sensiz dayanamam
Tutuşup yandım oğul

Atam gelmiştir bana
Vakit kalmadı daha
Hocam mektep uşağı
Hak helal edin bana

Ağlarken gülüştüler
Gözyaşın siliştiler
Hoca mektep uşağı
Hepsi helâlleştiler

Tarikatin kânına
Ma'rifet erkânına
İbrahim'le İsmail'le
Geldi konuk yanına

Konuk sen sefa geldin
Mihr ile vefa geldin
İsmail der ey konuk
Hoş geldin sefa geldin

Bir biner bir gidersin
Dünyayı herk edersin
İsmail der ey konuk
Sen nereye gidersin

Elif be'ye gelmişsin
Bağrım yiye gelmişsin
Söyle sözünü konuk
Bilem niye gelmişsin

Elifi mim olduğun
Bilmenem kim olduğun
Sen bilmen mi İsmail
Ahiri kim olduğum

Kebap anın gözüdür
Bu ma'nanın özüdür
Biz gaipten bilmeyiz
Bilen Hakk'ın özüdür

Kapıya geldim sâil
Emrine oldum kâil
İsmail sen bilmen mi
İste benim Cebrâil

Elif be'ye gelmişsin
Bağrım yiye gelmişsin
İsmail der Cebrâil
Söyle niye gelmişsin

Yönün döner Ka'be'ye
Allah'a yalvarmaya
Atan kurban diledi
Ben geldim aparmaya

Erenlerin şâhı var
Şahının penâhı var
Çün geldin aparmaya
Çok durma günâhı var

Sağ yanım sola düştü
Hak nazar kula düştü
İsmail İbrahim Cibril
Üçü bir yola düştü

Bayramına toyuna
Kurban olam soyuna
Oğul gel düş önüme
Yürü bakam boyuna

Ey ata canım ata
Can cana kattın ata
Niçin dersin o sözü
Günaha battın ata

İbrahim sen n'işlersin
Kendi özün taşlarsın
Dünyada bir oğlun var
Bu ne işler işlersin

Elifi mim olduğun
Bilmenem dil olduğun
Bir ağ başlı geliyor
Bilmenem kim olduğun

Baba der bilir seni
Gözlerden bulur seni
İsmail der ey ata
O şeytan bilir seni

Kırmızı gül olduğun
Kapıda kul olduğun
Oğul sen ne bilirsin
Onun şeytan olduğun

Ağlayıp gülmez misin
Gözyaşın silmez misin
Yüz yıllık peygambersin
Şeytanı bilmez misin

Cennetten özü çıktı
Aleme sözü çıktı
Attı hurma çiğidin
Şeytanın gözü çıktı

Karşı dağlar kardadır
İşim âh ü zardadır
İsmail der ya ata
Arafat dağı nerdedir

Bir biner bir gidersin
Dünyayı terk edersin
Evme oğul sen evme
Kuşluk vakti gidersin

Kebap bağrım salur mı
Aşk bu canda kalır mı
Hasbeten-lillah için
Gözlen anam gelir mi

Gam değil ever gelir
Boynunu eğer gelir
Vah oğul İsmail der
Göğsünü döğer gelir

Bu aşkla ağlı yatır
Sağlısın sağlı yatır
Geldi gördü kuzusun
Elleri bağlı yatır

Kaşları hilâl eyle
Leblerin zülâl eyle
İsmail der ey ana
Süt hakkın helâl eyle

Kaşların hilal olsun
Leblerin zülal olsun
Anası der ey oğul
Süt hakkım helal olsun

Ey ata canım ata
Sırrım sırdaşım ata
Şükr olsun gördüm anam
Kesilsin başım ata

Gözlerimin yaşına
Bak Mevla'nın işine
İbrahim bıçak çaldı
İsmail'in başına

Gözlerimin yaşını
Yaşının ak kaşını
İbrahim hırsa geldi
Biçti mermer taşını

Bıçak der olan işe
Niçin çaldın beni taşa
Hak'tan bir emir yoktur
Kesmem İsmail'i hâşâ

Ne baddır esmez bunu
Ne gamdır basmaz bunu
Cebrail der yâ Resul
Hiç bıçak kesmez bunu

Zülüfleri yâd olsun
Gamlı gönül şâd olsun
Bunu bıçak kesmezse
Koyverin âzâd olsun

Baba der tebar olsun
Ömrümüz tımar olsun
İsmail der ki ata
Hak'tan bir haber olsun

Oğlan ikrardan dönmez
Tamu oduna yanmaz
Cebrail der ey Rabbim
Oğlan söze inanmaz

Cibril hizmet bitirdi
Özün Hakk'a yetirdi
Kırk feriştah ol koçu
Gökten yere getirdi

Hep orda bindirdiler
Önün Hakk'a döndürdüler
Yetmiş bin feriştahla
Koçu yere indirdiler

Bu aşkla ağlı yatır
Sağlısın sağlı yatır
İsmail'e inen koç
Kurban kendisi yatır

İsmail'in işini
Hak onardı başını
Cibril tekbir okudu
Kesti koçun başını

Ağlarken gülüştüler
Gözyaşın siliştiler
Ağlayan sahabeler
Koç etin bölüştüler

Emir Ayyar ayrığı
Budur Hakk'ın buyruğu
Bin batman eti geldi
Beş yüz batman kuyruğu

Şeytan anda mat kaldı
Ma'naya isbat kaldı
Derisinin üstünde
Beş yüz batman et kaldı

Canım benim pay ola
Çeşmim yaşı çay ola
Baba Emir **Hatayi**
Erenlere pay ola

Düvaz İmam (Kızıldeli)

Biz Urum abdalıyız serdarımız Kızıldeli
Çeşmimizde şu'le-i envarımız Kızıldeli
Bülbül-ü şeyda biziz gülzarımız Kızıldeli
Dinimiz, imanımız, ikrarımız Kızıldeli
Nur-u Ahmet, Haydar-i Kerrarımız Kızıldeli
Kande baksak dembedem didarımız Kızıldeli

Çekti tigin şeceri şakk etti seng-i mermeri
Söyleden oldur Fırat üstünde ibn-i Gerger'i
Var tavaf eyle Sinop'ta ol dikübdür menmeri
Bu söze ikrar edenler oldular gamdan beri
Nur-u Ahmet, Haydar-i Kerrar'ımız Kızıldeli
Kande baksak dembedem didarımız Kızıldeli

Ol vilayet ma'deni serdar-ı şah-ı gaziyan
Rahmeti deryasına gark oldu cümle aşiyan
Na're ursa taba düşerdi zemin-ü asman
Tiğ-i darbından yere geçti, lain-i bed-güman
Nur-u Ahmet, Haydar-i Kerrarımız Kızıldeli
Kande baksak dembedem didarımız Kızıldeli

Dağ-ü taşı mesken oldu bil ana ey merd-ü Şah
Zümre-i Al-i Aba'nın herbiri bir padişah
Bir muhabbet eylesek bin bir ider bi-iştibah
Men Fakir'e anların oldu mesali secdegah
Nur-u Ahmet, Hayder-i Kerrar'ımız Kızıldeli
Kande baksak dembedem didarımız Kızıldeli

Zahide şekk şüphe yoktur evliyanın rahına
Cennet-i a'laya girer yüz süren dergahına
Bu kelamı vird idüp şam-ü seherde ahına
Gel beru ermek dilersen ol erenler şahına
Nur-u Ahmet, Hayder-i Kerrar'ımız Kızıldeli
Kande baksak dembedem didarımız Kızıldeli

Şah Hasan hem Şah-ı şehit ü hem İmam-ü Abidin
Bakır-ü Ca'fer, İmam Kazım, Rıza'dır şah-ı din
Hem Takii-vü Nakii, Asker'dürür şah-ı zemin
Mehdi-i Sahib-zaman ol evvelin-ü ahirin
Nur-u Ahmet, Hayder-i Kerrar'ımız Kızıldeli
Kande baksak dembedem didarımız Kızıldeli

Ey **Virani** damenin elden koma şahın müdam
Ta olasın gün-be-gün şahın yolunda müstedam
Hubb-u evlad'ın hakkıy çün eylegil anı temam
Kim bu medh'i yad ider şam-ü seherde ya İmam
Nur-u Ahmet, Hayder-i Kerrar'ımız Kızıldeli
Kande baksak dembedem didarımız Kızıldeli

BUGÜN BİZE PİR GELDİ

Bugün bize Pir geldi
Gülleri taze geldi
Önü sıra kanberi
Ali Murtaza geldi

Ali benim mahımdır
Yüzü kıblegahımdır
Miraç'taki Muhammed
Benim padişahımdır

Padişahım yaradan
Okur aktan karadan
Ben pîrden ayrılalı
Kaç yıl geçti aradan

Arayı uzattılar
Yaraya tuz attılar
Fazlı'dan bir kul geldi
Bedestanda sattılar

Sattılar bedestanda
Ses verdi gülistanda
Muhammed'in hatemi
Bergüzardır aslanda

Aslanda bergüzarım
Sevdasıyla gezerim
Hep hasretler kavuştu
Ben daha intizarım

İntizarın çekerim
Lebleri bal şekerim
Aşkın ile daima
Gözyaşımı dökerim

Dökerim gözyaşımı
Gör Mevlanın işini
Keşiş kurban eyledi
Yedi oğlunun başını

Keşiş kurban eyledi
Kafirler kan eyledi
Gökten indi melekler
Yerde figan eyledi

Figan eder melekler
Kabul olsun dilekler
Kafir bir dert eyledi
O dert beni helaklar,

Kafir bir dert eyledi
Melekler vird eyledi
Pirim bir şehir yaptı
Kapısın dört eyledi

Dört eyledi kapısın
La'lü gevher yapısın
Yezitler şehit etti
İmamların hepisin

Hasan'a ağ'(u) verdiler
Hüseyn'ime kıydılar
Zeynel İle Bakır'ı
Bir zindana koydular

Zindandaki ezadır
Cafer yollar gözetir
Caferin de bir ismi
Musa Kâzım Rıza'dır

Taki Naki ağladı
Gözyaşları çağladı
Şah Askerî Mehdi'yi
On ikiye bağladı

On ikidir katarım
Türlü metah satarım
Yüküm la'lü gevherdir
Müşteriye satarım

Satarım müşteriye
Kervan kalka yürüye
Cebrail'i eş etti
Cennetteki Huri'ye

Huri'ye eş eyledi
Hatırın hoş eyledi
Kanat verdi kuluna
Havada kuş eyledi

Kuş eyledi havada
Gezer dağda ovada
El kaldırmış melekler
Saf saf olmuş duada

El kaldırmış hakk'ına
İsmi Âzam okuna
İsmi Azam duası
Tatlı cana dokuna

Dokuna tatlı cana
Ağlarım yana yana
İmamların davası
Kalsın ulu divana

Ulu divan kuruldu
Cümle mahluk derildi
Yezit bir kan eyledi
Muhtar anda uruldu

Muhtara hur dediler
Resul'e nur dediler
Cebrail rehber oldu
Ali'ye Pir dediler

Pir dediler Ali'ye
Hacı Bektaş Veli'ye
Hacı Bektaş tacını
Verdi Kızıldeli'ye

Kızıl Deli tacımız
Şeyh Ahmet miracımız
Gözcü Karaca Ahmet
Yalıncak duacımız

Kul Himmet'tir adımız
Orda yoktur yadımız
Şahı Merdan aşkına
Hak vere muradımız

Hak la ilahe illallah
İllallah Şah illallah
Ali mürşit güzel Şah
Şahım eyvallah eyvallah

MUSAHİPLİK

Alevi inanç sisteminin temel kurumlarından biri olan musahiplik, sözcük itibariyle dünya ve ahiret (yol) kardeşliği anlamına gelmektedir. Musahipliğin başka bir adı da "***Ahiret kardeşliği***" dir. Alevi inancında bu kardeşlik "***malı mala, canı cana katmak***" olarak açıklanır. Musahiplerin tasada-kıvançta, varlıkta-yoklukta, sağlıkta-hastalıkta birbirine arka çıkmaları gereklidir. Birbirlerine öz kardeşten daha yakın olmaları, birbirlerini desteklemeleri esastır. Biri zorda kaldığında, diğeri hemen yardımına koşar. Bunu severek inanca ve töreye dayanan bir görev olarak yerine getirir. Ahret kardeşleri birbirinin gidişatını, çocuklarının durumunu izlerler. Kötü yola sapmamaları için göz kulak olurlar. Acıları, sevinçleri ve tasaları ortaktır. Bu anlamda da sosyal bir kurumdur.

Ehlibeyt sevgisi ile dolu olan, Ehlibeyt yoluna inanan, pirine, mürşidine, rehberine inanıp iman getiren, yolun yasakladığı suçları işlememiş ve yol düşkünü olmamış insanlar birbiri ile anlaşırsa musahip olabilirler. Belli bir yaşa gelen Alevi, kendisine uygun bir musahip tutmakla yükümlüdür. Musahiplik için en uygun yaş fiziksel ve kişilik olarak belli bir olgunluğa erişme yaşı olan 18-20 yaş ve üzeridir. Eskiden bu yaşlarda kişiler evlenmiş oluyorlardı. Akil baliğ (ergen) dönemine gelmiş her Alevi genci kendi kişiliğine uygun anlaşabildiği bir kişi ile musahip olma kararı alabilir.

Musahip olmak isteyenler, anne ve babalarının rızalığını aldıktan sonra musahiplik kavline girmek için dualanmak üzere pirin (bağlı olduğu ocağın dedesi) huzuruna çıkarlar. Bu çıkış herhangi bir ortamda olabilir. Bu dualanma işlevi bir cem-

de olabileceği gibi, herhangi bir ev ortamı içinde de olabilir. Dedenin musahiplik kavline girecek olan bu iki kişiye yaptığı duaya gözlengeç duası denir. Bir tür musahiplik öncesi nişanlılık gibidir. Bu dönem içerisinde birbirlerini daha iyi tanırlar, musahipliğin ağırlığını taşıyacak olgunlukta olup olmadıklarını ölçerler. Eğer musahipliğin şartlarını taşıyamayacaklarsa bu sevdadan vazgeçerler. Çünkü musahiplikten ayrılma yoktur. Evlilik gibi, yada ortaklık gibi; ayrılalım, bir yenisini deneyelim denemez. Musahiplik bir defa yapılır ve ölünceye kadar devam eder.

Dedenin gözlengeç duası yaptığı sırada musahip olacak kişiler bekar olabilir. Musahipliğe ikrar vereceği ve kurbanını kesip musahiplik cemine katılacakları zaman eşleriyle beraber dört kişi olarak pirin huzuruna çıkarlar. Bu dört kişilik iki aile Alevi toplumunun çekirdek ailesi sayılır. Musahip çiftlerin Alevilik kurallarını; Örneğin: eline, beline, diline sahip olmasını bilmeleri gerekir.

Her iki kişi de musahip kardeşini seçerken bazı değerlere dikkat etmek zorundadır:

1) Musahip ile aynı dili konuşur olması gerekir.

2) Aile durumu uygun olacaktır. Yani her ikisi de evli olacak, birisi evli diğeri bekâr iki kişi musahip olamaz.

3) Yaş durumları birbiriyle dengeli olacaktır. Genç birisiyle aralarından büyük yaş farkı olan yaşlı birisi musahip olamaz.

4) Kültürel olarak birbiriyle uyum sağlayacak konumda olmalıdır: Alimle cahilin musahip olması uygun değildir.

5) Dede (ocakzade) olan bir kişi ile talip olan bir kişi musahip olamaz.

6) Musahiplerin yaşadıkları bölgeler birbirlerinden çok uzak yerler olmamalıdır.

7) Musahibi Hakk'a yürümüş (vefat etmiş) olan kişinin tekrar musahip tutması erkân değildir.

8) Musahipler birbirlerinin kız kardeşleri ile evlenemezler. Eğer böyle bir evlilik daha önce oluşmuş ise musahip olamazlar.

9) Musahiplerin çocukları da birbirleriyle evlenemezler. (Amca çocukları evlenebildiği halde).

Musahipliğe İkrar Verme

Alevîlerde ikrar; yola, erkâna, Alevîliğe girecek olan talibin, mürşidin öğüt ve telkinlerini kabul edip; yolun bütün kurallarını benimseyip uyacağına dair verdiği sözdür.[131] Sosyal antropolojik anlamda buna kültürleme diyebiliriz. Çünkü bu olay Alevi bireyi için; içine girdiği toplumun kültürünü öğrenme, benimseme ve yaşama konusunda dedeye söz vermektedir.

Musahip olacak canlar baba ve annelerine danışarak onların rızasını aldıktan sonra gidip rehberi görürler. Rehber bunların yapması gereken işlemleri bir bir anlatır; temizce yıkanıp giyinmelerini musahip olacağı kişi ile beraber pirin huzuruna (bağlı olduğu ocak dedeleri) nasıl çıkacaklarını anlatarak detaylı bir şekilde bilgilendirir. Musahipliğe ilk adımı atacak olan gençler pir huzuruna çıkacakları yere anne-babaları ve evli iseler eşleri ile birlikte gelirler. Gözcü musahip olacak gençlerin bellerine kemerbest, tığ-bent (büyük mendil veya çevre) takar.

Gözcü-rehber bu mendili sağ eli ile tutar, önlerine düşer. Önce kapının sağına-soluna niyaz eder. Kapıdan içeri girince, yüksek sesle:

"Hû erenler. Musahip olmak için ikrar verecek gençleri getiriyorum."

131 Mehmet Eröz. *Türkiye'de Alevîlik ve Bektaşilik*, s.13

der. Gözcü ve musahip olacak canlar, sağ ayaklarını önce atarak meydana doğru ilerlerler.

Gözcü bu canların musahip olma isteklerini dedeye sesli olarak iletir:

"Hû erenler. Bu canlar musahip olmak üzere pir huzuruna çıkmak dilerler."

Pir, onların isteklerine karşı der ki:

"Ey talip!.. Bu yol öyle kolay gidilecek yol değildir: Bu uzak bir yoldur, gidemezsin. Demirden leblebidir, yiyemezsin. Oddan gömlektir, giyemezsin. Kıldan ince kılıçtan keskindir, katlanamazsın. Tekrar düşünün, kaldıramayacağınız yükün altına girmeyin... Geri gidiniz!.."

diyerek geri gönderir.

Gözcü, ikrar verecek canları geri götürür, tekrar gelirler. Pir yine geri gönderir. Pir üç defa gönderir, dördüncü olarak tekrar geri gelirler. Dördüncüde pir, bu talipleri kabul eder. Bu gelişlerinde meydana niyaz edip sonra da iki diz üzeri otararak Nesimi darına duran canlara dede nasihatte bulunarak musahipliği anlatmaya başlar:

"Ey Canlar, sizler ikrar vererek musahiplik kavline, Muhammed-Ali yoluna girmek istersiniz. Musahiplik zordur, meşakkatli iştir, taşınması güçtür. Musahip musahibi incitirse derdine derman yoktur. Bu yolda artık kardeşten ilerisiniz, gerek bu dünyada, gerek öbür dünyada birbirinizden sorumlusunuz. Birbirinize ölünceye kadar yardımcı olacaksınız. Yalan söylemeyecek, haram yemeyeceksiniz. Elinize, dilinize, belinize sahip çıkacaksınız. Birinizin günahından, hatasından diğeriniz sorumlu olursunuz. O nedenle birbirinizin suç işlemesine engel olacaksınız. Sizlere bir yıl süre veriyorum; Bu süre içerisindeki hayatınızda kardeşliğinizin sürüp sürmeyeceğini deneyin. Bu süreden sonra birbirinizden hoşnut olarak

musahipliklerıniz yine devam ederse eşlerinizle beraber dört kişi olarak kurbanınızı da getirip cemde kesersiniz" der.

Daha sonra gözcü, musahipleri dedenin önüne getirip niyaz ettirir. Niyazdan sonra musahip olacak canlar, dedenin önüne diz çöker ve yere secde eder, canlar secdede iken dede gençlerin sağ el baş parmaklarını sol eli içine alıp bunlara der ki:

"İyi ve kötü günlerde kardeşsiniz. Bir gömlekten ses vereceksiniz. Gelme, gelme... Dönme, dönme... Gelenin malı; dönenin canı..."

diyerek, bir dua okur ve önünde secde halinde olan canların her birinin sırtına *"Allah, Muhammed, Ya Ali"* diyerek üçer defa sağ elinin iç tarafı ile (pençe) vurur. Böylece musahiplik ikrarı verilerek musahiplik kavline girilmiş olur. Tekrar dedeye niyaz eden gençler orada bulunan büyüklerin ellerini öper ve meydandan ayrılırlar. Başka musahip olmak isteyen gençler var ise onlara da aynı uygulama tekrarlanır.

Musahiplik Kurbanı Kesme

Musahiplik ikrarı vererek sözleşmiş olan canlar, en az bir yıl geçtikten sonra, birbirlerinden usanmamışlarsa, musahiplik konusundaki uyumları devam ediyorsa ve yol kardeşliğine engel olacak bir durumları yoksa; bekar olarak musahiplik ikrarı verenler de evlenmişse, musahipliklerini sağlamlaştırmak için kurbanlarını kesmek isterler. Bu kurban kesimi yapılan bir cemin içine kendi kurbanlarını katarak olabileceği gibi kendileri tarafından düzenlenecek, bağlı olduğu ocağın dedesi (piri) tarafından yürütülecek "musahiplik cemi" şeklinde de olabilir. Musahiplik cemi olarak yapılan cemdeki kurbanın yüreği ortadan dörde bölünerek musahipler ve eşlerine paylaştırılır.

Musahiplik kurbanı kesen canlar eşleri ile beraber cemevine gelmeden önce yıkanır, temizlenir ve şatafatsız, abartısız bir şekilde temizce giyinirler. Cem akışı içerisinde On İki Hizmet yerine getirilir. Hizmet akışı içerisinde uygun bir zamanda musahipliklerini kesinleştirecek olan canlar bellerine kemerbest bağlarlar. Dört kişiden oluşan iki musahip aile (musahipler ve eşleri) gözcü önlerinde olmak üzere yalınayak olarak meydana gelir ve dâra dururlar. Sağ başta yaşça büyük musahip, onun solunda yaşça küçük olan musahip, onun solunda büyük musahibin eşi bacı, en solda da yaşça küçük olan musahibin eşi bacı ayakları yalınayak olarak meydana, pirin huzuruna gelir. Eğilip meydana niyaz eder, dara dururlar, dede dâr duasını verir.

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dârdan, çağırdığınız pirden, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den, Sultan Dede Garkın'dan şefaat göresiniz. Hak erenler. Allah'a kul, Muhammed'e ümmet ve Ali'ye talip eylesin.

Gerçeğe Hû..."

Musahipler meydana niyaz edip iki diz üzerine otururlar.

Gözcü şöyle der:

"Ey pirim ve cem erenleri, şu anda eli erde, yüzü yerde, özü darda, darı Mansur'da, erenler meydanında; Hak-Muhammed-Ali yolunda, Pir divanında, canı kurban, teni terceman olarak yalın ayak, yüzü üzere sürünerek gelmiş, Ayn-i Cem Erenleri'nin izn-i icazetiyle Muhammed-Ali yoluna, Dedekargın süreğine dâhil olmak üzere koç kurbanlarıyla gelmişler. pirden himmet niyaz ederler.

Allah Allah!.. Eyvallah!.."

Dede şöyle devam eder:

"Ey cem erenleri, sofular, bacılar, meydanda gördüğünüz

bu canlar geçen dönemlerde musahip olmak üzere birbirleriyle anlaşmışlar, konuşmuşlar ve musahip olmaya karar vermişler. Dede olarak bana geldiler, isteklerini belirttiler. Ben de kendilerine: "Talip, bu bir uzak yoldur; gidemezsin. Demirden leblebidir, yiyemezsin. Ateşten gömlektir, giyemezsin... Geri gidiniz" dedim.

Üç defa geri gönderdim her defasında tekrar geldiler. "Biz bu yolun yolcusu olmaya karar verdik" dediler. Ben kendilerine gerekli nasihatlerde bulunarak, musahiplik kavline girmelerini sağladım, dualarını ettim. "Sizler en az bir yıl daha birbirinizi tartın, tanıyın bu sürenin sonunda da kararınız aynen geçerli olursa tekrar gelin kurbanınızı kesin" dedim. Şimdi görüyoruz ki bu canlar birbirlerinden usanmamışlar, aynı kararda ve kararlılıkta olduklarını beyan ederler."

Daha sonra dede musahip gençlere yemin verdirir:

"Bu ikrardan dönmemesine yanımızdaki daşlar, hıfız melekleri güvah olsun mu?

İkrarından dönen Muhammed-Ali'nin şefaatından mahrum kalsın mı? Boynuna münkir halkası takılsın mı?

Yanımızda bulunan gözle görünmeyen melekler şahit olsun mu?

Mürşidin Muhammed, rehberin Ali'dir. Verdiğin ikrar onlaradır. Dağlar, taşlar, ağaçlar; ay, gün, yer, gök... Tanık olsun mu?

Bu ikrardan dönerseniz Ali'nin Zülfikar'ı boynunuza dolansın mı?

Musahibinle pirin eteğini tuttun mu?"

diyerek yemin verdirir. Her sorunun cevabı anında musahipler tarafında *"Allah eyvallah"* diye cevaplanır. Bu andı içtikten sonra, dede musahip canlara şu duayı eder:

"Allah... Allah...

İkrarları kadim ola, muratları hâsıl ola... Verdiği ikrardan

dönmeyeler. Birbirlerinden usanmayalar. Pir divanında utanmayalar. Ruz-i mahşerde oda yanmayalar. Dünyada melanet, ahirette dalâlet görmeyeler. Şeytanın izine, münafığın sözüne uymayalar. Hak-Muhammed-Ali, gönlünüzü gümandan, başınızı dumandan kurtara. On İki İmam, didarından, katarından ayırmaya. Hünkâr Hacı Bektaş, Sultan Dede Garkın yardımcıları ola...

Gerçeğin demine Hû..."

Bundan sonra musahipler dedelere, delile ve daha sonra da meydana niyaz ederek ayrılırlar.

GÖRGÜ-SORGU

Görgüde daha önceleri musahip olmuş ve tarikata girmiş, yol düşkünü durumuna düşmemiş canlar görülür. Musahipli canlar görülmeden önce yıkanır, temizlenir ve temizce giyinerek cemevine gelirler. Cem akışı içerisinde on iki hizmet yerine getirilir. Görgü işlemi başlayacağı sırada görülecek olan canlar meydanda dara durmak için hazır beklerler.

Abdülbaki Gölpınarlı "*Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*" adlı yapıtındaki "Görgü-sorgu, görülmek sorulmak" maddesinde şöyle yazmaktadır:

*"Alevilerde kış mevsimi gelip, herkes bağının bahçesinin tarlasının işlerinden kurtulunca dedeler, taliplerinin bulunduğu köylere giderler. Cuma geceleri bir evde toplanırlar. Musahiplik kavline girmiş (yani ikrar verip, kardeş olmuş) olanlar bir yıl içinde yaptıkları suçları, toplantı yerinin ortasına dâra gelerek söylerler. Dârda durandan incinmiş varsa, o da yanına gelerek şikâyetini söyler. Böylece herkes yaptığı suçun cezasını çeker, birbirleriyle haklaşırlar. Buna "**Görülmek**" denir. Dede bunları görmüş olur. Bu törene 'Görgü-sorgu' adı verilir."*

Pir Sultan'ın dâra ilişkin nefeslerinden birinde geçen şu dörtlüğe bir göz atarsak, görgü-sorgu işleminin, yani dârın toplumsal işlevini kavramak kolaylaşır:

Mansur Hakk'ım dedi buldu dârını
Talip burada çeker ahret zarını
Cümle kazanç ile külli varını
Bütün Hak yoluna dökmeli imiş

Hallac-ı Mansur "Ben Hakk'ın kendisiyim" (Enel-Hak) derken toplumsal insan gerçeğini dile getirdiğinden kendini

dârda bulmuştur. Talip kendine ilişkin gerçekleri saklamadan, dârda can pahasına her şeyi ortaya dökmelidir; benlikten uzaklaşıp tüm malvarlığını bu yolda verebilmelidir. Öte dünyada değil, yaptıkları varsa burada çekmelidir.

Dâr meydanında işlenmiş günahlar ve kusurlardan yargılamalar, kesinlikle mahkemeyi kübra'ya bırakılmaz. Sorumlu olduğu toplumuna öder ve ondan bağışlanmasını diler.

Dört kişiden oluşan iki musahip aile (musahipler ve eşleri) bellerine kemerbest bağlarlar; Gözcü önlerinde olmak üzere yalınayak olarak büyük musahip sağ başta, küçüğü onun solunda, eşlerden büyük olanı da onun solunda ve küçük eş de dördüncü sırada olmak üzere meydana, pirin huzuruna gelir. Eğilip meydana niyaz eder, dâra dururlar.

Dede tüm cemaate seslenerek:

"Hû..! Hak-Muhammed-Ali'nin himmeti ve yüzsuyu hürmetlerine sığınıp özünü dâra çekmiş sofular, bacılar! Bir tek vücut olmuş cemin canları! Dâr Mansur Dârı, meydan erenler meydanı! Bu meydanda yalan dolan olmaz, yalan söyleyenin derdine derman bulunmaz. Ve bu meydanda nice başlar kesilir de soran olmaz!

Dârdaki canlar! Mansur gibi asılmaya, Nesimi gibi yüzülmeye hazır mısınız?" diyerek, meydandakilere seslenir.

Meydandaki canlardan *"hazırız"* cevabını alınca, dâr duasını verir.

"Bism-i Şâh, Allah... Allah...

Geldiğiniz yoldan, durduğunuz dârdan, çağırdığınız pirden, Hünkâr Hacı Bektaş Veli'den, Sultan Dede Garkın'dan şefaat göresiniz. Hak erenler üçlerin, beşlerin, yedilerin, on iki imamların, kırkların ve ehlibeytin yolundan, katarından, didarından ayırmasın. Allah'a kul, Muhammed'e ümmet ve Ali'ye talip eylesin.

Gerçeğe Hû..."

Dardakiler meydana niyaz ettikten sonra iki diz üzeri oturup (Nesimi darı) elleri dizleri üzerinde beklerler.

Dededen destur aldıktan sonra:

"Canı dilden bel bağladım yoluma erkânıma
Hamdülillah ben de geldim erenler meydanına
Canım kurban tenim tercüman, bu yolun fermanına.
Günahım çok elaman, sığınarak geldim erenler lütfü ihsanına" derler.

Ya da aşağıdaki deyişi okur

"Meydana gelmişim Allah eyvallah pirim
Ben yolum yanılmışım Allah eyvallah pirim

Mailem kapısına erenler tapusuna
Geldim Hakk kapısına Allah eyvallah pirim

Günahım çok dildeyim teslim oldum eldeyim
Ben yolumca yoldayım Allah eyvallah pirim

Çünkü Hakk'a varacağım Hakk cemalin göreceğim
Sorgu sual vereceğim Allah eyvallah pirim

Gelsin küsmüş var ise kem söz geçmiş var ise
Bir incinmiş var ise Allah eyvallah pirim

Ey efendim penahım sen mürüvvet eyle Şah'ım
Taşra koydum günahım Allah eyvallah pirim

***Genç Abdal** biçare baş eğmiştir bu dâra*
Medet kıl günahkara Allah eyvallah pirim."

diyerek okuduktan sonra, gözcü:

"Allah Allah! Eli erde, yüzü yerde, özü Dar-ı Mansur'da; Hak-Muhammed-Ali yolunda, erenler meydanı, pir divanında, canı kurban, teni terceman, On İki İmam ve on dört Masum-u Pak Efendilerimizin dostlarına dost, düşmanlarına düşman olmak kavliyle Hak Erenlerin nasihatini kabul gereğince amel etmek üzere yalın ayak, yüzü üzere sürünerek gelmiş, Ayn-i Cem Erenleri'nin izn-i icazetiyle Muhammed-Ali yoluna, Dedekargın süreğine dâhil olmak üzere kurbanlarıyla gelmişler. Hakk'ı görmüş, rah-ı hak bilmiş, Nesimi gibi yüzülüp, Mansur gibi asılıp, Fazlı gibi borçtan kurtulmak dilerler. Pir'den himmet niyaz ederler.

Allah Allah!.. Eyvallah!.."

diye tercemanı bitirince. Dede, cemde bulunan canlara hitaben:

"Ayn-i cem erenleri, sizler bu canlardan razı mısınız?" der.

Dede, bu soruyu üç defa tekrarlar.

Cemde bulunanların rızalığı alındıktan sonra dede:

"Ber cemal-ı Muhammed, Pir kemal-i İmam Hasan, Şah Hüseyin, Ali'yi pir bilenlere verelim candan salâvat" der.

Tüm canları salavat vermeye çağırır. Hep birlikte:

"Allahümme salli ala seyyidina Muhammed ve alâ Al-i Muhammed!" diyerek salâvat verilir.

Darda bulunanlar, yani görülenler yüz üzeri kapanıp secdede dururlar. Dede:

"Geldiğiniz Ali yolu, durduğunuz Mansur darı... Hak, cesedinize can verdi; kalbinize iman verdi... Ağız talip, dil mürşit...

Erenler meydanında ne gördünüz, ne işittiniz?.."

dedikten sonra, secdedeki canlar, başlarını kaldırmadan:

"Hak gördük, Hak işittik, Hak meydanına geldik; Pir gördük, Pir meydanına geldik..." derler.

Dede secdedeki canlara şu telkini yapar:

"Hak gören gözler ağrı, acı görmesin; Allah pir divanında utandırmasın. Allah, Eyvallah kapısında; döktüğünüz varsa doldurun, ağlattığınız varsa güldürün... Yıktığınız varsa kaldırın. Doğru gezin, dost gönlünü incitmeyin, kendi nefsinize güç geleni başkasına yapmayın... Ehlibeyit sevgisini kalbinizden eksik etmeyin... Helâlinden kazanın, helâl olarak harcayın... Helâl kazancın bereketi, haram kazancın sorgusu vardır... Mürşide teslim-i razı olun. Yalan söylemeyin, haram yemeyin, zina etmeyin... Elinizle koymadığınız herhangi bir şeyi almayın; gözünüzle görmediğinizi söylemeyin.

Gelme... Gelme; Dönme... Dönme! Gelenin malı, dönenin canı... Riya ile ibadet; şirk ile taat olmaz... Söylediğin meydanın, sakladığın senin! Allah, Eyvallah!"

Bunun üzerine görgüsü yapılanlar dara (Nesimi darı) kalkarlar. Dede sorar:

"Erenler meydanında, pir huzurunda mürşidine teslim-i rıza oldun mu? Hak-Muhammed-Ali, On İki İmam ve Ehl-i Beyt soyuna iman ve ikrar ettin mi? Kazaya razı olup, kadere bağlandın mı? Nacilerin pişuvası İmam Caferi Sadık'ın içtihadı üzere hak dediğimizi hak bilip, batıl dediğimizi batıl bildin mi? Muhammed-Ali'nin ve Ehlibeyt'inin sevdiğini sevip ***tevella;*** *sevmediğini sevmeyip* ***teberra*** *ettin mi?*

Dört kapı, kırk makam hak mı? On iki yas-ı matem hak mı? Suret-i haktan görünüp, dünya menfaatiyle gözünü kamaştıracak münafıkların sözlerine aldanıp erenler yolundan uzaklaşırsan mahşer günü yüzünüz kara olsun mu?" der. Dardaki canlar da her soruya:

"Allah... Eyvallah!.." diyerek cevap verirler. Dede:

"Hak-Muhammed-Ali, Hünkâr Hacı Bektaş Veli, Dede Garkın Sultan ikrarınızda sabit kadem eyleye, gerçek erenler demine Hü." diye dua eder.

Böylece canların görülüp sorulması bitmiş olur.

ERKÂN

Cemlerde görgü işlemi tarık çubuğu veya pençe vurma şeklinde olur. Tarık çubuğu "batını" anlamda Cennet'teki Tuba Ağacı'ndan alınıp, Cebrail tarafından Hz. Muhammed'e "Allah'a ikrâr" için "çalınan" bir kutsal değenektir. Tuba Cennet'te bir ağaçtır ki, bu ağacın kökü yukarıda, dalları aşağıda olan büyük bir ağaç olduğuna inanılır. Pek çok hadiste Tuba ağacından ve onun özelliklerinden bahsedilir. Meyvesinin hiç tükenmediği de rivayet edilir. Hz. Muhammed 628 yılında Hudeybiye'de Müslümanları bir ağacın altında toplayarak kendisine bağlılık yemini ettirip biat aldı. Bunu yaparken, biat edip ikrâr verenlerin sırtına, ağaçtan kestiği sopayı vurarak takdis etti. Bu biat törenine "Biat-ı Secer" (ağaç biatı) ya da "Biat-ı Rıdvan" (Cennet Biatı) denmektedir. Halife Ömer, kutsal sayılan bu ağacı kesince, Hz. Ali yanlıları da bu ağacın dallarını alıp sakladılar ve cem törenlerinde ikrâr asası olarak kullandılar. İşte, Alevi dedelerinin cemlerde tarık olarak kullandıkları yaklaşık 5 cm çapında ve 80-100 cm. uzunluğundaki çubukların andığımız Rıdvan Ağacı'nın dalları olduğuna inanılmaktadır.

Bu uygulama görgü cemlerindeki "Tarık Altından Geçme" ritüelinde, Pir tarafından talibin baş ile göğüs bölgesinin sırt kısmına yatay olarak 3 veya 12 vuruşlu olarak değdirilir/vurulur. Toplu geçişlerde dede tarafından "Allah, Muhammed,Ya Ali!" diyerek 3 kez vurulur. Tarık olmadığı zaman dede el (pençe) vurur. Pençe, Ehlibeyit'i simgeler. Bazı yörelerde Tarık; alaca değenek, erkân sopası, evliya, rıza gibi değişik adlarla da anılmaktadır.

Dede Garkın süreğinde yapılan cemlerde ise görgüsü yapılan talibin sırtına dede el ile "Allah-Muhammed-Ali " diyerek üç defa vurur. Görgüleri tamamlananlar için yapılan toplu geçişlerde ise, tarık (alaca değnek) yerine bir kılıç kullanılır ki buna "Erkan Altından Geçme" denir. Tarık olarak kılıcın kullanılmasında Dedekargınların ocakzade olması yanında aynı zamanda boy beyi olmasının da bir etkisi olduğu zannedilmektedir. Çorum Büyükcamili köyünde Erkan olarak kullanılan kılıç ise geçmişte bir Dedekargın'a aitti, ama hangisi bilemiyoruz. Bu kılıç şimdi de "Karakılıç" türbesi adıyla yatır olarak özel bir binada muhafaza edilmektedir.

Dede Garkın süreğinde erkan cemi şöyle yapılır: Daha önce görgüleri yapılan talipler erkân altından geçerek görgülerini tamamlamış olurlar. Bu erkân cemi Perşembe günleri yapılır ve bu cemde kurban kesilmez, yani kan akıtılmaz. Lokmalar çörek-börek, kömbe şeklinde olur.

Erkandan geçme işlemi erkân cemi sırasında yapılır. Post dedesi cem sırasında yerinden kalkıp gider ve erkanı bulunduğu yerden gülbank/dua ile iki kolları üzerine alıp cemevine getirir. Cemevine girişte herkes ayaktadır. Dede "La Feta İlla Ali La Seyfe İlla Zülfikar" diyerek postun bulunduğu yere, postun hemen önüne gelerek ayakta durur.

Dede cemde bulunanlara seslenerek:

"Hakk'ın birliğine Mü'minlerin yârlığına, münkirlerin körlüğüne, Ali'nin erliğine, gönüller birliğine, Zülfikar'ın keskinliğine, tövbelerimizin kabulüne, gönüller muradına nail olmak için aşk ile diyelim bir Allah Allah!"

der. Bunun üzerinde canların hepsi büyük bir coşku ile *"Allah, Allah... Allah, Allah... Allah, Allah..."* diyerek dedeye eşlik ederler.

Erkan altından geçmek için hazırlanmış olan canlar sıra ile rükû durumuna gelerek eğilip dedenin iki kolları üzerinde

olan erkanın altına gelip bekler. Dede erkan altına gelen her cana şu gülbangı okur:

"Bismi Şah, Allah Allah!..
Hal erenler halidir.
Yol erenler yoludur
Gafil olman gaziler
Değen üstaz elidir.
Ustazı nefes, bi-izn-i[132] *halife*
Halife-i büzürge[133]
Büzürge-i Şah-ı Merdan
Yol verenin göz görenin
Yolca giden yorulmamış
Gerçek bu yoldan ırılmamış
Erenler bu tariki evliyayı hak buyurmuş
Hak diyelim desturu Şah."

dedikten sonra erkan altındaki can oradan çıkar, bir diğer can erkan altına gelir. Dede sırası gelen herkese teker teker aynı erkan gülbangını okur.

132 Bi-izni: İzni ile
133 Büzürg: Büyüklük, ululuk

SONSÖZ

Oğuz'un yirmi dört boyundan birisi olan Kargın boyuna mensup Dede Garkın Ocağı'nın Anadolu'daki talip topluluklarının tamamı Türkmenlerden oluşmaktadır. Orta Asya kökenli olan bu Türkmen grupların İslam öncesi Tanrı inancı, göktanrı inancına dayanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde Kargınların Ehlibeyt coğrafyası diye tanımlayacağımız bugünkü Irak topraklarındaki bölgelere geldiklerinde İslamiyet'le tanıştıkları ve İslamiyeti Emevilerin İslam anlayışı gibi değil de Ehlibeyt soyundan gelenlerin anlayışına göre kabul edip uyguladıkları görülmektedir. Türkmen kesiminin Selçuklu döneminde de Osmanlı döneminde de iktidarda bulunanlar ile arası pek hoş olmadı. İktidarda bulunanlar halkın dilinden, inancından uzaklaştıkta bunlara karşı çıktılar, bunun sonucu olarak da hep öteki oldular. Cumhuriyetle birlikte laikliğin getirdiği biraz rahatlamaya karşın özünde fazla bir değişiklik olmadı.

Günümüze geldiğimizde; bütün olumsuzluklara rağmen belki de en rahat dönemimizi yaşıyoruz. İnanç ve kültür değerlerimizin özünü yitirmeden bugünlere gelmemizde tartışmasız etkisi olan iki kurumdan birisi Dedelik kurumudur. Benim gibi 68 kuşağını oluşturan nesil gençlik yıllarında etkisinde kaldığı siyasal ideolojilerin bir sonucu olarak Dedelik kurumuna karşı bir tavır aldılar. Çünkü etkisinde kaldıkları ideoloji; Sömüren ve sömürülen üzerine kurulmuştu. Sömürülen halktı yani talipti, buna bir de sömüren lazımdı. Onu da hemen buldular: Sömüren "Dedeler" idi. Ama aradan geçen za-

man içinde işin böyle olmadığı, Dedelik kurumunun Aleviliğin temel direklerinden birisi olduğu anlaşıldı. Fakat şehirlere olan göçler sebebiyle köyler boşaldı. Şehire gelenlerin yeni nesilleri cemleri bilmez oldu, cemlerdeki semahları folklorik bir gösteri olarak algılamaya başladılar. Ocakzade olanların çocuklarının büyük bölümü dedeliğin gerektirdiği bilgi ve kültürden uzak kaldılar. Toplum içinde, dedelik kurumunun sömüren olurak görülmesi onları rahatsız etti. Müsahiplik kurumunun işlevi azaldı. Köyde hep bir arada olan Dede-Talip ilişkisi koptu. Talibin görgüsü sorgusu yapılamadı. Talip düşkün müdür, değil midir, bilinemedi.

Alevi olmayan, Aleviliği yok sayan ve anlamaya çalışmayan; sadece onları oy deposu olarak gören bütün siyasi iktidarlar Aleviliğin doğru bir şekilde anlatılması ve tanınması için hiçbir çaba göstermediler. Bütün bunların yanında Alevilikle ilgili basılmış kitapların yok denecek kadar az olması, bilgi eksikliği, Alevilik adına herkesin ahkam kesmesi, ağzı olanın konuşur olması genç kuşakların bazılarının farklı bir Alevilik anlaşını doğurdu. Ali'siz Alevilikden bahsedenler, Aleviliği "Alev"le ilişkilendirenler. Hz. Ali'yi ehli sünnet anlayışındaki gibi Namaz-Oruç-Hac üçgeninin içine hapsedenler ortaya çıktı. Buna benzer yaklaşımlar sonucu genç neslin kafası iyice karıştı.

Son bir-iki yıl içerisinde ise bazı şeyler değişmeye başladı: Bugüne kadar Aleviliği ve Alevileri görmezden gelen siyasiler Alevilerle ilgilenmeye başladı. Dedelik kurumunu sömürücü diye niteleyenlerin büyük çoğunluğu Ocak anlayışını sahiplenmeye başladılar. Ali'siz Alevilikten bahsedenlere, Aleviliği Alevle ilişkilendirenlere ilgi azaldı.

Bir atasözü vardır: "Su bulanmayınca durulmaz" diye. Belki de bu kadar bulanıklık; yeni bir durulmanın, kendine gelmenin, kendini yeniden keşfetmenin bir başlangıcıdır. Alevi-

ler de artık kendilerine olan özgüvenlerini açığa vurarak kimliğini ve inancını daha rahat ifade edebiliyor.

Devleti yöneten, yani iktidarda bulunanlar; artık Aleviliği daha yakından tanıma, anlamaya çalışmalı; kendi Alevilik anlayışlarını Alevilere dayatmaktan vazgeçmeli, Alevileri başka inançlarla kıyaslayarak benzerlik kurmamalıdır. Alevilik kendine özgüdür. Şu inancın içinde, dışında, yanında diye paralellik kurmak yanlıştır.

Bir Mevlevi ile bir Alevi-Bektaşi inancında olan birkişi sohbet ederken Bektaşi sormuş: "Derviş Baba ibadetinizde siz ne yaparsınız?" demiş. Mevlevi derviş "Allah der, döneriz" demiş. Mevlevi de Bektaşi'ye sormuş: "Erenler siz ne yaparsınız" Bektaşi şöyle cevap vermiş: "BİZ HAK DER, DÖNMEYİZ."

Aleviler ne der? diye sorarsak: "Hak" der, "Enel Hak" der.

Bu yazımızda "Yol bir sürek binbir" diyerek Dede Garkın süreğindeki uygulamaları yani binbirin birisini anlatmaya gayret ettik. Sürek uygulamalarını anlatırken büyüklerimizden duyduklarımızı, kendi yaşadıklarımızı ve elde belgesi olan somut örnekleri vermeye çalıştık. Cem uygulamalarını anlatırken ehli sünnet mezheplerin anlayacağı şekilde "Kur'an'ın falan suresi, filan ayetine göre" diye hiç atıfta bulunmadık.

DEDEKARGINLARIN SOYAĞACI

Çorum bölgesine giden ilk grubun başındaki kişi Yusuf Beydir. Yusuf Beyin gelişi 1813 tür. Birkaç yıl sonra Topalağalar grubu geldi. 1828 de Büyük Ahmet Paşa[134] ve kardeşi Derviş Hüseyin Bey geld

I- BÜYÜK AHMET PAŞA

A. Hacı Mehmet Bey (1821)

1. Ali (Şer Ali) **Bey (1853)**

a. Mehmet Bey (1894)

01. Ali Dedekargınoğlu

i. Hüseyin Dedekargınoğlu

b. Hacı Galip Bey (1896)

01. Melahat Dedekargınoğlu
02. Fatma Kargın
03. Abidin Dedekargınoğlu

i. H.Galip Dedekargınoğlu
ii. Zübeyde Değirmenci
iii. Mustafa Dedekargınoğlu
iv. Yusuf Dedekargınoğlu
v. Ali Dedekargınoğlu

04. H. Gazi Dedekargınoğlu

i. Şeref Dedekargınoğlu
ii. Müşerref Dedekargınoğlu
iii. Mehmet Dedekargınoğlu
iv. Akif Dedekargınoğlu
v. Servet Dedekargınoğlu

c. Mustafa Bey (1900) (19 yaşında vuruldu)

134 Aile soyağacında belirtilen Paşa tanımlamaları askeri bir rütbeyi ifade etmez. Alevi dede ocaklarında yer alan Başağa (Büyük Ağabey) anlamındadır.

2. Mustafa Bey
a. Yusuf Bey (Bekar Öldü)
b. Abbas Bey
01. Hasan Baba
i. Abbas Dedekargınoğlu
ii. Mustafa Dedekargınoğlu
iii. Zeynel Abidin Dedekargınoğlu
iv. Yusuf Dedekargınoğlu
v. Hasan Dedekargınoğlu
vi. Hüseyin Dedekargınoğlu
3. Zöhre Ana
4. Hüseyin Efendi
a. Sultan Ana
5. İsmail Bey
a. Zeynep (Ceyno)
b. Veli Bey
01. Fındık Şahin
02. Zeynep Şahin
03. İsmail Ağa
i. İbrahim Dedekargınoğlu
6. Hacı Ağa
a. Mehmet Yücer (Mama)
01. Nuriye Kargın
02. Hüseyin Yücer
i. Erodgan Yücer
ii. Yusuf Yücer
iii. Emine Kargın
iv. İbrahim Yücer
v. Selim Yücer
vi. Mevlüde Bolat
03. İsmail Yücer
i. Galip Yücer
ii. Hatice Dedekargınoğlu
iii. İbrahim Yücer
iv. Hüseyin Yücer
04. Hatice Coşkuner

b. İbrahim Yücer
01. Muammer Dedekargınoğlu
02. Modu Coşkuner
03. Hacı Ali Dedekargınoğlu
04. Hasan Dedekargınoğlu
05. Doğan Dedekargınoğlu
06. Nadir Dedekargınoğlu
07. Perihan Erbektaş
c. Emine Ana
d. Zeynep Erol

7. İbrahimı Ağa
a. Mevlüde (Modu) Yücer
b. Hasan Aras
i. İbrahim Aras
ii. Melda Ertekin

B. Küçük Ahmet Paşa

1. Abidin Bey
a. Modu Dedekargınoğlu
b. Hüseyin Dedekargınoğlu
01. Kamile Dedekargınoğlu
02. Ahmet Dedekargınoğlu
03. Nilgün Dokur
c. Fatma Dedekargınoğlu
d. Hatice Dedekargınoğlu

2. Ali Efendi
a. Fatey Ana
b. Döndü Samut
c. Hatun Ateş
d. Fendiye Ateş
e. Hüseyin Koçak
01. Kimya Yücer
02. Hüseyin Koçak
03. Ali Dedekargınoğlu
04. Mustafa Koçak

f. Hasan Koçak

01. Aliekber Dedekargınoğlu
02. Hüseyin Dedekargınoğlu
03. Songül Kırıcı

3. Gülsüm Ana

4. Nöno Ana

5. Kimiye Ana

6. K. Modu

C. Hüseyin Ağa

1. Yusuf Ağa

a. Veli Dedekargınoğlu

01. Medine Ateş
02. Yusuf Dedekargınoğlu
03. Nigar Dedekargınoğlu
04. Zehra Dedekargınoğlu
05. Elif Dedekargınoğlu

b. Hüseyin Dedekargınoğlu

01. Gülsüm Kargın
02. Zeynep Dedekargınoğlu
03. Hasan Dedekargınoğlu
04. Orhangazi Dedekargınoğlu
05. Fatma Dedekargınoğlu

2. Veli Ağa

II- DERVİŞ HÜSEYİN BEY

A. Dede Galip Bey

1. Hüseyin Bey

a. Dr. Ali Dedekargınoğlu

b. Leyla Dedekargınoğlu

2. Medine Ana

3. Hünnük Ana

4. Haney Ana

5. Haydar Bey

a. Safiye Dedekargınoğlu

b. İbrahim Dedekargınoğlu

c. Zehra Dedekargınoğlu

d. Hicran Dedekargınoğlu

e. Dr.Galip Dedekargınoğlu

f. Mesut Dedekargınoğlu

g. Asuman Dedekargınoğlu

B. Halil Bey

1. Rıza Bey

a. Fatma Dedekargınoğlu

b. Selim Dedekargınoğlu

01. Kazım Dedekargınoğlu

02. Güngör Dedekargınoğlu

03. Gönül Metin

c. Meral Kargın

d. Bektaş Dedekargınoğlu

2. Paşa Bey

a. Fatma Dedekargınoğlu

b. Hacı Mehmet Kargın

c. Halil Kargın

d. Şehriban Dedekargınoğlu

e. Ali Kargın

3. Pamuk Ana

4. Haçça

C. Dede Bey *(Evladı yok)*

III- YUSUF BEY (Karaköseler)

A. Ali Ağa

1. Mehmet Ağa

a. Rıza Kargın

01. Veli Dedekargınoğlu

i. İlkay Dedekargınoğlu

ii. Fatma Dedekargınoğlu

iii. Mehmet Dedekargınoğlu

b. Modu Koçak

c. Hünnük

2. Hasan Efendi (Evladı Yok)

3. İbrahim Ağa

a. Sami Bey (Evladı Yok)

b. Zörük Ana

c. Safiye Ana

B. Veli Ağa

1. Hüsük Dede

a. Hüseyin Kargın

01. Bektaş Kargın

i. Hüsnüye Dedekargınoğlu

ii. Muzaffer Kargın

iii. Semanur Dedekargınoğlu

iv. Sami Kargın

v. Zehra Kargın

02. Zeynep Kargın

03. Hüseyin Kargın

i. Meliha Şahin

ii. Mediha Güngör

iii. Metin Kargın

iv. Çetin Kargın

04. Mustafa Kargın

i. Gürsel Örnek

ii. Güler Bozkurt

iii. Alev Vural

iv. Sevil Yücer

v. Coşkun Kargın

05. Sultan Kargın
06. Hasan Kargın
i. Selma Kargın
ii. Serda Dedekargınoğlu
iii. Melda Kargın
iv. Songül Torni
07. Mevlüde Dedekargınoğlu
08. Hasan Hüseyin Kargın
i. Uğur Dedekargınoğlu
ii. Tandoğan Kargın
iii. Ufuk Cingöz

C. Hasan Ağa

1. Medine Ana
2. Haçca Ana
3. Turşu Ana

D. Mustafa Ağa

1. .....
a. Hacı Dede
01. Müslüm Erol
b. Bektaş Ağa
01. Hüseyin Erol
02. Hanım Gümüş
03. Döndü Erbektaş

IV- TOPALAĞALAR

A. Mehmet Ağa

1. Ali Efendi

a. İsmail Ağa

01. Zehra Dedekargınoğlu
02. Gülsüm Çelebi
03. Mehmet Dedekargınoğlu
    i. Necati Dedekargınoğlu
    ii. Leyla Dedekargınoğlu
    iii. Zehra Dedekargınoğlu
    iv. Abidin Dedekargınoğlu
    v. İsmail Dedekargınoğlu
04. Ali Kargın
    i. Selçuk Kargın
    ii. Fatma Dedekargınoğlu
    iii. Hüseyin Kargın
    iv. Yüksel Kargın
05. Hüseyin Dedekargınoğlu
06. Mustafa Dedekargınoğlu
    i. Sevda Kargın
    ii. Ali Dedekargınoğlu
    iii. Selim Dedekargınoğlu
    iv. Leyla Yüksel

2. Hüseyin Ağa

a. Ali Efendi (Kargın)

01. Zeynep Karabacak

b. Yusuf Kargın

01. Hüseyin Kargın
02. Sultan Şahin
03. Fatih Kargın

Malatya'da kalan aile ise; 1228-1230 H / 1812 M tarihli fermanlarda adı geçen Nûman'ın erkek evladı olmadığından son sülale Halife ve zaviyedar Veliyyidinden geliyor.

I- Sarı Veli (1228/1813)

A. İbrahim Bey

1. Mustafa Bey

a. Paşa Ağa

01. Abbas Yılmaz (1315/1900)

i. Abidin Yılmaz (1937)

ii. İbrahim Yılmaz

iii. Saadet Kargın

iv. Zeynep Doğanşahin

v. Zahide Koyunoğlu

vi. Perihan Alemdar

vii. Türkan Arabacı

viii. Sabiha Er

02. Zeynep Çıplak

b. Hacı Ahmet Ağa

01. Yusuf Kargın (1897)

i. Hüsnüye Özkargın

ii. Ahmet Rıza Kargın (1334/1918)

iii. Rabiye Çıplak

iv. Senem Seher Kabasakal

v. Rukiye Pektaş

c. Hüseyin Bey

II- Numan Dede (1800) (Erkek Evladı yok)

Gaziantep'te bulunan ve bugün Kargıner soyadını taşıyan aile Cura Mehmet Dede'den gelen soydur.

I- Cura Mehmet Baba (1814)

A. Ükkaş Dede

1. Mehmet Dede

a. Ükkaş Kargıner

01. Mehdi Kargıner
02. Mehmetcan Kargıner
03. Emine Kargıner
04. Nezahat Kargıner
05. Remziye Kargıner
06. Olcay Kargıner
07. Kadriye Kargıner

b. Cemal Kargıner

01. Celal Kargıner
02. Cafer Kargıner
03. Zeki Kargıner
04. Dilber Azizer

c. Feyzullah Kargıner

01. Mehmet Kargıner
02. Feyzullah Kargıner
03. Reyhan Kargıner

d. Hüseyin Kargıner

01. Şefik Kargıner
02. Hamdi Kargıner
03. Şahin Kargıner
04. Nadide Kargıner

e. Zeynel Kargıner

01. Mehmet Kargıner
02. Bedriye Kargıner
03. Ünal Kargıner
04. Hayriye Sevimlisoy

f. Ali Kargıner

01. Atilla Kargıner
02. Veli Kargıner
03. Sungur Kargıner
04. Zeynep Kargıner
05. Güner Kargıner
06. Süheyla Kargıner
07. Bedriye .....
08. Vahide .....
09. Gülferah .....

2. Ükkaş Dede

a. Mustafa Kargıner

01. Ali Kargıner
02. Hüseyin Kargıner
03. Yalçın Kargıner

b. Mürteza Kargıner

01. Hüseyin Kargıner
02. Ali Kargıner
03. Nazire Kargıner
04. Meliha Kargıner
05. Ökkeş Kargıner
06. Mehmet Kargıner

c. İsmail Kargıner

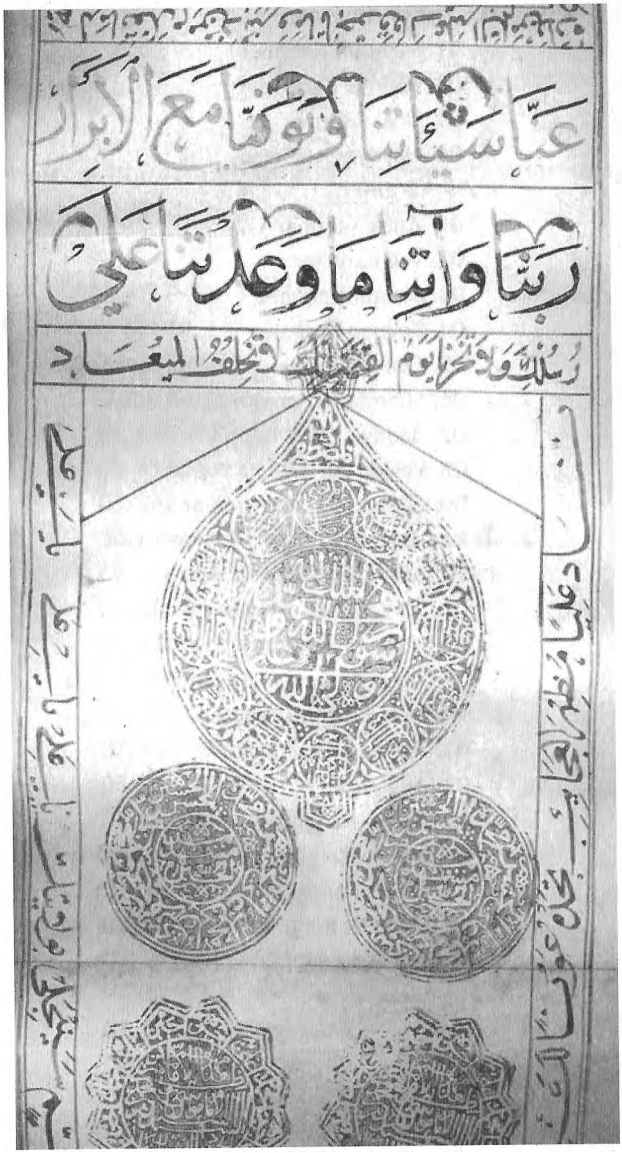
عباسيتنا وتوكنا مع الابرار
ربنا وآتنا ما وعدتنا على
رسلك ولا تخزنا يوم القيامة انك لا تخلف الميعاد

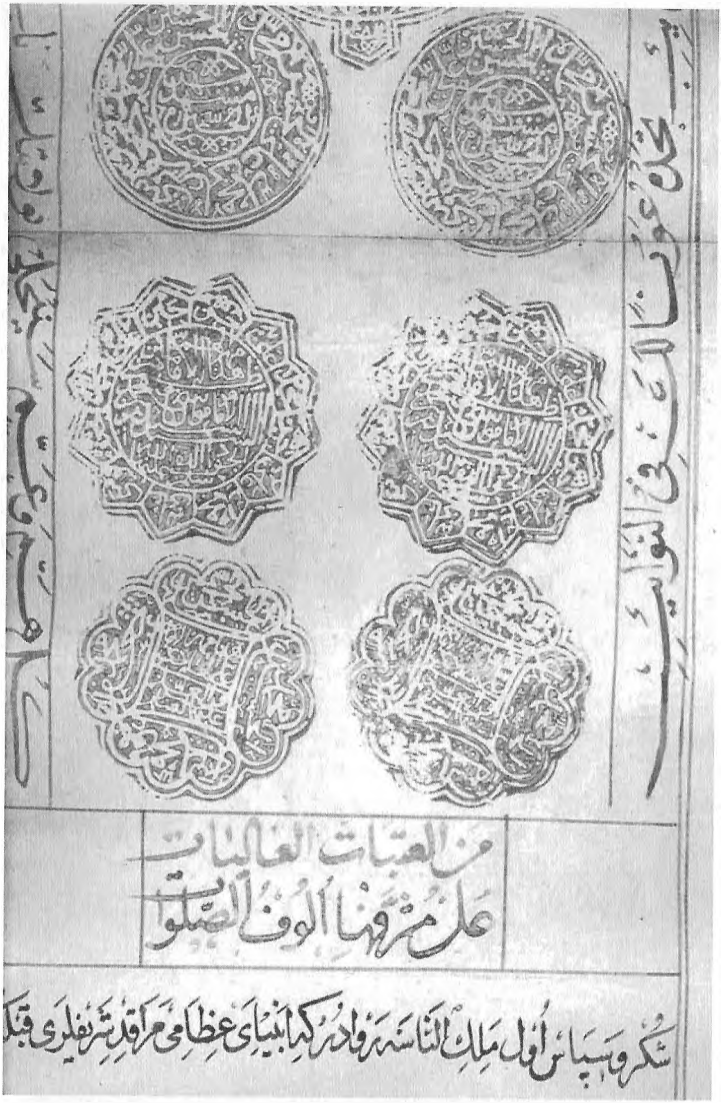

Dede Garkın Şecere

ربنا فاغفر لنا ذنوبنا وكفر
عنا سيئاتنا وتوفنا مع
الابرار اللهم نور قلب
وندعوا كما امرت
ربنا فاغفر لنا ذنوبنا وكفر
قال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم من زار الحسن

SÖZLÜK

A

âbâ: Babalar, atalar.
aba: Yünden yapılmış dış giysi.
âbâd: Sonsuz gelecek zamanlar.
abdal: Gezgin derviş, Dünya ile ilgisini kesen bir tür ermiş.
abdalan: Dervişler.
abdest: Su ile temizlik ibadeti. Müslümanların, belli ibadetleri yapabilmek için bir düzen içerisinde bazı organları yıkayıp bazılarını mesh etme yoluyla yaptıkları arınma
adavet: Düşmanlık
âdem: İnsan, insanoğlu
adu: Düşman
afat: Afetler, belalar
Afşar: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri, Avşar
ağu: Zehir
Ağuçen: (Avuçan) Alevi Mürşit ocaklarından. Ağu içen, Zehir içen
ahd: Ahid, söz verme, sözleşme
ahir: Sonraki, her şeyden sonra var olan
ahiret: Dinî inanışa göre, insanın öldükten sonra dirilip sonsuza dek kalacağı ve Tanrı'ya hesap vereceği yer, öteki dünya.
ahlak: Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallar, İnsanların iyi ya da kötü halleri
Ahmedî Muhtar: Hz. Muhammed'e verilen adlardan birisi
ahmer: Kırmızı
ahsen: En güzel, daha güzel
ahu: Ceylan
Akdağmadeni: Yozgat iline bağlı ilçelerden biri
akil baliğ: Ergen
alâ: Üst, üzere
Alaca: Çorum'un bir ilçesi
Alacahan: Sivas ili Kangal İlçesine bağlı bir yerleşim birimi

Alayuntlu: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
âlem: Dünya, cihan; bayrak, sancak
alemdar: Bayrak veya sancağı taşıyan kimse
Alevî: Alevîlik anlayışını benimseyen kimse
Alevîlik: Hazreti Ali'ye mensup olan, Hazreti Alinin dolayısıyla Peygamberimizin soyundan gelenlere sevgi duymayı en iyi yol kabul eden kimselerin anlayışı
âlî: Yüksek, yüce
Alkaevli: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
Allah: Kâinatta var olan her şeyi yaratan, koruyan, tek ve yüce varlık, Tanrı
amel: Bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları
Anadolu: Ön Asya'nın bir parçası olarak Türkiye'nin Asya kıtasında bulunan toprağı, Rum
antoloji: Sanat eserlerinden seçme suretiyle meydana getirilen derleme
antropoloji: İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim, insan bilimi
aparmak: Alıp götürmek
Arafat: Hacıların Kurban Bayramı'nın arife günü vakfeye durdukları dağın ismi
Arap: Orta Doğu ile Kuzey Afrika'nın büyük bir bölümünde yaşayan halk ve bu halkın soyundan olan kimse.
Arapseyfi: Yozgat-Alaca arasındaki bir mevki
Arasat: Müslüman inanışına göre, kıyamet günü bütün ölülerin dirilip toplanacakları yer.
arı: Temiz, günahsız
arifan: Arifler, bilenler
arş: Dokuzuncu ve en üst gök
arûz: Şiirde bir vezin türü
arz: Sunma, verme; Yeryüzü, yer
arzuman: Arzu, istek, iştiyak, özlem
asâ: Baston, değnek
ashab: Sahipler, sahabeler

ashab-ı kehf: Mağara arkadaşları, zamanın zalim hükümdarının zulmünden kaçarak bir mağaraya sığınan ve orada 309 yıl kaldıktan sonra uyanan gençler

Asi: Suriye'den gelen, Hatay Samandağ'da denize dökülen, Amik Ovası'nı besleyen nehirdir. Adını ters akıyor olmasından almıştır ve birçok mitolojik efsaneye mekân olmuş nehirdir

asimilasyon: Farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme.

asimile: Benzeşmek, kendine uydurmak anlamındaki asimile etmek birleşik fiilinde kullanılan bir söz

âşık: Cemlerde deyiş, düvaz gibi dinsel besteler okuyan halk ozanı, zakir

aşina: Bildik, tanıdık bilen, tanıyan

aşiret: Dil ve kültür yönünden büyük bir türdeşlik gösteren, birçok boydan oluşan, yapısındaki aileler arasında toplum, ekonomi, din, kan veya evlilik bağları bulunan göçebe veya yerleşik nitelikteki topluluk, oymak

aşiyan: Kuş yuvası, sevimli ev

aşk: Şiddetli sevgi, candan sevme, tutkunluk

aşure: Alevilerin muharrem ayının 12. günü (İmam Hüseyin yemeği) yapılan; buğday, nohut vb. tanelerle 12 çeşit kuru yemişlerin bir arada şekerle kaynatılmasıyla yapılan bir tür tatlı, çorba

Avarlar: III-V. yüzyıllar arasında Moğolistan'da, VI-IX. yüzyıllar arasında Orta Avrupa'da yaşamış bir halk.

Avşar: Afşar, Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri

ayet: Kur'an surelerini oluşturan kısımlardan her biri: Alâmet, bellik, simge gibi mânalara gelir

Ay Han: Oğuzun Bozok kolundaki dört oğlundan birinin adı

ayîn: Dinî tören, ritüel

ayn: Göz, kendisi

aynelyakîn: Göz ile görmüşçesine kesin

ayyar: Dolandırıcı, hilekâr

âzâd: Hür etme, salıverme

B

bâ: ile

baba: Bektaşi tarikatında üst makamlarda bulunan ve yönetimde sorumluluk taşıyan derviş

Babaîler: XIII. yüzyılda Baba İshak'ın etrafında toplanarak onun fikirleri paylaşan topluluk

bac: Vergi

bâd: Rüzgâr, yel

Bağdat: Bugün Irak sınırları içinde olan tarihi şehir

bahr: Deniz

Bayındır: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri

bâi: Eski yazıda "b" harfinin altındaki nokta Hz. Ali'ye şâmildir

Bakırboğazı: Yozgat-Aydıncık ilçesindeki bir mevki

bâkî: Kalıcı, sonu olmayan manasında ilahi isim

bâliğ: Ulaşmış erişmiş, yetişkin

Barak Baba: Sarı Saltuk'un mürididir. Ondan nasip almış ve onun gibi davranmış, onun yolunu takip etmiştir. Hz. Ali ve İmamlara bağlılığı bilinen bir zattır. Barak Baba tekke tekke dolaşarak, yılmadan, usanmadan Alevi felsefesinin yaygınlaştırılmasında ve obalara taşınmasında büyük payı bulunmaktadır. Taptuk Emre ve öğrencisi Yunus Emre' ye yakınlığıyla bilinen Babaî dervişi

bâri: Yaratıcı, Allah

bâtınî: İçe ait içle ilgili

Bayat: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri

be: "de, den" mânasında ön ek

Beceneh: Peçenek; VIII-XI. yüzyıllar arasında Türkistan'da, Güneydoğu Avrupa ve Balkanlarda yaşamış olan bir Türk kavmi.

bed: Kötü, çirkin

bedestân: Bedesten, kumaş, mücevher vb. değerli eşyaların alınıp satıldığı kapalı çarşı

bedir (ay): Dolunay

Bedrettin: Şeyh Bedrettin. 15. yüzyılda Anadolu'da yaşamış ve ünlü eseri varidatı yazmış şeyhtir. Fikirleri döneminde oldukça uç sayıldığı için idam edilerek öldürülmüştür

Begdili: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri

Bektaşi: Hacı Bektaş Veli'yi yol büyüğü olarak tanıyan Aleviliğin bir bölümü

bel: Dağ sırtlarında geçit veren çukur yer

belî: Evet

belleten: Bilim kurumlarının çalışmaları ile ilgili yazı ve haberlerin yayımlandığı dergi

benâm: Ünlü, namlı, seçkin

bende: Bağlı, esir, köle, kul

ber: Kelimenin önüne bir ek olarak üzeri, üzerine, yukarı manasında

Berat Gecesi: Hz. Muhammed'e peygamberliğin bildirildiği şaban ayının on beşinci gecesi

berât: Osmanlı Devleti'nde bir göreve atanan, aylık bağlanan, san, nişan veya ayrıcalık verilen kimseler için çıkarılan padişah buyruğu. Nişan, ayrıcalık belgesi

bergüzâr: Hatırlanmak için verilen hediye, yadigar

Beriyyecik: Şanlıurfa ile Mardin arasındaki bir bölge

Beydağı: Malatya yakınında bir dağ

beyit: Ev, bina; Şiirde iki mısra

Beytullah: Allah'ın evi, Kâbe

bezm: Sohbet meclisi

bi: "ile" manasında ön ek

bî: "siz, sız" manasında ön ek

Bism-i Şah: Hz. İmam Ali: "Kur'an'da ne varsa Fatiha'da, Fatiha'da ne varsa Besmele'de, Besmele'de ne varsa başında ki 'B' harfindedir. Ben de 'B'nin altındaki noktayım. İlim noktadır, cahiller onu çoğaltmıştır" diye buyurmuş ve bu şekilde açıklamıştır. Yani "Bismişah" besmeledir

Bolus: Tokat il merkezi Çamlıbel beldesi yakınlarında Aktepe Höyüğü nün eski adı

boran: Rüzgâr, şimşek ve gök gürültüsü ile ortaya çıkan sağanak yağışlı hava olayı

boy: Ortak bir atadan türediklerine inanılan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk, kabile, klan

börk: Genellikle hayvan postundan yapılan başlık
buğ: Sıkıntı, zor durum
Burak: Hz. Muhammed'in Miraç'ta bindiği binek
Bügdüz: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
bünyad: Temel, esas, bina
büryan: Biryan, kebap; yakasız gömlek
büzürg: Büyüklük, Ululuk

C

cânib: Yön, taraf, yan
car: Süpürge
carcı: Cemlerdeki süpürgeci hizmetini yapan
Cebbâr: İstediğini mutlaka yaptıran, Allah
Cebrâil: Peygamberlere bilgi iletmekle görevli melek
cedd: Ata, dede
cehd: Çaba, çabalama
Cehennem: Cezası olanların öldükten sonra gidecekleri ceza yeri
celi: Belli, açık
celîl: Büyük, ulu
cem: Toplam, Alevilerin ibadet şekli
cemâl: bireydeki güzellik, kelam ilmine göre ilahî isimlerin bireylerde görünüp belirmesi, lütuf, nimet, şefkat, af gibi manaların kaynağı olan genel sıfat
cemevi: Alevilerin ibadet etmek için toplandıkları yer, cem ibadetini yaptığı mekân
cennet: Öldükten sonra cezası olmayanların gidecekleri güzellikler âlemi
ceren: Ceylan
cevlan: Dolaşma, gezme
cevretmek: Eziyet etmek
cezbeye kapılma: Cazibeye kapılma, kendinden geçme
cığlaşmak: Hep bir ağızdan bağırmak
Cibril: Cebrail Melek
Circip Çayı: Güneydoğu bölgesinde Şanlıurfa-Mardin sınırını oluşturan bir çay

Colap: Colap ve Rakka Anadolu'nun kuzey Suriye ile kesiştiği nokta. Yağmurun, suyun ve doğa nimetlerinin en az olduğu yer. Öteden beri devletin cezalandırmak istediği toplulukların gönderildiği bir sürgün yeri

cönk: Saz şairlerinin, kendilerinin veya başkalarının şiirlerini derledikleri, uzunlamasına açılan, deri kaplı defter

Ç

Çamlıbel: Tokat il merkezine bağlı bir belde

çarh: Semah, semah dönme

Çavuldur: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri

Ceçbeli: Hasançelebi yakınlarındaki bir mevki

Çekerek: Yozgat iline bağlı ilçelerden biri

Çepni: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri

çerağ: Çıra, lamba

Çerkez: Kafkasya'da yaşayan bir boy veya bu boydan olan kimse

çeşm: Göz

Çin-i Maçin: Çin ve Çin'in güney kısmı

D

dâd: İhsan, vergi

Dağ Han: Oğuzun Üçok kolundaki dört oğlundan birinin adı

dalalet: Sapınç, sapkınlık, doğru yoldan ayrılma

dâmen: Etek, kenar, taraf

dâr: Ev, yurt; kıyamla Allah'ın huzurunda durduğunu kabul ederek, benliğini ortaya koyup teslim olmak

darbımesel: Atasözü

Dedeköy: Şanlıurfa ili Viranşehir ilçesine bağlı Dede Garkın (Nûman) türbesinin bulunduğu köy

dedesoylu: Ocakzade olan, dedenin soyundan olan

dehr: Uzunca bir zaman, dehir

delil: Cemlerde yakılan çerağ, yol gösterici

delilci: Cemlerde delili yakan görevli

dem: Cemlerdeki kutsal içki

dembedem: Zaman zaman
deme: Genellikle Alevi şairlerin tarikatlarıyla ilgili konuları işleyen şiirlerine, kendilerince verilen ad
Deniz Han: Oğuzun Üçok kolundaki dört oğlundan birinin adı
dergâh: Makam, tekke
Derik: Mardin iline bağlı ilçelerden biri
derman: Güç, takat, ilaç
deruni: İçle ilgili, içten
derviş: Yaşayışını tarikatının edeplerine uyduran kalender kimse
dervişan: Dervişler
derya: Deniz
despot: Zorba, her istediğini ve dilediğini yaptırmak isteyen kimse, tiran
dest: El
destan: Çağdaş Türk edebiyatında biçim ve içerik yönünden, geleneksel destanlardan ayrılık gösteren uzun kahramanlık şiiri
destûr: İzin
deva: İlaç, çare
devriye: Alevi inanışında insan ruhunun asıl kaynağı olan gerçek varlıktan (Vücud-u Varlık) ayrılıp, tekrar ona dönünceye kadar geçireceği evrelere Devriye denir
deyiş: Semahla birlikte yalnızca bağlama eşliğinde ağır tempoda söylenen bir tür beste
didar: Göz, görme, görünme
dildar: Gönül zapt eden, gönül bağlayan, sevgili
Direjan: Malatya'nın Hekimhan, Arguvan ve Yazıhan bölgelerindeki bir Kürt aşireti
divan: Yüksek idare meclisi, mahkeme
divanıharp: Askerî mahkeme
Divriği: Sivas iline bağlı ilçelerden biri
Diyarbakır: Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan illerinden biri
Dodurga: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
dolu: Kırklar meclisinde sunulan üzüm suyu, cemlerdeki kutsal içki
dolucu: Dolu dağıtma hizmetini yapan kimse

dolunay: Ay'ın tam bir daire olarak dolgun, parlak görüldüğü evre, ayın on dördü, bedir

don: Elbise, giysi

doru: Gövdesi kızıl, ayakları ve yelesi koyu renkli olan, yağız at

Döger: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri

durr: Necef'te çıkan inci gibi beyaz parlak bir taş

Düldül: Hz. İmam Ali'ye Hz. Muhammed tarafından armağan edilen atın adı

dürüm: İçine türlü katıklar konularak sarılmış yufka ekmeği

düşkün: Tarikat terbiyesine göre suçlu olan kimse

düvazdeh: Farsça 12 anlamına gelir. Düvaz İmam veya düvaz şeklinde de söylenir. Halk edebiyatı nazım şeklidir. Düvaz, Alevilerin cem ayinlerinde söylenen ve On İki İmamın adlarının geçtiği ve On İki imamı öven deyişlerdir. Bu şiir-müzik türü cemlerin en temel müziklerindendir. Düvaz İmam bir çeşit dua olarak da kabul edilebilir

Düvenci: Malatya ile Hasançelebi arasındaki bir mevki

E

ebrû: Kaş

ebû: Baba, ata

Ebubekir: İslam'ın birinci halifesi

ebzem: Alçak gönüllü

edep: Utanılacak şeylerden insanı koruyan nitelik, her konuda haddini bilip sınırı aşmama, güzel hal

ednâ: Pek aşağı

eflâk: Gökler

Efrasiyab: İranlıların Afrasib veya Efrasiyab olarak bildiği Alper Tunga'nın Şehname'deki diğer adı

Ehl-i Beyt: Hz. Muhammed'in kızı, damadı ve torunlarından oluşan ailesi

ekber: En büyük, daha büyük

el: Kelimenin başına gelirse onu belirli kılar, "el-kitab" belli bir kitaptır, ama "kitab" belirli olmayan herhangi bir kitaptır

Elbistan: Kahramanmaraş iline bağlı ilçelerden biri

elesti bezm: Sohbet meclisi; Allahın, "ben sizin rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu, ruhların da "evet" diye cevap verdiği olgu
elhamdülillah: Allah'a hamd olsun
elif: Arap alfabesinin ilk harfi "A"
Emeviler: Emevilerden, Emevilerle ilgili, Muaviye ve Yezit'in de dahil olduğu Emevi devleti
emîr-ül mü'minîn: Halife Ömer'den sonraki halifelere verilen ad
emmâre: Emreden, zorlayan
emtia: Mal
enbiyâ: Nebiler, peygamberler
Engürü: Ankara'nın eski söylenişi
ensar: Nâsırlar, yardımcılar, özellikle Hz. Muhammed'e hicret zamanında yardım eden Medineliler
entegre: Bütünleşmiş
envâr: Nurlar, parlaklıklar, aydınlıklar
epistemoloji: Bilgi kuramı
Erdebil: İran'ın Azerbaycan sınırındaki bir eyaleti, Safeviler döneminin başkenti
eren: Olağanüstü sezgileriyle birtakım gerçekleri gördüğüne inanılan kimse
Ergani: Diyarbakır iline bağlı ilçelerden biri
erkân: Tarikat ulularının koyduğu esaslar, yol
ervâh: Ruhlar, canlar
esrik: Cezbeye kapılmış olan
esrimek: Cezbeye kapılmak
estağfirullah: Allah kusurumu affetsin
eşhedü: Şahitlik ederim
eşik: Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak
eşraf: Bir yerin zenginleri, sözü geçenler, ileri gelenler
etkıya: Çok takvalılar
evlâd-ü ıyâl: Bir kimsenin geçindirmek zorunda olduğu kimseler
evliya: Erenler, ermişler
evme: Acele etme
evrensel: Evrenle ilgili, bütün insanlığı ilgilendiren, âlemşümul, cihanşümul

evtan: Vatanlar
eyalet: Osmanlı Devleti'nde en büyük sivil veya askerî yönetim bölgesi.
eyitmek: Demek
Eymür: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
eynine: Sırtına
eyvallah: "Öyle olsun, kabul ediyorum" anlamında onay sözü
eyzan: Böylece, bunun gibi, yine böyle, nakarat
eza: Üzme, sıkıntı verme, üzgü
Ezazil: Ademe secde etmeyi kabul etmeyen melek. Daha sonra boynuna cehennem çengeli takıldı ve iblis yani şeytan oldu
ezel: Başlangıcı olmama. Öncesizlik

F

fahr: Övünme, övünç
fahrî: Karşılıksız, parasız
faik: Üstün
fânî: Ölümlü, silinip gidici, yok olup giden
Fars: İranlı
Farsça: İran Devletinin resmi dili, Acemce
fâsık: Açıkça günah işlemekten çekinmeyen
fâş: Ortaya çıkmış
feriştah: Melekler, en iyi, en üstün
ferman: Osmanlı Devleti'nde padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk Kesin emir, hüküm, bildiri
ferrâş: İbadet yerlerinin temizliğine bakan kimse
ferş: Döşeme
fesat: Bozukluk, kötü hal
fetvâ: Bir konu ile ilgili dini hüküm
fî: "İçinde, içine, hakkında, üzere, dair" anlamında ön ek
figan: İnleme sızlama
Filikkömü: Çorum-Alaca-Büyükcamili köyüne bağlı bir mezra
firdevs: Cennette altıncı kat
folklor: Halk bilimi
Fuzûli: Yedi Ulu Aşıkdan, divan şairi

G

gaffâr: "günahları çok bağışlayan" anlamında ilahi isim, Tanrı
gaib: Görünmeyen, gizli
gani: Zengin
garâib: Garip şeyler
gark: Batma, batıp boğulma
gayb: Gizli, görünmeyen, dış duygularla gözlemlenemeyen
gaye: Erişilmek istenen sonuç, amaç
gayrı: Diğer, başkası
gayrısünni: Sünni'den başkası
gâza: İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş
gazi: Vatan ve din uğruna savaşan
gaziyan: Gaziler
gevher: Cevher, asıl, akıl, edep
gılman: Cennette hizmet eden genç erkekler
gıybet: Orada bulunmayan biri hakkında hoşuna gitmeyecek şeyler söyleyip ileri geri konuşma
Girdigâr: Allah, Tanrı, Yaradan
göğ: Yeşil, açık yeşil
Gök Han: Oğuzun Üçok kolundaki dört oğlundan birinin adı
gözcü: Alevîlerin cem ayinlerinde düzeni sağlayan ve elinde asa tutan kimse
gözlengeç: Musahiplik kavline giren gençlere dedenin yaptığı dua, gülbang
gulâm: Erkek esir, bülûğa ermiş çocuk
gusse: Tasa, gam
gusül: Şeriatta boy abdesti, tarikatte pirini bilmekle ilgili durum
guş: İşitme, duyma, dinleme
güher: Gevher, cevher
gülbang: Topluca söylenen dua ve tekbir, gül sesi Alevilikte dua, gülbang olarak adlandırılır. Aleviler her işe bir Gülbang ile başlar. Genelde Dede tarafından okunur. Gülbangin dili Türkçe ve anlaşılabilir bir yapıdadır
gülistân: Gül bahçesi, güllük, gülşen

gülzâr: Gül tarlası
güman: Zan, şüphe
Gün Han: Oğuzun Bozok kolundaki dört oğlundan birinin adı
gürûh: Topluluk
gürûh-i nâci: Kurtulmuşlar topluluğu
güvah: Tanık, şahit

H

habib: Sevgili
Hacıboz: Tokat-Zile İlçesinde bir mevki
Hak -kk'ı: Allah
hâk: Toprak
hakkullah: Seyyid olan dedelere yıllık olarak taliplerin gönül rızalığı ile yaptıkları belli bir miktar nakdi veya ayni ödemedir
halife: Ardıl, öncekinin yerine geçen, peygamberin vekili
hâlik: Helak olan, yıkılan, bozulan, silinen
halk ozanı: Halk içinde yetişen, deyişlerini genellikle sazla söyleyen, sözlü şiir geleneğine bağlı ozan, saz şairi, halk şairi, âşık
halka namazı: Cemde halka şeklinde oturuş
Halac-ı Mansur: Asıl adı Ebu Abdullah Hüseyin b. Mansur el Beyzavi el Halac'dır. Hicri 244 (Miladi 858) yılında Tur'da doğdu. "Enel Hak" ifadesindeki Hakk'ın Allah'ın doksan dokuz isminden biri olması onun ilahlık iddiasında bulunduğu kanaatini doğurmuştu. 922 de Muktedir'in buyruğu üzerine Bağdat'ta asılarak, uzuvları kesilerek işkence ile öldürüldü
hamd: Ulvi özel bir övgü
harabat: Harabe, yıkık; Meyhane
Harabi: 1853-1917 arasında yaşamış, bir tasavvuf şairidir. 17 yaşında Bektaşiliğe girmiştir
Harezm: Ceyhun Nehri'nin (Amu Derya) suladığı ve deltalarının Aral Gölü'ne aktığı topraklardır. Günümüzde Türkmenistan ve Özbekistan sınırları içinde kalan ve Ceyhun Nehri boyunca uzanan tarihsel bölge MS 11. yüzyılın sonlarından 13. yüzyılın başlarına değin bağımsız Harzemşahlar Devleti'nin egemenliği altında kaldı

Hasançelebi: Malatya İli Hekimhan ilçesine bağlı belde
hasbeten: -den dolayı
hased: Haset, çekememe, kıskanma
hâşâ: Asla, olamaz
haşr: Ölümden sonra dirilip toplanma
Hatap Boğazı: Çorum-Alaca arasındaki bir mevki
hatem: En son, mühür, yüzük
hatif: Kendisi görünmeyip sesi işitilen varlık, melek ya da cin
havf: Korku
Haydar: Aslan, Hz. Ali'ye verilen sıfatlardan
Hazret (Hz.): Büyük biri anılırken söylenen saygı sözü
helâk: Mahvolma yıkılma
hemrah: Yol arkadaşı, yoldaş
hergiz: Asla, hiçbir zaman, kesinlikle
herk: Nadas, toprağı altüst etmek
hevarîc: Sapık bir anlayışın sahibi olan haricîler
hezârân: Binler
hıfız: Saklama, ezberleme, akılda tutma
hicap: Utanma, sıkılma, utanç
hiyerarşi: Makam sırası, basamak, derece düzeni, aşama sırası
hon: Yemek
Horasan: İran'ın kuzeydoğu ve doğusunda yer alan bölgeye verilen isim. Farsça bir sözcük olan Horasan "Güneşin yükseldiği yer" anlamına gelir
Hû: O, Allah, derviş selamı
hub: Sevgi
Hudâ: Rab, Allah
huluk: Huy, insanın doğuştan gelen ya da sonradan kazandığı ruhsal durum
hulle: Değerli elbise
hûrî: Cennetteki kızlar
hurûf: Harfler
hüccet: Senet, belge, delil
hüda: Allah, hidayet, doğru yol
hümâ: Talih kuşu, şans

Hünkâr: Hacı Bektaş Veli için kullanılan unvan, Padişah
Hüseyinabad: Çorum'un Alaca ilçesinin eski adı

I-İ

ırılmak: Yerinden ayrılmak, kaybolmak, yok olmak
ibn: Oğul, oğlu
ibtida: Başlangıç, ilk önce
icâzet: İzin, "olur" deme
icra: İşi yürütme, yerine getirme
içtihat: Yasada veya örf ve âdet hukukunda uygulanacak kuralın açıkça ve tereddütsüz olarak bulunmadığı konularda, yargıcın veya hukukçunun düşüncelerinden doğan sonuç; Çalışıp âyet ve hadîslerden hüküm çıkarma
içtinâb: Sakınma, kaçınma
içün: İçin
İğdir: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
ihsan: Her ne yaparsa onu güzel yapma, güzel davranma, güzelce verme
ihvân: Yakın dostlar, arkadaşlar. Aynı okul veya tarikattan olan kimseler
ikrâr: Söyleme dile getirme, benimseme, onama
İlhanlı: Cengiz Han'ın torunu Hülagû Han tarafından, merkez Tebriz olmak üzere İran'da kurulan Moğol devletidir (1256)
İlmel yakîn: İlim yoluyla kesin biliş
imame: Tesbih başı
imdi: Şimdi
inşâllah: Allah dilerse
intibâ: İzlenim
intizar: Bekleme, gözleme
irakip: Rakip
irem: Cennete karşılık yapılan bahçe
irşat: Hak yolu gösterme, uyarma
irticâlen: Hazırlıksız söyleme
İsbolus: Tokat'ın Artova ilçesine bağlı Gümüşyurt köyünün eski adı

İsfahan: İran'da bir şehir. Safeviler döneminde özellikle 16. yüzyılda dünyanın en önemli birkaç şehrinden biriydi. Bugün bile, geçmişteki o ihtişamını korumaktadır

iskân: Yurtlandırma, yurt edinme

İskilip: Çorum'un bir ilçesi

İslâm: İlahî dinin adı ,teslim olma, tam bir güvenle bir daha geri almamak üzere kendini verme

ismiâzam: En büyük ilahi isim, insan, Hû

İspat: Tanıt ve kanıt göstererek bir şeyin gerçek yönünü ortaya çıkarma, kanıtlama, tanıtlama, tanıt

isrâ: Geceleyin götürme, gece yürüyüşü

İsyan: Başkaldırı

itilaf: Anlaşma, uyuşma

izhâr: Gösterme

izn: İzin

K

Kâbe: Mekke'de bulunan, Müslümanlarca kıble olarak kabul edilen ve hac ibadeti yapılırken tavaf edilen ve Müslümanların namaz için yöneldikleri yer. Kaddesallahuesrarehüm: Allah onların sır duygularını mukaddes kılsın

kadîm: Eski zaman

kadîr: Kudretli, güçlü, her şeye gücü yeten

Kafdağı: Masal alemindeki bir dağın adı

kafatasçılık: İnsanları kafataslarının biçimine göre değerlendiren görüş. Bir düşünce, inanç vb.'ne körü körüne bağlılık

kâfir: İmanı olmayan, imansız

kafiye: Mısra sonlarındaki ses benzerliği, uyak

kahhâr: Kahreden

kail: İnanmış, söyleyen

kaim: Ayakta duran

kâinat: Evren

kalûbelâ: Allah'ın "ben sizin rabbiniz değil miyim?" diye sorması, Kalubeli

kamer: Ay, mehtap

kâmil: Yetkin, erişkin, eksiksiz, ağırbaşlı, mükemmel
kamu: Halkın hepsi
Kandahar: Afganistan'da bir şehir
kandan: Nereden
kande: Nerede
kandil: İçinde sıvı bir yağ ve fitil bulunan kaptan oluşmuş aydınlatma aracı, lamba
kand: Şeker, şekerkamışının donmuş suyu
Kanlıköm: Çorum-Alaca-Büyükcamili köyüne bağlı mezra
Karaevli: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
Karluklar: Eski Türk boylarından biri
karye: Köy
kasâvet: Katılık
katre: Damla
Kavus Han: Cengiz Hanın oğlu Tatar Hanı
Kayı: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
kelb: Eski dilde it, köpek
kem: Kötü
kemerbest: Talibin beline sarılan ince kuşak
kenz: Define, gizli hazine
Kerbela: Irak'ın bir şehri. Bağdat'ın 100 km güneybatısındadır. Hüseyin bin Ali'nin döneminde El-Kadiriye ve Şat-ül Fırat olarak da bilinirdi. El Kerbela eyaletinin başkentidir. Şii ve Alevilerce en kutsal sayılan birkaç şehirden birisidir. Kerbela Olayı burada cereyan etmiştir
kerrar: Döne döne geriye çekilip, tekrar saldıran
keşf: Gözlerden gizli olanı ortaya çıkarıp bilinir hale getirme
keşiş: Papaz
keşkül: Dervişlerin elindeki tabak
kevn: "Kün" yani "ol" emriyle yaratılan âlem
kevn: Yaratılan, âlem
kevnî: Yaratılanlarla ilgili
kevser: Bolluk, bereket, büyük hayır, cennette bir havuz
kıble: Namazda dönülen yön (Kabe)
Kınık: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri

Kırgız: Kırgızistan Cumhuriyeti'nde yaşayan Türk soylu halk veya bu halktan olan kimse
kırklar: Kırk kişilik evliya topluluğu
kışlak: Kışın ordunun, göçebe oymakların hayvanlarıyla birlikte yayladan inip konakladıkları yer
kıya bakış: Alıcı, istekle bakmak,
Kızılbaş: Alevilere 16. yüzyıldan sonra verilen diğer bir ad
Kızıldeli: Seyyid Ali Sultan adlı Alevi-Bektaşi ereni
Kızıltepe: Mardin'in bir ilçesi
kibriyâ: Büyüklük
kilise: Hristiyanların ibadet etmek için toplandıkları yer
kîl-ü kâl: Dedikodu, gıybet
kimesne: Kimseler
kisb: Çalışıp kazanarak elde etme
kisve: Giysi, kılık, elbise
kocabey: Oğuz töre yapısı içinde boy beyi olanlara verilen ad
koğu (kov): Kov-kıybet, dedikodu
kovsuz: Dedikodusuz
kömbe: Un, tuz ve yağ ile yoğrulan kızgın sacda veya fırında pişirilen ekmek
kömürkeş: Kömür çeken
köz: Yanmış kor haldeki ateş, kor
kûh: Dağ
Kur'an: "Okunan" anlamında kutsal kitabımızın adı
kurban: Cemde kesilerek yenilen koç
Kureyş: Hz. Muhammed'in kabilesinin adı
kuvâ: Kuvvetin çoğulu, kuvvetler
kuvve: Kuvvet, düşünce, duygu, yetenek
kübra: En büyük
küffar: Kafirler
külhân: Hamam ocağı
külli: Bütün, hepsi
külliyat: Hepsi, bir yazarın bütün eserler
Kümbet: Çekerek-Alaca arasındaki mevki. Kubbe biçiminde toparlak kabartı

kün: En'am Suresi 73. ayet "biz bir şeye 'Ol' deyince, o şey oluverir"
küntü kenz: "Ben gizli bir hazine idim, diledim ki bilinem" anlamındaki hadisi kutsi
Küre: Çorum-Alaca ilçesinin bir köyü
küşâd: Açma

L

liva: Sancak, Vilayet
lokma: Dualanmış yiyeceğin her parçası, Cemlerde kesilen kurbanların etleri ile pişirilen yemek
lokmacı: Cemde lokma hazırlanmasıyle ilgilenen görevli kimse

M

mah: Ay
Mamaloğlu: Mamaloğulları Alaca'nın köklü ailelerinden biri
Mamaş: Sivas ili Kangal ilçesine bağlı Soğukpınar Köyünün eski adı
marifet: Düşünce ile elde edilen bilgi, hüner
Maşat Ovası: Tokat-Zile arasında Maşat (Yalınyazı) Beldesinin bulunduğu ova
mekr: Hile ile aldatma, düzen kurma
mektep: Okul
melâik: Melekler
melâmet: Kınanmışlık, ayıplama
melânet: Büyük kötülük, lanetlenecek iş veya davranış
memluk: Köle
menakıb: Ermişlerin destansı yaşamı
menakıbname: Ermişlerin destansı yaşamı, yaptıkları olağanüstü işleri ve gösterdikleri kerametleri anlatan kısa öyküler
menzil: İnilen varılan yer
meraküm: Sivas il merkezinin kuzey batısında uzanan geniş ve yüksek plato
merkad: Uyuyacak yer, mezar
mersiye: Alevi yol büyüklerine ve özellikle İmam Hüseyin'e ağıt olan bir müzik ve şiir biçimi

Mervan: Emevilerin 4.Halifesi, 3. Halife Osman'ın kuzeni.
Mezirme: Malatya ili Hekimhan ilçesine bağlı Ballıkaya köyünün eski adı
mescid: Secde yeri, küçük cami
mescidiaksa: Kudüs'te bulunan kutsal mabet
mescidiharam: Mekke'de bulunan mescit, Kabe
mest olmak: Kendinden geçmek, çok mutlu olmak
meşk: Alıştırma, örnekleme, prova
meşreb: Gidişat, hareket tarzı
metah: Ticaret malı
mevabih: İhsanlar, bağışlar
mevali: Kullar, köleler
Mevlâ: Sahip, efendi, Allah
mevta: Ölü
mezra: Ekin yeri, tarla
mihenk: Deneme taşı, altının ayarını anlama yarayan taş. İyiyi kötüyü ayıran
mihmân: Misafir
mihnet: Zahmet, sıkıntı, dert
milât: Doğum günü
milis: Sivil ordu
mim: Nokta
Miraç: Göğe çıkma, Peygamberin semaya çıkıp gizli âlemleri görme mûcizesi
miraçname: Peygamber'in miraca gidişi, Tanrı ile konuşmaları, geri dönüp Kırklar Meclisi'ne varmasını anlatan söylence
misyoner: Bir dini, ya da bir düşünceyi yaymakla görevli kimse
Moğol: Moğolistan halkından veya bu halkın soyundan olan kimse
monla: Molla
muhannet: Alçak, korkak, namert
muharrem: Ay takviminin birinci ay, aşure ayı, matem ayı
muhip: Seven, sevgi besleyen, dost
muhlis: Dostluğunda ve inançlarında içten olan, yaptıklarını sadece Allah için yapan
mukadder: Yazgıda var olan, yazgı ile ilgili olan, alında yazılı olan. Kader ile belirlenmiş

mumsöndü: Cem ayinlerindeki çerağ dinlendirmenin Osmanlı şeyhülislamları tarafından maksatlı olarak yanlış yorumlanmasıyla ortaya çıkarılan bir safsata
Musa: Kuranda sıkça sözü edilen büyük bir peygamber
musâhib: Alevilikte yol kardeşi
musallâ: Camilerde cenaze namazı kılınan yer
mutasarrıf: Vilayetten küçük, ilçeden büyük idari birim. Kendinde kullanım hakkı olan, elinde bulunduran
muvazi: Paralel
mü'min: İman eden, Müslüman
mücerret: Hiç evlenmemiş, yalın durum
mücrim: Suçlu
mücteba: Seçilmiş, kıymetli
müfreze: Türlü askerî görev ve hizmetlerin yapılması amacıyla küçük birliklerden, belli bir kuruluşa bağlı kalmadan geçici olarak oluşturulan grup
mülk: Bir şeyin dış yüzü, varlıkların bize görünen yüzü, Sahip olunan şey
münafık: Araya nifak sokan, dinî kurallara inanmadığı hâlde inanmış gibi görünen
münkir: İnkâr eden
müphem: Belirsiz, açık ve belirgin olmayan
mürid: Mürit; Bir tarikat şeyhine bağlanarak ondan tasavvufun yollarını öğrenen, onun doğrultusunda ilerleyen
mürşid: Mürşit, irşat eden iman yolunu gösteren
mürtefi: Yüksek, yüce
Mürteza: Razı olan, Hz. Ali için kullanılan bir sıfat: Alliyyel Murteza
mürüvvet: Cömertlik, yiğitlik, mertlik
müstağrak: Dalmış, batmış
Müslüman: İslam olan, islama girmiş İslam dininden olan kimse, Muhammedî, Müslim, mümin Müselman
müstakil: Kendi başına, bağımsız
müstakim: Doğru, doğruluktan şaşmayan
müşkül: Zor, çetin, güç
müştak: Çok istekli, iştiyaklı

N

nâcî: Kurtulan
naciye: Kurtulmuş
nagehan: Ansızın
nail: Erişen, kavuşan
Naki: On iki İmamlardan 10. İmam
Nakibüleşraf: Osmanlıda Peygamber soyundan olanların işlerine bakmak üzere kendi aralarından seçtikleri görevli
Nakşibendi: Şeyh Muhammed Bahaüddin Nakşibend'in kurduğu, gizli ibadete dayanan bir tarikat, Nakşilik
nalan: İnleyen, inleyici
nar-ı Nemrud: Nemrud'un yaktırdığı ateş
naz: Yalvarma, niyaz ile dergâh-ı Uluhiyete karşı secde
nebî: Kendisine kitap indirilmemiş peygamber
nefes: Alevi-Bektaşilerin görüş ve düşüncelerini belirtmek için yazılmış şiir
nefs: Nefis. Can, kendi istek duygusu
nefsani: Nefsin hoşuna giden
Nesimi: Seyyid Nesimi, Yedi ulu aşıkdan birisi
Neşri: Mehmed Neşrî, Osmanlı Devleti'nde 15. yüzyılda yazılmış Kitab-ı Cihannüma adlı tarih kitabının yazarı
nevruz: Farslar, Anadolu Türkleri, Kürtler, Zazalar, Azeriler, Afganlar, Arnavutlar, Gürcüler, Türkmenler, Tacikler, Özbekler, Kırgızlar'la beraber neredeyse tüm kuzey yarımküre tarafından kutlanan geleneksel yeni yıl ya da başka bir deyişle doğanın uyanışı ve bahar bayramı
nihân: Gizli, saklı
nikab: Yüz örtüsü, peçe, perde
niyaz etmek: Cemde secde edip doğrulmak
niyaz: Mürşide sunulan lokma
niza: Çekişme, kavga
Nokta-i âmâ: Görünmeyen yer. Evvelin evveli
nuş: İçici, şerbet
nübüvvet: Nebilik, peygamberlik
nümayan: Görünen

O

ocak: Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları yer
ocakzade: Ocakoğlu, Seyyid
od: Ateş
Oğuz: XI. yüzyılda Harezm bölgesinde toplu olarak yaşayan ve daha sonra batıya doğru göç ederek bugünkü Türkmen, Azeri, Gagavuz ve Türkiye Türklerinin aslını oluşturan büyük bir Türk boyu
oğuzname: Oğuz Kaan Destanı
ondört masumpak: Henüz çocuk yaşta iken zalimce katledilen Ehlibeyte mensup on dört çocuğun adıdır
ontoloji: Varlık bilimi
otağ: Büyük ve süslü çadır, çerge
oymak: Aşiret
ozan: Halk ozanı, âşık

Ö

Örüçgi: Malatya İli Akçadağ ilçesine bağlı bir köy

P

pâk: Temiz
parsa: Bir izleyici topluluğu önünde yapılan gösteriden sonra toplanan para
paymaçan: Peymançeye durmak
pazvant: Bekçi, gece bekçisi
Peçenek: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
penah: Sığınak
pervane: Işık etrafında dönen küçük kelebek
pervaz: Uçuş
peyik: Haberci,
peymân: Yemin
peymançe: Mürşit, Pir karşısındaki dar duruşu, niyaz duruşu
pinhan: Gizli, saklı, gizlenmiş

pîr: Çok yaşlı kimse
piran: Pirler
pişuvası: Öncüsü, lideri
postnişin: Tekkenin şeyhi olan; Posta oturan, bir öncekinin yerine geçen
puyan: Koşan, seğirten
pürcemal: Pek güzel
Rabb: Varlıkları eksik bir hâlden mükemmel bir hâle doğru götürürken bütün ihtiyaçlarını veren ve onları her nevi tehlikelerden koruyan manasında ilahî isim
râh: Yol

R

Rakka: Suriye'nin kuzeyinde bulunan, Fırat nehri kenarında bir şehirdir. Halep'in 160 km doğusundadır. Osmanlı döneminde sancak olan Rakka'ya, Musul gibi şimdi Irak sınırlarında olan şehirler de bağlıydı ve Osmanlı Devleti'nın atadığı ve şimdiki Şanlıurfa'da bulunan bir Osmanlı valisi tarafından yönetilirdi
ravi: Rivayet eden
rehnüma: Yol gösteren
remz: İşaretle anlatma, kapalı söyleyiş
resûl: Yeni bir kitapla gönderilen peygamber
revan: Giden, akan
rıdvan: Rızalık, hoşnutluk
ricâl: Erkekler
Rişvan: XVI. Yy Malatya ve Maraş arasındaki bölgede yaylayıp, kışlayan 15 cemaatten oluşan bir aşiret
ritüel: Ayin
rivayet: Hikâye edilen, anlatılan
riya: Gösteriş, ikiyüzlü
rum: Anadolu
Rumeli: Trakya, Doğu Trakya
ruşen: Parlak, aydın
ruz-i mahşer: Mahşer günü
rüku: Namazda eğilme

S

sabira: Sabreden tahammül eden, acele etmeyen
sad: Yüz sayısı
saddak: Yaratıcı, Tanrı
saf: Katkısız, duru, temiz
Safevi: Şah İsmail'in mensup olduğu hanedan
safiyullah: Allah'ın temiz ve pak kulu
sahra: Kır, çöl
sakka: Su dağıtıcısı
saki: Cemlerde dem dağıtan kimse
sakkahüm: Ben sakayım anlamında
salâvât: Peygamberimiz için edilen dualar
sancak: Osmanlı yönetim teşkilatında illerle ilçeler arasında yer alan yönetim bölümü, mutasarrıflık
sani: İkinci
Salur: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
sazandar: Cemlerde saz çalan kimse, âşık
sebil: Kutsal günlerde karşılık beklemeden hayır için dağıtılan içme suyu
secde: İbadet ederken alnı, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan vaziyet
secdegah: Secde yeri
sefalama: Dedeye, Mürşide ve orada bulunanlara hoş geldin anlamında söylenen deyişler
Selçuklu: XI. yüzyılda Orta Asya'da devlet ve imparatorluk kuran, çoğunluğunu Oğuzların oluşturduğu bir soy. Bu soyun kurduğu, XI. yüzyıldan XIII. yüzyılın sonuna kadar egemen olmuş bir Türk devleti
sema: Mevlevi dervişlerinin ney, nısfiye vb. çalgılar eşliğinde, kollarını iki yana açıp dönerek yaptıkları ayin
semah: Alevi ve Bektaşi topluluklarında yaygın olan ve müzik eşliğinde uygulanan ve dönerek yapılan ayin
semahçı: Semah dönen kimse
semâvât: Semalar, gökler
semavi: Gökle ilgili, göğe ilişkin

seraşer: Baştanbaşa
serfiraz: Başlar üstünde
server: Baş, başkan
settar: Günahları örten, Allah
seyran: Gezme, gezinti
seyyah: Gezgin, seyahat eden
seyyare: Gezici, kuvayı seyyare: gezici kuvvetler
seyyid: Hz. İmam Hüseyin'in soyundan olan kimse
sığamak: Sıvazlamak, bir şeyin üstünde yavaş yavaş, hafifçe el gezdirmek
sır: Gizlilik. Bir amaca ulaşmak için kullanılan, başvurulan özel ve gizli yöntem
sırdaş: Birinin sırrını bilecek kadar ona yakın olan kimse, mahrem
sırrullah: Tanrı'nın sırrı
Silis: Tokat ili Zile İlçesine bağlı Güzelbeyli beldesinin eski adı
Sina: Musa aleyhisselamla ilgili bir dağın ismi
siret: İnsanın manevi hali, ahlakı.
sofiyan: Safevilere özgü
sofu: Sofi, tasavvuf yolcusu
subaşı: Osmanlılarda kapıkulu süvarileri arasından, savaş zamanı güvenlik işlerine bakmak, barış zamanı da vergi toplamak işleri için ayrılan kimse
sukut: Düşme, alçalma
sulp: Döl, nesil, zürriyet
sultan: Müslüman, özellikle Sünni hükümdarların kullandıkları unvan, padişah
Sulucakarahöyük: Hacıbektaş ilçesinin bulunduğu yerin eski adı
Sungurlu: Çorum'un bir ilçesi
sübhanehu: O sübhan olan Allah
süphan: Bütün eksikliklerden uzak
sürek: Devam ettirilen inanç yolu
süvari: Atlı, atlı asker

Ş

şad: Sevinçli, neşeli
şâh: Hükümdar, Sultan
şam: Akşam
şatafat: Görkem
şavk: Işık
şecere: Soy ağacı
şefaat: Birinin suçunun bağışlanması veya dileğinin yerine getirilmesi için o kimseyle Tanrı arasında peygamberin yaptığı aracılık
şehadet: Şehitlik, yüksek bir ülkü uğrunda ölme, şehit olma
şehsuvar: Beyin atlıları
şems: Güneş
şeriat: Kur'an'daki ayetlere, Hz. Muhammed'in sözlerine dayanan İslam kanunu, İslam hukuku
şerif: Soylu, temiz. Hz. Hasan'ın soyundan olan kimse
şevk: Şiddetli istek
şeyda: Tutkun
şeydullah: Yoksullara, dervişlere verilen sadaka
şeyhülislam: Osmanlı Devleti'nde, kabinede sadrazamdan sonra yer alan ve genellikle din işlerinden sorumlu olan üye
şıh: Şeyh
şia: İslamiyet'te Hz.Ali'ye yandaş olan kimseler. Şiilik
Şiilik: Hz. Muhammed'in ölümünden sonra, damadı Hz.Ali'nin ilk halife ve imametin ancak onun soyundan gelenlere ait olduğunu kabul edenlerin, Sünnilerden ayrılarak kurdukları mezhep, Şia
şir: Aslan
Şîr-i Yezdan: Allah'ın Aslanı (Hz. Ali)

T

taam: Yemek, gıda
taat: Söz dinleme, ibadet
tahrif: Bozma, harflerle oynayarak aslını değiştirme
tahrir: Yazma, kitabet, kompozisyon

takıyye: Sakınma, çekinme, gerçek fikrini söylememe, olduğu gibi görünmeme, korkup riyakarlık etme
Taki: Dokuzuncu İmam
takvâ: Günahlardan sakınma
tamu: Cehennem
tanlamak: Şaşmak, şaşırmak
tapma: İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek
tapşurmak: Saz şiirinde âşık son dörtlükte kendi adını belirtmek
tarikat: Aynı dinin içinde birtakım yorum ve uygulama farklılıklarına dayanan, bazı ilkelerde birbirinden ayrılan Tanrı'ya ulaşma ve onu tanıma yollarından her biri
tarik-i müstakim: Doğru, düzgün yol, tarz, method
tasnif: Bölümleme
Tatar: Tataristan'da, Batı Sibirya'da ve Rusya Federasyonu'nun değişik bölgelerinde yaşayan Türk soyundan bir halk ve bu halktan olan kimse
tavaf: Bir şeyin çevresini dolaşma. Kutsal bir yeri ziyaret etme
tavşancıl: Tavşan avlayarak beslenen bir yırtıcı kuş
teala: Namı yüce
teber: Bazı dervişlerin taşıdıkları sapı uzun, keskisi ayça biçiminde, küçük ve hafif balta
teberra: Hz. Ali ve ehlibeytin düşmanlarından uzak durma
tecellâ: Tanrı lütfuna uğrama
Tecerboğazı: Sivas ilindeki Tecer Dağları eteğinde bir mevki
tedibiye: Cezalandırma
teferrüc: Eğlence gezintisi
tekbir: Müslümanlıkta Tanrı'nın büyüklüğünü, yüceliğini anmak için söylenen ve "Allahuekber" sözü ile başlayan dua
temenna: El ile selam verme, dilek
teoloji: Tanrı bilimi
tevarih: Tarihler
tevbe: Tövbe
teveccüh: Yönelmek

tevekkül: Vekil etme gerekeni yaptıktan sonra neticeyi Allah'a bırakma
tevella: Ehl-i beyt ve Ali'yi sevenler, onlara bağlılık
tevhit: Tek tanrıcılık, Allah'ın birliğine inanma, bir sayma, bir olarak bakma
tezekkâr: Cemlerde ibrikçi hizmetini yapan kimse
tezekki: Manen temizlenme
tezyin: Süsleme
Tohmaçayı: Malatya ilinden geçerek Fırat nehrine akan ilin en büyük akarsuyudur
toy: Ziyafet
töre: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü, âdet
tören: Anma, kutlama, nişan, evlenme, ölüm gibi sebeplerle yapılan toplantı, merasim, seremoni
tövbe: İşlediği bir günah veya suçtan pişman olarak bir daha yapmamaya karar verme
Tur dağı: Tûr Dağı, Mûsâ Dağı veya Harea Dağı olarak da bilinir. Mısır'da Sina Yarımadasında ve Kızıldeniz'in kuzeyinde yer alır. Yüksekliği 2 bin 285 metredir. Kur'ân-ı Kerim'de Tûr Dağı olarak geçer. Bu dağ Hz. Mûsâ'ya dört semâvî kitaptan biri olan Tevrat'ın indirildiği yerdir. Süryanice tûr, "dağ" anlamına gelir. Tûr Dağı Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'a göre kutsal bir yerdir
turâb: Toprak
turna: Turnagillerden, Avrupa ve Kuzey Afrika'da toplu olarak yaşayan, göçebe, güzel sesli iri bir kuş
türbe: Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı

U

ukbâ: Öbür dünya
ulak: Haberci
uluhiyet: Tanrılık sıfatı, Allahlık vasfı
ummak: Bir şeyin olmasını istemek, beklemek

Ü

üstaz: Üstad
üryan: Çıplak
üstad: Bilimde ve sanatta üstün olan kimse

V

vaaz: Cami, mescit vb. yerlerde vaizlerin yaptığı, genellikle öğüt niteliği taşıyan dinî konuşma
vahdet: Birlik, teklik
vahid: Tek, yalnız
vahiy: Bir buyruk veya düşüncenin Tanrı tarafından peygamberlere bildirilmesi
vâid: Cezalandıracağını söyleme
vallah: Allah için
vâz: Vaaz, dini öğüt
vebal: Günah
vecd: İlâhî aşka dalarak kendinden geçme
velayet: Velilikler
velâyetnâme: Yol ulularının yaşamlarını, kerametlerini anlatan; kitap veya kısa öykü
veli: Eren, ermiş, evliya
veliyullah: Allahın velisi
Virani: Yedi Ulu âşıktan birisi
vird: Bir tertip içerisinde devamlı okunan âyet, dua, zikir ve benzeri şeyler
visâl: Kavuşma

Y

yâd: Anma, hatır
yad: Yabancı
yadigar: Hatıra, hediye
yarlıgamak: Bağışlamak
Yaparlı: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
Yazır: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri

Yazıhan: Malatya'nın bir ilçesi
Yıldız Han: Oğuz'un Bozok kolundaki dört oğlundan birinin adı
Yedikır: Amasya–Suluova'daki bir bölge
yek: Tek, bir
yeksan: Dümdüz, yerle bir
yel: Rüzgâr
yeldirme: Semahta dönüşlerin hızlanması,(pervane)
Yemini: Yedi Ulu âşıklardan birisi
yeniçeri: Orhan Gazi tarafından Yeniçeri Ocağı adıyla 1362'de kurulan, İkinci Mahmut zamanında 1826'da Nizamı cedit adındaki asker ocağının kurulmasıyla ortadan kaldırılan Osmanlı Devleti'nin piyade asker sınıfı
yerel: Yöresel, bölgesel
Yezit: Emevilerin 2'nci Halifesi olan Emevi Hükümdarı, Muaviyenin oğlu, Kerbela katliamını yaptıran kişi
Yıldız Suyu: Pir Sultan'ın Sultan Suyu dediği Yıldız dağı eteğindeki ırmak.
Yıva: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
Yüreğir: Oğuz Türklerinin yirmi dört boyundan biri
yoldaş: Arkadaş, Ortak bir görüşü benimseyenlerden her biri

Z

zahirî: Görünen, görünürdeki
zahit: Kızılbaş ya da Alevi olmayan. Din emirlerine aşırı bağlı
zakir: Cemde saz ile nefesleri çalıp söyleyen âşık,
zat: Kişi, kendisi, hürmete layık kimse
zer: Ekme
zikir: Bir tarikattan olanların Tanrı'nın adını art arda söylemesi
zişan: Şanlı
zulmet: Karanlık
zühd: Dünyaya rağbet etmemek. Nefsâni zevk ve arzudan kendini çekerek ibadete vermek
zül: Alçalma, düşkünlük
zülal: Berrak, tatlı, güzel, soğuk, su
Zülfikar: Peygamberin Hz. Ali'ye armağan ettiği ucu çatal kılıç

KAYNAKÇA

AKSÜT, Hamza. (2002) *Anadolu Aleviliğinin Sosyal ve Coğrafi Kökenleri*, Art Basın-Yayın, Ankara

AKSÜT, Hamza. (2006) *Alevi Erenlerin İlk Savaşı*, Yurt Kitap-Yayın, Ankara

AKSÜT, Hamza. (2009) *Aleviler*, Yurt Kitap-Yayın, Ankara

ARSLANOĞLU, İbrahim. (1992) *Şah Hatayi ve Anadolu Hatayileri*, Der Yayınları, İstanbul

ATABEYLİ, Naci Kum. (1951) *Dedekargın-Kargınoğulları-Çepniler: Belgeler ve Menkibeler Üzerine Yapılan Tetkikler*, Basılmamış Eser

BENEKAY, Yahya, (1967) *Yaşayan Alevilik*, Varlık Yayınları, İstanbul

BİRDOĞAN, Nejat. (1991) *Şah İsmail Hatayi*, Can Yayınları, İstanbul

BİRDOĞAN, Nejat. (1995) *Anadolu'nun Gizli Kültürü Alevilik*, Berfin Yayınları, İstanbul

BOZKURT, Fuat. (2006) *Buyruk*, Kapı Yayınları, İstanbul

CAVANŞİR, Babek. (2006) *Şah İsmail Hatayi Külliyatı*, Kaknüs Yayınları, İstanbul

ÇEVİK, Mehmet. (2007) *Âşık Sefil Ali*, Lider Matbaacılık, Çorum

ÇIRAKMAN, Hüseyin. (1992) *Çorumlu Halk Ozanları*, Alev Yayınları, İstanbul

DEDEKARGINOĞLU, Hüseyin. (2008) "Dedekargın Süreğinde Cem Töreni", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Sayı 46, s. 11-75*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara

DURAN, Hamiye. (2007) *Velâyetnâme Hacı Bektâş-ı Veli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara

ERÖZ, Mehmet. (1990) *Türkiye'de Alevîlik ve Bektaşilik*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara

ERÜNSAL, İsmail E. - OCAK, Ahmet Yaşar. (1995) *Menâkıbu'l Kudsiyye Fî Menasıbi'l Ünsiyye*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

ETHEM, Çerkes. (1993) *Anılarım*, Berfin Yayınları, İstanbul

FIĞLALI, Ethem Ruhi. (1996) Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, Selçuk Yayınları, İstanbul

GÖLPINARLI, Abdülbâkı. (1979) *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, Der Yayınları, İstanbul

GÖYÜNÇ, Nejat. (1991) *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

HALAÇOĞLU, Yusuf. (2006) *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

KARA, Adem. (2008) *Osmanlı Teşkilat Yapısı İçinde Çorum Sancağı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

KIŞLAL, Rahime - YEŞİLYURT, Ali. (1999) *Dede Kargın-Şiirler*, Can Matbaası, Mersin

KOCATÜRK, Vasfi Mahir. (1968) *Tekke Şiiri Antolojisi*, Edebiyat Yayınları, İstanbul

KORKMAZ, Esat. (2002) *Buyruk*, Anadolu Araştırma İnceleme Yayınları, İstanbul

MELİKOFF, Irène. (1994) *Uyur İdik Uyardılar*, Cem Yayınevi, İst.

MELİKOFF, Irène. (2007) *Kırkların Ceminde* Demos Yayınları, İst.

NOYAN, Bedri. Doç. Dr. (1987) *Bektaşîlik Alevîlik Nedir*, Doğuş Kitap, Ankara

OCAK, Ahmet Yaşar. (1996) *Babaîler İsyanı*, Dergah Yayınları, İst.

OCAK, Ahmet Yaşar. (1997) *Menâkıbnâmeler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

OCAK, Ahmet Yaşar. (2006) "Türkiye Selçukluları Döneminde ve Sonrasında Vefai Tarikatı" *Belleten Dergisi Sayı: 257*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

OFLAZ, Ö. Umar. (2007) *Oğuzname*, Verlag Anadolu, Almanya

ÖZKIRIMLI, Atilla. (1993) *Alevilik Bektaşilik*, Cem Yayınevi, İstanbul

ÖZTÜRK, Ünsal. (2006) *Alevilerin Büyük Sırrı*, Yurt Kitap-Yayın, Ankara

ÖZTELLİ, Cahit. (1971) *Pir Sultan Abdal*, Milliyet Yayınları, İstanbul

SARICIK, Murat. (2003) *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakîbü'l-Eşrâflık Müessesesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

SÜMER, Faruk. (1999) *Oğuzlar-Türkmenler*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul

SÜMER, Faruk. (1999) *Safevi Devletinin Kuruluşu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

ŞAPOLYO, Enver Behnan. (2004) *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Elif Kitabevi, İstanbul

TAŞĞIN, Ahmet. (2009) Safevi Osmanlı Savaşından İtibaren Dini Söylemin Siyasal Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Dedekargın Örneği, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi Sayı 49*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları s. 209-223, Ankara

TOGAN, Ahmet Zeki Velidi. (1981) *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yayınları, İstanbul

TULUM, Mertol. (2000) *Tarihi Metin Çalışmalarında Usul, Menâkıbu'l Kudssiye Üzerinde Bir Deneme*. Deniz Kitabevi, İstanbul

UNAT, Faik Reşit-KÖYMEN, Mehmet Altay, (1987) *Kitab-ı Cihan-Numa-"Neşri Tarihi"*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara

YALÇIN, Alemdar – YILMAZ, Hacı. (2002) "Kargın Boyu Özel Dosyası" *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi Sayı: 21*, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara

YAMAN, Ali. (2006) *Kızılbaş Alevi Ocakları*, Elips Kitap, İstanbul

ZELYUT, Rıza. (2005) *Öz Kaynaklarına Göre Alevilik*, Karacaahmet Yayınları, İstanbul

DİZİN

-A-
Abbasi, 105,
Abdal Musa, 42, 43, 114, 118, 126, 131, 154, 255
Abdal, 18, 61
Abdülaziz(Dağ) 12, 21, 188
Acem, 32, 186
Acıpayam, 81,
Adana, 36, 41, 80, 85,
Adıyaman, 33, 85
Afşar, 74, 76, 88
Afyonkarahisar 84, 85
Ağrı, 85
Ağuçen, 41, 42
Ahirköy, 82
Ahmet-i Muhtar, 116, 242
Akaya, 89
Akçadağ, 63, 90
Akçaköy, 87
Akdağmadeni, 94
Akdam, 41
Akmağara, 54
Akpınar, 89
Aksaray, 32, 86
Akseki, 81
Akviran, 91
Alaaddin Keykubat, 75
Alaca, 53, 54, 56, 62 ,64, 66, 87, 91, 93, 94, 95, 96, 98, 100, 121
Alacahan, 40, 62, 67, 91
Alanya, 81
Alayuntlu, 74, 83
Ali (Hz.Ali, İmam), 10, 111, 132, 135, 141, 143, 165, 182, 184, 211, 212, 229, 293, 297
Ali Seydi, 22, 40, 43, 47, 50, 54, 62, 71, 103, 187,
Alişar, 94
Alişir, 33
Aliyyel-Mürteza, 244
Alkaevli, 74, 83
Alpu, 87
Altay, 73
Altunkent, 87
Amasya, 33, 54, 80, 94
Amr İbn ül As, 164
Anadolu Selçuklu, 19, 23, 33, 34, 75, 111, 296
Anamur, 81
Ankara, 41, 56, 70, 84, 93, 96, 100
Antalya, 42, 81, 84, 86
Antep (Gaziantep), 36, 40, 54, 58, 61, 66, 84, 187
Anzahor, 91
Araban, 187
Arafat Dağı, 164, 173, 187, 242, 269
Arap, 17, 34, 75, 107
Arapseyfi, 96
Ardahan, 86
Arguvan, 89
Armağanşah, 34
Arnavut, 17, 186
Arslanoğlu, 22, 47, 261
Artova, 91, 103, 189
Artuklu, 19, 36
Arzuman, 50
Aşağıkılınçlu, 88
Aşık Veysel, 197
Atabeyli, 64, 189
Ateşoğlu, 95
Avrul, 185
Avşar (Afşar), 40, 70, 74, 77, 83
Ayaş, 85
Aydın, 86
Ayhan, 73, 77, 83, 90
Ayna Dola, 31, 35
Ayntab, 42, 58
Ayvalı, 44, 187
Azerbaycan, 63, 92, 119

-B-
Baba İlyas, 18, 23, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 58, 121
Baba İshak, 33, 34, 35
Baba Mansur, 42

Baba Resul, 32, 33, 108
Babaî, 19, 30, 33, 58, 124
Babaoğlu, 52
Bağdat, 38, 63, 137, 185, 216, 257
Bağdın Hacı, 31
Bağlarbaşı, 72, 90, 187
Bahaüddin, 60
Bakırboğazı, 68
Bal Abdal, 54
Balıkesir, 40, 80, 81, 84, 86
Ballıkaya , 51
Basra, 185
Başağa, 71
Bayat, 74, 83
Bayezid, 27
Bayındır, 74
Bebekdere, 91, 189
Beceneh , 83
Beğdili, 74, 77
Bektaşi, 12, 27, 85, 116, 119, 298
Belleten, 37, 40
Beriyyecik, 39, 58
Beşkonak, 86
Beydağı, 66, 67
Beyşehir, 89
Beytullah, 156
Bıyıklı Mehmet Paşa, 38
Bicir, 90, 91
Bigadiç, 86
Bilecik, 82
Bimera, 90
Binboğa, 86
Bingöl, 185
Bismil, 87
Bodrum, 82
Bodurga, 83
Boğazkale, 70
Bohti, 38, 39
Bolus, 68
Bor, 82
Bornova, 81
Bosna, 186
Bozan, 70, 81
Bozkurt, 25
Bozok, 24, 73, 77
Buhara, 185
Bulgar, 73
Burak, 103
Burdur, 82, 86
Burhaniye, 86
Bursa, 41, 80
Buyruk, 122
Bügdüz, 74
Büyük Ahmetpaşa, 103
Büyük Circip, 20
Büyükcamili, 56, 64, 87, 121, 294
Büyükkadıkendi, 87

-C-
Cabir-ül Ensar, 133, 153, 161
Cafer-i Sadık, 60, 67, 110, 134, 153
Carsten, 58
Cevizli, 91
Ceylanpınar, 20
Cıngıllıoğlu, 52
Cibril, 207, 262, 268
Cidde, 186
Circip Çayı, 20
Cizre, 38, 39
Colab, 187
Cuhfe, 182

-Ç-
Çalapverdi, 50
Çaldıran, 32, 38, 117
Çamlıbel, 68, 91
Çanakkale, 80
Çandır, 81
Çankırı, 81, 86, 96, 40
Çapanoğlu, 94, 95, 96, 100
Çardak, 81, 90
Çavuldur, 74
Çavundur, 83
Çavuşköy, 82
Çeçbeli, 67
Çekerek, 68
Çelebibağ, 54

Çepni, 40, 64, 74, 83, 86, 88, 103
Çerkez Ethem, 96, 98, 100
Çırakman, 69
Çorum, 81, 84, 87, 93, 94, 96, 100, 103, 104, 121, 294
Çubuk, 70, 85
Çuka, 38
Çukurova, 186
Çumra, 89

-D-
Darende, 90, 187
Darıyeri, 54
Datça, 80
Dedekargın, 17, 37, 53, 54, 56, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 66, 68, 87, 89, 93, 95, 100, 104, 118, 119, 123, 151, 152, 285, 291, 294
Dedeköy, 20, 21
Dedemoğlu, 235
Dedesli, 52, 104
Demirci, 90, 101
Dereköy, 52
Dereseki, 87
Derik, 20, 124
Develi, 80, 84, 91
Dımışk, 19
Dicle, 21
Direjan, 62
Dirge Baba, 22, 47, 55
Divriği, 56, 103
Diyarbakır, 21, 38, 40, 61, 87, 187
Diyarbekir, 33, 35, 38
Diyar-ı Rum, 33
Dodurga, 74
Doğanşar, 91
Döger, 74
Dulkadir, 24, 25, 37
Düldül, 156, 241

-E-
Ebu Bekr-i Tihrani, 20
Ebubekir, 207
Ebul-Vefa, 35, 60
Ebülgazi Bahadır, 75
Edna, 20, 21, 44, 55, 189
Edremit, 80, 86
Efrasiyab, 75
Ehlibeyit, 11, 17, 22, 107, 113, 108, 111, 128, 134, 136, 142, 182, 184, 280, 289, 293, 296,
Elbistan, 19, 82, 88, 90, 124, 187
Elvan Çelebi, 19, 22, 23, 30, 36, 84, 123
Emevi, 107, 137, 165
Ergani, 21, 187
Erzincan, 87, 185
Eskiören, 52
Eskipazar, 88
Eskişehir, 40, 54, 56, 81, 87, 96

-F-
Ferhatlı, 52, 53
Fethiye, 80, 90
Filikkömü, 64
Fuzuli, 120, 162

-G-
Garip Musa, 56, 57
Gaziantep (Antep)
Gelendost, 88
Gelibolu, 80
Gevençiftliği, 64
Gökalp
Göksun, 19, 20, 81
Göktürk, 73
Gölbaşı, 86
Gülağzı, 82
Gümüşhane, 81
Gürcistan, 185
Gürcü, 34, 67, 75, 185
Güzelsu, 81

-H-
Habur, 20
Hacı Bektaş, 12, 17, 23,30, 33, 41, 45, 57, 64, 84, 90, 107, 111, 112, 115, 128, 141

Hacıbey, 52
Hacıboz, 68
Hafik, 81
Hakkari
Halep, 20, 36, 40, 54, 62, 88, 187
Halep-altı, 54
Halilür-rahman, 187, 193
Hallac-ı Mansur, 128, 229, 237, 288
Hama, 187
Hamitli, 80
Harabi, 116, 190, 195
Harezm, 35
Harput, 36
Hasançelebi, 54, 67
Hasandeğin, 52
Hatap, 95
Hatayi, 32, 119, 120, 138, 140, 144, 154, 164
Haydar, 167, 175, 207, 212, 261
Hayfa, 186
Hekimhan, 51, 54, 71
Hemedan, 38
Hidmetkaran, 19
Honaz, 81
Horasan, 21, 30, 35, 44, 152, 185, 190, 219
Hurremşah, 34
Hünkar, 23, 35
Hüseyinabad, 53, 62, 64, 66, 87
Hz. Muhammed, 107, 118, 123, 132, 141, 152, 165, 171, 180,194, 207, 238, 252, 291

-I-İ-
Iğdır, 88
Irak, 296
Isparta, 81, 84, 88
İbn-i Bibi, 34
İğdişbaşı, 33
İğnehocalı, 87
İlhanlı, 77
İsbolus, 68
İzmir, 40, 41, 88

-K-
Kabe-kavseyne, 194
Kadıköy, 62, 87
Kahramanmaraş, 20, 36, 37, 40, 69, 80, 88,187
Kalecik, 85
Kaleiçi, 85
Kaman, 89
Kanber, 156, 220, 249, 275
Kandıra, 80, 89
Kara Abdal, 54
Karabaşlı, 54
Karabük, 88
Karaca Ahmet, 18, 279
Karacaören, 87
Karacaviran, 87, 91
Karacoğlan, 239
Karadeniz, 186
Karaevli, 74, 83
Karahan, 38, 39, 85
Karakazan, 112
Karakeçili, 52
Karaşar, 42
Karaşeyh, 68
Karaurgan,86
Kargıner, 41
Kargınyazı, 89
Karkın, 20, 37, 40, 74, 80, 83, 85, 86, 89, 90, 92
Kars, 56
Kayapınar, 40
Kayseri, 23, 34
Kazımoğulları, 50
Kelhuran, 38
Kerbela, 60, 69, 70, 111, 112, 134, 154, 185, 243, 247, 254,
Kerkük, 38
Kertme, 52
Keskin, 89
Keyhüsrev, 34, 75
Keykubat, 19, 75
Kıbrıscık, 91
Kınık, 74, 75, 77, 83
Kırgız, 73

Kırıkkale, 89
Kırşehir, 34, 82, 89
Kısas, 91
Kısıközü, 89
Kızılbaş, 41, 152, 255
Kızıldeli, 222, 273
Kızılkır, 52
Kızıllı, 100
Kızıltepe, 20, 38, 90, 124
Koçhisar, 38
Konya, 34, 81, 84, 89, 186
Korkuteli, 86
Koyulhisar, 91
Kömürkeş, 84
Köpekli, 76
Köpekoğulları, 76
Köse Süleyman, 50
Kubadabad, 34
Kureyş, 194
Küçükcamili, 66
Kümbet, 68
Küre, 54, 94
Kürt, 17, 34

-L-
Ladik, 136

-M-
Maçin, 185
Maden, 87
Malatya, 33, 40, 51, 52, 54, 58, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 81, 84, 89, 104
Malya, 34, 35
Mamaloğlu, 64
Mamaş, 91
Manavgat, 84
Mardin, 20, 33, 38, 39, 124, 187
Maşatovası, 68
Mecitözü, 93, 94
Menâkıbu'l-Kudsiyye, 19,23,30,36
Menteş, 57
Meraküm, 67
Mercanboğaz, 185ı
Mersin, 41, 80, 81, 90, 187
Mervan, 165, 217, 245
Meryem Ana, 193, 197
Merzifon, 80,94
Merzime44, 51, 71, 187
Mezopotamya, 36
Mısır, 186, 193, 235
Milelis, 87
Moğol, 35, 79
Mucur, 89
Muğla, 80, 81, 82, 90
Munzur, 185
Musul, 20, 36, 39

-N-
Nahcivan, 92
Nakşibendi, 12
Nemrud, 193
Nevşehir, 80, 90
Niğde, 80, 82, 84, 90

-O-Ö-
Oğuz, 17, 68, 73, 74, 75, 83, 296
Oğuzname, 73, 75, 79
Osmanlı, 62, 79, 83, 107, 111, 127
Örüçgi, 63, 90
Örükaya, 95

-P-
Perşembe, 81
Piraziz, 88
Pötürge, 90
Pülümür, 91

-R-
Rakka, 36, 62
Reisebeschreibung, 58
Reşideddin, 77, 78
Rişvan, 62
Rom, 17

-S-
Safevi, 32, 38, 39, 40, 51, 107
Sarıkavak, 82

Sarımbey, 69
Sayda, 186
Selçukname, 79
Selimağa, 89
Selman-ı Farisi, 113, 123, 135, 136, 145, 196, 199, 204, 210, 226, 244
Serik, 81
Seyhan, 85
Silis, 68
Silopi, 38, 39
Sinop, 273
Sivas, 33, 52, 54, 56, 62, 64, 67, 84, 93, 103, 104
Söğüt, 80
Söğütözü, 54
Sungurlu, 70, 93
Suriye, 19, 20, 37, 40, 69
Suşehri, 91
Sünni, 10, 12, 40, 65, 84, 132, 151, 199, 207

-Ş-
Şaban Abdal, 54
Şabanözü, 86
Şah (Şeyh) İbrahim, 27, 40, 43, 51, 52, 103, 107, 131, 187,
Şah-ı Merdan, 174, 212, 255, 295, 279
Şahkulu, 35
Şarkikaraağaç, 88
Şeyh Bedrettin, 35

-T-
Tatarhan, 186
Tavernier, 39, 58
Tavşanlı, 81, 89
Tecerboğazı, 67
Tefail, 44
Tekesalan, 86
Tercan, 87
Tokat, 34, 40, 91, 103, 104, 189
Toprakkale, 80
Toydemir, 93
Trablus, 186
Trabzon, 91, 186
Trakya, 63
Tufanbeyli, 85
Turgutlu, 90
Turhal, 94

-U-Ü-
Uctaclu (Ustacalu), 38
Ulupınar, 70
Urfa (Şanlıurfa), 20, 36, 38, 39, 54, 58, 91, 124,133, 187
Üçok, 25, 73, 75, 77
Ürdün, 194
Üsküdar, 186

-V-
Virani, 120, 156, 244, 274
Viranşehir, 20, 58, 124

-Y-
Yalıncak, 279
Yavuz (Selim), 27, 32, 107, 120, 152
Yazıcıoğlu, 78
Yazıhan, 59, 89, 107
Yazır, 70, 73, 83
Yedikır, 68
Yellice, 91
Yemini, 120, 154, 224
Yenişehir, 80
Yesevi, 35
Yezit, 165, 241, 245
Yıldızdağı, 67
Yıldızeli, 91, 94, 103
Yıva, 74
Yozgat, 94, 95, 96, 100, 103
Yunus Emre, 116, 209
Yüreğir, 74

-Z-
Zeyve, 59
Zile, 93, 94

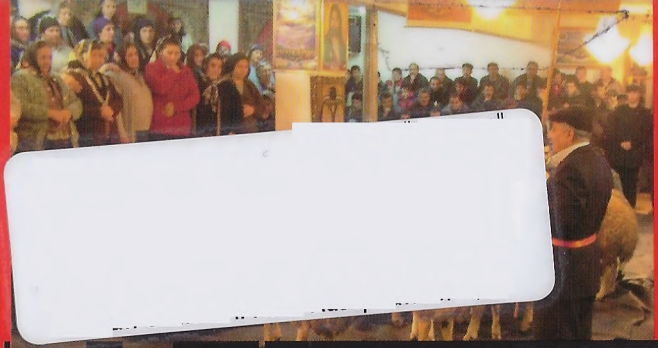

YURT KİTAP-YAYIN

HÜSEYİN DEDEKARGINOĞLU

DEDE GARKIN SÜREĞİNDE

CEM

Bism-i Şâh! Allah... Allah...

Demler daim, cemler kaim. Gönüller şad, meydanlar abad, meclisler kürşad ola. İkrar sahiplerinin ikrarları, lokma sahiplerinin lokmaları Hak katında kabul ola. Çerağ sahiplerinin çerağları ruşen ola. Hizmet sahipleri hizmetlerinden şefaat bula. İsteğinizi, dileğinizi Hak-Muhammed-Ali vere. Hastalara şifalar, dertlere devalar, evlat isteyene hayırlı evlatlar, devlet isteyene hayırlı devletler ihsan eyleye. Deryada, denizde, top-tüfek ağzında, sahrada-çölde-girdapta kalıp da, "Ya Ali, cârımıza yetiş" diyenin carına, imdadına yetişe; darda buğda koymaya. Hak Erenler Muhammed'in şefaatinden, Ali'nin inayetinden mahrum koymaya. Seyyid Sultan Dede Garkın yardımcınız ola. Oturan, duran, koğusuz-gaybetsiz evine varan, yastığına baş koyan, sağ yata selamet kalka, hayırlı işler, hayırlı düşler göre. Ali yoldaşı, Hızır kılavuzu ola. Gerçeğe Hû...

ISBN 978-975-9025-73-1

9 789759 025731